GVLIELMI BVDAEI CONSILIARII REGII, LIBELLORVMQVE magiſtri in Prætorio,

*

Altera editio Annotationum in Pandectas.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM,

1541.

GVLIELMVS BV-
DAEVS DAVIDI BVRE-SIO CONSILIARIO REGIO IN CVRIA ROTHOMA-GENSI
SAL.

*

QVVM certo pridem meditatoq; proposito Dauid Buresi, uitam ita instituissem, ut mihi nec uxore, nec liberis, nec curis uacanti domesticis, nec cæteris studiorũ auocamentis, studioso tamen perinde esse uacaret: ipse necopinato fato inde abreptus, diuq; ac multum aulicis auris iisdem euariantibus iactatus atq; exagitatus, aliquot annos uitæ sollicitæ quadam in inertia dicam an immunitate? transegi. in eius inquã operis immunitate, uitam egi aliquãdiu, quo opere animus meus in secessus ocio, priuatæq; uitæ tranquillitate pasci ac uegetari solebat, ut ambrosia quadam mentium abstrusarum, ac sibi uiuentium. Nuper autem mihi conuerso penè euentu, oblata uel reuisendi domum uel remigrandi occasione, cætera quidem ingemiscens, id demum, ut in rebus tantùm non comploratis (quæ tunc erat hominum opinio) libens hilarisq; accepi quod dabatur. feci etiam cupidissimè, ut etsi ad ordinem ampliorem interea transire mihi benignitate regia contigerat, eandem haud secus uoluntatem, idem uitæ exigendæ institutum, animi destinatione retinerẽ. quanquam nunc foro operam danti quotidianam, non æquè ani-

mo indulgendi, libertas constat & prolixitas, atque mihi antè cōstitit in sinu cōmentanti Philologiæ. Reddere igitur animum sibi, meque literarum cultui, uelle cœperam: quando tum primum id licere tanto interuallo cœperat. Id uerò quo minus expeditè, atque ex sententia facerem longioris uacationis licentia, dissolutaq; remißio animi nō leuiter obstabat, imperatas enim operas ipse animus non eodem obsequio accipere obireq; poterat. Id quidem incōmodum aliquātisper negocium mihi exhibuit, instaurati= uam commentandi rationem inire cogitanti. quoad sensim acrius mecum acriusq; agendo, eò aliquando perductus sum, ut commentariorum ueluti syluas carie iam & situ squallidas percurrere instituerem, si quid inde fortè exire posset, quod priora nostra eodem tenore subsequeretur, consimiliq; fauore. Huic rei accincto, incumbentiq; forulisq; perscrutandis, exeuntes inde in primis Annotationum reliquiæ, utcunque olim collectæ ex animaduersionibus in Pandectas, argumentum mihi suppeditare uisæ sunt, animum ad uetera (quod aiunt) præsepia quoquo modo admoliendi. Fore enim arbitrabar, si pristinum tandem pabulum agnouisset, tum denique ut peregrè nos rediisse hominibus nostris ostenderemus, studiosis etiam quibusdam ut iuuenibus desideriū nostri minueremus. At uerò ut ab hoc primum opere desitum institutum redauspicarer, contraquam testatione consignata non semel (ut opinor) factuꝝ me dixeram, homines non pauci in causa mihi fuerūt: quorum in occursu flagitationes præcidere, tanti utiq; esse putaui, & tanquam nō præstitæ pollicitationis exprobrationes tacitas, ut ab inconstantia semel ego malè audire mallem, quàm semper eo nomine nequicquam interpellari. Simul rem pro derelicto habitam & expositam, repetere

me debere tollere'que aiebant, quum nullus eam sustulisse adhuc uideri uellet: nempe ut ieiuni argumenti atque aridi materiam ad doctrinam commendandam, nomenq; illustrandum hominis paulo ingeniosioris. Neque enim aliud causæ fuisse reor, quòd res in medio posita, à nullo non neglecta adhuc esse uideatur. Proinde seu publicè seu priuatim ea de re appellatus, quasi sartorum iuris tectorum'que redemptor, tametsi sæpius cõductione renunciata: hoc quicquid est, defungendi gratia dependendum esse putaui: atque ut semel id nomen mihi expungeretur, quod iam diu pro inani irritoq; haberi in tabulis publicatis mecum ipse ratiocinabar, ob ea quæ suprà dixi. Id uero Buresi suauissime, cum pro nostra amicitia mutuis inter nos officijs, tuis longè commendabilioribus confirmata: tum uerò doctrinæ tuæ merito in utraque lingua non mediocris, ut parcißimè loquar, tuis uelut auspicijs editum peruulgatumq; uolui. Cæterum & à te, & ab optimo quoque doctrinæ elegantioris in iurisdictione retinentium, aut si quis est unus in primis, qui publicam uicem amplius te lætetur doleat'ue, ob lectionem iuris disciplinamq; rectè secus'ue constitutam: ab eo quasi ab actore publico, studiosæq; nationis cognitore: hoc mihi non ineptè (ut opinor) cauero: neminem eo nomine à me quicquam amplius petiturum. etiã si in ære fortasse est adhuc nostro nonnihil quod dißoluere poßimus, si summo iure nobiscum homines experiri pergerent. Nam cum ægrè debitum agnouerim, quod acceptum mihi esse latum non ab re existimabam: uix est ut bonam aliquam operam in reliquum nauare queam, quod iam è manibus abieci. Et moribus ita comparatum esse nosti: ut qui tarda nomina sæpius appellando eaq; ancipitia, habere se experti fuerint & meminerint eorum, si partem fortè

fortuna non minimam in præsens abstulerint, in reliqua ne magnopere solliciti ferè sint, eorum etiam rationem nullam ut propemodum habeant. Vale. *Parisijs, octauo* Calend. Iunias, M. C C C C C. X X V I.

ANNOTATIONES RELIQVAE IN PANDECTAS.

Ex libro XLVII. Digest.

IN *tractatu de priuatis delictis, ca pite,* Nunquam : *Si quis* (*inquit* Vlpianus) *alienam ancillam surripuerit & flagellauerit, utraque actione tenebitur. nam & serui corrupti agi poterit & furti.* Legendum *censeo flagitauerit, ex*
Flagitare. *antiquo uno exemplari. ut sit sensus : Si etiam ancillã surreptam stuprum flagitauerit: hoc est, de stupro uehemẽtius instantiusq; appellauerit. hoc enim significat flagitare.* Cicero *in* Philipp. *Serius populo* Romano *hunc uestitum dedimus, quam ab eo flagitati sumus.* Flagito ἐνοχλῶ ἀξιῶ, λιπαρῶ, καὶ προσλιπαρῶ *significat.*

IN *cap. ultimo eiuſdem tractatus,* Nec cogendus erit *in crimine ſubſcribere.* Melius & emendatius legitur, in *crimen ſubſcribere.* Subſcriptio huiuſcemodi non tantùm *in cauſis criminalibus,ſed etiam in ciuilibus fiebat. ut hodie,cum libelli iudici porriguntur ſubſcripti uel à reo, id eſt, litigatore,uel ab eius procuratore.Plinius lib. v. epiſt.* Poſt hoc Curianus à matre exhæredatus cum cæteris cohæredibus ſubſcripſit centumuirale iudicium:mecum non ſubſcripſit.id eſt cõtrouerſiam mouit hæreditatis, teſtamẽtum ſcilicet impugnare ut inofficioſum uolens. Idem, Scis te non ſubſcripſiſſe mecum:& iam biennium tranſiſſe, omniaq; me uſu cœpiſſe.id eſt,mecum querela non eſſe expertũ. οἶδα γὰρ ὡς οὐκ ἔλαχες δίκην ἐμοὶ τῆς κληρονομίας. Hoc recentiores Iuriſcõſulti iudicium dictare interdũ uocant: & dictare actionem:ut Paulus in cap.Actione,tit.Pro ſocio.Dicitur & edere iudicium ab Vlpiano,titu. Rem ratam haberi. Subſcriptiones etiam olim in publicis iudicijs fiebant: ſed pœnales non erant. Cicero in Diuinatione, Veruntamen L.Apuleium eſſe uideo proximũ ſubſcriptorem:hominem non ætate,ſed uſu forenſi atq; exercitatione tyronem.Et paulo inferius, Quartum quem ſit habiturus non uideo:niſi quem fortè ex illo grege oratorum,qui ſibi ſubſcriptionem poſtularunt, cuicunque uos delationem dediſſetis. id eſt, qui poſtularunt à uobis,ut ad quencunq; Verris accuſatio eſſet delata, ſibi liceret accuſationi ſubſcribere. Et rurſus, Reſpondebo non eſſe uos tales uiros commiſſuros, ut ad cauſam tantam à me ſuſceptam, mihi creditam, quiſquam ſubſcriptor me inuito aſpirare poſſit. Quo in loco Pædianus ſubſcriptores ait eos eſſe appellatos cauſidicos,qui adiuuare accuſatorem poterant:quos oportebat ſummiſſius agere, quàm eum quem ſequebantur.

Subſcribere.

Subſcriptores.

 tur.

tur. δευτερολόγοι καὶ δευτεραγωνισταὶ à Græcis appellabã-
Custodes. tur. Ii etiã custodes appellabãtur. ob id enim etiã ipsi da-
bantur, ne accusatori corrupto facilè liceret præuaricari.
Idem Cicero eodem in loco, Custodem (inquit) Tullio me
apponite. Quid? mihi quàm multis custodibus opus erit, si
te semel ad meas capsas admisero? Idem ad Quintum fra-
trem, Gabinius absolutus est. omnino nihil accusatore Len
tulo subscriptoribusq; eius infantius, nihil illo consilio sor-
didius. Huiusmodi sunt hodie causidici, qui in causis illustri
bus perorandis solent adesse ei qui causam ipsam agit, &
cum circunstare, gestu'que & tacita admonitione se ab eo
stare profiteri. Qui & Aduocati & Aduocatio etiam La
Aduocatio. Subscribere causæ. tinè dici possunt. Subscribere causæ dici potest id,
quod adiungere causæ nunc dicunt, quod & in cau-
Descendere in causam. sam descendere dicebatur. Cicero ad Atticum libro
octauo, Quominus mirere si inuitus in eam causam de-
scendo, in qua neque pacis, neq; uictoriæ ratio quæsita sit
unquam: sed semper flagitiosæ & calamitosæ fugæ, per
translationem de partibus Pompeianis loquens. Inde fa-
ctum est ut subscribere pro assentiri, & fauere ponatur.
Celsus de Asclepiade loquens, Vlterioribus autem diebus
cubantis etiam luxuriæ subscripsit. Traianus ad Plinium,
Tuo tamen desiderio subscripsi: & dedisse me ius trium
liberorum Suetonio Tranquillo, referri in commenta-
rios meos iussi. quo in loco subscripsi, potest significare
Subscribere causam. care. concessi: subscripto scilicet libello ea de re mihi
porrecto. Subscribere causam, est sentẽtiæ causam assigna-
re: ut apud Ciceronẽ pro Cluentio, Video igitur iudices,
animaduertisse censores in iudices quosdam illius consilij
Iuniani, cum istam ipsam causam subscriberent.

IN tractatu, De furtis, cap. 11, Fur est manifestus, quẽ

Græci appellant. Reponendum hoc uerbum αὐτόφωρον. quē Græci αὐτόφωρον appellant. Fur à Græco dicitur, ut in Fur unde. *cap. 1. Vlpianus dixit: & Gellius docet lib. 1. Noct. Attic. Nam quod nunc à Græcis κλέπτης dicitur, antiquiore lingua φὼρ dicebatur. hinc per literarum affinitatem phor à* Græca uerba *phero uerbo, Latinè fur dictus est. Phero Latinum uerbū* Latina facta. *factum est fero, ut alia non pauca: cuiusmodi sunt ago, sto, sisto, lego, plecto, libo, edo, poto, eo, fari. Græcè enim pho dicitur. Ab ea uoce φὼρ, uerbum φωρῶ factum: quod deprehendo significat. Vnde κλέπτης αὐτόφωρος, fur manifestus di-* Autophoros. *ctus: hoc est, ἀλημμένος ἐπαυτοφώρῳ, manifesto conuictus, quod etiam transfertur ad alia. Nam quicunq; reus conuictus, dicitur ἐπαυτοφώρῳ αἴτιος, & ἐπαυτοφώρῳ ἑαλωκώς, & κατάφωρος: ut adulter deprehensus.*

IN *cap. Quamuis, paulò inferius eodem sub titulo, De furtis: notandum est uerbum constituere. Tamen in initio (inquit Paulus) id est, furti faciendi tēpore, constituere ui-* Constitutio iudicij. *sum est, manifestus necne fur esset. Cōstitutio iudicij est cōtrouersia quædam iudicium præcedens: uulgò (ut opinor) finem nō procedendi uocamus. Cic. in Partitionibus, Atq; etiam ante iudicium de cōstituendo ipso iudicio solet esse contentio: cum aut sit'ne actio illi qui agit, aut iam'ne sit, aut num iam esse desierit, aut illa'ne lege, illis'ne uerbis sit actio, quæritur. Idem in Verrē, actione tertia, Amici eius recusare ne quod nouum iudicium, neq; ipsius cognitio, illo absente de existimatione eius constitueretur. Constituēdum igitur ab initio, id est, iudicis interlocutione pronunciandum aut definiendum est, utra actione agere debeat qui furti acturus est. de quo uerbo satis multa in priore editione dicta sunt.*

Quod autem paulo inferius sequitur: Nec manifestum

furtum quid sit apparet. nam quod manifestum non est: id scilicet nec manifestũ est. ex uerbis legis duodecim tabularum sumptum est. olim enim nec pro non dicebant. quod etiam hodie in quibusdam dictionibus usu inualuit. Cicero lib. III. de Legibus, Senatori qui nec aderit, aut causa, aut culpa esto. Verba sunt legis antiquæ, quibus hoc significatur. Senatori qui ad Senatũ uocatus nõ conuenerit, aut culpam imputari oportere, aut iniungẽdam necessitatem causæ legitimæ excusandæ. Sic Terẽtius in Heautont. Vt hanc lætitiam necopinanti primus obijcerem. pro non opinanti. Sic Cicero in offic. bona necopinata, pro inopinatis dixit: & Liuius necopinato, pro inopinato, id est, ἀπροσδοκήτως. &, Necopinanteis aggredi statuit. Tranquillus in Augusto.

Nec pro non.

IN cap. *Falsus, siue id legẽ potius (ut mos inualuit) appellare libet. §. Sic locus restituẽdus, Quid ergo si ea quæ dicunt Græci μήνυτρα petat? cuius uocis uestigia exilia in antiquo exẽplari extabãt, quod uidimus: alioquin εὐαγγέλια ipse legerem. Menytrum Græci tam indicium, quàm indicis præmium uocãt. Vlpian. ipse indicium appellauit alibi suprà, De cond. ob turpẽ cau. Sed plurali numero ferè ista enunciantur uocabula, nõ singulari. Apud Lysiam μήνυτρα pro impunitate accipitur. quæ est præmium sese & conscios indicantis. Sic σωτήρια. sic χαριστήρια, ἐπινίκια, & alia. Herodianus, Σωτήριά τε τοῦ βασιλέως ὁ δῆμος μετὰ τῆς ἑορτῆς ἐπανηγύριζε. Idem, ἀμολλήγαι τε χαριστήρια, καὶ ἔθυε σωτήρια. ludos & sacrificia significans dijs facta, pro detecta & cõperta in Commodũ Cæsarem coniuratione. Euangelia, præmium ob iucundũ nuncium. Cic. ad Atti. Ὢ suaues duas epistolas, quibus euangelia deberi fateor. Isocrates pro sacrificio accepit in Areopag. εὐαγγέλια δὲ δὶς ὑπὲρ τεθύκαμεν.*

Menytrum. Indicium.

Euangelia

τιϑῶνται. Homerus ὀλυμπίας ξ. pro præmio nuncij singulariter dixit. Εὐαγγέλιον δέ μοι ἔσω. Apud nos ignes nocturni fiunt euangeliorũ nomine. Sic epinicia celebrãtur apud nos, cũ supplicationes decernuntur obsecrationesq́; solennes: & cum canticum palmarium & laureatũ canitur ob partam uictoriam. Atq; etiam euangelia decernuntur, aut ob filium Principi natum, aut ob alium quenuis nuncium hilariorem. Lucianus epinicia pro epulo posuit uictoriæ causa dato. Tranquillus in Nerone usus est, Affirmauit lætum inter lætos cantaturum epinicia. Epinicia.

IN eodẽ tract. de Furtis, cap. Si quis uxori. §. Si quis asinum. Locus sic sarciri potest, Si quis asinũ meũ coëgisset, & in equas suas ἐπὶ τῇ ὀχείᾳ duntaxat captũ admisisset: furti non tenetur. quanquã coëgisset uerbũ parum hic conuenire uidetur, pro conclusisset uel abegisset. Admittere, est marem fœminæ, aut mari fœminã admouere ad initum. Colum. lib. VII. Patruus meus arietes feros mercatus, quosdam in agros transtulit, & mansuefactos tectis ouibus admisit. Plin. lib. X. Equas autem post tertium diem, aut post unũ ab enixu utiliter admitti putant: coguntq́; inuitas. Et admissura Colum. eodem lib. Nec admissuræ certa tẽpora seruentur. Sic Genesis XXX. cap. Quando uerò serotina admissura erat & conceptus extremus, non ponebat eas. Iuuen. poëticè dixit, Iam fas est, admitte uiros: Saty. VI. Inde etiam admissarius equus, asinus, uel taurus, ad initum electus. Columella, Quidam præcipiunt eodem ritu, quo mulas admissariũ saginare, ut hac sagina hilaris plurimis fœminis sufficiat. Græci admittere βιβάζειν dicunt. Arist. de suibus, ἄρ δὲ ὀργῶσαν βιβάσῃ, μία ὀχεία ἀρκεῖ. Itidẽ Plutar. in Lycurgo. Herodotus ἐφιέναι, quasi admittere ad uerbũ dixit. sic enim in Thalia scribit, τέλος δὲ ἐπῆκε ὀχεύσασθαι τὴν ἵππον. Admittere. Admissura. Admissarius.

ἵππων. & in Melpomene, ἐπεὰν προσίῃ ἡ ὥρη κυΐσκεσθαι τὰς ἵππους, ἐπιᾶσι τοὺς ὄνους. Cic. in Pisonem admissarium pro homine libidinis peruagatæ posuit, ad omniumq; fœminarũ libidinem exposito, Itaq; admissarius iste simulatq; audiuit uoluptatem à philosopho tantopere laudari, nihil expiscatus: sic sensus suos omnes uoluptarios incitauit, ut nõ magistrum uirtutis, sed autorem libidinis à se illum inuentum arbitraretur. Hoc Plinius uenuste transtulit ad insitionem: ut felix est ferè scriptor in huiuscemodi genere translationum. sic enim inquit lib. XVII. Neq; enim animalium tantùm est ad coitum auiditas, sed multo maior est terræ, ac satorum omnium libido: qua tempestiuè uti, plurimum interest conceptus. Peculiare utique in insitis: cum sit mutua cupiditas utrinq; coëundi. Qui uer probant, ab æquinoctio statim admittunt, prædicantes germina parturire. Admittunt, inquit, id est, surculum trunco adiungunt.

Admittere equum.

Admittere equum interdum pro conscendere accipitur: ut apud Ciceronem in secũdo de Finibus, Num etiam P. Decius cum se deuoueret, & equo admisso in mediam aciem Latinorum irrueret, aliquid de uoluptatibus suis cogitabat? Liuius lib. II. ab Vrbe cond. Superbus in Posthumium equum infestus admisit. Hoc etiam uerbum multis & alijs modis in usu est apud peritos: qui nunc ad rem nõ pertinẽt. Admissarius equus à Græcis ἀναβάτης dicitur: quia ἀναβαίνειν pro inire dicunt, hoc est, uenereo impetu aggredi. sæpius tamen ὀχεύειν dicunt.

Locus Hieremiæ.

Apud Hieremiam prophetam emissarius pro admissario mendosè legitur cap. quinto: nisi me fallit opinio: Equi amatores in fœminas, & emissarij facti sunt: unusquisq; ad uxorem proximi sui hinniebat. Est enim translatio emphatica, sumpta ad libidinem hominum designandam immodicam & portento

tentosam. Apud Græcos etiam hæc uox ἵππος, *id est, e=* ἵππος, *quus, in compositione uehementiam denotat: ut* ἱππόπορνος, *quasi* ἱππομανὴς, ἱππογνώμων, *& alia. E missarius autem lon gè aliud significat. Potest autem & hic locus ex aliorum exemplarium obseruatione hoc modo sarciri, Si quis asi= num meum coëgisset in equas suas,* ἀναβαίνειν ἐπὶ τῇ ὀχείᾳ: *si duntaxat. & reliqua.*

SVB *titulo, Arborum furtim cæsarum, in cap. Cædere, ita legitur: Cingere est deglabare. Vel deglabrare legen= dum, uel deglubere: quod ipsum magis probo: id est, cor= ticem eximere. Cato de Re rust. Salictum suo tempore cæ= dito, glubito, arctéq; alligato: librum conseruato. Catullus de Lesbia metaphoricè, Nunc in quadriuijs & angipor= tis Glubit magnanimos Remi nepotes. pro denudat dixit, & ad singula uestimenta redigit. Inde illud Tyberij Cæ= saris, Boni esse pastoris tondere pecus, non deglubere. quod Græcè sic ferunt dicere solitum,* Κείρεσθαί μου τὰ πρόβατα, ἀλλ᾽ οὐ ξυρᾶσθαι βούλομαι. *id est, Tonderi pecus meum non rasitari uolo. Quod autem sequitur, Subsecare est subsecuisse, corruptum esse facilè intelligimus. quem lo= cum his uerbis in compendio Græco legimus,* ζωννύειν ἐστὶ τὸ περιελεῖν τὸν φλοιόν. κάτω τέμνειν, τὸ ὑποτεμεῖν, *Cingere, inquit, est corticem exemisse. subter cædere, est succidisse. Et hactenus ibi legimus.* Deglubere.

IN *cap. Prætor, sub tit. Vi bon. rapt. Græca uerba repo nenda sunt hoc modo, Turbam autē appellatam Labeo ait ex genere tumultus. Idq; uerbū ex Græco tractū.* τύρβη γὰρ παρὰ τὸ θορυβεῖν εἴρηται. *Tyrbe Græcè tumultum significat: unde turba facta est, ut ex Sylla Sulla, ex Xystico Xusti= cus: & ut alia permulta y in u nostrū uerterunt. Lucianus,* ὁρᾷς ποικίλην τινὰ τύρβην, καὶ μεστὸν ταραχῆς τὸν βίον. Turba unde.

Sub tit

SVB tit. De incēdio, ruinan, aufr. cap. Quo naufragiū. §. Qui eiecta, restituenda dictio Græca, quæ exoleuit librariorū ignorātia. Qui eiecta naue quid rapuit, hoc edicto tenetur. Eiecta, hoc est quod Græci aiunt ἐκκλυζομένης, uel ἐξοκειλάσης. Est enim ἐξοκέλλω, τὸ ὑπὸ βίας τῶν κυμάτων κατάγειν, undarum ui in littus eijci. Isocrates metaphoricè in Areopag. usus est, Μὴ τελευτῶντες εἰς τραχύτερα πράγματα ἐξοκείλωμεν. Herodot. actiuè dixit ἐπώκειλαν τὴν νέα, impegerunt. In eodē tract. cap. Si fortuito, Nisi tā lata culpa fuit, ut luxuriæ aut dolo sit proxima: Accursius luxuriam latam culpam interpretatur. Ego lasciuiæ lego. est autē lasciuia petulantia ludicra & ludus improbior, ut in priore editione planum fecimus.

Lasciuia.

IN tract. de Iniur. cap. Iniuriarū. Si quis me prohibeat in mari piscari, uel in diuerticulum, quod Græcè dicitur ducere, iniuriarū iudicio poßim eum conuenire. Lego uel euerriculum quod Græcè σαγήνη dicitur. Verriculum & Euerriculum rete est piscatorium, sagena à Græcis dictū, à uerrenda aqua sic appellatū. Cic. in v. in Verrem act. de Verre ipso loquens, qui Centuripinos cōpulerat edicto omnia ad se argentea uasa comportare: è quibus emblemata abstulerat redditis puris uasis, genere rapinæ improbißimo: Quod unquā (inquit) iudices huiuscemodi euerriculū in illa prouincia fuit? alludens ad Verris nomen, & ad significationē uerbi. Idem in III. de Nat. Deor. Cum iudicia bonæ fidei recensuisset, addidit hæc uerba, Inde uerriculum malitiarū omnium, iudicium de dolo malo, quod C. Aquilius familiaris noster protulit: quē dolum idem Aquilius tum teneri putat, cum aliud sit simulatū, aliud actum. Actionē de dolo uerriculum appellat, quo scilicet euerruntur fraudes hominū è uita ciuili. est enim hæc actio prodita

Euerriculum.

ad terro

ad terrorem hominum subdolorum: qui ignominiam eius iudicij formidant. & qui alio iudicio conueniri nō potest, hoc uelut subsidiario coërcetur. Vlpianus, Verba autē edicti talia sunt, Quæ dolo malo facta esse dicentur: si de ijs rebus alia actio non erit, & iusta causa esse uidebitur: iudicium dabo. Idem in Verrē act. III. O Verrea præclara: quoquam si accessisti, quo nō attuleris istum diem. etenim quam tu domū, quam urbem adijsti, quod fanum denique, quod non euersum atq; extersum reliqueris? Euersum ab euerro dixit. σεσαρωμένον, κεκορημένον, quasi scopis expurgatum. Omnia (inquit) sacra iuxta ac prophana corrasisti & compilasti. Euerriculare Laurētius Vall. Latinè dixit, quod Herodotus σαγηνεύειν appellat in Thalia et in Erato: et Plato in tertio de Legi. his uerbis, καί τινα λόγον ἐς τὴν ἡμετέραν πόλιν ἀφῆκεν, ὡς οὐδεὶς ἐρετριέων αὐτοὺς ἀποπεφευγὼς εἴη. συνάψαντες γὰρ ἄρα τὰς χεῖρας, σαγηνεύσαιεν πᾶσαν τὴν ἐρετρικὴν οἱ στρατιῶται τοῦ Δάτιδος, id est, Rumorē etiam quendā horrendum in urbem nostrā emisit: homini scilicet quòd nemini Eretriensi eos effugere contigisset. siquidem ipsos Datidis milites per manus reste ducta omnem Eretricam regionem euerriculauisse. Quo modo autē euerriculentur homines, licet ex Herodoto intelligere: Viro (inquit) uirum manu tenente perpetua serie à mari Aquilonari ad Australe peruadunt: tum deinde omnē per insulam hominibus indagandis captandisq; transeunt. σαγηνεύουσι δὲ τοῦτον τὸν τρόπον. Lucæ XV. Nonne accendit lucernā & euertit totam domū. corruptè legitur pro euerrit. σαροῖ. Quod sequitur circa finē huius cap. Vsurpatum tamē, ut quis prohiberi possit ante ædes meas uel prætorium meū piscari: de uilla elegantiore intelligendum, quæ uilla etiam urbana dicitur in tractatu. Locati: ubi hoc uerbum exposuimus.

Euerriculare.

In cap.

IN *cap. Itē apud Labeonē. §. Quæstionē. Quæstionis uerbo etiam quam malam mansionē Græci dicunt, continebitur. Vinculi genus uel tormenti significatur: ut apud eundem Vlpianū in lege, Si hominē (siue id caput magis appellari placet, ut diximus) sub titulo, Deposi. Hominem uinctum, ut de eo quæstio habeatur, uel ad malam mansionem extensum. Quo in loco Accursius male interpretatus est carcerē: ut etiā hoc in loco. Ego his uerbis puto significari quam Græci tum* ποδοστράβην, *tum* ποδοκάκκην, *appellant; id est,* τὸν πόδα στρέφουσαν καὶ κακώσασαν. *Demosthenes meminit* ἐν τῷ κατὰ Τιμοκράτους.

IN *cap. Quod reip. Quod reip. uenerandæ causa secundum bonos mores fit: & reliqua. lego uindicandæ, id est, asserendæ ab improbis et facinorosis. Est etiam uindicare,*
Vindico. *animaduertere in malos. Cic. in Verrem, Si quid uindicatū seuere est, non est ex eo crudelitatis inuidiā colligā. Et uindicatur ille cui ob iniuriam illatam mulcta aut supplicium penditur ab eo qui rei perperam factæ autor est. Plin. in Panegy. Licet nobis et in præteritum de malis imperatoribus uindicari: & futuros sub exēplo præmonere. Et uindicatur maiestas publica, cum à sontibus suppliciū sumitur. Et quod sequitur, Secundum bonos mores fit, intelligendum recte atq; ordine & more maiorum.*

IN *cap. Vestem. eodem sub titulo, De iniurijs. Vestem sordidā rei nomine in publico habere, capillum'ue summittere nulli licet. Pro clariori huius sententiæ intellectu,*
Sordes. *sciendum dictionem hanc sordes reorum statum conditionem'que significare interim, dum inter eos relati sunt, antequā absoluantur aut damnentur: qui etiam status ho-*
Reatus. *minum reatus appellabatur: ut infrà ad legem Iuliam maiestatis cap. ult. Is qui in reatu decedit, integro statu decedit.*

dit. Trāquillus in August. Diuturnorum reorū, & ex quorum ſordibus nihil aliud, quàm uoluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit: conditione propoſita, ut ſi quē quis repetere uellet, par periculū pœnæ ſubiret. Ex quibus uerbis intelligitur olim neceſſariam non fuiſſe accuſatorum ſubſcriptionē: dūtaxat ut talione ſe obſtringerēt: id quod ſuperius diximus. Et eximere ſordes reorū, idem in Vitel. Caſtra uero ingreſſus, nihil cuiquam poſcenti negauit: atq; ultro ignominioſis notas, reis ſordes, dānatis ſupplicia dempſit. Id hodie faciunt principes, quum diplomatibus obſignatis, ac ſerico lino traiectis, criminum ueniam indulgēt. Inde ſordidati dicti ſunt, qui rei delati ſunt. Cicero in Piſonem, Nec minus lætabor cum te ſemper ſordidum, quàm ſi pauliſper ſordidatum uiderem. Sordidum dixit, uilem & abiectum, ac ſine ullo uitæ nitore ac lautitia uitam agentem. Sordidatū autem intellexit accuſatum & reum, ἐσθῆτα μεταλλάξαντα καὶ κόμης ἀνάπλεω, καὶ ἱκετεύοντα τὸν δῆμον. Dicitur etiam ſquallor, idem'que ſignificat. ut in oratione pro Cluētio, Aut ne fortè mater hoc ſibi optatiſsimum ſpectaculum huius ſordium & luctuum & tanti ſqualloris amitteret. de matre Cluentij loquens, quæ ſummopere gaudebat accuſatione filij ſui. Gellius libro tertio, Eumq; cum eſſet reus, neq; barbam deſiſſe radere; neq; candida ueſte uti, neq; fuiſſe cultu ſolito reorum. Plutarchus in Ant. de Philoſtrato reo, ὁ δὲ τὸν πώγωνα καθεὶς, καὶ φαιὸν ἱμάτιον περιβαλλόμενος. Solebant autē olim amici & neceſſarij ſordes cum reo delato accipere ad miſericordiam captandam, plebemq; deprecabundi prehenſare aut circumire, ut cum dies iudicij aduenisſet, facilius abſoluerētur. neque ut nunc rei poſtulati ciues Romani in carcerem conijciebantur: ſed ſuo arbitrio permittebantur, ut ſi pœnā legū uitare

Sordidatus.

uellent, in exilium abirent, nec iudicij euentum experirentur. Itaq; Cicero in oratione, de reditu suo ita inquit, Nostra memoria Senatores ne in suis quidem periculis mutare uestem solebant: in meo periculo Senatus ueste mutata

Periculum. fuit. Periculum enim appellat more Græcorum reatum. ut in oratione pro Plancio, Quid de me dicam? qui in huius periculo reus esse uideor. quid de his tot uiris? quos uidetis ueste mutata. à Græcis ἀγὼν καὶ κίνδυνος pro apologia & causæ dictione in re capitali dicitur. Plutarchus omnẽ prope equestrem ordinem, & iuuenes ad uiginti milia sordidatos cũ Cicerone fuisse ait, cũ eoq; supplices populo paßim per urbem Romã fuisse, Ἀλλὰ τῷ Κικέρωνι πρῶτον μὲν, ὀλίγου δεῖν σύμπαν τὸ τῶν ἱππικῶν πλῆθος συμμετέβαλε τὴν ἐσθῆτα, καὶ δισμυρίων οὐκ ἐλάττους νέων παρηκολούθουν, κομῶντες καὶ συνικετεύοντες. Hoc idem Cicero ipse de se testatur in oratione de reditu suo, Id quoniã immodice fieri cœptum erat, ideo uetitum fuit ijs quidem qui propinquitate aut affinitate cum reo coniuncti non erant: ut Venuleius hic docuit. Fabius libro sexto, de ciendis affectibus loquens, Non solum autem dicendo, sed etiam faciendo quædam, lacrymas mouemus. unde & producere ipsos qui periclitentur, squallidos atq; deformes, & liberos eorum ac parentes institutum. Hoc Demosthenes παραστήσασθαι τοὺς παῖδας καὶ γονέας τοῦ κινδυνεύοντος appellat, Idem Quintilianus, At sordes & squallores & propinquorum quoq; similem habitum scio profuisse. Valerius de Rutilio libro sexto, Ordinum dissensione magis quàm culpa sua reus factus, nec obsoletam uestẽ induit, nec insignia senatoria deposuit, nec supplices ad genua iudicum manus tetendit. Huiusmodi erant sordes Hebræorum sub sacco & cineribus misericordiam diuinam exorãtium, Danielis nono, & Ionæ tertio. Verũ quoniã hæc lex

sub

sub titulo, De iniurijs posita est: sciendum est huiuscemodi sordes non à reis tantum assumi solitas esse, sed etiã ab ijs quorum nomine rei postulabãtur: quiq; iniurias rapinasq; perpessi, ad Senatum supplices ueniebant, Prætorum, Proconsulumq; prouincias Romanas regentium expilationes expostulaturi, & interdum crudelitatem. Cuius instituti exemplum est apud Ciceronem acti. tertia in Verrem, his uerbis, Nunc de miseria Siculorum Iudices audite. & Heraclius Syracusanus & hic Bidinus Epicrates expulsi bonis omnibus Romam uenerunt: sordidatiq; maximè barba & capillo Romæ biennium propè fuerunt. Et rursus acti. ulti. Aspicite aspicite Iudices squallorem sordesq; sociorũ. est hic Sthenius Thermitanus cum hoc capillo atque ueste, domo sua expilata furtorum tuorum mentionem non facit, sese ipsum abs te repetit. Et rursus, Si uos (inquit) Iudices eos deseritis, ad Senatũ deuenient, qui de Verre supplicium sumet. non est usitatum, non senatorium. Huc pertinet quod de Senatu dictum est qui uestem in exilio Ciceronis mutauit. ut ipse in oratione pro Plancio, & pro P. Sextio memoriæ prodidit. non enim deprecandi rei causa hoc factum est: sed insigne fuit luctus publici ob singularem Consulum improbitatẽ, qui Ciceronem euersum capite & fortunis cupiebant. Quid enim (inquit ipse) quisquã potest ex omni memoria sumere illustrius, quàm pro me uno ciue & bonos omnes priuato consensu, & uniuersum senatum publico consilio mutasse uestem? Quæ quidẽ tum mutatio non deprecationis causa est facta, sed luctus. Quẽ enim deprecarentur, cum omnes essent sordidati, cum'que hoc satis esset signi esse improbum, qui mutata ueste non esset? Ex his Ciceronis uerbis planum fit illas sordes susceptas à Senatu fuisse ad concitandam inuidiam

in Consules & Tribunum ple. P. Clodium, qui Ciceronẽ insontem, & de re publica egregie meritum, præcipitem egerunt in exilium. Propter quod luctum illum Consules postea inhibuerunt edicto, ut ipse Cicero conqueritur in oratione quam de reditu suo habuit. Cum senatus (inquit) equitesq́; Romani flere pro me, ac mutata ueste uobis supplicare edictis atque imperijs uetarentur. ad populum ipse uerba faciens. Plutarchus in Camillo, Sed cum populus (inquit) in signum mœroris uestem mutaret (quod usitatum erat in magnis publicisq́; calamitatibus) Senatus pertimescens ne tumultus in ciuitate oriretur, iußit Manlium dimitti. Eodem etiam pertinet id quod Liuius lib. IX. ab Vrbe condi. refert, de Flauio Scriba loquens, qui ob Fastos publicatos honoribus à populo ornatus est, & nobilibus in comitijs prælatus. Tantumq́;, inquit ille, Flauij comitia indignitatis habuerunt, ut plerique nobilium aureos annulos & phaleras deponerent. Meminit eius historiæ Plinius. lib. XXXIII. Ex his planior fit huius legis sensus: & l. Item apud Labeonem §. Hæc autem fere sunt, suprà hoc eodẽ sub tit. qđ Accursius perperã intellexisse mihi ui

Sordidatus.

sus est. Loquitur enim Venuleius περὶ τῶν ἐπὶ φθόνῳ τοῦτο ποιούντων. *Interdũ sordidatus dicitur qui ob inopiã aut auaritiam obsoleta ueße detritaq́; utitur. ut idem Cicero in Antoniana secunda: Sordidata mancipia: argentea uasa collisa. Sordes autem iudicum & sordidi iudices, non harũ sunt sordium affines, sed earum quarum fit mentio in tractatu legis Iuliæ repetundarum. Addemus & illud quod ad iniuriarum actionẽ pertinere potuit, à Plinio in XXVIII. commemoratum. Drusus (inquit) Tribunus plæbis traditur*

Drusus Tribunus plæbis.

caprinum sanguinem bibisse, quum pallore & inuidia ueneni sibi dati insimulari Q. Scipionem inimicum uellet.

DE

DE *extraordinarijs criminibus,cap*. *Saccularij*, *In Aegypto qui commata rumpit.Legendum chomata, id est aggeres qui terra aggesta facta sunt: quibusq; Nili aqua coërcetur. Plinius lib* v. *Nilus(inquit)certis diebus auctu magno per totam spatiatus Aegyptum fœcundus innatat terræ. Iustum incrementum est cubitorum sedecim: minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent tardius recedendo.Quod autem sequitur apud Vlpianũ,Cõmata etiam & diacopi qui in aggeribus fiunt,& reliqua: recte legitur.Comma autẽ est incisum: quæ pars est periodi,ut Cicero appellat in oratore perfecto. Hic cõmata sunt aquarum emissaria & incilia ad hoc inuenta structaq;, ut pro arbitratu Aegyptiarum Nilus uicißim admittatur in campos aruales,aut intra alueum contineatur. Plinius, Cum stetere(inquit)aquæ,apertis molibus admittuntur.ut quæq; liberata est terra seritur.Chomata Plinius moles appellat:id est aggeres qui per commatta & diacopos,id est per meatus quosdam intercisos,siue per incilia hiantia Nilum transmittunt in arua remotiora segetibus destinata. Tranquillus in August. Aegyptum in prouinciæ formam redactam ut feraciorem habilioremq; annonæ urbicæ redderet:fossas omnes in quas Nilus æstuat,oblimatas longa uetustate,militari opere detersit. Herodotus* διώρυχας *appellat,quasi effossa aquarum emissaria.Idem de Aethiopis regis tempore loquens, Vt enim quisq; (inquit) facinus quoddam admiserat dignum animaduersione,morte quidẽ afficere nullum sibi persuasit:sed eorum unumquemq; pro modo admißi mulctare instituit:præfinito chomatum modo quem aggerarent iuxta suam quisque ciuitatem. Hæc autem chomata duorum generum fuisse dicit: Altera enim erãt circa amnẽ,et altera circa urbes,ne fluminis inunda-*

Chomata.

Commata.

Sycomorus. *tione obruerentur. Sycomorus ficus est Aegyptia prædulcis sine granis, nomen est compositum è ficu & moro. Autor Plinius & Dioscorides. Verum in principio huius* Saccularij. *capitis Saccularij qui sint nunquam legi. Calcularios impostores fuisse conijcio eiuscemodi fortasse quos Græci* ψηφολόγους *appellāt &* ψηφοπαίκτας. *quibus similes esse Dialecticos Aristoteles ideo dictitabat, quòd ut illi fallaci ratiocinatione scite atque lepide hominibus imponunt: ita Dialectici quoq; falsa colligendo cauillabunde in errorem secum differentes adducant. Directarij autem hic Petrus Crinitus non dietarij legendum esse censebat ex antiquo exēplari. ad quod id uerbum quod sequitur alludere uidetur, Qui in aliena cœnacula se dirigunt. Dicebat etiam arcolas illas quæ subditæ sunt duobus uerbis replendas,* σκοπελισμὸν *&* σκοπελίζειν*: hoc modo. Sunt quædam quæ more prouinciarum coërcitionem solent admittere: ut in prouincia Arabiæ,* σκοπελισμὸν *crimen appellant.*

IN *cap. Sepulchri, De sepulchro uiolato. Melius corporibus non contrectatis uel contactis legitur, quàm contractis: id est ita ut corpora non attingantur.*

SVB *titulo, De cōcussiōibus: Pœna legis Corneliæ te-*
Coire. *neri iubentur qui in accusationem innocentium coierint. Coire apud priscos uerbum criminosum erat. lege enim Cornelia constituta erat accusatio aduersus eos qui in accusationes condemnationesq; coierant. quo capite legis Corneliæ à Cornelio Sylla sic appellatæ, nec plebs nec equester ordo tenebatur: sed Senatores tantùm, et q magistratus gesserāt. Verba legis in oratiōe Ciceronis pro Cluētio hæc extant, Qui tribunus militum legionibus quatuor primis, quiue Quæstor, Tribu. plebis (& deinceps magistratus omnes enumerantur) quiue in Senatu sententiam dixit*

dixit,dixerit:qui eorum coijt,coierit: conuenit, conuenerit:quo quis iudicio publ.condemnaretur.& cætera.Idem ad Pontifices,Collegia mediusfidius Tribunorũ pleb. tota reperientur hoc iure firmato,quæ coëant de hominum locupletißimorum bonis:præda præsertim populari & spe largitionis oblata.id est qui in abdito consilia agitent de euertendis locupletum fortunis.Interdum addito societatem accusatiuo utitur eodem uerbo.ut pro Roscio Amerino,Auaritiam præfers,qui societatem coieris de municipis cognatiq; fortunis cum alienißimo.Sic Martianus in princip.tracta.legis Cornelij de fals.Qui societatem coierit ad obligationem innocẽtium.Inde est illud Plinianum in epistolis libro quinto, Nigrius in Senatu questus est uenire aduocationes,uenire & præuaricationes:in lites coiri:& gloriæ loco poni magnos et statutos reditus.Et coitio etiã uerbum est eiusdem cognationis. ut Cicero pro Plancio, Dubitatis (inquit)quin coitio facta sit? cum tribus plærasq; cum Plotio tulerit Plancius.Συγικοτᾶν Græci dicunt, et ἐπισυνίςασθαι. licet in Pãdectis συνίςαι ἐς κατηγορίαν τινὸς ἐναντίον dicatur.Quæ locutio non est ex more loquendi antiquorum.sed ad uerbum conuersa. Sequitur eodem in loco,Qui'ue ob denunciandum uel non denunciandum testimonium pecuniam acceperint.quæ uerba ab Accursio intellecta non esse minus mirum est,cum etiam à paucis percipiantur.Cicero in Prætura urbana, Non putasti me tuis familiarißimis testimonia denunciaturũ,qui tuæ domi sæpe fuissent:ex quibus quærerem,signa'ne scirent quæ non essent? Testimonium denunciare Ciceroni non est testificari,ut uulgo existimatur: sed est homini diem dicere ferendo testimonio.hoc est ad iudicium euocare ferendi gratia testimonij.Fab.li.v,Duo sunt(inquit) genera testium,

Denunciare testimonium.

aut uoluntariorum, aut eorum quibus iudex in publicis iudicijs lege denuntiare solet. quorum altero utraque pars utitur: alterum accusatoribus tantum cōcessum est. Ex hoc *intelligo in publicis tantummodo iudicijs licuisse denunciari testimonium, hoc est inuitum euocari ad remotū longinquumq́; tribunal.* Quod *quoniam concußionum materiam præbebat, negociumq́; faciendi quietis hominibus domiq́; occupatis, ideo ad capita legum de publicis iudicijs rogatarum hoc additum est: ut hic, & inferius,* Ad legem Corneliam *de falsis: in princip. ubi* Accursius *renunciandū legit pro denunciandum, errorem librariorum secutus, aut eorum fortasse emendatorum qui uim uocis ignorabant.* Ab *eodem errore est, quod denunciationes male interpretatus est in cap.* Absentē, *in tractatu,* De pœnis. *quo in loco* Vlpianus, *Aduersus cōtumaces uero (inquit) qui neq; denunciationibus, neq; edictis præsidum obtemperassent, sententiam in absentes pronunciari oportet, sed secundum morē priuatorū iudiciorum, non enim denuntiatiões præconia* Vlpianus *appellat, ut* Accursius *cēsuit: sed præsidum uadimonia. id quod si non aliunde, at ex* Venuleio *satis planum sit in capitu.* Eadem lege, Ad legem Iuliam *repetund. & ex* Cicerone *pro* Flacco, *his uerbis,* Adiunxit *ille, ut eos qui domo exire nolebant, testimonij denunciatione terreret: qui domi stare non poterant, largo & liberali uiatico commoueret.* Idē, Locupletes & graues *homines testimonij denunciatione deterret ne sibi aduersarentur, egentes & leues spe largitionis & uiatico publico, priuata etiam benignitate perlectat.* Huiusmodi *autem testimonij denunciatio uel à iudicibus, uel ab accusatore fiebat, ut ex supradictis planum fit, & ex* Plinio *lib.* VI. Episto. *Licinius (inquit) petendū censuit*

à consulibus,

à consulibus, ut referrent sub exemplo legis ambitus de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adijci, ut sicut accusatoribus inquirendi testibusq; denunciandi potestas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret. Ex ijs quæ diximus melius intelligi potest Pauli dictum in tractatu, De testibus, cap. Lege Iulia & Papia publicorum iudiciorum cauetur, ne alicui inuito testimonium denũcietur, ut testimonium litis dicat aduersus socerum. & reliqua. Quo in loco nonnunquã cõiectura adducor, ut spuria illic uerba quædam esse censeam. Satis enim erat dicere secundum morem antiquũ, ne cui inuito testimoniũ denũcietur aduersus socerum, si de criminali tantum controuersia intelligamus, aut etiam si de ciuili, ne cui testimonium litis denuncietur. Hoc uerbum à Græcis non est intellectũ qui Pandectas Græcè scripserunt. sic enim scriptum est, περὶ τῶν λαβόντων χρήματα ἐπὶ τῷ κατηγορῆσαι, ἢ μὴ κατηγορῆσαι, ἢ διὰ τὸ καταμαρτυρῆσαι ἢ μὴ καταμαρτυρῆσαι. Denunciare testimoniũ Græce κλητεύειν dicitur. Pollux lib. octauo, τὸν δὲ οὐ βουλόμενον μαρτυρεῖν ἐκλήτευον, ἀνάγκην τοῦ μαρτυρῆσαι προστιθέντες. Cui uerbo antestari respõdet. quo Horatius in **Antestari.** primo Sermonũ usus est. quod uerbum Acron uarie interpretatur. sed Porphyrius uerbum id xij. tabu. esse scribit. Demosth. τίς δ' οὖν ἐκλήτευσεν ἡμᾶς;

In tractatu, De abigeis, in principio, consuli Veticæ pro Betycæ legitur. pars est Hispaniæ. Legitur & Berbicem, pro Veruecem.

Sub titulo, De effractoribus, lego expilatores, qui sunt **Expilator.** atrociores fures. Hoc est enim συλαγωγοὶ uel συλῆται. expilatores & compilatores huiuscemodi sunt fures, qui ne pilum quidẽ relinquunt in corpore spoliatorum, ut inquit Asconius in secundã Verrinam Ciceronis, Quis est enim

qui in te non expilatione Asiæ, uexatione Pamphyliæ, squallore & lachrymis Siciliæ concitetur? Hoc furtũ uocatur improbius in.l. Si te expilasse, Codice, Ex quibus causis inf.irrog. Cicero in Prætura urbana improbißimũ appellauit. Cõpilare (inquit) Festus, est cogere furta, & in unũ condere. Horatius, Ne me Crispini scrinia lippi Cõpi-

Conuasare.

lasse putes. Hoc Terentius cõuasare uocauit in Phormione. ad uerbum tamen συσκευάζεσθαι dictum esse ab eo mihi uidetur: quo Lucianus usus est in dialogo, qui Toxaris inscriptus est, Οἱ λοιποὶ δὲ τῶν οἰκετῶν ἅπαντα ἐκ τῆς οἰκίας συσκευασάμενοι, ᾤχοντο φεύγοντες. Expilare συλᾶν dicitur, & περισυλᾶν. Demosthenes in oratione pro Ctesiphonte non semel propria eius uerbi significatione usus est. Inde Sup-

Suppilare.

pilare uerbum Plauto in Asinaria, Ille ecastor suppilabat me, quod ecastor ancillas suspicabar. Demosthenes etiam id genus fures λωποδύτας appellat. unde uerbũ λωποδυτεῖν in tertio κατὰ Φιλίππου: pro compilo et expilo, τί οὖν ἐστὶ τοῦτο πρὸς ἐμὲ ὅτι βούλεται. καὶ καθ' ἕνα ἕκαστον οὑτοσὶ περικόπτειν καὶ λωποδυτεῖν τῶν ἑλλήνων, καὶ καταδουλοῦσθαι τὰς πόλεις. Effractores autem τοιχωρύχοι dicuntur, & διορύκται.

SVB titulo, De crimine stellionatus, Itẽ si quis imposturam fecerit uel collusionẽ in necem alterius. Imposturã male ab Accursio intellectam, ex ijs quæ de eius uocabuli significatiõe diximus in priore editione, ijs liquebit, quos adire eas annotationes non pigebit. In cuius dictionis expositione Accursius imposturã posteritati fecit: nullumq; est crimen omnium quæ certo nomine nuncupata sunt, cuius sæpius ipse reus sit Accursius. uenia tamen dignus homo minimè malus ob tẽporis eius literarũ obscuritatẽ. Im-

Impostura.

posturæ nomẽ φενακισμὸν, τέχνασμα, μαγγάνευμα, σόφισμα complectitur, & παραλογισμὸν. Collusio est συγκακούργημα.

In tra-

IN tractatu, De collegijs illicitis, Sodales sunt q eiusdẽ collegij sunt: quos Græci carpiã uocant. lego, ἑταιρείας uocant. Hetæreia à Græcis sodalitiũ dicitur: quã sodalitatẽ Cicero uocare solet. Sed sodalitiũ multitudinem sodalium significare potest, ut ἑταιρεία Græcè & θεραπεία, ἱππεία, πεζεία: ἀλωπεκία, δουλεία, & alia nõnulla. Quæ tam multitudinem significant hominum, quàm actionem aut rem. quanquam ἑταιρία sit amicitia sodalitia: ἑταιρεία cum diphthongo sint sodales, ut hoc in loco: quo modo loquendi apud nos famulitium, auitium, equitiũ dicuntur & seruitium: quo Cicero in Verrem act. ulti. usus est, Et tamen cœptum esse moueri aliquot locis seruitium suspicor. Idẽ, Propterea quòd tum familiæ cõgregantur, & magnitudo seruitij perspicitur, & labor operis maximè ostenditur. Sodales eadẽ mensa utuntur. qua ratiõe à Græcis sodalitates συσσίτια etiam dicta sunt. Herodotus lib. 1. μετὰ δὲ τὰ ἐς πόλεμον ἔχοντα ἐνωμοτίας καὶ συσσίτια ἔστησε Λυκοῦργος. Hæc etiã Phiditia Lacedæmone dicebantur à conuiuiorum frugalitate, quorum meminit Plutarchus in Lycurgo. Cicero in quinto Tusculanarũ, Quid uictũ Lacedæmoniorũ in Phiditijs nónne uidemus? ubi cum tyrannus cœnauisset Dionysius negauit se iure illo nigro quod cœnæ caput erat delectatum. Andria apud Cretenses dicebantur auctore eodẽ Plutarcho, nã syßitia propriè Atheniensium erant. Plato lib. pri. de Legibus, Καί μοι λέγε κατὰ τί τὰ συσσίτιά τε συντέταχεν ὁ νόμος καὶ τὰ γυμνάσια. Aristoteles in secũdo Politicôn, καὶ τό γε ἀρχαῖον ἐκάλουν οἱ λάκωνες οὐ φιδίτια ἀλλ' ἄνδρια καθάπερ οἱ κρῆτες. alibi συσσίτια eadẽ ipsa uocat. Cicero in libro de Senect. ita inducit Catonem dißerentem, Sodalitates autẽ me quæstore cõstitutæ sunt sacris Idæis magnæ matris acceptis. epulabar igitur cũ sodalibus. & reliqua.

Seruitiũ & sodalitium, & familia.

Sodalitates.

Phiditia.

Andria.

Sodales sacerdotes.

Sodales etiã Sacerdotes Imperatoribus Romanis *inter di uos relatis institui solebant, ut sodales Augustales apud* Tranquillũ *in* Claudio, *quales institutos fuisse* Adriano *auctor est* Spartianus. *Quorum similitudine hodie sodales appellari debẽt, quos uulgò fratres uocant: ut sodales* Do*minicales, sodales* Frãciscani. *& qui eorũ sodalitatis prae*

Hetæriarcha.

cipuam curam habent, Hetæriarchæ *dici possunt. Sodales olim* Hetæreium Iouẽ, *id est sodalitiũ colebant, ut sodalitij iuris disceptatorẽ: ut apud* Herodotum *in pri.* ἐκάλεε δὲ τὸν ἐπίστιόν τε καὶ ἑταιρήϊον, τὸν αὐτὸν ὀνομάζων θεόν. *Simuli*

Iupiter sodalitius & Philius, & alijs nominibus appellatus.

ter & Philius Iupiter *amicorũ necessitudinis præses erat.* Homognius, *id est gentilitius gẽtilitatis custos et arbiter: quẽ gentiles inuocabãt. à quo nõ absimilis erat patrous, id est auitus. His nominibus alijsq́; olim* Iupiter *inuocabatur si quid perperã atq; iniuria factum erat inter eos quibus uariæ necessitudines intercedebãt.* Hetæria *uerbũ corruptè in epistola* Plinij *ad* Traianũ *legitur, in qua de religione* Christianorũ *ad principẽ retulit, deq́; eorum animaduersione cõsuluit. Quibus peractis morẽ sibi discedẽdi fuisse, rursusq́; coẽundi ad capiẽdum cibum promiscuũ tamen & innoxium. quod ipsum facere desijsse post edictum meũ, quo secundum mandata tua hetæreias esse uetueram. sic enim legẽdum est & emendãdum. Sodalitates enim edicto à se dissolutas esse significat: quæ cõiurationũ metu à principibus* Romanis *uetabãtur. nec immerito: nã* Plato *de ijs loquẽs ita inquit,* Nam *& hæc gymnasia, & hæ sodalitates cum alioquin multis in rebus conducibiles sint ciuitatibus: ad seditiones tamẽ concitandas immodicè sunt opportunæ. Apud* Isocratẽ *etiã* Nicocles *ad populares ita inquit,* Videte *ne sodalitates aut coitiones nisi auctore me faciatis, siquidẽ huiuscemodi cõsociationes, ut in*

alijs

alijs rerũpub. statibus præcipuas partes serũt, ita in singulari principatu periclitãtur. ἑταιρείας μὴ ποιεῖτε μήτε συνόδους ἄνευ τῆς ἐμῆς γνώμης. Quod Plato Syßitium, hic hetæreiã dixit. Fuit et olim Romæ alioquin hoc nomẽ criminosum, nam & lex Licinia lata est cõtra sodalitia, id est coitiones Lex de sodalitijs. *quæ fiebãt ad corrũpẽda suffragia popularia. Cic. ꝓ Plãcio, Sed aliquando ueniamus ad causam, in qua tu nomine legis Liciniæ, quæ est de sodalitijs, omnes ambitus leges cõplexus es. Idem, Ego Planciũ & ipsum gratiosum esse dico: & habuisse in petitione multos cupidos sui gratiosos: quos si tu sodales uocas, officiosam amicitiam nomine inquinas criminoso. Et pro Cælio, Haud scio an de ambitu & de criminibus sodaliũ ac sequestriũ similiter respondendum putẽ. Et in Sallustiũ, Abijt in sodalitiũ sacrilegij Nigidiani. Huiuscemodi coitiões in perniciẽ legũ, συστάσεις dicuntur à Græcis: & quos sodales lex Licinia uocabat, sunt συστάται uel συστάντες καὶ συγκροτοῦντες. uulgò cõplices appellãt. In Iustiniani Codice, sub titulo De episcopis & clericis, cõuenticula genere neutro appellãtur: & in cap.* Conuenticula. *Cũ ex iniuncto, sub titulo De hæreticis, in libro Decretalium, Nec genere fœminino enunciandũ est ut plerunque fit. Tacitus lib. XIIII, Extructaq; apud nemus quod naualistagno circũposuit Augustus, cõuenticula & cauponæ. pro loco posuit. Tertulianus in Apolog. Philosophi (inquit) à locis conuenticulorum & stationũ suarum Stoici & Academici nuncupantur. Matthæi XXVI, Dominus noster ad Iudam loquens dixit, ἑταῖρε ἐφ' ᾧ πάρει; sodalis qua de causa uenisti? nõ tam amicũ quàm sodalẽ appellãs, quem sacrosancta mensa & mystica cœna dignatus erat, ut quidam opinati sunt: uidelicet perfidiam eius scelestißimam taxans clementißime.*

In tra-

I N *tracta.* De *publicis iudicijs, cap.penul.* Accusatore *defuncto res ab alio iudicante præside prouinciæ peragi potest.* Accursius *hinc explicare pedē nō potuit.ut autem apertißimus sensus sit,ita omnino legendū esse censeo,* Accusatore *defuncto reus ab alio iudicāte præside.hoc sensu, ut in rei accusationē intelligamus succedere posse aliū accusatorē,priore de medio sublato,idq́; fieri iudice præside prouinciæ,& de hoc disceptāte,quis in locū defuncti substituēdus sit.id quod eò pertinet, quod dicitur in cap.* Aut *priuatim,infrà* Ad Senatuscō.Turpil. Vel *de crimine cognoscēte in* Prouincia.*quoniā* Romæ Decuriæ *cū* Prætore *iudicabāt.* Peragi *autē reus in criminibus,nō res peragi dicitur.* Est *autē reū peragere,ita rei accusationē persequi,ut reus tandē dānctur.* Vlpianus, Peregiße *autē reū nō aliâs quis uidetur nisi & cōdemnauerit.* Paulus, Destitisse *aūt is uidetur,qui intra præfinitū accusatiōis à præside tēpus reū suū nō peregerit.* Plinius in epistolis, Est *lege cautū ut reus antè peragatur : tunc de præuaricatione quæratur.* ἐπεξιέναι id Græcè dicitur. Demosth . *in oratiōe quæ ad* Leptinē *inscripta est,* Καίτοι καὶ ταῦτα ἀκούω σε λέγειν, ὡς ἄρα τοὺς σέ τινες γραψάμενοι πρότερον οὐκ ἐπεξῆλθον.

I N *tracta.* De *accusationibus cap.penul.* Capitis *reus suspēso crimine causam fisco deferre non prohibetur.* Hic *suspensum crimē sic dicitur,ut pēdētes rei dicūtur.* Tranquillus in Domit. Reos *qui ante quinquennium proximū apud ærariū pependissent uniuersos discrimine liberauit, nec repeti nisi intra annū eaq́; cōditione permisit,ut accusatori qui causam nō teneret exiliū pœna esset. Aliqui pēdere reos existimāt,quandiu ambiguo causæ euētu in reatu sunt.ego pendere reos inde dictū esse censeo,quòd eorū nomina in progrāmate,id est tabella pēdula,publicè proposita*

Pendentes rei.

posita

posita atq; suspēsa erãt. Idē, de Claudio Cæsare ante imperiũ loquens, Postremo etiã sestertiũ octogies pro introitu noui sacerdotij coactus impēdere, ad eas rei familiaris angustias decidit: ut cũ obligatã ærario fidē liberare nõ posset, in uacuũ lege prædiatoria uænalis pepēderit sub edicto præfectorũ. quibus uerbis Trãquillus significat Claudij bona prædia, id est publicè obnoxia edicto præfectorũ ærarij diu uænalia pepēdisse, cũ emptorē nõ inuenirēt. Lãpridius in Alexãdro, Itinerũ aũt dies publice proponebãtur, ita ut edictũ pēderet ante mēses duos: in quo scriptũ esset, illo die, illa hora ab urbe sum exiturus. Plinius in epistolis, de Iunio Basso loquēs, Accusatus est sub Vespasiano à priuatis duobus: ad Senatũ remissus diu pependit. tandē absolutus uindicatusq; est. Inde illud Ciceronis pro Cluentio, Hærebãt in tabulis publicis reus & accusator: nec sine ignominia calumniæ relinquere poterat accusationem Cluentius. Cæterũ morē illũ proponēdi progrãmatis Athenis etiã fuisse, his uerbis Demosthenis satis clarũ est in oratiōe κατὰ Μειδίου, Ὅτι μὲν δὴ λειποταξίου δίκην κατεσκεύασε κατ' ἐμοῦ, καὶ τὸν τοῦτο ποιήσοντα ἐμισθώσατο τὸν μιαρὸν τοῦτον, ἐάσω. Et paulo pòst, οὐθ' οὗτος οὐδενὸς ἕνεκα αὐτὸν ἐμισθώσατο, πλὴν ἵνα ἐκκέοιτο πρὸ τῶν ἐπωνύμων, καὶ πάντες ὁρῷεν, Εὐκτήμων Λουσιεὺς ἐγράψατο Δημοσθένην Παιανιέα λειποταξίου. ἐκκέοιτο enim significat expositum esset & proscriptum.

IN capite secundo, De custodia et exhibitione reorũ, Quod si nõ defendatur, in uincula publica duci iubetur, ut ex uinculis causam dicat. Causam dicere interdũ est reũ Causam dicere.
esse, & criminis alicuius publici postulatũ. Quod Græci tũ κρίνεσθαι dicunt, tum φεύγειν, id est fugere: ut φεύγων φόνου, ex quo more Græcorũ inualuit mos loquendi apud imperitos ut fugientē pro reo dicãt, id est pro eo unde aliquid

petitur: ignorãtia utiq; eorum qui sanctiones Iustiniani in Latinũ sermonẽ uertere conati sunt. sic φεύγων δουλείας, qui status controuersiam patitur. Liuius lib. ix. secundi belli Punici, Sententiã deniq; æque trucem orationi adiecit: Pleminium legatũ uinctũ Romã deportari placere, & ex **Ex uinculis causam dicere** uinculis causam dicere: ac si uera forẽt quæ Locrẽses quererẽtur in carcere necari oportere. id est, interim dũ quæstio criminis peragitur, in carcere uinctũ esse. Plinius lib. VII. Itaq; sit proprium Catonis quater & quadragies causam dixisse, nec quẽquam sæpius postulatũ & semper absolutũ. Causam dixisse uocauit inter reos receptũ esse, id quod ad uerbũ Græci dicunt ἀπολελογῆσθαι. Quare Lucæ XXI. clarius uerti sic potuisset, Statuite igitur in cordibus uestris non præmeditari causam uobis dicendam. μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι. Interpres respõdere dixit, quod defendere significat, hoc est iudicio adesse. Cicero in Verrẽ, act. **Respondere.** II.I. Citatus accusator Marcus Pacilius nescio quo casu non respondit: non affuit. id est οὐκ ἀπήντηκεν εἰς τὴν κυρίαν. hoc est, defecisse cum pronunciatũ est, ut nunc loquimur. Respondere etiam accusationi dicuntur patroni causæ defensores. Apud Thucydidem ἀπολογήσασθαι θανάτου δίκην est capitis causam dicere. Cicero in Verrem acti. ulti. Quod postea quàm iste cognouit, rationem hanc cœpit habere: causam sibi dicendã esse statuerat. Id est postquã testes in se paratos esse cognouit: cogitare cœpit se postulatum iri repetundarũ, & se ad id cõparare. Et in Vatiniũ, Quæro ex te Vatini, num quis in hac ciuitate post Vrbem conditã Tribunos pleb. appellauit, ne causam diceret? Aliquando causam dicere, est defendi uel per se, uel per patronum, ut in actis aposto. cap. XXVI. τότε ὁ Παῦλος ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἀπελογεῖτο. tum Paulus porrecta manu defensionem exorsus

exorſus eſt, uel cauſam dicere cœpit. & cap.xxiiij. ἐνθυ-
μότερον τὰ περὶ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι: alacrius ꝓ me ipſo cau=
ſam dico. Curtius lib. VI. Amyntas uinculis exemptus ut
defenſionem ordiretur, ita inquit, Sine præiudicio cauſam
dicimus: id eſt, liberati tãtiſper uinculis reſpõdemus crimi
nibus obiectis. Vnde cauſæ dictio Latinè, eſt apologia
Græcè. Cæſar lib. I. de bello Gall. Moribus ſuis Argento=
rigen ex uinculis cauſam dicere coëgerũt: damnatũ pœnã
ſequi oportebat, ut igni cremaretur. die conſtituta cauſæ
dictionis, Argẽtorix omnẽ ſuam familiã hominũ milia de=
cem undiq; coëgit: per eos nc cauſam diceret ſe eripuit.
τὸ μὴ δίκην ὑποσχεῖν ἑαυτὸν ἐξείλετο. Vtraq; ſignificatione
Cæſar uſus eſt eodẽ in loco: altera enim alteri propinqua
eſt. Apud Valeriũ lib. IIII. ad cauſam dicendã occurrere,
eſt πρὸς τὸ ἀπολογεῖσθαι ἀπαντᾶν. Inde factũ ut indicta cauſa Indicta cauſa damnari.
dãnari dicãtur, qui ad iudiciũ uocati non affuerũt, abſen
teſq; ſententiã paßi ſunt: ut apud Curtiũ lib. VIII. Itaq;
nullius cædes maiorẽ Alexãdro excitauit inuidiam, quàm
quòd uirũ optimis moribus artibuſq; præditũ nõ tantũ oc
ciderit, ſed etiã torſerit indicta quidẽ cauſa. de Calliſthe=
ne loquẽs. Cic. I. de Leg. Vt dictator qui eſſet, quẽ uellet
ciuiũ indicta cauſa impune poſſet occidere. Id eſt inaudi=
tum, ut loquimur nunc, ἀκρίτως & ἄκριτον ἀποκτείνειν. cum
alioquin indicta cauſa damnari, ſit ἐρήμην καταδικασθῆναι,
uel ἐξ ἐρήμης ἑαλωκέναι. unde eremodiciũ dictum. Interdũ
cauſam dicere, eſt renuere, recuſare, repugnare. Plaut. in
Milite, Si prehendero te poſthac, arcebo teſtibus. Pyrg. Cauſam haud dico.
Cauſam haud dico. Dicitur & nihil cauſæ eſt. Sed ſi quid
modo faxis, num quid cauſæ eſt illico quin te in piſtrinũ Num quid cauſæ eſt.
dedã? id eſt recuſabiſ'ne, aut renues'ne? Cic. de lege Agra
ria, Si doceo illa quæ dixi, num quid cauſæ eſt Quirites,

quin illa criminatione qua in me absentẽ usus est, non solum meã sed etiam uestrã diligentiã prudentiamq; despexerit? id est num inficiari ille potest? Dicitur etiã quippiam *causari: ut idem pro* Roscio, *Si planum facio te post hanc stipulationẽ* Rosci *sest.* ccc. *abstulisse: nũ quid causare quin ab iudicio abeas turpissime uictus?* πῶς οὐκ ἄπει ἐκ τοῦ δικαστηρίου αἴσχιστα κεκραγμένος. Thucyd. πῶς οὐ δεινὰ ἂν εἰργάσθε. uel ἴσθ' ὅπως οὐ σὺ διχήσῃ ἀπιὼν αἴσχιστα ἁλισκόμενος. uel τίς ἔτι μηχανὴ μὴ οὐχὶ ἀπιέναι σε. uel οὐκ ἂν φθάνοις αἴσχιστα ἀπαλλαγεὶς ἐκ τοῦ δικαστηρίου. Dici & *alijs modis potest utraq; lingua: nisi in ijs quæ parerga dicũtur, plusculi ipsi esse, quàm in opere ipso suscepto uideri uereremur.*

IN *capite*, Diuus: Et ideo cũ quis *faceret iuberi oportet uenire* Irenarcham. *Lego ex obseruatione antiqui exẽ*

Ἀνάκρισις. *plaris, & coniectura ductus*, Et ideo cum quis ἀνάκρισιν *faceret.* Est *autem anacrisis ueritatis indagatio, exploratio, percunctatio. unde factum ut etiam quæstionem iudicialẽ, reorumq; interrogationẽ significet, quæ in causis iudicij constitutionem præcedit uel litis contestationẽ.* At *in causis capitalibus anacrisis erat cum delato nomine rei receptoq;, accusator interrogabatur à magistratu, an omnino constituisset accusationem prosequi reumq; peragere: an testes aut testimonia exhiberi postularet, & alia eodem pertinentia. idq;* ἀνακρίνειν à percunctando dicebatur. Demosthenes κατὰ Μειδίου, Καὶ γὰρ οὐκ ἀνεκρίνετο ταύτην τὴν γραφὴν ὁ συκοφάντης ἐκεῖνος, οὐδ' οὗτος οὐδενὸς ἕνεκα αὐτὸν ἐμισθώσατο, πλὴν ἵνα ἐκκέοιτο, πρὸ τῶν ἐπωνύμων, καὶ πάντες ὁρῷεν, Εὐκτήμων Λουσιεὺς ἐγράψατο Δημοσθένην Παιανιέα λιποταξίου. ἀνεκρίνετο ταύτην τὴν γραφὴν inquit: id est, Neq; enim ille calũniator ad diẽ affuit p̃cũctatiõis solẽnis, ut rogaretur à magistratu. qđ perinde ualet ac si diceret, accusationẽ p̃ derelicto

habuit:

habuit: cuius rei mulcta erat ignominiæ nota. erat enim simile aliquid iurisiurandi de calumnia. Et κατὰ Ὀλυμπιοδώρου, Καὶ μετὰ ταῦτα ὁ ἄρχων ἀνέκρινε πᾶσιν ἡμῖν τοῖς ἀμφισβητοῦσι, καὶ ἀνακρίνας εἰσήγαγεν εἰς τὸ δικαστήριον. καὶ οὑτοσὶ ἠγωνίζετο πρῶτος. Est etiã ἀνάκρισις interrogatio testium & quæstio de aliquo facto habita. ut apud Athenæum, ubi de Cydonijs malis loquitur. ἐπιγνωσθῆναι δὲ τοῦτο ὕστερον ἐξ ἀνακρίσεως τοῦ τὸ φάρμακον πωλήσαντος, καὶ ἐπιγνόντος τὸ γενόμενον ἐκ τῆς τῶν μήλων σωθείσεως. Et quod Latini quærere dicunt & quæstionẽ habere, quod etiã inquirere dicitur: id Græci uocant ἀνακρίνειν: & ἀνάκρισιν ipsam quæstionẽ, reorumq; interrogationem, siue id per tormẽta fiat, siue sine tormẽtis. Plutarchus de Augusto, γράψας νόμον πῶς δεῖ ἀνακρίνεσθαι τοὺς ἐν αἰτίαις γενομένους, καὶ πῶς δεῖ κολάζεσθαι τοὺς ἁλόντας. cum lege sanxisset quonam modo de reis habenda sit quæstio, qualiq; animaduersione in cõuictos uindicandũ esset. Id uulgò processum rei delati aut comprehensi facere uocãt: & ex ore eius rei ueritatem exquirere. ἀνάκρισις etiã aliud significat nõ absimile diuinationi de accusatore cõstituẽdo. sed nihil nũc ad rem pertinet. Quod autẽ hic ἀνάκρισιν legere debeamus, ex diui Lucæ loco intelligi potest actorum uigesimoquinto. ubi Festus præses ait se ἀνάκρισιν de Paulo facturum, eáq; demum facta ad Cæsarem Paulum mißurum cum elogio. ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομένης σχῶ τι γράψαι. absurdum enim esset, inquit, hominem causam ex uinculis dicturum mittere, & crimina contra eum testata prætermittere. καὶ τὰς κατ᾽ αὐτοῦ αἰτίας μὴ σημᾶναι. Ex cuius uerbis satis patet quid sint reorũ elogia, cuius in hoc loco Iuriscõsul. meminit. Sequitur, διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ᾽ ὑμῶν. ideo in mediũ producendũ corã uobis iußi, ut palã scilicet de eo quæstio percũctatioq; haberetur. In summa ἀνακρίνω Ἀνακρίνειν.

κρίνω uerbum eſt Atticorum, & ſignificat τὸ ἀναπυνθάνομαι καὶ ἀνερωτῶ, καὶ ἐξετάζω, καὶ βασανίζω, ὃ καὶ κρίνω λέγεται.

Dicere mulctã. IN cap. Ne quis, ſub eodẽ tit. De cuſtodia reorum. Et ijs qui uinctos ſoluerint mulctã dices. Dicere mulctã uerbum eſt antiqui iuris. Gellius lib. x. Quum autem uſus & mos ſermonũ is ſit, ut ita & nos loquamur ut plerique ueterũ locuti ſunt: mulctam dixit & mulcta dicta eſt: nõ eſſe ab re putaui notare qđ M. Cato aliter dixit, in quarto Originũ. Idem ex Varrone, Sed cum eiuſmodi mulcta pecoris armentiq; à magiſtratibus dicta erat: adigebãtur oues bouesq;. Hoc priſco more locutus eſt Alexãder Imperator: in principio De modo mulctarum, Codice Iuſtiniani. Liuius lib. v. ſecundi belli Punici, Tribunipl. cum rem infamẽ inuiſamq; cernerent: ducentûm M. æris mulctam Poſthumio dixerunt. προσετίμησαν τῷ Δημοσίῳ. uel ἐζημίσαντο χρημάτων αὐτῷ τῷ Ποστυμίῳ. Quoniã autẽ libẽter hactenus feci, ut cum ita tuliſſet occaſio, operã & ipſe uirilem impenderem in interpolanda Latinæ linguæ elegantia: in hac quoq; ipſa functione tametſi defunctoria, id ipſe facere inſtitui, cum eo quoq; ut additamenti liberalioris nomine Græcorum nõnunquã locutiones ſubiungã. quãdoquidem memoriæ noſtræ inſtituto, & quod ad literarum quidem meliorũ profectũ pertinet, felicitate mira

Commercium & cognatio linguæ Latinæ cũ Græca. huius ætatis effectũ eſt, ut lingua Latina Græcaq; diu inter ſe peregrinæ & exteræ, nec inter ſe noſcitantes, ueterem nõ modo affinitatem agnoſcerent, ſed etiã cognationem: teſſera utiq; neceßitudinis auitæ è monumẽtis eruta ſitu & carie ſquallentibus: ſocietatem etiam ſtudiorũ mutuo ut coirẽt denuo, cõmercijq; iura paßim atq; cõtubernij uſurparẽt. Fremant frendeantq; licet, uociferationeq; rũpãtur homines aduerſis muſis nati, tumultuoſeq; reclamitent

mitent: spero huius studij commentationisq; paucis annis eua, uram eò contẽtionẽ, antiqua plenaq; ut ratio colendæ philosophiæ perpoliendorumq; ingeniorũ uelut rediuiua generi humano uitæq; restituatur. Itaq; quando in mentionẽ mulctæ dicendæ incidimus, hoc quoq; cõgruẽter iam dictis addere poterimus: hoc uerbum dicere alijs etiã uocabulis olim peculiari quodam iure attributũ fuisse, quodamq; coniugio deuinctũ. Dicere sacramento, sermo est antiquorum. Liuius lib. v. secundi belli Punici, Si qui roboris satis ad ferenda arma habere uiderentur, etiã si nondum militari ætate essent, milites fierent: Tribuni plæbis, si eis uideretur, ad populum ferrent, ut qui minores decem & septẽ annis sacramento dixissent: ijs perinde stipendia procederent, ac si x x. annorũ aut maiores milites facti essent. Plinius ad Traianũ, de seruis inter tyrones inuentis, Ipse enim dubito ob hæc maximè: quòd ut iam dixerant sacramento, ita nondũ distributi in numeros erant. qui locus corruptè legitur in peruulgatis exẽplaribus. Dicere hoc in loco pro destinare & dicare accipi potest. hoc enim etiã dicere significat, teste Nonio. Idem Liuius lib. I I I I. ab Vrbe cõdita, Hoc decreto cõsul armatus, cum paucis appellantibus tribunũ, collũ torsisset: metu cæteri sacramẽto dixere. Dicere doti dicebãt, pro in dotẽ promittere. Terentius in Heauton. Sed ita dictu opus est, si me uis saluũ esse, & rem & filiũ: me mea bona omnia doti dixisse illi. Cicero pro Flac. Doti (inquit) Valeria omnẽ suã pecuniã dixerat. Idẽ, Si sit in tutela Flacci: quæcunq; sine hoc autore est dicta dos, nulla est. Inde dicta puella. Nonius, Inter speratam (inquit) dictã, pactã & sponsam hoc interest, quòd uirgo postquã petitur, sperata dicitur: dehinc promissa, dicta uel pacta.

Dicere sacramento.

Dicere doti.

Dicta sponsa et pacta.

Vergilius, Et coniunx quondam tua dicta relinquor. Reliqua exempla sunt apud Noniũ. Dicere diem est constituere, ut in illo Terentiano: Placuit: despondit: hic nuptijs dictus est dies. Inde fit ut dicere diem sit uadimonio capitali obstringere. Liuius lib. III. ab Vrbe condita, Verginius ex collegio unus Cæsoni capitis diem dicit. Trãquillus in Cæsare, Subornauit etiã qui Caio Valerio perduellionis diẽ diceret. παρεσκευάσατο τὸν κρινοῦντα τὸν Οὐαλέριον προδοσίας: uel ὑφῆκε τὸν προβαλούμενον ἐπιβουλεῦσαι Οὐαλέριον κατὰ τῆς πολιτείας. Dicere etiã dictatorẽ dicebãt pro creare. Liuius, Nam neq; id uitium nosti facile fuisse, cum consul oriẽte nocte silẽtio diceret dictatorem. Idem, Quod plæbeius dictator sit dictus, id uitium auguribus uisum. Et dicere magistrum equitum.

Dies dicta.

IN tractatu, Legis Iuliæ maiestatis, in principio: Maiestatis crimẽ est illud quod aduersus populũ Romanum, uel aduersus securitatẽ eius cõmittitur. Securitatis significationem nõ intellexisse Accursium hoc tempore risu dignum esse censetur: illa tamẽ ætate uenia dignum uideri potuit. Sed in huiuscemodi (quæ multa sunt in libris huius studij) loca, ignorantiæ noxa longe lateq; grassari solet. nam chorus ille Iurisperitorũ, qui docturæ appellatione censentur, præiudicium ferè Accursianæ autoritatis sequũtur in interpretatione uocũ. Quibus uero hodie iuridica tribunalia insidere cõtigit, aut subsellia curiarũ liliata implere: ij si in eorũ autoritate esse omnino sibi persuaserunt (quæ multo maxima pars est hominũ iuris peritia præditorũ) Accursianæ imperitiæ cõtagione ut inficiantur necesse est. At sentẽtiæ numero in iudicijs & cõsilijs ualent, unde decreta conficiuntur: stomachãte interdum paucorum intelligentia, quæ etiam risu, ne quid dicam indignius, excipi solet. Ita quo tandem pertineat uis

huius mali, animaduertentibus satis conspicuum est. Mihi huiuscemodi indignitatem oculis auribusq; arbitrari non semel contigit: ex quo in eos consessus admissus sum in urbe atque in comitatu principis, quibus res controuersas semel iudicare moribus nostris comparatum est. Assui aliquando cum hic locus citaretur, in sententiamq; Accursij haud dubiè traheretur ad confirmandam censentium opinionem. Id quod ego rogatus sententiã quasi aliud agens perstrinxi, nullius addictus iurare in uerba magistri: sic enim ab illis doctores appellãtur. Sed & tum & aliàs attentionem magis, quàm assensionẽ merui: tametsi in familiariori cõsessu paucorũ æquis sæpe hominibus usus sum, ui ueritatis ut uidebatur magis, quàm autoritate mea aut existimatione ualente. Securitas est quam Græci ἄδειαν uocant, & ἀμεριμνίαν atq; etiam ἀσφάλειαν. Cicero euthymiam Democriti, securitatem appellat in Finibus his uerbis, Democriti autem securitas, quæ est animi tanquã tranquillitas, quam appellat euthymiam, eò separanda fuit ab hac disputatione, quia ista animi tranquillitas est ea ipsa beata uita. Securitas curæ & anxietati opponitur. Securus seorsum à curis est, ἀμερίμνως ἔχων: qui scilicet uacat perturbationibus animi: hoc est εὐθύμως ἔχων καὶ ἀπαθῶς, qualis est illa Democriti. Sed securitas reip. est ἀσφάλεια: cũ scilicet status reipub. ita cõpositus est, ut nulla ex parte periculũ imminere uideatur, nec sit metus belli externi aut intestini. & ita hoc loco securitas ab Vlpiano Latinæ locutionis libentẽr obseruante, ut tũ ferre tẽpus & professio potuit, accepta est. Ab simili Latini sermonis ignoratione, nisi fallor, corruptũ est pulcherrimũ apophthegma Sapiẽtis, cap. xv. Prouerbiorũ, Omnes dies pauperis mali secura mens: quasi iuge conuiuiũ. neq; enim mali epithetũ est

Securitas.

Locus in Prouerbijs.

pauperis, ut scholiastæ & glossularij intellexerũt: sed est substantiuũ nomen, hoc sensu: Omnis uita pauperis animi est cõstitutio securitate mali prædita. Sic Luca. in v. Pharſ. O' uitæ tuta facultas Pauperis, anguſtiq; lares: ô munera nondũ Intellecta deûm. quibus hoc contingere tẽplis, Aut potuit muris nullo trepidare tumultu Cæsarea pulsante manu? Securus enim genitiuo iungitur, ut apud Quintil. in VIII. qui de Tautologia loquens, Hæc enim (inquit) quanquã nõ magnopere summis autoribus uitata, interim uitium uideri poteſt: in quod sæpe incidit etiã Cicero, securus tã paruæ obseruationis. Et apud Vergiliũ, Securus amorũ. Similis est inscitia Accursij in interpretatione uocabuli impoſtura, in tractatu, De crimine ſtellionatus: & in alijs permultis, quæ hodie notiora sunt, quàm ut adnotari inter animaduersa à nobis mereãtur. Si quis autẽ Latine dicere cupit, quod Accursius intellexit securitatis uocabulo significari: hoc modo dicendũ erit, cõtra fidẽ publicam aliquid esse cõmiſſum. Liuius, Quos Philopœmen depopoſcerat, ipsi se ituros profeßi sunt fide accepta à legatis, uim abfuturam donec causam dixiſſent. Salluſtius, Poſtubi fide publica accepta dicere iuſſus eſt: omnia aperit. Idem, Comes eius qui Romã fide publica uenerat. Cicero in Pisonẽ, Hunc Theſſalonicã fide tua uenire iußiſti. Noſtri saluum conductũ uocant. Securitas autẽ in hoc significatu uernacula est locutio non Latina, tametsi à Græcis ἀσφάλειαν διδόναι dicatur cauere alicui, hoc est satisdato ꝑmittere: qđ uicinã habet significationẽ superiori. ἄδειαν ψηφίσασθαι dixit Andocides orator: plebiscito potestatẽ facere impunitate ꝑmiſſa. Pausanias ἄδειαν διδόναι.

Fide publica uenire.

IN capite sequenti, Qui'ue è prouincia cũ ei succeßu esset, non discesßit. legendũ deceßit. Est autem decedere, ei qui

Decedere.

qui successor iussus est cedere. Cicero ad Attic. Nõ *putet nos senatus antè oportere decedere, quàm nobis successũ sit.* Inde *decessor* Vlpiano, *in lege,* Obseruare *in tract.* De *offic. procõsulis,* Recte *autem (inquit) & ordine faciet, si edictũ decessori suo miserit: significetq; quo die fines sit ingressurus.* Cum *autẽ successum esse alicui dicebãt, abrogatum ei imperium esse significabãt.* Et *successorem dare uel mittere, est magistratũ abrogare: quod nunc officium auferre uulgò dicimus.* Lampridius *de Alexandro,* Si *unquam alicui præsentiũ successorẽ dedit, semper illud addidit: gratias tibi agit resp. eumq; ita muneratus est, ut priuatus posset honeste uiuere.* Capitolinus *in* Anto. *Successorem uiuenti iudici nulli dedit: nisi* Orphito *præfecto* Vrbis, *sed petenti.* οὐδένα παρέλυσε δικαστὴν τῆς ἀρχῆς. Cicero *in* Piso. Cum *tu non solum quòd tibi succederetur, sed etiam quòd* Gabinio *nõ succederetur, penè exãguis & mortuus concidisti.* Idem *in eundem,* Altera *ratio, quòd ij quos in prouincia liberalitatis & uirtutis suæ testes habuerat, nondum decesserãt.* A' *quo autore adnotandũ est eos decedere dici, qui in* Vrbem *redierant. ut pro* Murena, Multi *obuiam prodierũt de prouincia decedenti.* Inde *decessio,* Cicero *ad* Q. Fratrem, Ego *tibi spem maturæ decessionis afferebam.* Est *etiam decedere, idem quod cedere.* Idem *ad equites* Rom. Quas *ob res inimicorũ amentiæ, cupiditatiq; paucorũ, omniũ salutis causa decedã.* τῇ τῶν ἐχθρῶν μου ἀνοίᾳ ἐκχωρήσω. Decedere *autem de officio & dignitate sic dicitur, ut decedere de more suo: hoc est contra quàm decet atq; officiosum est, aliquid agere.* Cicero *in* Verr. Quid *faceres pro homine innocente & propinquo, cum propter hominem perditißimũ atq; alienißimum de officio decesseris?* Idem, Hi *cum de tuis factis publice cõqueruntur:*

Successorem mittere.

Decedere.

Decedere de officio & more.

runtur: non'ne indicant, tantas esse iniurias, ut multo maluerint de suo more decedere, quàm de tuis moribus non dicere? Dicitur & officio decedere. Liuius, Eas quoque colonias quæ officio deceßissent: & reliqua. id est, inofficiose egerant: quæ officio non erant in Rom. pop. functæ. αἱ τὰ καθήκοντα οὐκ ἀποτελέσασαι. decedere etiam alicui, est homini occurrere nolle, & uitare hominē. Cæsar, Quibus ita interdictum est, ijs omnes decedunt: aditum sermonemq; defugiunt. τούτους πάντες ἐκτρέπονται. interdum tamen honoris causa de uia decedimus, id est, ὑπεξιστάμεθα. Plutarchus in Graccho, Καὶ Γαΐου Βετουρίου θάνατον κατέγνωσαν, ὅτι δημάρχῳ πορευομένῳ δι' ἀγορᾶς, οὐχ ὑπεξέστη μόνος. ubi subintelligendum τῆς ὁδοῦ. Decedere de iure suo quid sit, nos alibi diximus. τῶν δικαίων ὑφίεσθαι τῶν ἑαυτοῦ. Quibus autem successor mittitur, ij ἀνάπασοι dicuntur. Successorem mittere, ἐπαποστέλλειν τὸν διαδεξόμενον.

IN cap. sequenti, Qualis est ille qui in bellis cesserit, aut arcē tenuerit, aut castra cōcesserit. Existimo legendū uno uerbo imbellis, & deesse hic negationē: ut sit, Qui arcem nō tenuerit, uel potius aut hostē arcere renuerit, id est propulsare hostes cum posset, noluerit. Liuius de Fuluio, qui exercitū in Apulia amiserat, Ergo effecisse ut et feroces & inqeti inter socios, ignaui & imbelles inter hostes essent: nec hercule mirū esse, milites in acie nō stetisse, cum primus omniū Imperator fugeret. Et paulū infrà, Bis (inquit) Fuluius est accusatus, pecuniaq; anquisitū: tertio testibus datis, cū iurati permulti dicerēt fugæ pauorisq; initiū à prætore ortū: tāta ira accēsa est, ut id capite anquirēdum cōcio succlamaret. tum Sēpronius perduellionis se iudicare Gnæo Fuluio dixit: diemq; comitijs à Calphurnio prætore petit. Quo ī loco, ut & in alijs, iudicare antiquo more

Perduellionis iudicare.

Iudicare.

more dictum est ex imitatione Græcorum, qui κρίνειν *dicunt pro diem dicere, ut superius diximus.* Apud Sudam *etiam legimus capitalē fuisse noxam imbelliæ & stationis desertæ.* παρὰ γὰρ Ῥωμαίοις θάνατος πρόσιμον λιπόντι τὴν ἐφεδρείαν. Tranquillus de Augusto, Cohortes siquæ cessissent loco, decimatas ordeo pauit: Centuriones statione *deserta, itidē ut manipulares, capitali animaduersione puniit.* Possumus etiam intelligere quam Græci ἐθελοκακίαν *uocant: cum milites* Imperatori *infensi uincere nolunt.* Pauſ. καταγνόντες ἐθελοκακῆσαι σφᾶς ἐν τῷ πολέμῳ τῷ πρὸς Κάσσανδρον. *est enim* ἐθελοκακεῖν *hoc in loco, consulta & meditata ignauia hosti cedere.* Sic Herodotus, Οἱ δὲ πλεῖστοι ἐθελοκάκεόν τε καὶ ἔφευγον. *eam ob causam decimatū exercitum ab* Appio Claudio *consule* Romano *apud* Liuium *legimus lib.* I I. *ab* Vrbe *cōdita circa finem.* Aut imbellis *igitur, aut imbellia legendum est. alioquin nō in bellis* Iurisconsultus, *sed in prælijs dixisset.* At uero *quæ sequūtur in cap.* Non contrahit, *nugatoria uideri possent, nisi uestigia principum crudelitatis in ipsis agnosceremus ex scriptis historicorū.* Trāquillus in Tyberio, Sub idē tempus (*inquit*) *consulente prætore an iudicia maiestatis cogi iuberet: exercendas esse leges respondit, & atrocissime exercuit.* Statuæ *quidam* Augusti *caput dempserat, ut alterius imponeret. acta res in* Senatu: *& quia ambigebatur, per tormenta quæsita est. damnato reo, paulatim eò calumniæ res processit, ut hæc quoq; capitalia essent: circa* Augusti *simulachrum seruum cecidisse, uestem mutasse, nummo uel annulo effigiem impressam latrinæ aut lupanari intulisse. & reliqua quæ autor ille prosequitur.* Hoc enim crimē latissime olim patebat sub tyrānis Imperatoribus. Propterea Plinius in Panegy. ad Traianū, Locuple

cupletabāt (inquit) & fiscum & ærariū nō tam Voconiæ & Iuliæ leges, quàm maiestatis singulare & unicum crimē eorū qui crimine uacarēt. Huius tu metum penitus sustulisti, cōtētus magnitudine: qua nulli magis caruerūt, quàm q sibi maiestatē uindicabāt. Plinius auunculus lib. XXXIII. *Fuit & alia Claudij principatu differētia insolens ijs quibus admißionē liberti eius dedissent: imaginem principis in annulo ex auro gerēdi: magna criminū occasione, quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis aboleuit æqualiter publicādo principē. Hoc idē se fecisse Alexāder Imperator Roma. testatur in sanctione sua, quæ primo loco sita est sub eodem titulo, in codice Iustiniani. Ouidius lib.* v. *Fastorū, ex Honoris & Reuerētiæ cōiugio ortā esse Maiestatē uoluit. antea autē nec ætatis nec dignitatis habebatur ratio, summaq; imis erāt permixta: postea autē ordines rerū diuinarū humanarūq; distincti,*

Maiestas.

Donec Honor placidoq; decens Reuerentia uultu
Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc sata Maiestas, quæ mundum temperat omnem:
Quaq; die partu est edita, magna fuit.
Et paulo inferius,
Protinus intrauit mentes suspectus honorum.
Fit precium dignis: nec sibi quisque placet.
Et rursus,
Aßidet ipsa Ioui, Iouis est fidißima custos:
Et præstat sine ui sceptra tenere Ioui.
Venit & in terras: coluerunt Romulus illam
Et Numa: mox alij tempore quisque suo.

Maiestas in populo. Maiestas imminuta.

Maiestas erat in populo, & autoritas in senatu: cuius definitio Ciceronis uerbis mox explicabitur. Maiestatis crimen duplex erat: unū læsæ, & alterū imminutæ: cuius nulla

nulla in iure mētio extat. Læsæ exemplum est memorabile apud Tranquillū in Claudio, Notauit (inquit) & quēdam quòd comes regis in prouincia fuisset: referēs maiorū tēporibus, Rabyrio Posthumo Ptolemæū Alexādriā credititi seruādi causa secuto, crimen maiestatis apud iudices motū. Ex quibus uerbis apparet maiestatē populi Romani læsam maiores ob id existimasse, quòd ciuis Romanus assectā se regi & comitē præbere nō dubitasset cōtra morē maiorū, ut creditā pecuniā reciperet. Imminutæ maiestatis Cicero lib. II. de Oratore meminit: Si res (inquit) tota quæritur: definitione uniuersa uis explicāda est sic. Si maiestas est amplitudo ac dignitas ciuitatis: is eam minuit qui exercitū hostibus Pop. Romani tradidit. Idem alibi, Mihi ipsi cum Sulpitio fuit in Norbani causa contentio. Pleraq; enim de ijs quæ ab ipso obijciebātur cum cōfiterer, tamen ab illo maiestatē imminutam negabam: ex quo uerbo lege Apuleia tota illa causa pendebat. Et in Partitionibus orato. Maiestas (inquit) est in imperij atq; Pop. Romani dignitate, quā minuit is qui per uim multitudinē ad seditionē uocauit. Hinc existit illa disceptatio, minuerit'ne maiestatē, qui uolūtate Pop. Rom. rē gratā & æquā per uim egit. Quod Cicero minuere maiestatē uocat, ætas sequēs lædere appellauit. Dicebāt & soluere maiestatē: ut Liuius lib. II. secundi bel. Pu. Horū opportunus aduētus cōsules imperij potentes fecit, cum ambitio alterius suam primū apud eos praua indulgētia maiestatē soluisset. Cui contrariū est retinere maiestatē: Quod nunc uulgus seruare autoritatē uocat. Vt idem lib. IIII. bel. Maced. Si in sua quisq; nostrum matrefa. Quirites ius & maiestatem uiri retinere instituisset: minus cum uniuersis fœminis negotij haberemus. Cicero in Orat. perfecto, Ius omne retinendæ

Maiestas læsa.

Soluere maiestatem.

Retinere maiestatem.

tinendæ maiestatis Rabyrij causa cõtinebat:ergo in omni genere contentionis exarsimus. Dicitur & eleganter cõstituere maiestatem: quod significat lapsam aut labantem cõfirmare dignitatis uenerationẽ, atq; amplitudinis existimationem. ut in illo loco concionis Sallustianæ, *Maiores nostri parãdi iuris & maiestatis constituendæ gratia per successionẽ armati bis Auentinum montẽ occupauere.* Ab antiqua etiam loquendi consuetudine dixit Proculeius inferius, in tract. De captiuis, cap. Non dubito, *siue is populus fœderatus est: siue fœdere comprehensum est, ut is populus alterius populi maiestatem comiter conseruaret.* Hoc enim adijcitur ut intelligatur alterũ populũ superiorem esse: nõ ut intelligatur alterũ non esse liberum. Hæc uerba Cicero in Orat. pro Cornel. Balbo interpretatur his uerbis, de Gaditanorũ fœdere loquens, *Adiunctũ etiã illud est, quod nõ est in omnibus fœderibus: Maiestatem Pop. Rom. comiter conseruent. Id habet hanc uim, ut sit ille populus in fœdere inferior. Primũ uerbi genus huius cõseruent: quo magis in legibus quàm in fœderibus uti solemus: imperantis est, non precantis. Deinde cum alterius populi maiestas conseruari iubetur, de altero siletur: certè ille populus in superiore conditione causáq; ponitur, cuius maiestas fœderis sanctione defenditur. In quo erat interpretatio accusatoris indigna responsione: qui ita dicebat comiter esse communiter. Comes benigni, faciles, suaues homines esse dicuntur, qui erranti monstrãt uiam. communiter quidem certè non conuenit.* His uerbis Ciceronis apparet non communiter legendum in eo loco, ut Accursius suspicatus est. Dicebant etiam conseruare maiestatẽ: quod Liuius & Valerius post Ciceronẽ retinere dixerunt. ut idem pro Rabyrio perduellionis, *Fit senatusconsul.*

[Margin notes: Constituere maiestatem. — Maiestatẽ pop. Rom. comiter conseruent.]

tuſconſ.ut conſules adhiberẽt Trib.pl.*&* Prætores *quos eis uideretur:operamq́; darent ut imperiũ populi* Roma= *ni,maieſtasq́; cõſeruaretur.*Id *nunc uulgò dicũt,* Ita *agãt* **Vt imperiũ populi Ro. maieſtasq́; cõſeruet.** *ut rex ſit potentior uel fortior : uel ita faciant,ut iuſtitiæ obediatur.* Maieſtas τὸ ἀξίωμα *dicitur,&* τὸ ἀξιωματικόν.*di citur &* τὸ μεγαλεῖον. Minuere *autẽ & imminuere uerba* **Minuere maieſtatem.** *uſitatiora antiquis fuerunt,quàm lædere.ut* Cicero *in* Phi *lipp.pri.* Quid *enim turpius, quàm qui maieſtatẽ populi* Romani *per uim minuerit : eum damnatũ iudicio ad eam ipſam reuerti propter quam ſit iure damnatus ?* Per *uim minuiſſe maieſtatẽ publicã dicit eum,qui uim publicã cõ= miſerat.* Sic *imminuere imperium dicebant: ut* Liuius *lib.* **Imminuere imperium.** VIII.*ab urbe condita,* Religio *inceſſit,ab ijs quorũ immi nutum imperiũ eſſet comitia haberi.* Imminutũ *imperium dicit eorum qui iußi erant magiſtratu ſe abdicare.* Id *ſic* Græcè *dici poteſt,* ἐνθύμιον ἦν ἐποιήσαντο τούτους τὰς ἀρχαιρε- σίας βραβεύειν ὧν τὸ κράτος ἠλάττωτο. Cæſar *lib.*III. *de bello ciuili,*Concurſum *ad ſe fieri uidet,quòd faſces anteferren tur,in hoc omnis multitudo maieſtatẽ regiam minui præ= dicabat.* τὸ ἀξίωμα τὸ βασιλικὸν καταλύεσθαι ἔφασαν,*de* Alexan *drinis loquens.*Sic *imminuere ius imperij.* Cic.*in* Verrem *actione* V. Tritici *modia* LX.M.*empta populo* Romano *dare debebãt & ſolebant:abs te ſolo remißum eſt: reſpu= blica detrimentum fecit,quòd per te imperij ius una in ci uitate imminutum eſt.* Idem *in eadem,* In *hoc facinore dij immortales uiolati:exiſtimatio atq; autoritas* Romani *no minis imminuta.*Et *pro lege* Manilia,Patres *noſtri liber= tatem ciuium* Rom. *imminutam non tulerunt : uos uitam ereptam negligetis ?* Inde *imminuere magiſtratum dice=* **Imminuere magiſtratum.** *bant:quod nũc derogare iuribus, & prærogatiuis officij dicunt.* Idem *in* Verr. Cur *imminuiſti ius legationis? quo*

in

in loco Asconius, Qui potestatẽ (inquit) suam in administrando nõ defenderit: imminuti magistratus ueluti maiestatis læsæ reus est. Liuius lib. IIII. de Aemylio Mamerco loquens, qui censurã antea quinquennalẽ lege dictatoria annuã ac semestrẽ fecerat: Censores (inquit) ægrè paßi, Mamercũ quòd magistratum populi Ro. minuisset, tribu mouerũt. Plinius in Paneg. Nullius ab eo magistratus ius, nullius potestas imminuta est: aucta etiã: siquidẽ pleraq; ad prætores remittebat. Hic loquendi modus à Græcis tractus uidetur. Aristoteles in secundo Politicôn, καὶ τὴν μὲν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴν Ἐφιάλτης ἐκόλουσε καὶ Περικλῆς. *Plutarchus itidem sæpe. Adnotauimus autem apud priscos hoc crimen maiestatis esse uocatum, non læsæ maiestatis, ut ex locis à nobis citatis liquet, nullumq; Iurisconsultorum in hoc tractatu, præter Papinianum læsam maiestatẽ dixisse. Laudatur etiã Paulus autor huius uocabuli, in lege Meminisse, Codice sub eodem titulo. Prisci perduellionẽ uocabant, quam coniurationem historici appellant, & quicquid ita committebatur, ut in euersionem libertatis Romanæ cederet. Valerius lib. VI. Cum Tyberius Gracchus & C. Claudius ob nimis seuerè gestam censuram maiorẽ partem ciuitatis exasperassent: ijs Marcus Popilius trib. pleb. perduellionis ad populum diem dixit. hoc iudicium obsoleuisse tandẽ ex Ciceronis uerbis conijcio in oratione pro Rabyrio, Nam perduellionis (inquit) iudicio, quod à me sublatum esse criminari soles: meum crimen est non Rabyrij. Quod utinam Quirites ego, aut id primus, aut solus ex hac republica sustulissem. Quid enim optari potest, quod ego mallem, quàm me in consulatu meo carnificem de foro, crucem de campo sustulisse? Et paulò inferius, Quamobrem uter nostrum tandem Labiene popularis*

Maiestatis crimen.

Perduellio.

ris est? tu'ne qui ciuibus Roma. in concione ipsa carnificem, qui uincula adhiberi putas oportere: qui in cāpo Martio comitijs centuriatis, auspicato in loco, crucem ad ciuiū Ro. supplicium defigi & constitui iubes? & reliqua quæ ille porro dixit: unde intelligimus uetustissimam illam fuisse legem sæuissima sanctione horrendam. Perduellionis autem crimen Rabyrio intenderat Labienus Trib. pl. ob Saturnini mortem, qui senatus autoritate cōtra fidem publicam interfectus fuerat: senatusconſ. scilicet facto in hæc uerba, operam darent consules, ut imperium populi Romani, maiestasq; conseruaretur. Propterea in Oratore perfecto Cicero gloriatur se apud populum senatus autoritatē defendisse in causa Rabyrij. Vlpianus hic perduellionis crimen distinxit ab eo quod maiestatis appellatur, & latissimè patet. Hic addam unum quod ad maiestatis crimē pertinet, ex Plutarcho in Gracchis: Gaium Buturium ultimo supplicio affectum à Romanis, quòd Tribuno plebis de uia non decessisset in foro ambulanti, cum instituto antiquo omnes ei cedere moris esset. Tacitus maiestatis crimen & coniurationis distinguere mihi uidetur his uerbis libro XIIII. Antistius (inquit) qui carmina probrosa in principem factitauerat, maiestatis delatus est. Et libro decimosexto, Crispinus nuper crimine coniurationis in Sardiniā exactus, accepto iussæ mortis nūcio semet interfecit. Quintus Curtius libro quinto autor est huius criminis horrendam fuisse legem olim apud Macedonas: è qua, ut opinor, orienda lex fuit illa cantatissima Honorij & Arcadij, quæ sub eodem titulo extat in Codice Iustiniani. Quam Alexāder libro septimo eiusdem Curtij his uerbis gloriatur se sustulisse & antiquasse. ad conuictos enim coniurationis loquens, Non oportebat (inquit) uos scire quid de uestris pa- Maiestatis crimen, & coniurationis.

rentibus statuissem, quo tristiores periretis, si qua uobis parentũ memoria & cura est. Sed olim istũ morẽ occidendi, cum scelestis insontes propinquos parentesq; solui. Hoc *exẽplũ* Alexãdri *secuti ijdem ipsi* Arcadius & Honorius *sanctionẽ illã promulgarunt, quæ est in tract.* De pœnis, Cod. *cuius initiũ,* Sancimus. *Qua lege ego legẽ* Quisquis, *abrogatã esse aliquando censui in amplißimo consessu: tametsi religione iudicandi magis adductus id fecerim, quàm persuadendi fiducia, apud eos quidẽ qui tẽpora cuiusq; legum authoris animaduertere negligunt, quandoquidẽ interpretes iuris rationẽ tẽporum nõ habuerunt, quorũ hodie respõsis stat huius doctrinæ æstimatio & authoritas.* Mihi *uero in eo falli interdũ uidentur homines alioquin iuris peritißimi, quòd aut uerbis legũ uim afferunt, aut* Iurisconsultorũ *responsis.: cũ locos iuris discrepantes interpretationibus inter se dißidentibus ad cõcentũ reducere se credunt.* Id *adeò mihi æstimare in mentẽ uenit, cũ legem secundã tituli,* De *prædijs minorũ, quæ lex est* Gordiani *libro.* v. Codicis: *cum lege* Iustiniani *cõponerẽ, quæ est sub titulo,* Si *maior factus alienationem ratã habuerit. cũ enim longe prõptius, tum etiã uerò propius mihi uidẽtur, antiquiorẽ legẽ posteriore abrogari, quàm scholijs alijs atque alijs dicta dißidentia conari cõglutinare.* Similis *nisi fallor est hallucinatio, cum legẽ* Alexãdri, *quæ quarta est in tractatu,* De *furtis, cũ lege* Græca Iustiniani, *quæ tertia est à fine, non dissonã esse contendunt.* Quarum *tamen discrepantiam ciere contentionem non modicam uidimus in iudicando reo uno, qui ad furtum nequicquam famulum probum adhortatus fuerat, patrefamiliâs rei conscio, & cum famulo colludente ut hortatorem deprehenderet; cum ego consentaneum magis esse ducerem* Alexandreæ

Animaduertendi locus.

sanctionis

sanctionis authoritatem posteriore lege antiquatam fuisse, quæ non euentũ attendendum, sed consilium uoluit. Quid legem ultimam, quæ est Constantini, sub titulo, Si pend. appel. mors interuenerit: non'ne abrogatam esse, & expeditius & longè congruentius est dicere & defendere, quàm nugas comminisci ac planè ariolari, ne antinomia esse uideatur cum lege Græca comparata, cuius initium est, Cum antiquioribus, sub tract. De iure deliberandi? Nostræ uerò opinioni non magnopere reclamare id mihi uidetur, quòd lex altera sub titulo, Qui & aduersus quos in integrum restitutionem postulent, quæ lex est Iustiniani, non modò legi, Si superstite, in tractatu, De dolo, quæ longè antiquior est: sed etiam legi eiusdem Iustiniani refragatur, sub titulo, De bonis quæ liberis. Facilè enim est obiectum dissoluere, uel Accursio ipso iudice: ne mihi eò confugiendum sit, quod in priore editione de Iustiniano Tribonianoq; diximus. Horum autem & similium iudicium penes homines erit in ijs controuersijs dirimendis, quarum iudicium æquo & bono magis temperandum est: quibus in ipsis uberior est licentia contra receptas auctoritates nonnihil audendi dum sententiæ rogantur. Sed tamen ne id piaculare esse uideatur inter eos qui eodem iureiurando adacti sunt, ecquis est eorum qui aureis habent æquas audiendæ ueritati, uel longißimo interuallo postliminium postulãti: qui negare audeat legum interdum sensum fugisse homines iuris consultißimos, etiam ut uerba intellexerint? Hic locum unum exempli causa citabo. Extat lex Antonini, sub titulo, De usuris, in hæc uerba; Vsuræ per tẽpora solutæ non proficiunt reo ad dupli compensationem. tunc enim ultra sortis summã usuræ exiguntur, quoties tempore solutionis summa usurarum excedit Lex de usuris.

eam computationem. Ego hunc ſenſum horum uerborum eſſe dico: quod de uſuris Romani principes ſanxerant, ut earum cumulus ultra ſortem geminatam exigi nulla actione poſſet: ita intelligendum eſſe, ſi modò eo tẽpore quo creditor experitur, ea ſumma in quam actionem ſuam concipit, duplum ſortis excedit. id enim quod ultra duplum ſortis excurrit, efficaciter peti non poteſt: non etiam ſi eo tempore quo agit ex ſtipulatu, uſuræ antè ab eo perceptæ, cũ ijs quas ſibi deberi contendit cumulatæ, duplũ ſortis excedunt: tunc enim ſummoueri creditor exceptione nõ poteſt. ut uerbi gratia: eſto ſemiſsis uſura in ſtipulatum deducta: ducenteſimo illa quidem menſe, id eſt anno ſextodecimo et octauo menſe ſortem æquabit, ut poſt Hermolaum Barbarum nos copioſe in libro de Aſſe docuimus. Ita fit ut tertio & triceſimo anno, & quatuor menſibus duplum ſorti fœnore acceſſerit: id eſt ut ſors centenaria ducenarium fœnus pepererit. Age fac ut creditum iam ſit adeò uetuſtum, ut quadruplicato fœnus creuerit, cum interim debitor nõ acriter appellatus nihil ſoluerit uſurarum: utrũ quadruplum peti poterit? Nego lege agi poſſe ultra duplum: Nam eius quod plus debetur, petitio ui legis perimitur. Sin cum actio inſtruitur, non ultra duplum ſortis debetur: etiã ſi id quod multis antè annis perceptum eſt à creditore, uel duplum uel quamtumuis excedit: id tamen debitori nihil prodeſt ad creditorem ſummouendum legis interpretatione, quæ in futurum ipſa calculum non admittit. Ita fit ut uſuræ non modò duplicato aut triplicato creſcere legitimè, ſed etiã octuplicato, & eo amplius poſsint, ſi creditor debitorẽ ſemper appellauerit, nominaq́; exegerit antequam fœnus ultra duplum ſortis excurreret: Quod in uſura cẽteſima demũ fit mẽſe nono ſupra decimũ ſextũ annum.

annum. Accursius autem, & qui eū secuti sunt, longè (nisi fallor) abfuerunt ab intelligentia huius sensus, quando & ipsi alioquin usurarū rationem priscam absurde intellexerant. Nec me fallebat cum hæc scriberē, non minoris ipsa confidentiæ uisum iri, quam pridem antinomias adnotasse. sed tanti utrobiq; fuit conscientiæ indulsisse.

IN *cap. In quæstionibus. Coniurationem deniq; Lucij Catilinæ Iulia mulier detexit: & M. Tullium consulem in iudicium eius instruxit. Legendum Fuluia, ex Sallustio. & indicium nō iudicium. Fuit enim Tullius index, id est delator ad senatum, nō autem iudicium eius rei, quæstionemq; exercuit. uel potius in indicium eius M. Tullius ideò instructus dicitur: quia indicium faciendum ipse curauit, perfecitq; quod curauerat opera eius mulieris. quoniā indicium propriè eius est qui unà peccauerit, ut inquit Donatus in Eunuchum: id'que ex uerbis Ciceronis in Diuinatione satis liquet: Quapropter (inquit) si tibi indiciū postulas dari quod tecum unà feceris: concedo si id lege permittitur. ubi tamen corruptè etiam iudicium legebatur. sed Asconius adnotauit: & indicium eius esse dicit, qui facinoris cuius ipse conscius est latebras indicat impunitate proposita. Hoc autem in Catilinæ coniuratione contigisse, ex Sallustio constat his uerbis, Tarquinius ad senatum adductus erat: quem ad Catilinam proficiscentem ex itinere retractum aiebant. Is cum diceret se indicaturum de coniuratione, si fides publica data esset: iussus à Consule quæ sciret edicere, eadem ferè quæ Volturcius de incendijs, de cæde bonorum, itinere hostium, senatum docet. Idē alibi, Volturcius primò fingere alia omnia: dissimulare de coniuratione. Postubi fide publica dicere iussus est, omnia aperit. Indicare μηνύειν Græcè dicitur. Inde τὰ μηνύτρα*

Indicium.

non tantùm mercedem indicijs,sed etiam peculiari significatione impunitatem conscio propositam, apud Graecos oratores significant.

AD legem Iuliam de adulterijs,circa principium. Marito iure mariti accusanti illa praescriptio obijcitur,si legẽ prodidisse dicatur ob hoc,& reliqua. Puto hic deesse negationem:ut sit,si non legem prodidisse dicatur. Est enim hoc uerbum solenne in exceptionibus. Vlpianus,De pignoribus,in cap. Si debitor, Dabitur enim poßidenti haec exceptio,si non cõuenit,ut eadem res mihi quoque pignori esset. Martianus,Tali enim exceptione praetor creditorem tuebitur, si non inter creditorem & eum ad quem usufructus pertinet,conuenerit ut usufructus pignori sit. Marcel. in cap. Creditor, Qui potiores in pignore habeãtur, Exceptio enim prioris utilis est,si non mihi antè hypothecae pignoris'ue nomine sit res obligata. Idem, Quòd si ille excipiat,si non conuenit ut sibi res sit obligata, hic in modum suprà relatum replicabit. Hoc autẽ in loco formasse non,negatiua particula, sed extraquam restituenda, hoc modo, Extraquam si legem prodidisse dicatur. Accommodata est enim haec particula in cõceptionibus exceptionum,ut apud Vlpianum, De fluminibus, Labeo scribit, non esse dandam exceptionem ei qui interdicto conuenitur,aut nisi ripae tuendae causa id factum sit: sed ita excipiendum ait,extraquam si quid ita factum sit, ut lege fieri licuit. Cicero libro II. Rhetoricorum, Agit is cuius manus praecisa est,iniuriarũ: postulat is quicum agitur à Praetore exceptionem,extraquam si in reum capitis praeiudicium fiat. Hic is qui agit, iudicium purum postulat: ille quicum agitur,exceptionẽ ait addi oportere. In his et huiuscemodi alijs priscis conceptionibus multa erat sermonis

Formula exceptionum.

Extra quam in exceptiõibus.

Latini gratia atque elegantia: sed à paucißimis hodie animaduersa, cum quilibet sibi Tullianæ dictionis iudicium arroget, fastidio iniquißimo, et interdũ putidißimo. Quod autem sequitur, Lenocinij quidem crimen lege Iulia præscriptum est, cum sit in eundem maritum pœna statuta, qui de adulterio, & reliqua. Lego, Lenocinij quidem crimini lege Iulia præscriptum est: cum sit eadem in maritum. Præscribere. Præscribere pro excipere cum datiuo iungitur. Quintilianus lib. VII. Cùm ex præscriptione lis pendeat, de ipsa re quæri non est necesse. ignominioso patri filius præscribit: de eo solo iudicatio est, an liceat. Marcel. lege tertia, De præuaricatoribus, Nam si reus accusatori ideò præscribit, quòd dicat se ab alio accusatum & absolutum. εἰ γὰρ ὁ φεύγων τὴν γραφὴν παραγράφει, ὅτι πρότερον ἀποφυγεῖν αὐτὸν ὑπ' ἄλλου κατηγορηθέντα.

IN cap. Inter liberas, sub eodem titulo, legendum sic censeo eo loco ubi areola relicta est, Lex Iulia stuprum & adulteriũ promiscuè καὶ συμμιγῶς appellat. & paulò pòst, Stuprũ uerò in uirginẽ uiduam'ue cõmittitur. Quod Græci διαφθορὰν appellant. Sallustius, Erat ei cũ Fuluia muliere nobili stupri uetus consuetudo. Cicero in Antoniana secunda, Frequentißimo Senatu, Calend. Ianuarijs, sedẽte patruo, hanc tibi esse cum Dolobella odij causam ausus es dicere, quòd ab eo sorori & uxori tuæ stuprum oblatum esse cõperisses. Idem in Ver. act. ult. Noctu stupri causa lectica in urbẽ introferri solitus est ad mulierem nuptã uni, propositam omnibus. In his exemplis Ciceronis stuprum pro adulterio ponitur. quod parum Papinianus animaduertisse uidetur. Stuprum. Tranquillus, Ne prouincialibus quidem matrimonijs abstinuisse, uel hoc disticho apparet. Vrbani seruate uxores, mœchũ caluũ adducimus. Auro in Gallia

stuprum emisti:hic sumpsisti mutuum. Plautus in Amphitr.

Probrum. *Ita me probri, stupri, dedecoris à uiro argutam meo? Idem* Tranquillus, *stuprare pro adulterare dixit in* Nerone. Latine *etiam probrum appellatur.* Cicero *in eadem* Philip. *Probri insimulasti pudicissimam fœminā.* Liuius, *Matronæ probri accusatæ.* Vtitur *&* Tranquillus *in* Cæs. Græci *adulteriū* μοιχείαν, διαφθορὰν, φθορὰν, αἰσχύνην *dicūt: quod ultimū* Latinè *probrū esse uidetur.* Plautus *ad uerbū dedecus dixit.* De *uirgineo amplius dicunt* σἰσχόρυσιν. Non *magnopere autem de huiuscemodi uerbis* Græcis *restituendis laborandum est, duntaxat cum sine ijs sensus legum respōsorum'ue planus est. siue enim hic* διαφθορὰν *legamus, siue* φθορὰν, *non magnopere refert. Legi enim in fragmētis* Pandectarum Græcarum φθορεῖς *pro corruptoribus uirginum: qui & uitiatores dicti sunt: &* φθορὰ Græcis *etiā pro stupro in usu est.* Et ὕβρις, Cicero *flagitium appellat.*

IN *cap. Si uxor,* Planè *siue iusta uxor fuerit, siue iniusta, accusationē instituere uir potest.* Nam *&* Sextus Cæcilius *ait,* Hæc *lex ad omnia matrimonia pertinet: & illud* Homericum *affert.* Accursius *uelut* Mercuriali *numine instinctus, uxorē iustā iniustamq; tripliciter enarrauit: et in omnibus astipulatorē habet* Bartolū: *me uerò in nulla assensoré. nam iusta mulier sic ut filius iustus dicitur: de quo uocabulo satis multa in priore editione diximus.* Vt *ergo iu-*

Iusta uxor. *stus est filius, qui omneis numeros iuris familiaris filialisq; obtinet: ita iusta uxor omni iure coniugij prædita erat.* πάντας ἀριθμοὺς τῆς συνοικήσεως πεπληρωκυῖα καὶ κεκτημένη. *Aliā autē olim fuisse matrē familiās, et aliā matronā uxoremq;, alibi planū fecimus. Hodie iustæ uxoris appellatio aut nulla est, aut eius est uxoris quæ iustis spōsalibus & palàm in uiri manum coijt, non occulto cōsensu. Locus autē* Homeri

hic

hic citatus ab Vlpiano, Iliados lib. IX. ita legitur,

Ἦ μοῦνοι φιλέουσ᾽ ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
Ἀτρεῖδαι. ἐπεὶ ὅσις ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων
Τὴν αὐτοῦ φιλέει καὶ κήδεται, ὡς καὶ ἐγὼ τὴν
Ἐκ θυμοῦ φίλεον δουρικτήτην περ ἐοῦσαν.

Ecquid amare suas solis fas censet Atridis?
Quidni igitur prudens uxorem diligat imo
Pectore quisquis erit? siquidem Briseida partam
Marte meo dudum, dilexi haud secius ipse.

Verba sunt Achillis ad legatos ab Agamēnone, & Græcis ad eum missos. Quanam igitur (inquit) de causa Agamemnon Græcorum populos congregandos curauit, ad Troiamq; transportandos? Nunquid aliam ob causam, quàm propter Helenā illam formosam? An tandem Atridæ soli hominum uxores suas amāt? Briseis autem erat nobilis fœmina, quā honoris causa ex captiuarū numero delegerat permittētibus Græcis, aut eximiam aliâs acceperat, eamq; uxoris iustæ loco habere instituerat. Iniustam ergo uxorē Vlpianus uel non iustam: pallacam uxoris numero locoq; habitam intellexit.

QVOD autem sequitur, Sed & in ea uxore potest maritus adulteriū uindicare, quæ uulgaris fuerit: quāuis si uidua esset, impune in eam stuprum committeretur: Accursius uulgarem pro peruulgata & prostituta paßim perperam intellexit, & in antinomia dissoluenda desultoria grauitate, & cōstantia utitur more suo. Ego uulgarē plebeiā intelligo, quæ matrisfamiliâs nomē obtinet. Lex autem, Quæ adulteriū, quæ lex est Cōstantini, de ea fœmina sanxit, quæ cū fœditate ministerij matrisfamiliâs nomē retinere nō potest. Huic sensui astipulantur Tranquilli hæc uerba in Tyberio, Matronas prostratæ pudicitiæ quibus

accusator publicus deesset, ut propinqui maiorũ more de communi sentẽtia coërcerent, auctor fuit. Et *inferius, Fœminæ (inquit) famosæ ut ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exoluerentur, lenociniũ profiteri cœperunt: & ex iuuentute utriusq; ordinis profligatissimus quisq;, quo minus in opera scenæ arenæq; edẽda sena tuscons. tenerentur, famosam iudicij notam sponte subibãt, eos easq; omneis, ne refugium in tali fraude cuiquã esset, exilio affecit.* Ex *cuius uerbis intelligimus mulieres, quantumuis prostitutæ pudicitiæ lege tamen teneri: si nondum ignominia notatæ nomẽ amiserant matronarum matrumque familiâs.*

IN *eodẽ tractatu* Ad legẽ Iul. *de adul. cap.* Si maritus, Legis Iuliæ, *de adulterijs cap.* VII. *ita cauetur,* Ne quis *inter reos referat eum, qui tũc sine detractione reip. aberit.* Et *paulò inferius,* Necessario *dicitur sine detractione.* Le*gendũ qui tũc sine detrectatione reip. causa aberit: etiã si*
Detrectare. *omnia refragentur exẽplaria.* E*st autẽ detrectare, uitare, fugitare, auersari, restitare.* Tacitus *libro uicesimo,* Nec Se*quani detrectare certamen.* Fortuna *melioribus affuit: fusi* Lingones, ἐφυγομάχουν. Quintilianus *in secũdo,* Rhetori*cè officia sua non detrectet, nec occupari gaudeat pertinentẽ ad se laborẽ: quæ dum operæ cedit, iam penè possessione depulsa est.* Arria. *infrà,* De re militari, Grauius *autẽ delictũ est, detrectare munus militiæ, quàm appetere.* ἐφ᾽ ᾧ ἀναδύεσθαι τὴν τῆς στρατείας λειτουργίαν. Sine *detrectatione igitur is abesse dicitur, qui occasionem nõ quæsierit causæ dictionis euitandæ.* ὁ μὴ ἀποδημῶν δικαδύσεως ἕνεκα, Vel δικαδύσεως χάριν.

QVOD *autẽ sequitur,* Quòd *si quis præsens sit, uice tamẽ absentis habeatur: ut puta qui in uigilibus uel urbanis*

castris

castris militat. de castris Prætorianis intelligendũ, in quibus Prætoriani milites statiua sua habebãt, et semper principibus præsto erant. ij à cohorte prætoria originẽ habuerunt: de qua nos alibi diximus. Tranquillus in Galba, Germanorũ cohortẽ à Cæsaribus olim ad custodiã corporis institutã dissoluit: ac sine cõmodo remisit in patriam. Hæc & castra prætoria appellantur à Capitolino. Prætoriani.

IN lege, Quòd ait lex, Cum filia adulterum deprehenderit, nõ occisum uidetur. Vidi librũ antiquũ, in quo ociosum scriptum fuerat, sed litura cõfossum, & pro eo uerbo occisum ascriptũ, errore lectoris, atq; ignorantia. Non est ociosum (inquit Vlpianus) id est, ut Græci dicunt, οὐκ ἀργὸν ἐστὶ, quod ait, Cum filia adulterũ deprehenderit, id est, nõ de nihilo adiecta sunt hæc uerba, nõ ab re, non temere, οὐκ εἰκῆ, οὐδὲ τυχόντως. habent enim certã significationem & animaduertendã. non enim aliter interficere patri cõcedi tur adulterum, nisi in ipsa turpitudine deprehensum. Labeo quoq; (inquit) ita probat, & Põponius scribit in ipsis rebus Veneris deprehẽsum occidi. Et hoc est quod Solon & Draco dicũt, Existimo hæc uerba Græca in area quæ sequitur scribẽda: ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα. Iam primum deprehensi dicuntur, qui effugere nequeunt, uel uitare cum maximè cupiant, aut è re incõmodè nata se explicare & subducere. Quintilia. in duodecimo, Itaq; reperias quosdam in disputãdo mirè callidos: cũ uerò ab illa cauillatiõe discesserint, non magis sufficere in aliquo grauiore actu, quàm parua quædam animalia quæ in angustijs mobilia, in cãpo deprehẽdũtur. ἀποροῦνται, Vel εἰς ἀμηχανίαν κατέστησαν. hoc est nullũ in se aut in alio præsidium reperiunt: omni consilio, omniq; ope defecta sunt. Idem lib. x. Scribendum quoties licebit. Si id non dabitur: cogitandum. ab Deprehensi.

utroq; exclusi debent tamen uincere:ut neq; deprehensus orator,neq; litigator destitutus esse uideatur. Deprehen*sum dicit oratorem* τὸν ἐξ ἀμηχανίας ἀποροῦντα καὶ ἀπροφασίστως σχεθέντα: *qui eò usq; ad infantiam redactus est, ut iam nihil causificari poßit,quo minus causa cadat.* Sic Cur*tius de* Alexandro *in angustijs hærente*, Tunc *hæsitabat deprehensa felicitas:nec aliud remedium erat,quàm reuerti qua uenerat.* ἐνίσχετο πάντη τε ἠπορημένη καὶ ἀλύουσα: De*prehensus adulter est* ὁ ἐπαυτοφώρῳ ἑαλωμένος, *qui eò redactus est,ut nec fugere,nec inficiari poßit.* At *is demũ eiusmodi est,qui in re ipsa uenerea correptus est aut inuẽtus: quem* Græci ἁλόντα ἐπὶ τῶν ἀφροδισίων *dicunt:id est in* Ve*nere deprehensum,aut in re uenerea.* Quare Accursius *&* *qui eius auctoritate adducti sunt,in horũ uerborũ intelligentia falsi,alios etiam fefellerunt. id quod ex uerbis legis ostendam,quæ apud Lucianũ in* Eunucho *legimus,* Atqui *(inquit) iudices,iste læuibus malis & uoce fœminea cæteraq;* Eunuchi *similis,si uestibus suis exuatur, magnopere uobis uirilis apparebit:nisi ij mentiuntur, qui eum aiunt deprehensum in adulterio,ut inquit legum tabula,pudenda in pudendis habentem.* quod Lucianus *dixit,* ὡς ὁ ἄξων φησὶν, ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα. Leges *autẽ* Solonis ἄξονας *&* κύρβεις *appellatas,nemo ignorat qui* Plutarchum *in* Solone *legerit,&* Græcos *oratores.* Quòd *autẽ* τὰ ἀφροδίσια,*id est res uenerea,non significet antecedentia cõcubitum,colloquia,basia, contrectationes lasciuas,& locũ cõstitutum, ut* Accursius *ex* Cicerone *censuit:uerba* Aristotelis *ostendunt,qui libro septimo de* Animalibus,*de pueris loquens, qui hircire dicũtur circa pubertatem, & de puellis quum menses habere incipiunt, ita inquit,* Tum *enim maxima custodia indigent:cũ præcipuè incitentur ad experientiã*

rerum

rerũ ueneris. μάλιστα γὰρ ὁρμῶσι πρὸς τὴν τῶν ἀφροδισίων χρῆσιν. Idem, Quæ autẽ immodicæ ſunt in uſu rerum uenerearum: eæ ſi ſæpius pepererint, poſtea ſedãtur facilius & caſtigantur. Cicero in Topicis, Ante rem enim quærũtur quæ talia ſunt: apparatus, colloquia, locus, cõſtitutum, conuiuium: cũ re autẽ, pedum crepitus, ſtrepitus hominũ, corporum umbræ, & ſiquid eiuſmodi: & poſt rem, pallor, titubatio: & ſiqua ſigna cõturbationis & conſcientiæ, cæteráq; quæ ſuſpicionem facti poſſunt mouere. Ex his uerbis apparet aliud eſſe rem ueneream, & aliud antecedentia conſequẽtiáq; ueneris. Adde quod Vlpianus hic dixit, Ita demum hanc poteſtatẽ patri cõpetere, ſi in ipſa turpitudine filiam deprehẽdat. & in lege, Capite quinto, dixit in uxore ſua deprehenſum. Turpitudo enim eſt quod tabula legum obſcœna in obſcœnis habere dixit.

IN *cap. Si poſtulauerit. Si poſtulauerit accuſator ut quæſtio habeatur de ſeruo adulterij accuſato: ſiue adeſſe uoluerit, ſiue intereſſe noluerit, iubẽt iudices eũ ſeruum æſtimari. Accurſius ſic legit: & ablatiuũ abſolutum eſſe cenſet. ego accuſati legendũ eſſe puto: hoc eſt ſerui qui adulterij perpetrati tẽpore in familia rei fuit, & poſtea in alicuius alius dominiũ trãſit: cui precij æſtimatio dari iubetur. & deeſſe una dictio uidetur, ut ſit ita locus reſtituendus, Siue adeſſe dominus uoluerit. Moris autẽ fuit apud antiquos: ut qui ſeruũ ad teſtimoniũ ferendũ poſceret, is precij ſerui fideiuſſores daret, in cauſa tum ciuili tum capitali: id'que lege Atheniẽſiũ, ut ex Demoſth. liquet in oratione quæ inſcribitur παραγραφὴ πρὸς Πανταίνετον: appellaturq; πρόκλησις: quæ eſt ἐξαίτησις τῶν θεραπόντων εἰς βάσανον ὅτε δικάζοιντο, πρὸς μαρτυρίαν τοῦ πράγματος. Qui autẽ ſeruum ad quæſtionẽ expoſcebat, nõ aliàs æſtimationẽ dabat quàm ſi cau=*

si causa caderet. Quare fideiussor intercedebat inter actorem & reum. quanquam id Demosthenes postulationem aduersarij depellendo ait iniquum esse. ἀναγνώσκει μοὶ πρόκλησιν μακρὰν, ἀξιῶν ὅν φησιν οἰκέτην ταῦτα συνειδέναι, βασανίζεσθαι.

Mos priscus in testibus interrogandis.

QVOD autem infrà dicitur in eodem capite, Interrogandique facultas datur patronis: id ex more prisco est. quod Bartolus perperam intellexit. & accusatores enim & patroni & suos & aduersarij testes palàm interrogabant: id quod tum ex Ciceronis orationibus multis in locis, tum ex Quintiliano facilè est intelligere: qui libro quinto sic ait, Reliquæ interrogandi sunt partes: qua in re primum est nosse testem. nam timidus terreri, stultus decipi, iracundus concitari, ambitiosus inflari potest. Prudens uerò & constans, uel tanquam inimicus & peruicax dimittendus statim: uel non interrogatione, sed breui interlocutione patroni refutandus est: aut aliquo si continget urbanè dicto refrigerandus. Idem paulo pòst, Patronus quoque altius & unde nihil suspecti sit, repetita percunctatione priora sequentibus applicando, eò sæpe perducit homines, ut inuitis quod prosit extorqueat. Idem de interrogatione accusatoris, At si nescierit actor quid propositi testis attulerit: paulatim & (ut dicitur) pedetentim interrogando experietur animum eius: & ad id responsum quod eliciendum erit, per gradus ducet. Cicero pro Flacco, Vbi est igitur illa laus oratoris, quæ uel in accusatore antea, uel in patrono spectari solebat? bene testem interrogauit, callidè accessit, reprehendit, quo uoluit adduxit, conuicit, cum elinguem reddidit. Ex hoc more emanauit id quod dicitur in lege, Si quando, Cod. De testibus. quo in loco Accursius tanquam in luto addubitationis hæsit.

IN cap. Si adulterium. Imperatores, Marcus & Antoninus,

toninus, & Cõmodus, filius. Accursius ignorãtia historiæ nulli hodie nõ cognitæ, hoc in loco pueriliter addubitauit. Quare adnotandũ duximus Marcum Antoninum, qui ab instituto uitæ Philosophus dictus est, succeßisse Antonino Pio Augusto. Hadrianus enim princeps Ro. cũ idoneum sibi imperij successorem quæreret, ea lege Antoninum, qui postea Pius dictus est, adoptauit, ut ipse Antoninus Marcum Annium amitæ suæ filium adoptaret. qui Marcus adoptionis iure Aurelius uocari cœpit. hic Faustinam duxit uxorem, quæ ab impudicitia infamiam contraxit. ex qua Cõmodum filium suscepit, ut aliqui opinati sunt adulterio quæsitum. Verũ M. Philosophus eius pater uir optimus, post mortem Antonini Pij, qui hoc ipso in loco diuus Pius dicitur, ad imperium iubẽte senatu assumptus est: id quod ipse minime affectauerat. Augustusq; factus nouo exemplo fratrem suum consortem imperij sibi esse uoluit & iußit: Luciumq; Verum Commodum eum appellandum censuit, Cæsarem'que dixit & Augustum. tumq; primum Romæ imperium duos Augustos pari potestate cœpit habere. Ipse etiam Marcus Antoninum se uocare cœpit, quasi diui Pij filium: fratremq; suum Commodum præter nomina supradicta, Seuerum etiam nominandum censuit & Antoninum: uidelicet eum intelligi filium suũ uolẽs: qui tamẽ longè alienus ab eo moribus & uitæ instituto postea fuit. Hi cum uelut gemini aliquandiu imperassent, Lucio Vero Commodo morte sublato Marcus philosophus solus in imperio fuit: filiumq; Commodum imperij successorem reliquit cum omni uitæ fœditate, tum uerò gladiatura & crudelitate infamem & probrosum. Gemini igitur Augusti sæpe in libris huius studij, Diui fratres, interdũ Seuerus & Antoninus,

Duo Augusti primum facti.

Diui fratres.

nus,interdum Marcus & Antoninus appellantur: ut hoc in loco.in quo ipſo Commodus pro filio Marci intelligitur:alibi pro Lucio Seuero.Diui autē dicuntur,quia inter diuos relati ſunt:qui honos apotheoſis appellabatur: quæ quo ritu fieret,Herodianus libro quarto hiſtoriæ ſuæ retulit,quam exorſus eſt à Commodo.

IN *tractatu,De ui publica,cap.Qui cœtu cōuerſo,turba,ſeditione incendiū fecerit.Tametſi Accurſius ſic legat, tamē legendū cenſeo,Qui cœtu,cōcurſu,turba.Sic in capi.Qui dolo malo.Item qui cū telo dolo malo in continēti fuerit.lego in conuētu:ut Accurſius ipſe ſuſpicatus eſt.Eſt*

Conuentus. *autē cōuentus cōcilium,ubi conſiliū à multis agitatur.Salluſtius,Primo cōuentu quē ab regibus factū ſuprà memorauimus.Cicero in Ver.cōuentū maximū de cōuiuio dixit, in Verrē.Alibi pro negotiatorū multitudine, qui negotiādi cauſa aliquò cōueniūt,tanquā in cōciliabulū,nō ut illic ſint incolæ:ut hodie Lugduni fit nundinādi gratia. Apud Plinium lib.III. conuentus legimus pro ijs quos dies magnos noſtri uocant:& uerbum cōuenire eodē pertinens.*

Conuenire. *Carthaginē,inquit,cōueniunt populi LX.id eſt iura Carthagine petunt.quod nunc reſortiri dicimus uernaculo uocabulo non temerè prolato:eſt enim à cōſuetudine Græcorum,qui λαγχάνειν δίκας dicunt. & Romani ſortes iudiciorum dicebāt.ut Virgilius in ſexto,& Iuuenalis in Satyra decimatertia, ubi urnæ Prætoriæ meminit. Illud uerò ridiculū eſſe dicerē,quòd Accurſius in cap.Lege Iulia, oratorū nomine doctores artiū intelligi uoluit,qui à Græcis Rhetorici uocantur:niſi hæc ignorantia animaduerſione ſeria potius atq; adnotatione,quàm riſu digna eſſet:uidelicet ut qui comitem aut aſſeclam præceptoris pulſaſ-*

Oratores. *ſe dicetur, is de ui publica continuo teneatur. Sunt igitur*

tur oratores hoc in loco ijdem qui legati:ut apud Vergilium in XI. Iamq; oratores aderāt ex urbe Latina Velati ramis oleæ,ueniamq; rogantes. Liuius, Theij oratores cum infulis & uelamentis ad Romanos miserunt.quo uocabulo eos legatos propriè significari cēseo,qui deprecabundi ueniunt: tametsi πρέσβεις apud Græcos, unde hoc Latinum per imitationem ductum mihi uidetur,legati dicantur omnis generis,etiam Legati in exercitu. Oratores.

AD *legem Corneliā de sicarijs,cap.I. Qui'ue cum magistratus esset,publico'ue iudicio præesset,operā dedisset, quo quis falsum iudiciū profiteretur,ut quis innocēs conueniretur. Sic Accursius legit,& omnia habēt exēplaria quæ uidere mihi cōtigit. Sed nihilo secius legendū omnino censeo indiciū non iudiciū,& circumueniretur. Nam præterquā quòd absurdū est profiteri iudiciū à Iurisconsulto esse dictum,pro eo quod est sententiam proferre, ut Accursius intellexit:tum uerò sequentia uerba non cohærent, ut quis innocens conueniretur. Est autem profiteri indiciū,ultro sese consortesq; criminis deferre,id quod Cicero indicium sibi postulare dixit in Diuinatione,ut nos superius ostendimus. Sic idem Cicero operā profiteri, & potentiam dixit in Verrem,Qui sequestres aut interpretes corrūpendi iudicij solent esse: quiq; ad hanc rem potentiā suam,aut impudentiā professi sunt. id est ultrò obtulerunt. ἐπηγγείλαντο. Vt autem circūueniretur legendum censeam, autoritate Ciceronis adducor, præterquā etiam quòd conueniretur hoc loco non cōgruit.Is igitur in oratione pro Cluentio,Hanc ipsam legem (inquit) nequis iudicio publico circūueniretur,C.Gracchus tulit.Idem,Mulier Romam proficiscitur cum magno comitatu & pecunia:quo facilius circunuenire iudicio capitis, atq; opprimere*

Indicium profiteri.

Indiciū sibi postulare.

Circunuenire iudicio.

mere filiũ posset. & sic identidẽ. Hæc autem lex Cornelia dicitur, quia à Lucio Sylla Cornelio lata est. prius tamen Sẽpronia dicta à Caio Graccho, qui primus eã tulit, ut autor est idem Cicero. Et rursus in Bruto, Isocratẽ primo artem dicendi esse negauisse: Scribere autem solitum orationes, quibus in iudicijs uterẽtur. sed cum ex eo, quia quasi committeret cõtra legem, quo quis iudicio circũueniretur, sæpe ipse in iudicium uocaretur: orationes alijs destitisse scribere. Quibus uerbis intelligimus eandem legem Athenis fuisse ante leges Semproniã & Corneliam.

Circunuenire. Est autem circũuenire, inuidia cõflata, & factione opprimere. Cicero in Verr. Quid te à Centuripina ciuitate, cæterisq; ciuitatibus Siciliæ circũueniri atq; opprimi dicis? tua te Messana circũuenit. hoc est enim quod Græci καταστασιάζειν dicunt: ut Demosthenes πρὸς Λεωχάρην. Καὶ μὴ περιιδεῖν πένητας ἀνθρώπους καὶ ἀσθενεῖς καταστασιασθέντας ὑπὸ παρατάξεως ἀδίκου. & itidem πρὸς Εὐβουλίδην.

IN eodem cap. Qui'ue magistratus iudex'ue quæstionis sub capitalẽ causam pecuniã acceperit, ut publica lege reus fieret. His uerbis Prætor urbanus significatur, non is cui iurisdictio sorte obtigerat, sed alter: ut ex oratione Ciceronis pro Murena intelligimus, qui ita præerat iudicijs publicis, ut præsides apud nos unus aut alter in curia centenaria classi præsidẽt capitali, quam criminalem tholum uocant, tornellam lingua uernacula appellantes. Is etiam quæsitor dicebatur, ut autor est Asconius in Præturã urbanam.

Iudex quæstionis in tholo capitali.

Quæstio. Quæstio enim status & constitutio causæ dicitur. Fabius libro III. Quæstio enim in iudiciali materia dupliciter accipienda est. altero modo, quo dicimus multas quæstiones habere controuersiam: quo etiam minores omnes complectimur. altero quo significamus summã illã

in

in qua causa uertitur. ex qua nascitur status, an factũ sit: an rectè factum sit. Propterea *factũ est ut quæstio pro publico iudicio accipiatur: et Quæsitor is dicatur qui quæstionẽ habet, hoc est qui inquirendũ curat de crimine, de eoq; iudiciũ exercendũ.* Hic *quæsitor sedebat pro tribunali,* Iudices *autẽ in subsellijs: omniaq; fermè in potestate habebat.* Cicero in Bruto, *Itaq; intelligẽs dicendi existimator uidet oscitantẽ iudicem, loquentẽ cum altero, nonnunquã etiã circulantẽ, mittentẽ ad horas, Quæsitorẽ ut dimittat rogantẽ. intelligit oratorẽ in ea causa nõ adesse, qui posit animis iudicũ orationẽ admouere, tanquã fidibus manũ.* Quæsitorẽ *uocat* Prætorẽ, *in cuius erat potestate soluere conciliũ cum libuerat, & dare ueniã abeundi coactis iudicibus: quod interdũ iudices tædio affecti postulabant, horam nõ expectantes.* Idem *pro* Murena, *Cogendi iudices inuiti, retinendi cõtra uoluntatem.* Et Philippica v. *Quæro igitur si* Lysiades *citatus non responderit, excusetur* Areopagites *esse, nec debere eodem tempore* Romæ & Athenis *res iudicare? accipiet'ne excusationem is qui quæstioni præerit?* Idem in Vatiniũ, *Quæro ex te* Vatini, *num quis in hac ciuitate post* Vrbẽ *conditam* Tribunos plebis *appellarit, ne causam diceret? num quis reus in tribunal sui* Quæsitoris *ascenderit, eumq; ui deturbarit, subsellia disipiarit, urnas deleuerit?* Ad hanc *autem similitudinem (inquit* Asconius*)* Vergilius Minoem *iudicem apud inferos, tanquam* Prætor *sit rerum capitalium,* Quæsitorem *appellat. dat ei sortitionem, ubi urnam nominat: dat ei electionem iudicum, cum dicit,* Conciliumq; *uocat. dat cognitionem facinorum, cum dicit,* Vitasq; & *crimina discit.* Verba Vergilij *hæc sunt,* Nec *uerò hæ sine sorte datæ sine iudice sedes:* Quæsitor

Quæsitor. Vergilij locus.

Minos urnam mouet. ille silentum Conciliumq; uocat, uitasq; & crimina discit. Per syncopen etiam quæstor dicitur. Cicero in Catilina, Iam hoc nemini dubium est, qui reo custodiam, quæstori gratulationem, indici præmium decreuit: quid de tota re & causa iudicarit. Quibus uerbis quæstorem coniurationis sese uocat ob decretam sibi Consuli à Senatu quæstionem. Quærere enim & quæstionem habere, quod & inquirere dicitur, id est quod informare uulgò à nostris appellatur. Vnde rem requæsitã dicebant, cum ad uindictam criminis aliquid statuebatur de reis, aut ut ad tormenta seruorum iretur pro crimine comperiendo, ut ipse pro Cluentio, Quid? Romæ quæsitum de istis hominibus non erat? ita'ne tandem mulier iam non morbo, sed scelere furiosa: cum quæstionem habuisset Romæ, cum de honestißimorum uirorum sententia constitutum esset, satis quæsitum uideri: eadem de re triennio pòst in filij caput quæstionem habere conata est? id est nõ repetendos esse seruos ad quæstionem. Plinius ad Arrianum lib. 11. Respondit Fronto Catius, deprecatusq; est ne quid ultra repetundarum legem quæreretur: omniaq; actionis suæ uela uir mouendarum lacrymarum peritißimus, quodam uelut uento miserationis impleuit. magna contentio, magni utrinque clamores: alijs cognitionẽ Senatus lege conclusam, alijs liberam solutamq; dicentibus: quantumq; admisisset reus, tantùm esse uindicandũ. Quærere hoc in loco pro iudicium exercere, Plinius accepit: & quod dicit conclusam Senatus cognitionem, hunc habet intellectum, astrictam uno iudicio repetũdarum: quia ab initio Senatusconf. factum fuerat in eam sententiam, ut de Prisco reo lege repetundarum quæstio haberetur: cum tamen Priscus immanitate criminũ maiorem pœnam meritus

Quærere & Inquirere.

Res requæsita.

meritus esset. non licebat autem hominem delatum pluribus legibus reum fieri apud Prætorem & iudices: sed Senatus legibus erat solutus, ut autor est Quintilianus. Paulus suprà, De accusationibus, Senatus censuit ne quis ob idem crimen pluribus legibus reus fieret. ἐπὶ τῷ αὐτῷ παρανομήματι πολλαχῶς κρίνεσθαι. *Ferre quæstionem, est uindicandum facinus iudicibus præbere & mandare: uel potius ad Senatum referre, ut de uindicando scelere extra ordinem Senatusconsul. fiat, & in iudicium res deducatur. Cicero pro Milone, Non fuit ea causa iudices, non fuit, cur sibi censeret Pompeius quæstionem ferendam. Idem, De hoc igitur latum est ut quæreretur. id est ut iudicium exerceretur,* εἰς κρίσιν τὸ ἀδίκημα κατασταίη. *Constituere quæstionem, est decernere ut uindicetur. Idem in eadem, Hanc uerò quæstionem, etsi non est iniqua, nũquã tamẽ Senatus constituẽdam putauit. erant enim leges, erãt quæstiones, uel de cæde, uel de ui. nec tantùm mœrorẽ Senatui mors P. Clodij afferebat, ut noua quæstio cõstitueretur. Sic Demosthenes pro Ctesiphõte,* εἰσὶ νόμοι περὶ πάντων καὶ τιμωρίαι καὶ ἀγῶνες καὶ κρίσεις, πικρὰ μὲν καὶ μεγάλα ἔχουσαι τὰ ἐπιτίμια. *Senatus (inquit Cicero) censuerat ut de cæde Clodij ordinario iudicio quæreretur, nõ ut extra ordinem quæstio decerneretur. Tum autem quodlibet publicum iudicium certam & peculiarem formulã habebat iudicij & quæstionis. qui mos sublatus est, ut autor est idem Paulus in capite, Ordo, suprà, De publicis iudicijs. Olim etiam duæ tantùm tabulæ dabantur à Prætore Iudicibus, in quibus sententiam suam scriberent: aut enim reum planè absoluere, aut planè damnare oportebat. Propterea Tranquillus in Augusto ita inquit, Cum de falso testamento ageretur, omnesq; Senatores lege Cornelia tenerentur*

Ferre quæstionem.

Quæstio constituta.

Duæ tabulæ iudicibus dabantur.

rentur: non tantùm duas tabulas damnatoriam & absolutoriã simul cognoscẽtibus dedit: sed tertiam quoq;, qua ignosceretur ijs quos fraude ad signandũ, aut errore inductos constitisset. Sic *Græci,* τότε σώζουσαν ψῆφον καὶ τὴν ἀναιροῦσαν ἐλάμβανον. N*eq; uerò eadẽ lege omnes ordines tenebantur: ut* Tranquillus *hoc loco significat, & ex* Cicerone *planum fit in oratione pro* Cluentio. N*am lege* Cornelia, *de sicarijs,* Senatores *tantùm tenebãtur, duntaxat quod ad caput illud pertinet, quod superius enarrauimus: Si quis coisset, quo quis innocẽns iudicio circumueniretur.* Verba *Ciceronis hæc sunt,* N*eq; me illa oratio cõmoueret, quòd ait* Accius *indignũ esse facinus, si Senator iudicio quẽquam circũueniret, legibus eum teneri: si eques* Romanus *idẽ fecerit, nõ teneri. & reliqua quæ ille latè prosequitur in eandem sentẽtiam: ut illud,* Atque *ut omittam (inquit) leges alias omnes quibus nos tenemur, cæteri autem sunt ordines liberati: hanc ipsam legem, ne quis iudicio circumueniretur,* C. Gracchus *tulit: eam legem pro plebe, non in plebem tulit.* Iudicia *autem publica & reorum accusationes institutæ fuerant olim iuuenibus ad eloquẽtiæ studium exercẽdis, & ad animorum egregiam contentionem: ut quemadmodum generosi canes naturæ instinctu uisas feras statim adoriuntur: sic etiam iuuenes nobiles* Romæ *in ciues improbos impetum egregium conciperent, populoq; Romano specimen hac ratione ingeniorum suorum præberent.* Au*tor* Plutarchus *in* Lucullo. Q*uæstionem habere à Græcis* ἐξετάζειν τὸ πρᾶγμα *dicitur: quod ad uerbum rem quærere* Cicero *dixit in* Verrem, A*ctione* III. Non *dubitabat (inquit)* Minutius, *qui* Sopatrum *defendebat, quin iste quoniam consilium dimisisset, illo die rem illam*

Cur olim & quomodo iudicia publica exercerentur.

Rem quærere.

illam quæsiturus non esset: cum repente iubetur dicere. Idem pro Cecinna, *Quum ego uehementius cōtenderem, ciuitatem adimi nō potuisse,* Decemuiri *prima actione nō iudicauerunt: postea re quæsita & deliberata, sacramentū nostrum iustum iudicauerunt.* In utroq; loco rem quære re Cicero pro cognoscere dixit, & expendere controuersiam. Decernere quæstionē est statuere, ut quæratur de crimine, ut in reos animaduertatur. Postulare quæstionem eius est, qui iniuriā sibi factam quæritur, aut alteri, quam uindicare ad eum pertineat. Cicero pro Milone, *Num quæ rogatio lata? num quæ noua quæstio decreta est?* Idē, *Decernebat Senatus, ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur.* Liuius lib. 11. ab Vrbe, *Senatus tumultuose uocatus, tumultuosius consulitur: quæstionem postulantibus ijs qui pulsati fuerant: decernente ferocissimo quoq; non sententijs magis, quàm clamore & strepitu. tandem cum iræ resedissent, ordine cōsuli cœpit.* Sed quoniam in exercendis quæstionibus criminum, serui sæpe tormentis subijciebātur, qui testes & arbitri rerum domi perpetratarum erant, ideò quæstio pro tormentis usurpatur, unde tractatus, De quæstionibus. Cæsar, *De morte patrisfamiliâs, si res in suspitionem uenit, de uxore seruilem in modum quæstionē habent.* ἀνδραποδωδῶς τὴν γυναῖκα βασανίζουσι. Hodie à Iurisperitis hoc uerbum aliter usurpatur, sicut & alia permulta. quorum loquendi consuetudo elegantiam prisci sermonis licentia aliquando castiganda fœdauit atq; corrupit. cuius indignitatis reputatio nos interdum longius prouehit, quàm suscepti operis ratio exposcere uideatur. tametsi quid magis ad rem pertinet, quàm Iurisconsultorum uerba interpretari, quibus uerborum proprietatis cognitionem antiqui tribuerunt?

Decernere quæstionem.

Postulare quæstionem.

Iudex quæstionis. Iudex quæstionis igitur à Iurisconsulto dictus est Prætor, qui quæstionibus præerat, id est, publicis iudicijs, iudicumq; decurias cogebat. Cic. in Pratura urbana, E iusmodi sortitionem iudicum homo amentißimus fore putauit per sodalem suum Quintum Curtium iudicem quæstionis. quem locum explanans Asconius ita inquit, Facilè autem pro ueris iudicibus improbi supponi poterant, uolēte iudice quæstionis. Et pro Cluentio idem Cicero, Condemnatus est C. Iunius, qui ei quæstioni præfuerat. Adde etiam si placet, tum cōdemnatus est cum esset iudex quæstionis. Iuuenalis hunc iudicem, Prætorē appellat his uerbis in XIII. Satyra, Improba quamuis Gratia fallacis Prætoris uicerit urnam: Vergilius Quæsitorem, Quæsitor Minos urnam mouet. Cicero pro Rabyrio, Iudex sedebat: Prætor quærebat.

IN eodem cap. Sed & si claua percusserit. In quibusdam exēplaribus legimus claui: quod magis probo. Nam claua ferrum non habet, nisi si in toris clauorū capita habeat. Sed & si claui uel claue percusserit, aut cucuma in rixa: quāuis ferro percusserit, tamen non occidēdi animo: leniendā eius pœnam. Martial. in X. Cucumam fecit Otacilius. Cucuma. Cucumella. Eius diminutiuum est cucumella, in cap. Si quando, suprà, Si seruitus uendicetur. ubi locū mendosum esse censeo, ut fortaßè cineris cucumellas legendum sit.

IN cap. Inauditum, Inauditum filium pater occidere non potest: sed accusare eum apud præfectū præsidem'ue prouinciæ debet. Accursius. Accursius ut alibi sæpe, sic hoc in loco diuinabundus, futilitate mira iudicij præditum se fuisse ostendit: quem satis equidem ipsum admirari nequeo Bartolum uirum ingenij felicis & solidi, enarrationum tam absurdarum asseclam post se traxisse. Vsqueadeò ualuit

præiud

præiudicium autoritatis Accursij in librorum iuris interpretatione, ut ab eius opinione digitum unum abscedere uererētur eius posteri: cum tamen nihil ille pensi habuisse uideatur, quo minus uelut fanatico feruore instinctus, quicquid in buccam uenisset, in commentarios suos referret. Ego inauditum filium hic intelligo filium ἄκριτον: hoc est reum iudicio non conuictum, & indicta causa patrem interficere nō posse: de quo uerbo superius scripsimus. Scire autem oportet tantam fuisse priscis in liberos potestatem, ut pater de liberis statuere citra iudicium posset, etiam capitaliter. id quod ex Ciceronis oratione pro domo sua intelligere possumus, qui de Clodio loquens, qui se in adoptionem plebeio homini dederat, cum ex genere patriciorum esset: uidelicet ut ei Tribuno plebis esse liceret: ita inquit, Sed cum hoc iuris à maioribus proditum sit, ut nemo ciuis Roma. aut libertatem aut ciuitatem poßit amittere, nisi Senatus autoritate factum sit: quod tu ipse potuisti in tua causa dicere: (credo enim, quanquam in illa adoptione legitimè factum est nihil, tamen te esse interrogatum, autor'ne esses, ut in te P. Fonteius uitæ necisq; potestatem haberet ut in filio:) quæro, si aut negasses aut tacuisses, si tamen id x x x. curiæ iußissent, num id iussum esset ratum? certè non. Quid ita? quia ius à maioribus nostris ita comparatum est, ut ciuis Romanus libertatem nemo posset inuitus amittere. Quibus uerbis planum fit, qui in adoptionem se olim dabant, eos libertatem amittere: quia ius patriæ potestatis hoc ferebat, ut uitæ necisq; potestas in filium esset patri ascititio. Propterea conceptis uerbis ij qui se in adoptionem dabant, interrogabantur. (Cuius moris instar quoddam obseruatur in ijs hominibus hodie, qui cœnobijs consecrantur: ipsi enim quasi in

Inauditus.

De patria potestate.

adoptionem transeunt, & in potestatem Cœnobiarchæ quasi patris se mancipiant) cui consequens est, ut qui in adoptionem sese dedissent, ij maxima capitis diminutione afficerentur. Quare non de nihilo est quod à Iustiniano in Institutionibus dicitur, in tractatu De patria potestate. Et per hæc facilius sententia legis ultimæ percipitur: in tractatu Patriæ potestatis Cod. Valerius libro v. Bruti æmulatus exemplũ Caßius, filium, qui Trib. pleb. agrariã legem primus tulerat: postquam illam potestatẽ deposuit, adhibito propinquorum & amicorum consilio, affectati regni crimine domi damnauit, uerberibusq́; affectũ necari iußit. Huius etiam Spurij Caßij meminit Liuius lib. II. ab Vrbe. Hunc morem postea sublatum, ex uerbis Vlpiani hoc loco intelligimus: nec mirum cum etiã coërcita sit do minorum potestas in mancipia. Quin & idem iuris olim Gallis fuisse, Cæsar in VI. commentario autor est: Viri (inquit) in uxores, sicuti in liberos, uitæ necisq́; potestatem habẽt. & cum paterfamiliãs honesto loco natus deceßit, eius propinqui conueniunt: & de morte, si res in suspitionem uenit, de uxoribus seruilem in modum quæstionem habent. Eundem etiam morẽ olim Romæ fuisse in uxores interdum ut mariti animaduerterent, Liuius intelligendum nobis reliquit libro IX. de bello Maced. quo in loco de proditis Bacchanalibus loquitur, iudicioq́; Senatus damnatis: Plures (inquit) damnati quàm in uincula coniecti sunt: magna uis in utraq; causa uirorum mulierumq́; fuit. Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu essent, tradebãt, ut ipsi in priuato animaduerterẽt in eas. Si nemo erat supplicij exactor, in publico animaduertebatur. Adnotauimus alibi nonnulla eiusmodi matrimonia fuisse, ut uxores in manum ac mancipium maritorum transi

Virilis animaduersio olim in uxores.

In manu esse mariti.

tranſirent. Quare Liuiano *teſtimonio mulieres quæ in* In manu eſſe mariti.
*manum uirorum conuenerant, maritis ad ſupplicium ſu=
mendum ſenatus decreto traditæ ſunt.*

IN *cap. ſequenti,*Aconitum:Pituocarpas. Nemo *ho=
die doctorum ignorat* Pityocampas *legendum, uel more
antiquo* Pituocampas,*aut bupreſtim.*'Plinius *lib.* XXIII.
de Sapa *loquens,* V*ſus eius contra cantharidas, bupre=
ſtim,pinorũ erucas,quas* Pityocampas *uocant,* Salaman=
dras,& contra mordentia uenenata. de quibus Dioſcori=
des lib. II. Κανθαρίδος πιτυοκάμπης, ἢ σαλαμάνδρας, ἢ βουπρή=
στεως *dixit.*Eruca *inſectum eſt uilloſum, quod hirſutã* Co= Eruca.
*lumella appellat.*In *hortis paßim uidetur, arborum folia
exedens.*Campe *hæc Græcis à flexu dicta eſt: quia in ar=
cum arrependo curuatur.* De *bupreſti* Plinius *in* XXX. Bupreſtis.
Bupreſtis *animal eſt rarum in* Italia: *ſimillimum ſcarabeo
longipedi. fallit inter herbas bouẽ maximè,unde etiã no=
men inuenit:deuoratumq; tacto felle ita inflãmat ut rum=
pat.* Παρὰ τὸ πρήθειν τοὺς βοῦς. Paulus Aegineta *lib.* V. *uene=
natorũ nomina ex* Dioſcoride*(ut opinor)ad uerbũ recẽ=
ſens:*Noxia *(inquit) ex animalibus hæc ſunt:cantharis,
bupreſtis,ſalamandra,pityocampe,lepus marinus,rubeta,
quæ & rana paluſtris muta dicitur,irudines uoratæ.* Ci=
cuta uero ab eodẽ inter ſemina uenenata adnumeratur.
Mandragora *è genere liquamentorũ eſt uel ſuccorũ,quæ
ille* ὀπίσματα *uocat.* Aconitũ *in genere radicum ponitur.*
Hæc *etiã omnia à* Dioſcoride *tractãtur lib.* VI. *qui no=* Venenata medicamenta.
*xia medicamenta in libris ſuis adieciſſe ait, duas aut treis
ob cauſas.*Partim *enim eorũ naturã uimq; maleficam no=
uiſſe,cõducibile ideo exiſtimabat, ut cõtra ea uenena re=
media homini in promptu eſſent ante exquiſita & cõpa=
rata. partim ut qui uenena ſumpſiſſent imprudenter, ex*

affectione

affectione ægrotationū deprehēdere indicia cuiusq; hausti ueneni possent, congruaq; subinde sibi remedia adhibere: cum eo quoq; quòd ij qui his uenenis pro morborū remedijs uti instituerūt, alijs medicinis cōtemperatis, cautius et salutarius uti poterūt, cū eorū naturā uiresq; perdidicerint. Id quod eò pertinet, quod lex Cornelia de uenenis statuit. quum enim ob causam proxime dictā, pigmētarijs & medicamētarijs liceat publice hæc habere uænalia ad usum salutarē: tamē si cui temere dederint & incōsulte, in fraudē ipsi capitalē incidunt. Legis autē uerbis non tenebantur qui philtra dabāt, id est amatoria pocula, ut hic dicitur: nec qui oxytoca, id est partus adiuuantia: aut arrenogona & thelygona ad mares fœminasq; cōcipiendas. sed tamē extra ordinē puniebātur, si euentu noxia erant, ut hic dicitur, sæpe enim in noxā uertunt quæ ita porriguntur. Phthoria sunt & ecbolia ad partus abigēdos: ut infrà, in cap. Si muliebrē. Atocia ad fœcunditatē inhibendam & supprimēdam excogitata fuerunt, dystoca ægros partus faciunt, & partiones incommodas. Vnde uerbum δυστοκεῖν, de mulieribus dictū ægre pariētibus. Verùm qđ sequitur, Et id quod lustramenti causa dederit cantharidas, nō cōgruit constructioni: ut uel is qui legendū sit, uel uerba esse transposita suspicandū, hocq; modo reponendum, Mandragoram, cantharidas, & id quidem lustramenti causa dederit. Plinius lib. XXIX. Cantharides (inquit) obiectæ sunt Catoni Vticensi, ceu uenenū uendidisset in auctione regia, quoniā eas sester. sexaginta addixerat. de bonis Cyprij regis loquens, cuius Plutarchus meminit in Catone. Cæterū de cantharidibus Plinius & Dioscorides satis multa ut medicis utilibus meminerunt: nusquam lustrationis per eas factæ mentio est apud eos, quare

[Margin notes: Philtra. Oxytoca. Arrenogona. Thelygona. Phthoria. Atocia. Dystoca. δυστοκεῖν. Cantharides.]

quare suspicor locum esse mendosum. In cantharidibus (inquit Plinius) magna quæstio: quoniam ipsæ uenenum sunt potæ cum cruciatu uesicæ maximo. Cicero Papyrio scribens, pro uenenata potione posuit, Caius (inquit) Carbo, accusante Lucio Crasso, cantharidas sumpsisse dicitur. Idem Plinius, Vis carũ adurere corpus: crustas obducere. eadẽ pityocampis in picea nascẽtibus: eadẽ bupresti. efficacissimæ omnes ad lepras lichenasq; dicuntur, ut fortasse incrustamenti legendũ suspicari quispiã possit. uel fortasse pro uoce aliqua Græca hoc uocabulũ subiectum est: ut ex Dioscoride in præfatione sexti. εἴ τις ἑλκῶσαι προαιρούμενος, id est exulcerare uolens. Lustrare inter alia hoc Lustrare. *quoq; significat, quod lingua uernacula chermare uocat, quasi dicas carminare, hoc est carmine malefico afficere: Græce θέλγειν dicitur. quod uerbum si hic recte legitur, intelligendum est de ijs qui ad maleficium uendiderunt.*

IN *eodẽ cap. Et qui naufragium suppresserit: qui'ue falsa indicia cõfessus fuerit, cõficienda'ue curauerit. Lego qui naufragũ suppresserit, qui'ue falsa indicia professus fuerit, profitenda'ue curauerit: nec me omnium quæ circunferũtur exemplariũ similitudo mouet, quorũ fides & autoritas oratorũ scriptis labefactata est, ut suprà planũ fecimus. Est autẽ naufragũ supprimere, hominẽ è naufragio errabũdũ arripere, et in uinculis habere, aut in ergastulo cõcludere ad opus faciendũ. Tranquillus in Augusto, Rapti per agros uiatores sine discrimine: liberi seruiq; ergastulis possessorũ supprimebantur. igitur ergastula recognouit. Id genus hodie sceleris & plagij ab archipiratis perpetratur: qui homines incautos in maritimis locis cõprehẽsos in triremes rapiunt, ad scalmumq; alligant, ut sub flagellis remigẽt. Est autem supprimere, è*

medio

Supprimere. *medio tollere, id est, ἀφανίζειν. Diximus suprà quid sit indicium profiteri, & indiciũ postulare, ex Cicerone.* Certa crimina. *Certa sunt autẽ crimina in quibus impunitas indici dabatur: ut in causa maiestatis & proditionis, & si quid eiusmodi est. certe etiã personæ sunt, quæ indices fieri poterant. ita neq; repetũdarũ causa per indicẽ agi solet: neq; Senatoria persona potest indiciũ profiteri, saluis legibus. Index est qui eius facinoris, cuius ipse est conscius, latebras indicat impunitate proposita. Hactenus Asconius. Cicero, Quapropter si tibi indiciũ postulas dari, quòd tecũ una fuerit: cõcedo si id lege permittitur. Quod sequitur inferius, Qui hominem libidinis uel commercij causa castrauerit: Accursius absurde intellexit, ignorãs (ut opinor) olim spadones in delicijs habitos ad libidinẽ. Libidinis igitur causa ĩtelligẽdũ, πρὸς τὰ παιδικά. tales erãt Bagoæ apud Persas.*

IN codẽ *tractatu, cap. Lege, Cum quidã per lasciuiã causam mortis præbuisset: cõprobatum est factũ Ignatij* Lasciuia. *procõsulis Veticæ. Beticæ legendũ est, quæ pars est Hispaniæ. Lasciuia quid sit, Accursius nõ satis intellexit: ita ne Bartolus quidẽ & reliqui eiusdem ordinis uiri, alioqui doctrina multa nec contemnenda præditi. de quo uocabulo nonnihil in priore uolumine annotationum diximus. Lasciuia nec dolus nec culpa lata est, ut isti existimarunt: sed proteruitas quædã ludicra, ut ex Plinio liquere potest lib. XXVI. Grauißimum (inquit) ex ijs morbis Lichenas appellauere Græco nomine: Latinè (quoniã à mẽto ferè oriebatur) ioculari primum lasciuia (ut est procax natura multorũ in alienis miserijs) mox & usurpato uocabulo mentagram, occupantẽ multis & rictus. Lasciuiã Plinius iocum petulantia & procacitate improbum uocat. hoc à Græcis sumptũ esse mihi uidetur, qui ἀσελγείαν*

etiam

etiã pro procacitate & proteruia accipiunt:ut Demosthe nes περὶ κονδύλου, & Isocrates ἀσελγῆ, id est lasciuum appellantes τὸν μὴ μετέχοντα μήτε ἀρετῆς μήτε δικαιοσύνης. Sicq; Iurisconf.& hic in tractatu, De re militari,& Locati,lasciuia accipitur pro incõtinentia animi, nec uirtutem nec probitatẽ reuerentis,procacitateq; se oblectantis. Lasciuiã autem ut male moratam & noxiam,sic ludibundam intelligimus. Plenior autem & atrocior petulantia ἀσελγείας uocabulo quodãmodo significatur,lasciuia orationis à Quintiliano dicitur lib.11.pro ludibũda & exultanti oratione. Idem in nono,Quo minus ipsi in quos dicimus:aut iudices aut aßistentes oderint hanc maledicẽdi lasciuiam, id est dicacitatis uoluptatem. Lasciuire etiam equi & pecora dicuntur,quod Græci σκιρτᾶν dicunt, & ἀποσκιρτᾶν ut equi obesi ob id quæ lusitabundi & contumaces:& interdum ἐξυβρίζοντας.

IN eodem tractatu,in cap.Furem nocturnum.hoc dictum Vlpiani pugnat cum dicto Gaij in cap.Itaq;,suprà, Ad legem Aquiliã, Cui Gaio Ciceronis autoritas astipulatur in oratione pro Milone, Quòd si XII.tab. (inquit ille) nocturnũ furem quoquomodo, diurnum autem si se telo defenderit, interfici impune uoluerunt: quis est qui quomodo quis interfectus sit,puniendũ putet: cum uideat aliquando nobis gladium ad occidendum hominẽ ab ipsis legibus porrigi? Antinomiæ tamen mentionem apud iuris studiosos criminosam esse nõ ignoro.quare eorum pacem exposcendam nobis in præteritum quoq; intelligo. Gellius lib.x. Nam furem qui in manifesto furto deprehensus esset:tum demum XII.tab.occidi permiserunt,si aut cum faceret furtum,nox esset: aut interdiu se telo cum prehenderetur, defenderet. Itidem Augustinus in cap. Si perfodiens,

diens, extrà, De homicid. Hunc locum igitur mutilatum esse censeo, atq; ita restituendum: Furem nocturnũ si quis occiderit, omnino impune erit: si diurnum, ita demum impune ferret. & reliqua. Sic fiet ut cum Accursio non conflictemur, in salebráq; prærupta hereamus addubitando atque ariolando.

AD *legem Pompeiam, in cap. Si sciente, Quiq́; quæsierint pecuniã, quiq́; eorum ita crediderint, aut à quo ita cauerint. Accursius hoc uerbum ut mendosum adnotare uidetur: ego uerbi elegantiã nequaquã silentio transmittendã esse duxi: est enim ex prisca lautáq;, non ex triuiali sordidáq; supellectili huc translatũ. Cic. in Verr. act.* III. *Epicratem conueniunt, demonstrant, id quod ille sciebat, se sestertia octoginta dedisse: rogant eum ut id quod ab ipsis abesset pecuniæ, curet: ab sese caueat quemadmodũ uelit, de illa hæreditate cum Epicrate neminem esse acturum. id est arbitrio suo ab se cautionem exigat. Idem in Bruto, At uero (inquam) tibi ego Brute non soluam, nisi prius à te cauero, amplius eò nomine neminem cuius petitio sit, petiturũ. Inde cauere obsidibus, pro obsides exigere dicebant, atq; etiam pro obsides dare: utrunq; enim significat, sed sub diuersa constructione. Cæsar lib.* VII. *de bello Gallico, Et quoniam in præsentia obsidibus cauere inter se non possent, ne res efferretur: ut iureiurando ac fide sanciatur, petunt. Et cauere capite apud Plinium lib.* XXXIIII. *quod est capitis periculo se obstringere, & alium sibi eodem uinculo obligare. Quod ergo hic Vlpianus dixit, Quiq́; eorum ita crediderint, aut à quo ita cauerint: hunc habet sensum, Et qui credidit, & qui mutuatus est.* οἵ τε οὕτω δανείσαντες, ἢ ἀφ' οὗ ἀξιοπίστως οὕτως ἠσφαλίσαντο: *uel* ἢ ὅνπερ οὕτως κατηγγύησαν. *Cauere interdum*

Cauere ab aliquo.

Cauere obsidibus.

Cauere capite.

Cauere.

nec

nec stipulãtis est, nec promittentis: sed iurisprudentis hominis, qui consultori suo rationem præscribit, formulamq; dictat paciscendi aut contrahendi, & monitis consilioq; instruit, ne conditionem suam deteriorem faciat. ut apud Ciceronem in præfatione Topicorum, qui ad Trebatium scribens Iurisconsultum, Etenim (inquit) cum multis meis multa sæpe cauisses: ueritus sum ne si ego grauarer, aut ingratũ id aut superbũ uideretur. Quare in tertio de Oratore, cautores formularum iurisperitos appellat. Sic accipitur Cautio in cap. Quidam decedens, suprà, De administ. tutorum: Nemo enim (inquit) ius publicum remittere potest huiusmodi cautionibus, id est his formulis testamentorum & conceptionibus uerborum. Accursius acute (ut solet plerunq;) cautelas interpretatus est. Græce, διαγραφόσεις dicũtur, & προσδιορισμοί. Non absimilis est acrimonia Accursij in interpretatione Galli Gallinacei. Quintilianus libro VII. Singula afferunt errorem. cum pluribus rebus aut hominibus eadem est appellatio: homonymia dicitur, ut Gallus. utrum enim auem, an gentem, an nomen, an fortunam corporis significet, incertum est. Plinius & Columella gallinaceum sine adiectione galli, dicere solent. De pœna huius legis Cicero pro Roscio Amerino ita inquit, Ita prudentißimæ ciuitatis Atheniensis sapientißimum dicunt Solonem fuisse, eum qui leges quibus hodie quoque utimur, scripserit. Is cum interrogatus esset, cur nullum supplicium constituisset in eum qui parentem necasset: respondit id se neminem facturum putasse. Dicitur sapienter fecisse, cum de eo nihil sanxerit quod antea commissum non erat: ne non tam prohibere quàm admonere uideretur. Quanto maiores nostri sapientius? qui quum intelligerent nihil esse tam san-

Cautores. Cautio. Gallinaceus.

Parricidarũ supplicium. ctum, quod non aliquando uiolaretur audacia, supplicium in parricidas singulare excogitauerunt: ut quos natura ipsa in officio retinere non potuisset, magnitudine pœnæ maleficio submouerentur. Insui uoluerunt in culeum, atque ita in flumen deijci. In flumen, non in mare dixit. O singularem (inquit) sapientiam, non'ne uidentur hunc hominem è rerum natura sustulisse & eripuisse, cui repente cœlum, solem, aquam, terramq; ademerunt: ut qui eum necasset unde ipse natus esset, careret ijs rebus omnibus ex quibus omnia nata esse dicuntur? Et in Orat. perfecto, Quantis illa clamoribus adolescentuli diximus de supplicio parricidarum? quæ nequaquã satis deferbuisse pòst aliquanto sentire cœpimus. Quid enim tam commune, quàm spiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? littus eiectis? ita uiuunt dum possunt, ut ducere animam de cœlo nõ queant: ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat. ita iactantur fluctibus, ut nunquam alluantur. ita postremo eijciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant. quæ uerba hodie leguntur in oratione supradicta, quam Cicero primam egit, quasi in tyrocinio. Adnotandum hic uidetur id quod Suetonius his uerbis ait in Augusto, Dixit autem ius nõ diligẽter modo, sed etiam summa lenitate. siquidẽ manifesti parricidij reum, ne culeo insueretur (quòd non nisi confessi afficiebantur hac pœna) ita fertur interrogasse: Certe patrem tuum non occidisti?

AD legem Corneliam de falsis, in principio, Testimonia'ue falsa inspicienda dolo malo coniecerit. id est curauerit: inquit Accursius. Ego ut non dubie lego coierit: ita inspicienda, uerbum mendosum esse arbitror. sic'que locum restituendum, Testimonia'ue falsa inuicem dicenda coierit. ut Vlpianus in cap. Lege Cornelia, inferius, Itẽ

qui

qui falsas attestationes faciendas, Testimonia'ue falsa inuicem dicenda dolo malo coierit. ex cuius loci cum hoc collatione satis apparet fluxam esse fidem exemplarium peruagatorum. Vtrobique tamen hanc particulā in, deesse affirmauerim: ut sit, Item qui in falsas attestationes. ut Plinius in epist. In lites coiri questus est, & gloriæ loco poni ex spolijs ciuium magnos & statutos reditus. Dicebant enim coire in rem uel de re. ut Cicero pro Roscio, Auaritiam præfers, qui societatem coieris de municipis cognatiq; fortunis cum alienißimo. Coire autem uerbum est criminosum interdū: ut ex ijs exēplis patet quæ superius citauimus, cū de uerbo Circūuenire iudicio diceremus. συγκροτεῖν Græce dicitur, et συνίστασθαι et ἐπισυνίστασθαι, ut diximus. Coire.

IN cap. *Impuberem. §. Item si seruo, Dicimus eū pœna eximendum esse. legendum pœnæ in datiuo. Eximere pœnæ ut eximere noxæ dicebāt. Tacitus, Marcellū preces Cæsaris pœnæ mag quàm infamiæ exemere: τῆς τιμωρίας μᾶλλον ἢ τῆς ἀτιμίας ἐξῄτησεν. Liuius libro VIII. Inde noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra Imperatoris imperium pugnauit: sed noxæ damnatus, donatur populo Rom. donatur tribunitiæ potestati precarium non iustum auxilium ferenti. illud prius noxæ, datiuus est: posterius, genitiuus. Sic Liuius libro IIII. Notæ iam destinatæ exemptus est à Censoribus. Eximere supplicio: Curtius. Sic exemptus reus dicitur cap. Si interueniente, infrà, Ad Turpil. Cicero in Verrem, actiōe III. Quo tēpore omnis illa mea festinatio fuit cū periculo capitis, ob eam causam, ne tu ex reis eximerere, si ego nō affuissem ad diē. id est ne tu neceßitate obseruandi iudicij publici absoluereris. ἵνα μὴ τῆς αἰτίας σύ γε ἐξαιρεθῇς, εἰ ἐγὼ ἐκ ἀπήντων εἰς τὴν κυρίαν, Noxæ eximere precibus, est pœnā reo destinatā deprecari:* Eximere pœnæ & eximere noxæ. Eximere notæ & supplicio. Ex reis eximere. Inter reos referre.

ἐξαιτεῖσθαι τὸν κινδυνεύοντα, uel τὸν κρινόμενον. In reos referre opponitur ei quod dictũ est, ex reis eximere. Cicero, Absentẽ credo in reos relatum, rem indicta causa iudicatã.

Inter reos recipi. Et in Verrem acti. ult. Sthenij domum per hospitium exhausit: absentem in reos retulit: causa indicta capite damnauit. Ii inter reos recepti dicebãtur.

Reum fieri. Mos priscus in rebus capitalibus. Reum autẽ fieri (inquit Asconius) est apud Prætorem legibus interrogari. Cũ enim in ius uentum esset, dicebat apud Prætorem accusator reo, Aio te Siculos (uerbi gratia) spoliasse. si tacuisset: lis ei æstimabatur ut uicto. si negasset: petebat à magistratu dies accusator inquirendorum criminum, & instruebatur accusatio. ὑπεύθυνοι à Græcis dicuntur, & ὑπωμόσιμοι, & εἰς τὸ δικαστήριον εἰσαχθέντες. Hæc cũ sint uerba iuris, tamen inter Iurisperitos obsoleta sunt & ignota: pro eisq; alia sordidioris notæ substituta increbruerũt, ut in omni ferme parte iuris. usq; adeo facilis est in deteriora delapsus.

IN cap. Quid sit falsum, Siquis chirographũ alienum immutet. Legendum imitetur, id est effingat. Tranquillus in Tito, E` pluribus comperi notis quoq; excipere uelocissime solitum: & cum amanuensibus suis per ludum iocumq; certamen imitari chirographa quæcunq; uidisset, ac profiteri se maximum falsariũ esse potuisse. Cicero de natura deorum, Chirographum sex primorum imitatus est.

Imitatum. hoc est adulterauit. Vnde imitatũ paßiue, quod alibi aßimulatũ dixit in libro de Vniuersitate: uidelicet quia Græci dicunt ἀπομεμιμημένον ἀντὶ τοῦ ἀπεικονισμένον.

Diplomata. IN cap. Eos, Qui illicitis insignibus usus est, uel falso duplomate uias cõmeauit. Et hic & in cap. Continuus, suprà, De uerb. obli. Nemo, qui literarum bonarum elementa attigerit, ignorat diploma legendum esse, non duploma. Diplomata sunt quas literas patentes nunc appellamus: cuiusmodi

cuiusmodi sunt edicta & mandata principũ regio signo sancta: & quas bullas pontificias uocant. Cicero in epist. Diploma statim non est datum. de literis Cæsaris loquens, quibus Balbus restituebatur. Verbum est Græcum, quippiam duplicato compositum significans aut complicatum, ut linteum, quod πλύγμα dicitur. Macrobius, Consulunt hunc deũ & absentes missis diplomatibus consignatis: rescribitq; ordine ad ea quæ consultatione abdita continentur. Diplomata appellat chartulas cõplicatas, & lino traiectas obsignatasq;. quo in loco codicillos etiam Latine ea uocat: ut Tranquillus in Claudio, Suppositos aut etiam palam immutatos datorum officiorũ codicillos. quod uerbum legitur in Tractatu, De excusa. tutorum, cap. Administrantes. Vnde codicillaris potestas Lampridio: id est quæ à principe cõfertur. Traianus ad Plinium, Diplomata quorũ præteritus est dies, non debent esse in usu. ideo inter prima iniũgo mihi, ut per omnes prouincias antè mittã noua diplomata, quàm desyderari possint. Sic Cicero in Pisonẽ, Mitto diplomata tota in prouincia passim data: mitto numerum nauium summamq; prædæ. id est edicta quibus naues exigendas mandabas, cum prouinciæ præesses. Inde fit ut diplomata uocati sint codicilli qui dabãtur cursoribus, ut liceret eis uti equis & uehiculis publicis. Verùm quoniam in ijs exigendis interdum fraus cõmittebatur: ideo lege Cornelia constitutum eos teneri, qui adulterinis codicillis utuntur. Hodie apud nos interdum fieri uidimus, ut non aliter cuiquam liceret equis celeribus uti, qui ob cursores armillatos mansionatim collocati sunt, quàm si chartulam haberet publico chirographo subscriptam. Apud Persas erat ἀγγαρήϊον λεγόμενα cursus pernicissimus equitum, ut scribit Herodotus in octauo. Vnde

Codicilli & Codicillaris potestas.

Angariæ. *nomen Angariæ & parangariæ in libris Iuris lectitatum manauit.est enim nomen Persicum.nostrates postas, quasi positos collocatosq́; certis in locis, & semper in procinctu excubantes appellant. Antiqui non equis singulis &* **Cursus uehicularis.** *expeditis ut hodie,sed uehiculis utebãtur.unde cursus uehicularis erat qui publicus dicitur libro* XII. *Codicis. Id quod planũ fit ex Plutarcho in Galba, his uerbis, Nymphidius uero non mediocri indignatione affectus est, cum Consules seruos publicos destinassent, quibus ferenda ad Imperatorẽ senatuscõsulta præberent:quibus scilicet ipsis ea quæ diplomata appellantur, ideo dari solent,ut ijs statim agnitis,ciuitatum magistratus tabellariorũ cursum accelerent,in cõmutatione uehiculorum datis deductoribus. Iulianus Imperator in epistolis,* Ἄξει δέ σε ὁ δημόσιος δρόμος ὀχήματι χρώμενον ἑνὶ καὶ παρίππῳ. *Idem alibi,* Χρήσῃ δὲ ὀχήματι δημοσίῳ μέχρι στρατοπέδου τοῦ ἐμοῦ, καὶ ἑνὶ παρίππῳ. *ducet te autem cursus publicus,uno utẽtem uehiculo & parippo uno.Quid sit autẽ Parippus,uidebis in lege quarta, De cursu publico & angarijs & parangarijs,lib.* XI. *Cod.ubi Parphiphus pro parhippus legitur ab interpreti-* **Parippus uel Parhippus.** *bus post Accursiũ. Ibidẽ Parauercdus pro eodem dicitur: hoc est qui ueredo uno super numerum utitur diplomate comprehensum, uel super numerum solitum: ut in superioribus exemplis Iuliani principis. Veredi à uehendis redis dicti,uocabulo è Gallico Latino'que composito, ut Epiredium: cum reda sit Gallicum uocabulum, ut inquit Quintilianus, Diplomata igitur erant uel chartulæ signo principali obsignatæ, uel tesseræ, quibus agnitis, qui* ἔπαρχοι *dicuntur, hoc est præsides & alij magistratus præfecti'que, uehicula cum equis publici cursus accommodabant. In tract. De cursu publico Cod.*

euectiones

euectiones identidem diplomata dicuntur: pro quo uocabulo Græce συνθήματα *legimus, id est tesseras. ut in lege tertia tractatus sæpe dicti. Euectiones (inquit) ab oĩbus postulẽtur: et tã iudices quàm custodes. et reliqua.* πᾶς ὁ ὁδεύων ἀπαιτείσθω συνθήματα παρὰ τῶν προεστηκότων τοῦ δημοσίου δρόμου. **Euectiones.**

Tres autẽ eos libros qui postremi sunt Codicis, nec emendari posse sine Græcis exẽplaribus, si cubi extãt, cognitu facile est, nec enarrari. quibus in ipsis permulta uocabula barbara inueniuntur: ut auerta in lege, Quoniã, in eo ipso tractatu, De cursu publico: Sella (inquit) cum frænis, saxaginta libras, totidem auerta non transeat. ἡ δὲ ἀβέρτα τουτέστι τὸ ὑπομάσχαλον ὅπερ ἐπιφέρονται κατὰ τοῦ νώτου, ἔσω καὶ αὐτὸ ἑξήκοντα λιτρῶν, καλεῖται δὲ ἀβέρτα ἐκ τοῦ ἀπεστράφθαι. *Auerta (inquit) uocatur ex eo quòd auersa sit. Est enim hypomaschalon, id est lora latiora quæ per terga equi iugalis excurrunt sub alis eius succincta. Ibidem, Hippocomi sunt homines equorum curæ præfecti: quales scutarij in comitatu regis uocantur: quorum maximus Archippocomus dici potest.* **De tribus postremis libris codicis.** **Barbara uerba in ijs libris.** **Auerta.** **Hippocomi.** **Archippocomus.**

IN *lege, Si quis, eodẽ tractatu, De cursu publico. Mutationes sunt quæ à Græcis* ἀλλαγαὶ *dicuntur, &* ἀμοιβαί. *Si quis (inquit) uel pro una mutatione ueredũ superducendum esse crediderit, quadruplum. & reliqua.* ἐάν τις μίαν γοῦν ἀλλαγὴν παρελάσῃ, *uel* παριππεύσῃ. *Si quis uel unicam mutationẽ præteruehatur: id est mãsionẽ demutandis equis destinatam. quod nec Accursius, nec Bartolus intellexisse uidentur: nec id mirum est.*

IN *cap. Si quis obrepserit præsidi prouinciæ. Quoniã hoc uerbum apud Iurisconsultos in usu est: & Accursius eius uim significationemq; parum percepit, ut hoc in loco luculẽter ostendit: ideo enarrandum nobis uisum est. Ob-*

Obrepere. repere eſt latenter progredi et fallaciter adire: παρέρπύσαι: ut ſerpentes humi repentes ſolent. Vnde fit ut quicquid ſenſum fallat, id obrepere dicatur: ut Obrepit non intellecta ſenectus. Cicero in Catone, Quî enim citius adoleſcentiæ ſenectus quàm pueritiæ adoleſcentia obrepit? Et libro v i ad Atticum, Obrepſit dies, ut uides: mihi enim ad tertium Calend. Sextiles decedendum eſt. ἡ ἡμέρα ὑπῆλθε. Alibi, Mihi dies deceſsionis λεληθότως obrepebat. Et eò fit ut obrepere pro fallere, hoc eſt incautum aggredi, accipiatur. Plinius lib. x x x v i. Nec poteſt uideri Scaurus rudi et huius mali improuidæ ciuitati obrepſiſſe quodā uitæ rudimēto: iam enim L. Craſſum oratorē M. Brutus in iurgijs ob id Venerē palatinā appellauerat. καὶ νῦν οὐχ ἁδ-κοινῶ Σκαῦρος ὑπελθεῖν τὴν πόλιν. Vlpianus de Carb. edicto, Sed ſi cum eſſet pubes, quaſi impubes obrepit: dicendū eſt nihil eū egiſſe. Accurſius obrepſit exiſtimauit ab obripio eē: ut preces obreptitias et ſurreptitias, Nicolaus Perottus ab obripiēdo et ſurripiēdo dictas eſſe tradidit. De obrepo iā planū factū eſt. de ſurrepo reſtat ut doceamus. Quintil.

Surrepere. in I I I I. Beneuolentiæ & attentionis poſtulatio, quia eſſe in turpi genere cauſæ non poſſit: inſinuatio ſurrepat animo, maxime ubi frons cauſæ non ſatis honeſta eſt. Et itidem de exordio loquens, & rurſus de partitione, Ita ſurrepetur animo iudicis: Obrepere igitur magiſtratui quid ſit, ſatis liquet. hoc Græci oratores κλέπτειν dicunt. & κλέμμα obreptionem: licet & alia ſignificet:

Obrepere ad honorē uel magiſtratum. Obrepere autem ad magiſtratum dicitur, qui falſa ſpecie uel probitatis uel doctrinæ ad magiſtratus aſſumitur: & ut uulgo loquimur, per hypocriſim. Cicero in Piſonē, Obrepſiſti ad honores errore hominū, commendatione fumoſarum imaginum; quarum ſimile habes nihil præter colorem.

colorem. id est, fefellisti populum Roma. cōmendatione familiæ cognomento frugi. παρεισῆλθες εἰς τὰς ἀρχάς. *Et pro Plancio, Quid si doceo Gn. Planciũ non obrepsisse ad honores: sed eo uenisse cursu qui semper patuerit omnibus hoc nostro equestri loco? id est, ut uulgus loquitur, per abusum. Dicitur & irrepo eodem firme significatu. ut in tertio Offic. Itaq; si uir bonus habeat hanc uim, ut si digitis concrepuerit, possit in locupletum testamenta nomen eius irrepere: hac ui non utatur. Irrepere pro fallaci quodã cōmento, & obtentu iniquo inter hæredes adscribi. Sic pro Archia, Qui etiã post legem Papiam in eorum municipiorum tabulas irrepserunt.* παρενεγράφησαν τοῖς πολίταις. & παρέγγραφος πολίτης *huiuscemodi dicitur.*

. AD *legẽ Iul. repet. cap. In comites. In comites quoq; iudicum hac lege iudicium datur. Bartolus, ut in Accursij sententiam iuratus, comites duobus modis intelligi posse ait: id est conscios & consortes criminis: uel officij socios, id est collegas. Usqueadeo recentiores Iurisconsulti à priscorum doctrina Latinaq; loquendi consuetudine degenerarunt: non ingeniorum illi quidẽ tarditate, quæ summa ipsis eximiaq; fuerunt: non rerum incuria, ad quas percipiendas summo studio incubuerunt: sed priscæ historiæ ignoratione, antiquarumq; rerum inscitia, quas infelicitate temporum satis nosse non potuerunt: cũ bona pars doctrinæ atque elegans in tenebris esset cōdita, & situ squaloreq; multorum seculorum obruta: tametsi permultis eorum persuasum fuerat, uerborum elegantiam studio iuris incommodiorem quàm utiliorem esse. Quæ sententia rusticitatis plena, ita in rem præiudicatam transijt: ut uel hodie in literarum claritate propemodum instaurata, putidissima eorum uoluminũ barbaries in consilijs publicis, sum-*

mo assensu,atq; etiam plausu persæpe excipiatur. Scilicet illa uis est naturæ perpetua,ut tēporis circumactu omnia deteriora fiant:uitiaq; in dies erroresq; inualescant. Comites iudicum. Co*mites iudicum, id est proconsulum,prætorum, præsulam, aliorumq; magistratuum prouincias regentium:erant legati,præfecti,quæstores, scribæ : qui cum magistratibus in prouincias mittebantur,ut hodie à Venetis mitti audimus cum pretoribus designatis.* Cicero in Verrem *act. ter.* Non nego tibi ipsi nullum nummum esse numeratum: *sed quum ob tua decreta,ob imperata,ob iudicata pecuniæ dabantur:non erat quærendum cuius manu numerarētur, sed cuius iniuria cogerentur.comites illi tui dilecti,manus erant tuæ:præfecti,scribæ,medici,accensi,aruspices,præcones,manus erant tuæ: ut quisq; te maxime cognatione, affinitate,necessitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur.* Est alioqui etiam comes non socius,sed *qui alium comitatur tanquā maiorē: ut in cap.* Item apud Labeonem,*suprà*, De iniurijs.§. Siquis uirgines.*licet* Lucanus *pro socio usus sit illo in loco:* Scire senatus auet miles te magne sequatur An comes. Cicero in Tusculanis, *Asclepiadem ferunt philosophum, cum quidam quæreret quid ei cæcitas attulisset:respōdisse,ut puero uno esset comitatior.* Cicero pro Cornelio,*de* Pompeio *loquens,* Cum *etiam ipse casus euentusq; rerū, non duces sed comites cō siliorum eius fuerint.* Id *est cū interim ipse plus spei ac fiduciæ in cōsilio quàm in fortuna poneret:cū priores partes prudentiæ tribueret,& posteriores fortunæ.* Duorum *tamen generum comites fuerunt, id est* ἀκόλουθοι *iudicum, id est magistratuum.* Prioris *generis sunt ij, de quibus* Cicero *ad* Q. Fratrem *ita scribit,* His *autem in rebus iam te usus ipse profecto erudiuit, nequaquam satis esse, ipsum*

has

has te habere uirtutes: sed esse circunspiciendum diligenter, ut in hac custodia prouinciæ non te unum, sed omnes ministros imperij tui socijs & ciuibus & reipub. præstare uideare: quanquam legatos habes eos. & reliqua. Idem inferius, Atq; inter hos, eos quos tibi comites & adiutores negociorum publicorum dedit ipsa resp. duntaxat finibus his præstabis, quos antè præscripsi. Quos uero aut ex domesticis conuictoribus, aut ex necessarijs apparitoribus te cum esse uoluisti: qui quasi ex cohorte prætoria appellari solent: horum non modo facta, sed etiam dicta omnia præstanda nobis sunt. Et inferius, Accensus (inquit) sit eo numero, quo eum maiores nostri esse uoluerunt: Sit lictor nõ suæ, sed tuæ lenitatis apparitor. His uerbis apparet comites quosdã fuisse adiutores et ministros imperij publici et magistratus: alteros fuisse apparitores et domesticos procõsulis aut præsidis: qui tamẽ ipsi etiã publice ei dabãtur: ut accensus, præco, medicus, Lictores, aruspices: qui quasi ex cohorte dicebãtur. Quos Marcellus in primo cap. intellexit his uerbis, Vel cum ex cohorte cuius eorũ est. ubi legendum censeo, Vel eum qui ex cohorte. Quid autem sit alioqui cohors prætoria, nos in altera editione diximus. unde prætoriani milites dicti. Idem Cicero in Verrẽ, Cohors illa tua quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitiuorum fuissent: tua manus sine controuersia fuit. De domesticis eius loquens, non de militibus: ut in Frumentaria, cũ Verrem recuperatores, id est iudices priuatarum controuersiarum de cohorte sua dedisse dicit, furtorum & rapinarum participes. Hæc lex à Pisone primũ lata est cognomento frugi, appellataq; est lex socialis, ut ipse inquit in tertia Verrina: est enim sociorũ causa cõstituta: Ciuibus (inquit ipse in Diuinatione) cum sunt pecu-

Comites quasi ex cohorte prætoria.

nie

niæ ereptæ, ciuili fere actione & priuato iure repetũtur.

Lex socialis. Hæc lex socialis est: hoc ius nationũ exterarum est: hanc habent arcem. Quod iudiciũ ipse Verrẽ accusans, his uerbis intendit in prima act. Dicimus C. Verrem cũ multa libidinose, multa crudeliter in ciues Ro. atq; in socios: multa in deos hominesq́; nefarie fecerit: tum præterea sestertium quadringenties ex Sicilia cõtra leges abstulisse. Sic enim legi debet. Quod apud nos decies centenis millibus aureorum æstimari debet duntaxat coronatorum.

Missio militaris. IN cap. Eadem lege, Nequis ob militem legendũ mittendum'ue æs accipiat. Mirum est Accursium nõ intellexisse quid sit mittere milites, id est à militia dimittere ut causarios aut emeritos: cum Vlpianus in cap. Quod prætor. §. Ignominiæ, suprà, De ijs qui notantur infamia, missionum militarium genera distinxerit. In delectibus autẽ faciendis ciues Romanos cogi solitos nomina in militiam dare, nemo ignorat, qui quidem Liuium legerit aliqua in parte, ut libro quinto ab Vrbe, Omniũ primum (inquit) Tribunis militum fuit delectum haberi: nec iuniores modo conscripti, sed seniores etiam coacti nomina dare. Et libro VII. Acerbitas in delectu non damno modo ciuium, sed etiam laceratione corporum fuit: partim uirgis cæsis, qui ad nomina non rẽspondissent: partim in uincula ductis: inuisa erat. Inde dare nomen militiæ, in cap. Qui cũ

Dare nomen militiæ. uno, inf. De re militari. Quod autẽ subditur: Vel ob accusandum, uel non accusandum pecuni accipiat: id per legẽ

Lex Cintia. Cintiam contra causidicos quæstuarios constitutum est: de qua Tacitus libro XI. ita inquit, Igitur incipiente Caio Silio consule designato, consurgunt patres, legemq́; Cintiam flagitant: qua cauetur antiquitus, ne quis ob causam orandam pecuniam donum'ue accipiat. Deinde ob=

strepentibus

ſtrepentibus ijs quibus ea contumelia parabatur, diſcors Suillio Silius acriter incubuit: ueterum oratorum exempla referens, qui famam in poſteros præmia eloquentiæ cogitauiſſent pulcherrima. alioqui & bonarũ artium principem ſordidis miniſterijs fœdari: ne fidem quidem integrã manere, ubi magnitudo quæſtuũ ſpectetur. Et paulo pòſt, Talia (inquit) dicente conſule, parabatur ſententia, qua lege repetundarum tenerentur: cum Suillius & cæteri circunſiſtunt Cæſarem anteacta deprecãtes. Et inferius, Hæc ita haud fruſtra dicta princeps ratus, capiendis pecunijs poſuit modum uſq; ad dena ſeſtertia: quæ egreßi repetundarum tenerentur. Hæc dena ſeſtertia in cap. I. De uarijs & extra. cognitionibus, centum aurei uocantur: ea autẽ nos in lib. de Aſſe ducentos & quinquaginta aureos francicos ualere oſtendimus: quæ ſumma ad nummum cum decem ſeſtertijs conuenit, cum in ſingula ſeſtertia uicenos quinos aureos taxauerim.

IN capite ſequenti, Ne'ue ob litem æſtimandam, iudicium'ue capitis pecuniæ'ue faciendum. Hoc uerbũ Accurſiani non intellexerunt. ſunt enim antiqui iuris uerba. Cicero in Verrem act. III. Reperietis paucos Syracuſanos, qui ſe nunc publicæ laudationis cauſa ueniſſe dicunt, & tunc participes prædæ fuiſſe: & nunc nõ ad iſtius laudationem, ſed ad communem litium æſtimationem ueniſſe. Idem in quarta, Hoc quenquam denique nunc tuorum aduocatorum æquo animo audire arbitrare: qua in ciuitate Caio Catoni clarißimo uiro, conſulari homini ſeſtertium XVIII. milibus lis æſtimata ſit: in eadem ciuitate apparitori tuo eſſe conceſſum, ut ſeſtertium uno nomine tredecies auferret? Litẽ æſtimatam Catoni dicit, id eſt eum damnatũ XVIII. milibus nũmûm iudicio repetundarum. Aeſtimare litẽ.

Idem

Idem in ultima, Non ex litibus æstimatis tuis pecuniam, domum: sed ex tua calamitate cineri atque oßibus filij sui

Lites æstimatæ. solatium uult reportare. Lites æstimatas uocat pecuniam mulctatitiam, & nummarias sententias: ut hodie cum iudices certa summa, actorum dispendia & incōmoda æstimantes, tantæ pecuniæ reos damnāt. id à iuris auctoribus, quanti intereſt actoris appellatur. Sic in iudicio repetundarum fiebat: nam repetundarum causa (inquit Asconius) ita se habet; ut si reus conuictus sit atque damnatus, pecuniam reddat æstimata lite: hoc est in precium redactis omnium furtis: quam summam pecuniæ proscriptis eius bonis sectores curabant. Hactenus Asconius. Crimina autem Verris non tantum ad lites æstimandas pertinebant: sed etiam ad pœnam capitalem & exilium propter crudelitatem. Itaq; ille prima statim actione perterritus in exilium abijt, non expectato iudicij exitu. Cæsar in. v. commenta. Obsidibus ad diem adductis, ut imperauerat: arbitros inter ciuitates dat, qui litem æstiment, pœnamq; cōstituant. Id est qui ob incursiones Pyrustarū in Illyricum factas, eos tanti damnarent, quantum esset damnum populatione datum. διαιτητὰς ἔδωκεν ἐφ' ᾧ τιμήσασθαι τούτοις τὴν δίκην. dicitur & à Græcis τίμημα ἐπιγράψαι τῇ δίκῃ, cum actor ipse tanti litem æstimandam sibi poscit. Sed iudicis est τι-

Litis æstimatio μᾶσθαι τῷ ἁλόντι τὴν δίκην. Litis autem æstimatio ita appendix erat damnationis, ut hodie ex formula iudiciali: id est quòd damna & intereſſe uocant. id enim ex Cicerone pro Cluentio intelligere promptum est, his uerbis scribente: Hic profertur id, quod iudicium appellare nō oportet: P. Septimio Scæuolæ litem eo nomine esse æstimatam. cuius rei quæ cōsuetudo sit, quoniā apud homines peritißimos dico, pluribus uerbis docere non debeo. nunquam enim ea

diligen

diligentia quæ solet adhiberi in cæteris iudicijs, eadem reo damnato adhibenda est. In litibus æstimandis ferè iudices, aut quòd sibi eum quem semel cõdemnauerũt, inimicũ putant esse: si quæ in eum lis capitis illata est, nõ admittũt: aut quòd se perfunctos iam esse arbitrãtur, cum de reo iu dicarũt, negligentius attendunt cætera. Itaq; et maiestatis absoluti sunt permulti, quibus damnatis de pecunijs repetundis lites essent æstimatæ. et hoc quotidie fieri uidemus, ut reo damnato de pecunijs repetundis: ad quos peruenisse pecunia in litibus æstimandis statutum sit: eos illi iudices absoluant. quod cum sit, non iudicia rescinduntur: sed hoc statuitur, æstimationem litium non esse iudicium. Hæc Cicero *&* *alia quæ sequũtur, causæ suæ inseruiens dixit: quibus rem aliquantulum obscuram implicare etiam summopere nixus est. Quare Quintilianus de hac oratione loquens ita inquit, Itidem orator cum falso utitur pro uero, scit esse falsum: eoq; se pro uero uti. Non ergo falsam ipse habet opinionem, sed fallit alium: nec Cicero cũ se tenebras offudisse iudicibus in causa Cluentij gloriatus est, nihil ipse uidit. Aestimare litem capitis est actione rei persecutoria non uti: sed criminaliter intendere, & ut uulgo loquimur, conclusiones capitales concipere. Cicero in oratione supradicta, Scæuola condemnatus est alijs criminibus, frequentissimis Apuliæ testibus: omni contentione pugnatum est, ut lis hæc capitis æstimaretur: quæ res si rei iudicatæ pondus habuisset, ille postea uel ijsdem uel alijs inimicis reus ac lege ipsa factus esset. ubi non pugnatum, sed expugnatum legendum esse suspicor. id est, obtinuit actor summa contentione, ut sibi liceret litem capite æstimandam postulare. Existimo enim à Græcis hanc locutionem tractam. Plato, Ἀποθάνοις ἄρ ὅ βούλοιτο*

Aestimare litẽ capitis.

ἐ βούλοιτο θανάτου σοὶ τιμᾶσθαι. *id est, si te capitaliter postulare uoluisset. Demosthenes* κατὰ Θεοκρίνου *de accusatore dixit ut Plato,* ἐφ᾽ οἷς τῷ πατρὶ ἐτιμήσατο δέκα ταλάντων, ἀπαλλάγη, καὶ συνείλετο τὴν γραφὴν πρὸ δίκης ὢν ὀρφανόν. *Subdit enim postea,* ἀφῆκε τῆς γραφῆς ἐφ᾽ ἧς δέκα τάλαντα ἐπιγράψα τὸ τίμημα *exemit eum noxæ, cuius litem decem talentis æstimauit. Id Liuius ex antiquis annalibus capitis anquirere dixit. Hoc autem ex uerbis Ciceronis suprà citatis intelligimus, litis æstimationem nō ita iudicij uicem implere, ut ex ea præiudiciū in causam capitis fiat alia lege agenti. ut enim alibi diximus, certa ac peculiaris cuiq; iudicio publico formula erat, qua causam dicere accusatus erat necesse.*

Capitis anquirere.

IN *eodem cap. Ne in acceptum feratur opus publicū faciendum: frumentum'ue publice dandum, præbendum, apprehendendum: sarta tecta tuēda antequā perfecta, probata, præstita legerint. Lego nō apprehendendū, sed approbandum: & lege erunt, non legerint. Omnino enim sic legendum est: id quod etiam ipse suspicatus est Accursius. Sunt autē uerba priscæ formulæ in ijs rebus quæ publice locabantur. Lex pactū significat. Cicero in Prætura urb. de sartis tectis loquens, Rabonius qui legem nosset qua in lege numerus tantū colūnarum traditur, perpendiculi nulla fit mentio, negat oportere columnas ad perpendiculum exigi. Id est, qui nosset formulā qua sarta tecta à Prætoribus tuenda locabantur. de quo uerbo nos plenè diximus in superioribus. exempla crebra sunt apud Catonem. Vlpianus hanc legem inquit uenditionis, Siquid sacri uel religiosi est, eius nihil uænit, superuacaneam non esse. Probatum autem & approbatum opus dicitur, quod magistri opificiorum euocati inspectum, retulerunt esse idoneum & recte factum. Cicero, Locatur opus*

Probatū opus & approbatū.

opus id, quod mea pecunia reficiatur: ego me refecturum esse dico. Probatio futura est tua, qui locas: prædibus & prædijs cautum est populo. Id est, tuum est prætoris, qui locasti, exigere ut opus tradã approbatũ: & mihi accepto ferre cum probatũ fuerit. quibus uerbis ostendit prætoris iniquitatẽ. Tu (inquit Asconius) operis exactor esse debes, non uoluntatis meæ dominus: ut me inuito opus alij faciendũ loces, cum populo prædes dederim. Est autem accepto ferre, uel in acceptũ, id quod uulgo dicũt habere pro admisso & recepto. Idem, Rabonio inde opus acceptum retulit. τὸ ἐκδιδόμενον ἔργον ὑπὸ τούτῳ ἀπολαβεῖν διωμολογήσατο. *uel ad uerbum,* λαβὼν ἔχειν διωμολογήθη ὑπὸ τοῦ ἐργολαβήσαντος. *dici etiam potest,* ἀποδεξάμενος ἔχειν διωμολογήσατο. *Probare uero & approbare, redemptoris est, non locatoris. Est enim approbare (quod Cicero fere probare dicit) efficere ut probũ rectumq; iudicetur, id quod quis facit uel dicit. Cic. in Verrem, Non uereor ne hoc meũ officium P. Seruilio iudici non probem. id est, scio eum omnino hanc meam accusationẽ Verris non improbaturum. Et pro Sylla, Hoc sentio, si mei facti rationẽ uobis constantiamq; huius officij ac defensionis probaro, causam quoq; me P. Syllæ probaturũ. Hoc existimo sic Græcè dici posse,* ἢν τούτῳ τῷ ἔργῳ μὲν καὶ τῇ εὐσταθείᾳ τοῦ καθήκοντος τοῦ ἐμοῦ, ὑμᾶς ἀρέσω, καὶ δὲ τῇ ἀπολογίᾳ οἶμαι, τῇ τοῦ Σύλλα αὐτοὺς ἀρεσθήσεσθαι. *uel magis ad uerbum,* καὶ τῇ ἀπολογίᾳ δὲ τῇ τοῦ Σύλλα ἀρέσειν ὑμᾶς δοκῶ μοι. *Opus autẽ probare est, ut uulgus loquitur, recte & probe consumatum præbere. Paulus suprà in tractatu, Locati, Si in lege locationis hoc comprehensum est, ut arbitratu domini opus approbetur: perinde habetur acsi uiri boni arbitratu comprehensum esset. Vitruuius, Redemptor ad tempus opus manufactum subtiliter regi*

Accepto ferre.

Probare opus & approbare.

approbauit: & ad sacoma pondus coronæ uisus est præstitisse. Sacoma Vitruuius σήκωμα dixit: id est quod in libra apponitur ad æquilibrium faciendum. Secundum hoc Marcellus, aut qui legem rogauit potius: perfecta, ad opera: probata, ad frumenta: præstita, ad sarta tecta retulisse uidetur, uel fortasse hæc tria ad sarta tecta retulit & ad superiora promiscue. Quòd si appendendum legi debet, ut suspicari non immerito quis possit: locus est mutilatus: ut fortasse hoc uerbum oleum desit. Frumentũ enim admensum: oleum appensum præbetur. Erat enim munus publicum, ut frumentatio, quæ sitonia Græcè dicitur.

Sacoma.

AD legem Iuliam de annona, Constitit inter dominũ & seruum iudicium. Consistit uidetur legendũ: aut Græco more, dixit σωίσηκε. quod tamen significationem habet præsentis, ut πέποιθα, & alia.

IN cap. Qui tabulam, Ad legem Iuliam pecul. Qui tabulam æream, leges, formam'ue agrorum continentẽ refixerit. Sic dictũ est, ut in sexto Aeneidos, Fixit leges pretioq; refixit. quo modo etiam Cicero in Philippicis usus est: Leges enim in tabulis æneis incisæ erant. Boëthius autem autor est in colonijs aßignãdis agros uarijs limitibus cõformari olim solitos. Quidã enim agri in decumanũ formabantur: quidam in cardinem: quidam in scamnum, aut in strigam. erant & exculiellati, normati, succisiui, alijsq; nominibus appellati, ab agrimensoribus inuentis & usurpatis: qui agrorum metandorum peritiam profitebantur. Erant etiam leges cuiq; agri generi, secundum quas controuersiæ finales disceptabãtur. Inde illud Plinianum lib. XVII. Vineas limitari decumano oportet XVIII. pedum latitudinis ad contrarios uehiculorum transitus: alijsq; cõuersis limitibus denum pedũ distingui per media iugera:

ra: aut si maior modus sit, totidem pedū cardine quot decumano limitari. Quid autē sit Cardo, quid decumanus, Cardo & decumanus. *ipse libro duodeuicesimo docet, Solis ortu (inquit) quocūq; libeat die stantibus hora diei sexta, sic ut ortū eum à sinistro humero habeāt: contra mediam faciem meridies, à uertice septentrio erit. qui ita limes per agrū currit, car*do appellatur. & inferius, Linea (inquit) hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occasum æquinoctialē: & limes qui ita secabit agrū, decumanus uocabitur.* Limes. *Hic limitē non pro termino intelligere oportet, sed pro forma agri. Sic apud Liuiū de bello Macedonico lib.* VII. *Terminus est nunc imperij uestri mons Taurus: quicquid intra eum cardinem est, nihil longinquum uobis uideri debet: quo arma peruenerūt, eodem ius hinc profectum ueniat. Verba sunt legatorum Græciæ, Taurum montem à mari Euxino ad mare Cyprium excurrentem. Liuius cardinem à forma uocauit, quasi limitem imperij Romani à septentrione ad meridiem.*

IN *cap. sequenti, Qui autē ædiculas incustoditas tentauerint: amplius quàm fures, minus quàm sacrilegi merentur. Aedicula est sacellum, id est ædis sacræ appendix.* Aedicula. *Liuius, Iisdem diebus ædiculam Victoriæ uirginis prope ædem Concordiæ M. Portius dedicauit.* ναΐδιον *Græce dicitur. Plinius pro loculamento simulachri posuit libro* XXXVI. *de Venere Gnidia, Aedicula eius tota aperitur, ut conspici poßit undique effigies deæ. Sic Iuuenalis, Si quis in ædicula Deus unicus.* ἐν ναϊδίῳ.

AD *legem Iuliā de ambitu, Quia hic locus ita intelligi mihi aliquando uisus est, quasi lex ambitus ex eo tempore sublata fuerit, cum ad unius arbitrium omnia magistratuum munia redigi primū cœperunt, quasi iam nulla*

comitia fuerint, quasiq; ambitus crimen in prætorio principali committi non poßit: quò res hæc tota penitus noscatur, sciendum est olim ita institutum fuisse Romæ, *ut*
De more prisco creãdorum magistratuum. *diebus comitialibus, qui uel à consule uel alio magistratu, cui tum comitia habendi ius erat, edicto promulgabãtur: populus cõueniret in campum* Martium. *Qui autẽ magistratum petebant, quos à toga candida, quod gestamen*
Candidati. *erat petitorum, candidatos uocabant: cum ad comitia se cõtulissent cum amicis, tribus circuirent, singulosq; pre*
in hac parte ... z 45. *hensantes, id est* δεξιούμενοι, *gratiam & suffragia precibus temporariaq; obseruantia emererentur, unoquoque popularium plæbeiorumq; benigne appellato & nominatim.*
Nomenculatores. *Quam ad rem facilius transigendam nomenculatores inuenti sunt, qui nomina singulorum tenebant, candidatisq; suggerebant, ut quisque obuius erat. quãquam id postea lege uetitum esse, autor est* Plutarchus *in* Catone *minore. Hi* ὀνοματολόγοι *Græce dicuntur. Vnde nomẽ*
Nomenclatura. *clatura uocabulum deductũ.* ὀνοματολογία. *Comitia autem*
Curiata centuriataq; comitia. *quædam erãt centuriata, quædam curiata. Centuriatis comitijs populus per centurias ex censu & ætate diuisus,*
Prærogatiuæ centuriæ. *suffragia ferebat: Illaq; centuriæ prærogatiuæ dicebãtur, quæ sorte primũ eductæ rogabãtur.* In *curiatis autẽ populus promiscuè suffragia ferebat, tributim tamen distinctus.* De *utrisq; in tertio de leg.* Cicero, *Descriptus enim (inquit) populus censu, ordinibus, ætatibus, plus adhibet in suffragium cõsilij, quàm fusè in tribus cõuocatus.* Pro*pterea centuriata comitia, magna comitia ipse uocare solet. meminit* Gellius *lib.* XIIII. *Comitiorũ autẽ summã lex* XII. *tab statuit esse in populi arbitrio & potestate: sed ea tamẽ uoluit magistratũ aliquẽ moderari.* Verba *legis hæc sunt, Creatio magistratuum, iudicia populi, iussa, uetita*

uetita, cum sciscētur optimatibus nota, plæbi libera sunto. Cum populo patribusq; agēdi ius esto cōsuli, prætori, magistro populi, equitumq;, eiq; quē produnt patres cōsulū rogandorū ergô: Tribunisq; quos sibi populus rogaßit, ius esto cū patribus agēdi. Magistrū populi Dictatorem appellans: cui & magistro equitum & interregi ius esse uoluit comitijs præesse. Cū populo agere, est rogare quid populum, quod suffragio suo uel iubeat uel uetet: unde rogatio pro lege dicta. autores Festus, Gellius et Macrobius. Agere cum patribus, est ad Senatū referre. Comitijs autē centuriatis maiores fiebant magistratus, quorū erāt maiora auspicia, ut consules, prætores, censores minores curiatis. autor Gellius lib. XII. Huius differentiæ meminit Cicero pro lege Agraria, qui etiam in secunda Philippica, Ecce (inquit) Dolobellæ comitiorum dies: sortitio prærogatiuæ quiescit: renuntiatur, tacet: prima claßis uocatur: renuntiatur. deinde (ut assolet) suffragia, tum secunda claßis uocatur. quæ omnia citius facta sunt quàm dixi. Classes à Seruio Tullio rege institutas autor est Liuius, pro modo census ciuiū Romanorū (quare à Græcis τιμήματα uocantur. Aristoteles, πρῶτον τίμημα δεύτερον τρίτονq; dicit in Politicis.) ita ut prima claßis primū octoginta centuriarū fuerit: ex ijs constans qui in censu centū M. æris aut eo amplius habebāt, permixtim ex senioribus & iunioribus: reliquæ ex minoribus deinceps sensibus usq; ad quintā classem. Idē Liuius, Hæc omnia (inquit) à pauperibus in diuites inclinata onera: deinde est honos additus. Non enim ut ab Romulo traditum cæteri seruauerant reges, uiritim suffragium eadem ui eodemq; iure promiscue omnibus datum est: sed gradus facti, ut neque exclusus quisquā suffragio uideretur, & ius omne penes

Magister populi. **Agere cum populo.** **Agere cum patribus.** **Classes.**

primores ciuitatis esset. equites enim uocabantur primi: octoginta inde primæ classis centuriæ peditum uocabantur: ibi si uariaret (quod raro incidebat) ut secundæ classis uocarentur: nec ferè unquã infrà descenderent, ut ad

Centuriæ prærogatiuæ.

infimas peruenirent. Hæc constitutione Centuriæ primæ classis erant prærogatiuæ, sed sorte non ducebantur. Hæc ratio postea immutata est multiplicato populo, ut idem ipse autor est. Prima classis semper prima rogabatur: sed prærogatiuæ centuriæ sortito ducebantur, ut ex Cicerone intelligitur loco suprà citato. Ex eo instituto uerba apud Latinos ducta, In sua classe manere, id est κατὰ χώραν μένειν, ἐμμένειν τῇ τάξει τῇ αὑτοῦ, στέρξαι τῇ τάξει, τῆς ἑαυτοῦ

Quintæ clasis.

μοίρας οὐκ ἐξανίστασθαι. & quintæ classis homines, id est infimæ notæ. Cicero in Academicis, de Democrito loquens, Quis hunc philosophũ non anteponat Cleanthi, Chrysippo, reliquisq; inferioris ætatis? qui mihi cum illo comparati, quintæ classis uidentur. Et in classes numerũ aliquem & hominum multitudinem tribuere: id est καταλοχίζειν, ut in classes discipulorum Fabio. Inde prærogati-

Prærogatiua.

ua uocabulum uarie usitatum. Cicero in Verrẽ, Act. 1. Hic Metellus quàm isti sit amicus attendite. dedit enim prærogatiuam suæ uoluntatis eiusmodi, ut isti pro prærogatiua eam reddidisse uideatur. locus est Ciceronis à dilogia ductus, id est ab ambigua significatiõe prærogatiuæ. ac si diceret, Dedit enim præiudicium suum pro precio à Verre dato ad redimẽda prærogatiuarũ tribuum suffragia, quibus consul Metellus erat factus. Sequitur enim, An me taciturũ tantis de rebus existimauistis? Prærogatiua in superiore loco pro præiudicio suffragiario ponitur: at in posteriore est nomen adiectiuum: subintelligitur enim centuria. Interdũ autem prærogatiua pro autoritate

eius

eius ponitur qui prior censet, ut apud Liuium in tertio, Ne prærogatiuã militarem urbana comitia sequerentur. Alibi, Quin prærogatiuã militarem, quæ extemplo iuuenis Annibal intra prætoriũ delatus erat: fauor plæbis sequebatur. Vnde tractũ, ut prærogatiua eminentiã significet, & πλεονέκτημα: ut in cap. Obseruare, De offic. procons. Cic. in orat. de reditu suo ad Senatum, Quo die (inquit) P. Lentulus nos comitijs centuriatis, quæ maxime maiores iusta dici haberiq; uoluerũt, accersiuit in patriã, ut eædem Centuriæ quæ me consulẽ fecerant, consulatum meum cõprobarent. qua die quis ciuis fuit, qui non nefas esse putaret, quacũq; aut ætate aut ualetudine esset, nõ de salute mea sententiam ferre? quando ulla dignitate tot rogatores, diribitores, custodesq; uidistis? Ex quibus uerbis liquet obseruatores in comitijs adhiberi solitos, ne quid fraudis admitteretur & ambitus circunspectantes. Sæpe enim eueniebat ut tributim pecuniæ diuiderentur à candidatis ad aucupanda suffragia egentiũ: quam ob causam redemptores huiuscemodi operis perficiendi, quiq; pretio corrumpenda plæbis suffragia suscipiebant, diuisores uocabantur. ut apud Tranquillũ in Augusto, Octauius (inquit) pater à principio ætatis & re & existimatione magna fuit: ut equidem mirer hunc quoq; à nonnullis argentarium, atq; etiam inter diuisores operasq; cãpestres proditum. Inde illud Ciceronis in secũdo de Orat. Etiam interpretatio nominis habet acumen, cum ad ridiculum conuertas quamobrem ita quis uocetur: ut ego nuper Nummium diuisorẽ, ut Neoptolemum ad Troiam, sic illum in campo Martio nomen inuenisse. quibus uerbis significat Nummium ob diuisionem ministerium, quas in campo factitabat, diuisorem cognomento dictum. Et ad Atticum,

Diuisores.

Consul autem ille deterioris histrionis similis, suscepisse negotium comitioru dicitur, & diuisores habere. Et pau*lo pòst, Noui est in lege hoc, ut qui nūmos in tribus pronūciauerit, si non dederit, impune sit: sin dederit, ut quoad uiuat singulis tribubus sest. ccc x x x v. debeat.* Pro-

Pronunciare nummos.

nunciare in tribus nummos significat aperte polliceri in singulas tribus certam nummorum summā. Hos diuisores *Plautus curiæ magistros uocat: quia curiæ etiā tribus appellabantur: unde comitia curiata dicta & leges curiatæ, à centuriatis differentes, eo quòd suffragia curiatim non centuriatim ferebantur, ut in illis.* Sunt qui diribitores à Cicerone dictos putent diuisores, in loco superius citato: *quod mihi non uidetur.* Idem Cicero pro Plancio, *de lege ambitus loquens,* Decuriatio *tribulium, descriptio populi, suffragia largitione deuincta, seueritatem senatus, bonorum omnium uim ac dolorem excitauerunt. Hæc doce, hæc profer, huc incumbe* Laterēsis: *decuriasse* Plancium, *conscripsisse, sequestrem fuisse, pronunciasse, diuisisse.* Ha*ctenus* Cicero. *Huiuscemodi diuisores interdum in creationibus pontificum & cœnobiarcharū interueniunt.* Hu*iusq; modi sodaliū decuriationes fiunt: & per sequestres sacerdotiorū palàm cautiones expediūtur.* Mancipes & *conductores res transigendas perficiendasq; suscipiunt.* Cum *interim cupiditas humana sacrosancti paracleti auspicijs dinundinationes factitans, inexpiabilibus commercijs cōscelerare sanctißimos ritus nō uereatur ab antiquis institutos.* Nec *uerò aliam ob causam ut credibile est palladium ecclesiæ* Franciceæ *ut extorqueretur nō pridē effectum est.* Sic *enim appellare placet inclytam illam,* Fran*ciæq; peculiarem sanctionem, maiorum nostrorū uirtute atq; innocentia partam: quam unus aut alter fortasse ho-*

Palladium Franciæ.

stibus

ſtibus eius proditam, trans alpes deportãtes, præſentis calamitatis telam flagitioſißima cupiditate iam inde exorſi ſunt. Quis enim non præuidebat, inſigni aliqua clade noſtra expiatum iri unius aut alterius fortaſſe perditißimam ambitionem? tametſi quæ ſubſecuta ſunt in detexenda tela decennio continuo, eiuſmodi ſunt, ut inſigne illud ſcelus maioribus deinceps, illiq́; conſentaneis cumulatum, ad extremũ obrutum ſit & ſepultum grandi malorũ Iliade. Cuius qui Paris fuit, ſi ut in lucẽ editus eſt, ſubinde elatus fuiſſet, cum nomine utiq; nunc Francico præclarius ageretur: nec principis multifaria ac copioſa naturæ munificentia præditi ac beati, conſpectũ & fructum, reſpublica nunc orba deſtitutaq́; deſideraret. Qui alienæ ipſe ambitionis, auaritiæ, crudelitatis, iandiu pœnas pependit: pendetq́; quandiu Prouidentiæ complacitũ fuerit: eam unam ob cauſam præcipuè (quantum quidem ego ſentio) quòd non ſibi, ſed paucißimis, ſed uni & alteri (& ſic quoque nimis dico fortaſſe) maieſtatem ſuam ut aſſereret, inuitus quidem illc, ut uidebã, ſed tamen neſcio quo fato (ut ſunt humana) fecit: uir ad omnia ſumma natus, dignusq́; qui ſuæ naturæ magis quàm hiantibus paucißimorum cupiditatibus indulgeret. Verum ut in præteritum beneficentißimi principis caſui lacrymas luctumq́; uiri boni: ſic in futurum preces uotaq́; debere mihi uidentur. Ius enim utroque uerſus integrum eſt Prouidentiæ, ſi precationes obſecrantis populi ualuerint: qui ſuopte ingenio caput ac fortunas deuouere ſolitus eſt pro ſalute principis: & quod hactenus malè & incommodè, dira nonnullorum cupiditate importunaq́; cecidit, diuinæ prouidentiæ benignitate non modò in integrum reſtituatur, ſed etiam ita uertat, ut ſic quoque bene & commodè ceßiſſe regia ipſa

Ἀπέτεισε τὴν τοῦ βασιλέως αἰχμαλωσίαν.

prædicet, & regnum gratuletur. Vt *ad rem redeamus: olim comitia ita in populi potestate fuerunt, ut tamen senatus autor in futurum exitum campi fieret.* Liuius *libro primo,* Patres. *(inquit) offerendum ultrò rati quod amissuri erant, ita gratiam ineunt summa potestate populo permissa, ut non plus darent iuris quàm retinerent. decreuerunt enim ut cum populus regem iussisset: id sic ratum esset, si patres autores fierent.* Hodieq; *priusquam populus suffragium ineat: in incertum comitiorum euentum patres autores fiunt.* Quod *tamen* Ciceronis *uerba desijsse fieri significare uidentur, in oratione pro* Plancio, Nunc *(inquit) tantùm disputo de iure populi, qui potest & solet nonnunquam dignos prætenire: nec si à populo præteritus est, quem non oportuit: à iudicibus condemnandus est, qui præteritus non est.* Nam *si ita esset (quod patres apud maiores nostros tenere nõ potuerũt) ut reprehensores essent comitiorum: id haberent iudices quod multo minus esset ferendum: tum enim magistratum non gerebat is qui ceperat, si patres autores non essent facti.* Hic *comitiorum* Romanorum *status fuit usque ad* Tempus Cæsaris Dictatoris. *Cæsarem* Dictatorem *: quæ comitia frequentabantur in campo* Martio, *ut* Athenis *in eo loco, qui* πνὺξ *dicebatur, arci proximus: ubi* ἀρχαιρεσίαι *fiebant creandis magistratibus.* Is *Cæsar cum rempublicam oppreßisset, comitia cum populo partitus est, ut autor est* Suetonius, *ita ut exceptis consulatus competitoribus de cætero numero candidatorum, pro parte dimidia quos populus uellet pronunciarentur: pro parte altera, quos ipse dedisset. & edebat per libellos circũ tribus missos scriptura breui:* Cæsar Dictator *illi tribui:* Commendo *uobis illum & illum: ut uestro suffragio suam dignitatem teneant.* Cæsari *succeßit*

Augustus:

Augustus: qui legem ambitus ab integro sanxit, ut etiam legem Iuliam de adulterijs. De quo idem autor, Comitiorum quoq; pristinum morem reduxit: ac multiplici pœna coërcito ambitu, Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis, die comitiorum, ne quid a quoquam candidato desiderarent, singula milia nummûm à se diuidebat. Et in Vespasiano, de eius auaritia loquens, Ne candidatis quidem honores, reis'ue tam innoxijs, quàm nocētibus absolutiones uenditare cunctatus est. Candidati autem Cæsaris dicebantur, quos princeps populo commendabat. Idem in Augusto, Quoties magistratuum comitijs interesset, tribus cum candidatis suis circuibat, supplicabatq; more solenni: ferebat & ipse suffragium in tribus, ut unus è populo. Quintilianus lib. VI. de risu loquēs, Iungitur amphibologiæ similitudo: ut à Galba, qui pilam negligenter petenti, Sic (inquit) petis tanquam Cæsaris candidatus. Nam illud petis ambiguum est: securitas similis. cuius ioci sensus est, Tu pilam petis in lusu tam neglectim, quàm solent honores petere Cæsaris candidati: quibus nō magnopere supplicare necesse est ob principis cōmendationem. Hodie candidati principis in creatione pontificū ij sunt, quibus princeps literis suis & nūtijs fauet, interdū ultra modum. Verba igitur Modestini hoc in loco ita intelligo, nō ut ambitus legem Romæ abrogatam esse dicat, sed ambitus iudicium exerceri desijsse: quia populus honores mandare desierat sub principibus iam tyrannis, aut ad regum similitudinem omnia arbitratu suo administrantibus, omnibus propemodum uestigijs antiquæ Reipublicæ sublatis. Sic Iuuenalis de Pop. Rom. —nam qui dabat olim Imperium, fasces, legiones, omnia: nunc se Continet, atq; duas tantùm res anxius optat, Pannum & Circenses. de Candidati Cæsaris.

tempore

tempore Domitiani loquens. De quo loquens Fabius lib. VI. ita inquit in mentione orationis pro Murena, Hoc genus (inquit) nostris temporibus totum penè sublatum est: cũ omnia tutelæ curæq; unius innixa periclitari nullo iudicij exitu poßint. quibus uerbis aßentabũdè hoc significat, id quod Cicero præcipuè persuadere conabatur, è Republica esse, ut consules designati consulatum inirent (erat enim Murena consul designatus) alioqui periculum imminere Reipublicæ. Id inquit Quintilianus nunc accidere non potest: ut periculũ scilicet Reipublicæ imminere dicat patronus, si consul antequã ineat magistratum damnetur: cum Respublica orba esse non poßit sub Domitiano principe, à quo uno commodè regebatur, ut ipse dicebat, etiam ut cõsules nulli essent. Modestinus circa principatũ Alexandri scripsit: Qui (ut inquit Lampridius) honorẽ ius gladij habentẽ nunquam uendi passus est: hoc dictitãs, Necesse est ut qui emit, etiam uendat. Erubescerẽ, inquit, eum punire, qui emit & uẽdidit. Pontificatus autẽ quindecimuiratus auguratusq; codicillares fecit, ita ut in senatu allegerẽtur. Codicillares, inquit, fecit: hoc est muneris sui fecit. diplomatibus enim datis sacerdotia conferebat: quæ Accursius seculares potestates fuisse dicit, ignorans utiq; tẽpora Iuriscõsultorũ nõ agnouisse ueram & rectam pietatis opinionem, aut sacerdotia etiam Romæ fuisse ante peruulgatam Christi religionem. Ambitus à senatu aliquando comprobati, ut bonis moribus conuenientis, exemplum est apud Suetonium in Cæsare, E duobus (inquit) consulatus competitoribus, L. Luceio, Marcoq; Bibulo, Luceium Cæsar sibi iunxit: pactus ut is, quoniam inferior gratia esset, pecuniaq; polleret, nummos de suo communi nomine pronuntiaret. Qua

Exemplum memorabile.

cognita

cognita re optimates, quos metus ceperat, nihil non au-surum eum in summo magistratu concordi & consentiẽte collega, autores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi: ac plærique pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem è Republica fieri. Igitur cum Bibulo consul creatus est. Ambitio φιλαρχία, σπουδαρχία, φιλοτιμία *dicitur. Ambitus verò* ὄχλων δελεασμὸς. *Ambire* σπουδαρχεῖν, παραγγέλλειν, μνᾶσθαι, ἀρχαιρεσιάζειν, δεξιοῦσθαι. συναρχαιρεσιάζοντες *dicuntur, qui candidatos, id est* τοὺς παραγγέλλοντας τὰς ἀρχὰς *comitantur* αὐτοὶ συνεκπροϊόντες.

IN *cap. Ab accusatione, Ad senatuscõs. Turpilianũ: Nuntiatores qui per notoria iudicia produnt, notorijs suis aßistere iubentur. Accursius iudicia legit, & accusationes iudiciales interpretatur: nuncq; aßistere, nunc absistere legit, astipulante Bartolo. Ego indicia, id est* μηνύματα *lego: hoc est qui delationes per indicia faciũt. Notoria sunt quorũ fit mentio in lege, Ea quidem, Cod. De accusationibus, qua in lege ego locũ corruptũ esse cẽseo: ubi enim legitur, Verum si falsis nec notorijs insimulatus, id est accusatus sit: perpẽso iudicio dispici debet. ego ita legendũ puto, Verum falsis nec'ne notorijs insimulatus sit, perpenso. & reliqua. nam illud, id est accusatus, spuriũ est, ex margine additũ. Sensus est autẽ hoc in loco, Nuntiatores qui reos deferũt per notoria, licet citra calumniæ metũ accusent, debere tamẽ aßistere suis indicijs, eaq; tueri notoria quæ attulerũt, interim dum quæstio de crimine habetur. Notoria autem testificationum genus esse intelligo. Indicium autẽ prodere, est rem arcanam in medium afferre: sed aliunde compertam, nõ autem ex criminis conscientia: licet propriè indices sint criminis consortes*

Notoria.

Indicium prodere.

sortes, ut superius diximus. Hoc genus μηνυτῶν, id est indicum, hic intelligi puto, qui à Græcis προσαγγελεῖς dicuntur, & προσαγωγεῖς & ὠτακουσταὶ: hoc est emissarij & auscultatores: tyrãnorum olim inuentum. de quibus Plutarchus in lib. περὶ πραγμοσύνης ita inquit, Atqui tyrannos quibus omnia nosse necesse est, id genus hominũ odiosissimos facit, quos aures & emissarios uocant. οὐ τῶν λεγομένων ὤτων καὶ προσαγωγίων γένος. Auscultatores, id est ὠτακουστὰς primus habuit Darius iunior rebus suis diffidens, omniaq; suspectãs & metuẽs. At emissarios Dionysij tyranni Syracusijs permixtos habuerunt. Verũ Plutarchus tyrannicũ ministeriũ notauit. Papinianus de legitimo ciuiliq; munere, ac bonis moribus tuendis accõmodato locutus est. Quod genus (ut opinor) arcanis sceleribus inquirendis & efferendis institutũ erat, ut crimina publicè

Nuntiare. innotescerent. Nuntiare uerbũ in huiuscemodi rebus accõmodatũ est antiquorum usu: unde nũtiatio augurũ erat & obnũtiatio, quæ fiebat ad comitia dirimenda inauspicato coacta. cuius uerbi strictim alio loco memini.

IN tract. De quæstio. In criminibus seruãdis quæstio adhiberi solet. Legendũ scrutandis: licet aliter legat Ac-

Scrutari crimina. cursius. Scrutari crimina, est argumenta sceleris inquirere & uestigare. Cicero de ijs loquẽs in Partitionibus, Immo uerò argumẽta scrutabimur, & quæremus ex omnibus locis: sed adhibebimus iudiciũ. Asinius Pollio ad Ciceronẽ, In saltu Castulonensi dispositi ab utraq; parte scrutãtur tabellarios & retinent. id est in anacrisi facienda: de qua superius diximus, quæstio adhiberi solet. Et paulò inferius, Cum alijs argumẽtis reus ita probationi amouetur, ut sola seruorum confeßio deesse uideatur. Ita legit Accursius, & absurdißimè interpretatur. Ipse uerò admouetur

legen

legendum non dubiè censeo. Est enim admouere probationi, ita compellere reum argumentis, ut penè conuictus uideatur. Admouere est proximè adiungere: & admotum dicitur, quod contingit id cui applicatur. παραβαλλόμενον. Cicero, Ad neruorum eliciendos sonos apta manus est admotione digitorum.

IN *tract. De pœnis, cap. ij. Quoniam hic fit mentio aquæ & ignis interdictionis, adnotanda hic Festi uerba esse duximus. Aqua (inquit) dicitur à qua iuuamur. Aqua autem & igni tam interdici solet dānatis, quàm accipiunt nouæ nuptæ: uidelicet quia hæ duæ res humanam uitam maximè continent. Itaq; funus prosecuti ignem supergre diebantur aqua aspersi: quod purgationis genus appellabant suffitionem. Lactantius lib. II. Instit. diui. de aqua & igni loquens, tanquam duobus principijs: Alterū enim (inquit) quasi masculinum elementum est, alterum quasi fœmininum: alterum actiuum, alterum patibile. Ideoq; à ueteribus institutum est, ut sacramento ignis & aquæ nuptiarum fœdera sanciantur: quòd fœtus animantium calore & humore corporentur, atque animentur ad uitam. Quum enim constet omne animal ex anima & corpore: materia corporis in humore est, animæ in calore. Quod ex auiū fœtibus datur sciri: quos crassi humoris plenos, nisi opifex calor fouerit: nec humor potest corporari, nec corpus animari. Exulibus quoque aqua & igni interdici solebat: adhuc enim uidebatur nefas, quāuis malos tamen homines supplicio capitis afficere. Interdicto igitur earū rerum usu quibus uita cōstat hominū, perinde habebatur, acsi esset qui eam sententiam acceperat morte mulctatus: adeò ista elemēta prima sunt habita, ut nec ortū hominis, nec sine his uitam crediderint posse constare. Horū alterū nobis*

Aqua & igni interdicere.

nobis commune est cum cæteris animantibus: alterum soli homini datum. nos enim quoniam cœleste atq; immortale animal sumus, igne utimur: qui nobis in argumentũ immortalitatis datus est: quoniam ignis è cœlo est. cuius natura quoniam mobilis est, & sursum nititur, uitæ cõtinet rationem. Cicero in oratione pro domo sua ad põtifices, Qui erant rerum capitalium damnati, non prius hanc ciuitatem amittebant, quàm erant in eam recepti, quo uertendi, hoc est mutandi soli causa uenerant. id autẽ ut esset faciendũ, non ademptione ciuitatis, sed tecti & aquæ & ignis interdictione faciebãt. Id autẽ mihi sumptũ uidetur à Romanis ex lege Atheniensiũ, cuius Demosthenes meminit ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην, his uerbis: In legibus (inquit) quæ de cædibus latæ sunt, Draco, quò terribile atq; atrox quàm maximè uideretur, hominem alterum alterius interemptorem esse, statuit ipse hominem homicidam aqua ablutoria, libationibus, crateribus, sacris & foro arceri. χερνίβων εἴργεσθαι τὸν ἀνδροφόνον, σπονδῶν, κρατήρων, ἱερῶν, ἀγορᾶς. *Herodotus in octauo, de trecentis loquẽs, qui cum Leonida occubuerant contra Persas pugnantes, uno excepto Aristodemo, qui pugnæ se subduxerat: Quum autẽ (inquit ille) Aristodemus Lacedæmona redijsset: probris est affectus atq; ignominia huiusmodi. nullus enim ei Spartanorum ignem accẽdebat: nullus colloquium communicabat.* οὔτε οἱ πῦρ οὐδεὶς ἔναυε Σπαρτιητέων, οὔτε διελέγετο. *Ad hunc morem autem referri, aut alludere aliquantum uidetur illud uaticinium Threnorum, cap. v. cum uoce plebeia lamentabũdus, Aquam (inquit) nostram pecunia bibimus: ligna nostra pretio comparauimus. aquam enim & ignem defuisse conqueritur tanquam ad uitam maximè necessaria. Quod contra sacerdotes dictum esse uidetur:*

tur:quos in æde ſacra nũdinas exercere nõ pudet, igneaq́; ſpiritus ſacramenta uenditare: cũ egẽteis & ſiticuloſos ad aquas nõ admittãt,niſi eas liceãtur. Cæſar in cõmẽ. VI.lib. Gal.de Druidis loquens,ita ſcribit, Si quis aut priuatus, aut publicus eorum decreto non ſtetit:ſacrificijs interdicunt.hæc pœna apud eos eſt grauiſſima. quibus eſt interdictum,ij numero impiorum ac ſceleratorum habentur: ijs omnes decedunt,aditum ſermonemq́; defugiunt,ne quid ex cõtagione incommodi accipiant:neq; ijs petentibus ius redditur,neque locus ullus communicatur. His omnes decedunt,Græco more dixit: τούτους ἐκτρέπονται πάντες οἱ ἀπαντῶντες. *Hi apud Hebræos apoſynagogi dicebantur:quaſi ſynagoga exacti & extorres:quod ut opinor ab ignis interdictione, torriſq́; communione ductum eſt uocabulum potius,quàm à terra,etiã ſi exul à ſolo eſt. Liuius, Extorrem urbe, domo, penatibus, foro, congreſſu æqualium. hos nunc excõmunicatos uocamus: quibus ſcilicet humanitatis iura uiciſſitudinemq́; officiorum uetamur exhibere. At quos maiore execratione mulctandos eccleſiaſtica auctoritas cenſuit:anathemata appellant,ex eo quòd in cippis expoſita eſt corũ deteſtatio & proſcriptio. Antiqui ſacros homines ſic uocitabãt,quaſi execrãdos,et deteſtãdos. unde ſacra fames Virgilio: et ſacer atq; inteſtabilis Horatio è XII.tabulis ſumptum uocabulũ: quod more Gallorũ Seruius translatitium eſſe ait. Nam cum Maſſilienſes peſte laborarent,unus ſe ex egentibus offerre ſolebat annum integrum alendum publicis cibis & purioribus. Poſtea uerbenis ueſtibusq́; ſacris ornatus circũducebatur per urbem cum execrationibus: precabantur enim ut in eum omnia mala ciuitatis incumberent & inciderent: ſic'que proijciebatur. Plautus in Bacchid. Mén' criminatus eſt?*

Apoſynagogi Extorris.

Anathema Sacer homo.

hh optimè

optimè est: ergo sum malus: ego sum sacer, scelestus. Macrobius lib. III. *Saturnalium,* Hoc loco (*inquit*) *non alienum uidetur de conditione eorum hominum referre, quos leges dijs sacros esse iubent: quia non ignoro quibusdam mirum uideri, quòd cum cætera sacra uiolari nefas sit, hominem sacrũ ius fuerit occidi. cuius rei causa hæc est:* Ve*teres nullum animal sacrum in finibus suis esse patiebãtur, sed abigebant ad fines deorum quibus sacrum esset: animas uerò sacratorum hominum dijs debitas esse existimabant.* Festus, *Sacer homo est quem populus iudicauit ob maleficium.* Neque *fas est immolari: sed qui occidit, parricidij non dãnatur. nam lege* Tribunitia *prima cauetur: Si quis eum qui plebiscito sacer sit, occiderit, parricida ne sit. ex quo quiuis homo malus atq; improbus sacer appellari solet.*

Sacratæ leges. *Inde sacratæ leges dictæ, ut ipse alibi auctor est: quibus sanctum iubetur esse alicui deorum quicquid aduersus eas fecerit, sicut familia pecunia'que.* Et *sacrosanctum dicitur quod iureiurando interposito est institutum: si quis id uiolasset, morte pœnas penderet.* Inde *sacrare uerbum* Li*uio, pro deuouere et detestabile decernere: & ita morti addicere, ut impunè occidi et uiolari possit.* Lex *de prouocatione* (*inquit*) *aduersus magistratus ad populũ lata: sacrãdoq; cum bonis capite eius, qui regni occupandi consilia*

Sacrare caput cum bonis. *inijsset.* Huc *pertinet quod de sacrosancto uocabulo in superioribus dictũ est.* Sacros *homines, id est detestandos & execrabiles,* Græci *multis nominibus appellant:* ἐναγεῖς, ἐξαγίστους, μιαροὺς, ἐπαράτους, φαρμακοὺς, & καθάρματα. Aristo*phanes in Pluto,* γρύζειν δὲ καὶ τολμᾶτον ὦ καθάρματε, ἐπ' αὐτοφώρῳ δεινὰ δρῶντ' εἰλημμένω. Erant *enim Catharmata, homines, qui peste expianda alio'ue quo morbo immolabantur dijs: qui ritus expiationis* (*inquit*

interpres

interpres) à Romanis usurpabatur. Hoc uerbo Demosthenes contra Median utitur & contra Aeschinem. Sic Comici scelus pro scelesto dicunt, atque etiam Cicero Herodotus in Polymnia catharmon masculino genere dixit, sic appellans hominem piacularem, hoc est τὸν ἀποδεδειγμένον καὶ ἔκβλητον. quem sacrum esse diximus, & pro patriæ lustratione expiationeq́ue deuotum. καθαρμὸν τῆς χώρης ποιευμένων ἀχαιῶν Ἀθάμαντα τὸν Αἰόλου. Dicebantur & φαρμακοί· οἱ ἐπὶ καθάρσει τῆς πόλεως ἀπειρημένοι, δημοσίᾳ τρεφόμενοι, καὶ καθαίροντες τὰς πόλεις τὰς ἑαυτῶν. quorum uerborum interpretatio est ea quam suprà ex Seruio scripsimus. Auctores Suidas & Eustathius: qui etiam urbium expiatores hoc nomine uocatos esse tradit. Sacer hac ratione dici posset emissarius ille caper apud Hebræos, cuius fit mentio Leuitici cap. decimo sexto. Diuus Paulus cap. quarto primæ ad Corinthios, ὥσπερ καθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίψημα ἕως ἄρτι. hoc uocabulo usus est eleganter: qui locus non intellectus est ab ijs interpretibus Græcè nescientibus, qui scholia scripserunt, quæ in uulgatam & receptam editionem leguntur. Tanquã purgamenta huius mundi facti sumus omnium peripsema usq; adhuc. fortasse inculpatius fuisset catharmata dicere, ut peripsema dixit. nam ut catharma purgationem significat ad uerbum & piamentum: sic peripsema scobem & ramentum, & quicquid limando deteritur. Quæ significationes in eo loco Apostoli nõ cõueniunt: altior est enim quidã sensus uerborũ, nisi me fallit opinio. Ad cuius intelligentiam id iam dictis addemus, quòd antiqui urbium expiationem anniuersariam facientes, cũ sacros illos homines alluerant, in uictimarum Peripsema.

hh 2 morem

morem redimitos ex loco præcipiti in mare deijciebant, Neptuno immolantes, interq; deijciendum solennia uerba effari solebant, περίψημα ἡμῶν γενοῦ: sis pro nobis peripsema: ac si dixissent, Sis pro nobis piaculum: esto luitio nostra, & seruatrix urbis uictima. id quod Suidas adnotauit. Sententia igitur Pauli est hæc, Nos tanquam piacula mundi facti sumus, et succidaneæ pro populo uictimæ: acsi diceret, non minus apud gentiū uulgus detestabiles, quàm illi qui diris execrationibus onerati atque obruti, pro salute publica abijci olim solebant. Quæ sentētia congruit ijs quæ præcedunt. Peripsema enim etiam ramenta uestigiorum significat, quæ ut sordida abijciuntur. Mallem igitur Græcis uerbis uti utrobiq; hoc modo: Tanquā catharmata mundi facti sumus & peripsema ad hūc diem, licet Curtius Latina uoce purgamentū dixerit lib. VII. Ages quidam Argiuus pessimorum carminum post Chœrilum conditor, & ex Sicilia Cleo, & cætera urbium suarum purgamenta. Et libro nono, Prohibuere igitur exules finibus, omnia potius toleraturi, quàm purgamenta quondam urbis suæ, tunc etiam exilij, admitterent. Hæc & alia huiuscemodi scribens, ijs legibus me soluo, quas autoritate fermè dictatoria in nos sanciunt homines felicius literis initiati: qui cum ipsi uerborum Græcorum usu quasi nomismatis in Latio abrogati atq; illocabilis, scribentibus interdixerunt, Romanæ eloquentiæ uindices esse sibi uidentur, scribendi'que disciplinæ constitutores imperitorum licentia contemeratæ. Horum unus nuper, non quiuis ille quidē, sed musarū Græcarumq; Latinarūq; alumnus, gratiarū etiā credo afflatu suauijsq; beatus, tum elegantiam redolens germanam atq; Ciceronianā: Germanos Gallosq; eā ob noxā obiter ignominia aspersit, quòd

Græca

Græca Latinis permuſcerent: nec eò cõtentus, etiam licentiam nimiam ſcribendi, grauitate cenſoria, quaſiq; pro poteſtate caſtigaſſe dicitur: ille uerò ad Ciceroniana præſcripta, ſuaq; Ciceronianis non cedentia, docilem ætatem naturamq́ue reuocaſſe. Quem etſi uirum ipſum magnum aliorum iudicio eſſe puto, ſuo etiam ipſius atque meo multo omnium noſtræ memoriæ maximum eſſe non inuitus fateor, & libenter agnoſco: tamen audebo bona hominis uenia (ut ſpero) reſpondere, Ciceronem epiſtolas ſuas permultas, eaſq́ue elaboratas Græcis uerbis ſententijſq́ue diſtinxiſſe: in libris etiam oratorijs atq; philoſophicis, in quibus linguã Latinam locupletare præcipuè concupiuit, poſt uocabula Latina Græca quoq; ipſa ſubſtituere ſolitũ: nimirum ne non ſatis à lectoribus perciperetur, quod intelligi uolebat, ſimul ut uerè & rectè Græca Latinis ſe reddidiſſe fidẽ faceret. Equidem quod ad me pertinet, nihil nec commodius nec expeditius eſſe cenſeo, ijs quidem quibus eius admiſſi conſcientia inceßit & religio: quàm tanto uiro monẽti æquo animo auſcultare, quẽ ego Ciceronis ſimilem eſſe in quibuſdam audio: in eo etiam ſimillimũ, quòd nihil libẽtius facit, quàm ut in laudibus ſuis longè lateq́ue quaſiq; ſuo iure expatietur. audire id tantùm à me obſecro, ſi id ad me priuatim attinet, lectores non grauentur: in ijs quæ antea ipſe ſcripſi, præſertim in libris quinq; de Aſſe, in animum me inducere non potuiſſe cũ ſcriberem, eorum quæ à Græcis mutuabar auctoritatem Latinis fidemq; me probaturum, niſi uerba quoque ipſa unà laudarem cum auctoribus. Multorum enim culpa factum eſſe ſciebam, qui Græca ſermone Ldtino confidentius ſcriptitant, ut tranſlationũ fides magnopere auctoritaſq; nunc labefactata ſit. Nuper auctoris Græci priſca in primis auctoritate pol-

lentis libri satis multi uersi sunt. Horum unum nuper cum alijs eiusdem (ut opinor) fidei editum admonitus ab homine utraq; lingua erudito, cum legissem, admiratus sum interpretis ignorantiam ne dicam an potius securitatem nimiam, qui huic ætati, huic iuuenum studio & contentioni fucum uerborum fiducia, imposturamq; facere diutius se sperauit: id quod ipsum reprehensorem nostrum animaduertere etiam atq; etiam operæ erit precium, quatenus ad ipsum ad meq; pertineat. Quasi uerò id tantùm in huiuscemodi scriptis referat, quàm Latinè loquamur & quàm honestè: non etiam quàm uerè, quàm consentaneè, quámq; ex auctoris ipsius qui uertitur sententia. Sed iam nimis multa de re quæ silentio refutari non incommodissimè poterat: id modò non ignoraretur, prudentes nos scientesq; silentio transmisisse: quod tamen ad futura contestatum esse haberiq; uolumus.

IN eodem, De pœnis, cap. Aut damnum. §. Quicunq;. In hoc enim distant à cæteris, quòd instituuntur uenatores aut puricarij aut aliam quàm uoluntatem, gesticulandi uel aliter se mouendi gratia. Legendum puricarij uel pyrrhicharij: aut in aliam quàm uoluptatem. Venatores autē serui instituebantur, id est docebantur, non ad feras per saltus indagandas, ut Accursius existimauit: sed ad uoluptatē populi, ut in oculis eius feras in arena cōficerent. ut enim ludus erat gladiatorius, id est schola in qua ad gladiaturam instituebantur: sic uenatorius ludus in quo ad uenationem bestiarij exercebantur. Tranquillus in Claud. Circenses frequenter commisit in Vaticano, nonnunquam interiecta per quinos missus uenatione. Idem in Domiti. Spectacula magnifica assiduè & sumptuosa edidit. nam uenatiōes gladiatoresq; et noctibus ad lychnos: nec uirorum

Ludus uenatorius.

modò

modò pugnas, sed & fœminarum. Cicero in II. Officiorum, Prodigi sunt qui epulis & uisceratiombus & gladiatorum muneribus, ludorum uenationumq; apparatu pecunias profundunt. In ludum igitur uenatoriũ damnare reos, est in exercitationem feras in theatro conficiẽdi damnatos addicere. Scholam enim omnem Romani ludum appellauere, ut inquit Pædianus, Quin & ludi appellatione gladiaturam intelligimus. Fabius in VIII. de Noēmate loquens, Hoc nomine (inquit) donarunt ea quæ non dicunt, uerum intelligi uolunt. ut in eum quem sæpius à ludo redemerat soror, agentem cum ea talionis, quòd ei pollicem dormienti recidisset: Eras dignus ut haberes integram manum. sic enim auditur, ut depugnares. A ludo redimere Quintilianus pro a lanista emere dixit, ne ultrà gladiator esset. Qui autem inuiti sic instituebantur in uenatione, ad bestias damnati dicebantur: quæ pœna longè mitior est quàm bestijs obiectorum: qui protinus laniabantur à feris. Hos bestijs subiectos Iurisconsulti uocant: ut in cap. Pœna, suprà, Ad legem Pompeiam, & in l. Eiusdem, in fine, suprà Ad legem Cornel. de sicarijs. Hanc differentiam si diligenter animaduertamus, in Pandectis sæpe est inuenire: ut in cap. Qui ultimo. & in cap. Ad bestias, infrà hoc eodem tractatu. Cicero pro Roscio Amerino, de pœna parricidij loquens, Noluerunt maiores corpus feris obijcere: ne bestijs quoq; quæ tantum scelus attigissent, immanioribus uterentur. Spartianus in Caracal. Si quando feris obiectos uidit, fleuit, aut oculos auertit: quod populo perquam amabile fuit. Tacitus libro decimo septimo, Captus in eo prælio Maricus, ac mox feris obiectus, quia nō laniabatur, stolidum uulgus inuiolabilẽ credebat, donec spectante Vitellio interfectus est. Principes autem

Ludus.

Ad bestias damnari, & bestijs obijci, & bestijs subijci.

Feris obieċti.

uiolentiores, liberos homines & insontes ui interdum cogebant cum bestijs pugnare: interdum homines nobiles, precio ad id allicientes, aut alio præmio. Tranquillus *in* Nerone, *Exhibuit autem ad ferrum etiam quadringentos senatores, sexcentosq; equites* Romanos, *& quosdam fortunæ atq; existimationis integræ ex ijsdem ordinibus, cõfectoresq; ferarum, & uaria arenæ ministeria. indéq; illud* Satyricum *in* VIII.

–quanti sua funera uendant

Quid refert? uendunt nullo cogente Nerone.

Hi sunt qui notantur infamia in cap. II. *circa finem. suprà* De *ijs qui notantur infamia.* Illam *differentiam damnatorum ad bestias & feris obijciendorum,* Accursium *non intellexisse, ex glossemate eius liquet, in cap.* Qui *ultimo, inferius: & in cap.* Ad *bestias. cuius capitis est hic sensus,* Eos *qui ad bestias damnati sunt, præsidem pœnæ eximere ad clamorem plebis non debere. si tamen eos uideat eo corporis animiq; robore præditos, ut inter athletas prodire poßint, aut in aliud spectaculũ honestius, debere eũ ad principẽ referre, ut eius arbitratu aliud quid de ijs*

Pyrrhycharij. *statuat.* Enimuero *pyrrhicharij, siue purricarij antiquo more legere placet, à* Græcis πυῤῥιχισαὶ *dicebantur* μεθ' ὅπλων *scilicet* ὀρχούμενοι *à pyrrhicha sic dicti: quæ saltatio erat armata, ob id enoplios dicta.* Pollux *lib.* IIII. *ad* Commodum Imperatorem, Genera *(inquit) saltationum,* Emmelia, *quæ tragicorum est:* Cordax, *quæ comicorum:* Cicinnis, *quæ Satyrorum.* Enopliæ *autem, id est armatæ saltationes duæ:* Pyrrhica *&* Telesias, *cognomines pyrrhichi & telesij iudicum theatricæ saltatiõis.* Plato *in* VII. *de legibus,* Duo *(inquit) saltationum honestarum genera instituit is qui inuentor saltationis fuit. Alterum bellicum,*

Enopliæ saltationes, id est armatæ.

bellicum, alterum pacatum: illud pyrrhichen, hoc emmeliam nuncupans: utrunq; nomine decoro atq; accõmodato. Emmelia autẽ à concinna ac decenti motione corporis appellata est. Emmeles enim à Græcis dicitur quod ad melos mouetur, quod (ut inquit Fabius) in pri. ad flexus Melos.
uocis pertinet & canorem: ut rhythmos ad uerborum collocationem spectat, id est ad modulationẽ. Hæc genera idẽ Plato σπουδαῖα, *id est studiosa seriaq; uocat & commendabilia. Serij autẽ (inquit) generis ea species quæ corpus bene constitutum, animamq; uirilem & strenuam uiolentis laboribus implicat, bellica rectè uòcetur. qua uerò secũdis in rebus uoluptatibusq; temperatis utitur anima moderatione prædita, eam pacatam si dixeris, consentaneo naturæ nomine appellaueris. Quam autem ea institutio exercitatioq; utilitatem afferret, ex eodem Platone intelligere possumus, quo in loco ita inquit, Pyrrhica est, quæ motio* Pyrrhichica.
nes corporis imitatur, ictus iactusq; declinantis & uitabũdi, omnifariamq; cedentis, in altum etiam subsilientis, & sese succiduo poplite demittentis, rursusq; contrarios his motus pyrrhicha imitatur: eos scilicet qui in habitus corporis actuosos feruntur: quales eius sunt, qui sagittarum mißiliumq; iaculationes effingere motu corporis, plagarumq; & petitionum multipliciũ imitamẽta assequi impleréq; contendit. Plinius tamen in septimo uidetur pyrrhichen ab enoplia distinguere his uerbis, Saltationem armatam Curetes docuere, pyrrhichen Pyrrhus. Tranquillus, Pyrrhicham saltauerunt Asiæ Bithyniæq; principum liberi. Athenis solennem fuisse eam saltationem, ex Lysiæ apologia liquet his uerbis, Καὶ παναθηναίοις τοῖς μικροῖς ἐχορήγουν πυῤῥιχισταῖς ἀγενείοις· καὶ ἀνήλωσα ἑπτὰ μνᾶς. *Intelligimus igitur principes Romanos reos dãnatos deligere ad hu-*

 iuscemodi

iuſcemodi theatricum oblectamentum. quibus tanquam mancipijs utebantur publicè. Vnde Spartianus de Hadriano, Fabulas omnis generis more antiquo dedit in theatro, in circo multas feras et ſæpe centum leones interfecit: militares pyrrhichas populo frequenter exhibuit. Verbis autem hiſce Vlpiani, aut in aliam quam uoluptatem geſticulandi, & reliqua. ſignificatur, quòd ut gladiatores in ludo ſub laniſta: ſic iſti ſerui ſub orcheſtodidaſcalo, id eſt ſaltatorum magiſtro, uel pyrrhicham, uel comicam, uel ſatyricam ſaltationem, uel chironomiam docebantur. De theatricis autem artificibus nos multa in ſuperiore editione diximus. Cæterum quod hic legitur, In hoc enim tantùm diſtant à cæteris, quod inſtituuntur. legendum cenſeo, Hoc enim tantùm diſtant à cæteris qui inſtituuntur. Hoc ſenſu, ut pyrrhycharij & uenatores, quidã ſint liberi, quidam ſerui, & ea demum ſit inter eos differentia. ſin quod rectè legitur, hic ſenſus erit, Eos qui in uenationis exercitationem, & ſaltationis pyrrhichariæ damnati ſunt: non ideò minus eſſe ſeruos pœnæ, quàm alios damnatos, etiam ſi liberorum more docentur eas artes, & ad eas inſtituuntur.

Orcheſtodidaſcalos.

IN *cap. Moris. §. Solet. Solet autem ita uel uiris ſtudioſis interdici, uel aduocatis, uel tabellionibus, ſiue pragmaticis. Lego iuris ſtudioſis, id eſt iuri ſtudentibus. Pragmatici non ſunt, qui pragmaticas ſanctiones ſcribũt, ut Accurſius ſcribit: ſed ſunt iuris interpretes, ut ait Quintilianus libro* III. *qui etiam libro* XII. *probare uolens neceſſariam eſſe oratori iuris ciuilis ſcientiam, Quid ſi fortè (inquit) peritus ille iuris non aderit: neque ego ſum noſtri moris ignarus, oblitus'ue eorum qui uelut ad arculas ſedent, & tela agentibus ſubminiſtrant: neque idem quoq;*

Pragmatici.

Græcos nescio factitasse, unde nomen ijs pragmaticorum datum est. Pragmatici igitur erant homines quidam forensis professionis, qui causarum actores interdu iuris ignaros monebant, iuris responsa formulasq; actionum suministrantes, quasi admonitores postici dicendorumque suggestores, quum ad iuris disceptationẽ uentum erat. Cicero lib. 1. de Orat. *Itaq; non ut apud Græcos, infimi homines mercedula adducti ministros se præbent in iudicijs oratoribus, ij qui apud illos pragmatici uocãtur: sic in nostra ciuitate. & reliqua.* Inde illud Satyric. in VII.

–Si contigit aureus unus:

Inde cadunt partes in fœdera pragmaticorum.

Olim igitur pragmaticis forum Rom. nõ utebatur: postea uti cœpit, ut ex Satyrici dicto et Vlpiani loco ostenditur. Pragmaticus ad uerbũ negotialis dicitur à Quintiliano. Apud Dionysium Alicarnasseum differt à theoretico. Cæterum qui cognitores olim appellabãtur, non alij propemodum erant, quàm qui nunc procuratores iudiciales dicuntur. Cicero in Diuinatione, *Me defensorem calamitatum suarum, me ultorem iniuriarum, me cognitorem iuris sui, me actorem causæ suæ esse uoluerunt.* Et in tert. in Ver. *Cum esset Sthenius ciuitatis suæ nobilißimus, amplißima cognatione, plurimis amicitijs, inuenire neminem Siculum potuit, qui pro se cognitor fieret?* Et rursus, *Cedo cui Siculo cum is reus fieret, ciuis Romanus cognitor unquam factus sit?* Asconius in Diuinationem, *Qui defendit (inquit) alterũ in iudicio: aut patronus dicitur, si orator est: aut aduocatus, si aut ius suggerit, aut præsentiam suã commodat amico: aut procurator, si negocium suscipit: aut cognitor, si præsentis causam nouit, & sic tuetur ut suam.* Ergo cognitorem Cicero appellauit familiarißimum

Cognitores. Patronus. Aduocatus. Procurator. Cognitor.

num defensorem. Hactenus ille. Ex cuius uerbis appa-ret alium esse patronum, & alium aduocatum. Terentius in Eunucho, *Ostium obsera intus dum ego hinc trāscurro ad forum: uolo ego adesse hic aduocatos in turba hac.* Hermolaus Iurisconsultus, *Falsi pœna coërcentur, qui ad litem instruendam aduocatione, testibus, pecuniā acceperunt.* Et Martianus, *Pœna legis irrogatur ei, qui ob instruendam aduocationem testimonia'ue falsa pecuniam accepit.* Liuius, *Virginius sordidatus filiam secum obsoleta ueste, comitantibus aliquot matronis, cum ingenti aduocatione in forum adducit.* Cicero pro Sylla, *Sed si tuus parens etiam in illa suspicione periculi sui, tamen humanitate adductus aduocationem hominis improbißimi sella curuli atque ornamentis suis & consularibus honestauit: quid est quamobrem consulares qui Catilinæ affuerunt, reprehendantur?* In omnibus his exemplis

Aduocatio. aduocatio non pro cœtu patronorum atque causidicorum, sed amicorū potius coactorum ad opem fauoremq́;

Aduocare. præstanda. Inde aduocare uerbum, est ad consilium opitulationemq́; causæ præstandam amicos accersere. quippe hominum uel consultorum, uel auctoritate opibusq́; pollentium comitatus & studium, uel reum uel actorem fauorabiliorem facit: interdumq́; reum noxæ eximit: interdum iuri uim affert: propter quod crimini datur in superioribus exemplis. Et apud Ciceronem pro Quintio, *De fortunis omnibus Publius deturpandus est: potentes, diserti, nobiles omnes aduocandi sunt, adhibenda uis est ueritati, minæ iactentur, pericula intendantur, formidines opponantur: ut ijs rebus aliquando uictus & perterritus ipse cedat.* Et aduocatio togatorum apud eundem pro Cecinna. Quintilianus in. XI. de actione loquens,

Incum-

Incumbere aduocato aduersis subsellijs sedenti iam contumeliosum est. Apertè Quintilianus aduocatū distinxit à patrono. Aduocatus. *Aliquando tamen aduocatum pro actore accipit: ut libro quarto, Ideoq; agere aduocato quàm litigatori facilius, quia & laudat sine arrogantiæ crimine, & aliquando utiliter etiam reprehendere potest. Idem, Ideò primum intuemur litigatoris an aduocati persona sit utēdum, quoties utrunque fieri potest. Sic Plinius in præfatione, Et quod miremur, per aduocatum defenditur. Propterea Vlpianus, Aduocatos omnes omnino accipere debemus, qui causis agendis quoquo studio operantur. Aduocatio hodie consilium appellatur, id est causidici & cognitores, omnesq; qui quasi tutores causæ dati sunt, cum unus sit actor causæ.* Aduocatio. *Inde aduocatio à Cicerone dicitur, quam consultationem homines Basilicani uocant: in Prætura urbana, de æde Castoris, Quo sæpenumero senatus conuocetur: quo maximarum rerum quotidie aduocationes fiant. Plautus aduocatum pro teste rogato accipit in Pœnulo, Factum à uobis comiter: bonam dedistis aduocati operam mihi. cras mane, quæso, in comitio estote obuiam mihi. Verba sunt Agorastoclis ad testes, quos aduocauerat in lenonem. antea enim dixerat, Mementote.* Aduocare. *Aduoca. Meminimus. Et aduocare uerbum, est aduocatum uel testem rogare. Idem in Casina, Quem hercle ego hodie litem perdidisse gaudeo, ne me nequicquam aduocauerit. Aduocati à Græcis* παράκλητοι *dicuntur: & aduocatio* παράκλησις, *Demosthenes* περὶ στεφάνου, Καὶ ἐμοῦ διαμαρτυρομένου δὲ ἐκ παρακλήσεως συγκαθήμενοι οὐκ εἴων με λέγειν. *Et* ἐν τῷ περὶ παραπρεσβείας, *in principio,* Αἱ δὲ τῶν παρακλήτων δεήσεις καὶ σπουδαὶ τῶν ἰδίων πλεονεξιῶν ἕνεκα γίγνονται). *Quod de cognitore diximus, ex Cicerone planum* Cognitor. *fit*

ſit pro Roſcio Comœdo, his uerbis ſcribēte, Quid intereſt inter eum qui per ſe litigat, & qui cognitorem dat? qui per ſe litem conteſtatur, ſibi ſoli petit: alteri nemo poteſt, niſi qui cognitor eſt factus. Ita'ne uerò cognitor ſi fuiſſet tuus: quod uiciſſet iudicio, ferres tuum? ſuo nomine petijt: quod abſtulit, ſibi non exegit? Idem, Quòd ſi ad Roſcium nihil perueniret, quod tu à Flauio abſtuliſſes, niſi te in ſuā litē dediſſet cognitorē: ad te peruenire nihil debet, quod Roſcius pro ſua parte exegit: quia tuus cognitor nō eſt factus. Cognitor etiam eſt qui aliquem nouit, & qui homini peregrino adeſſe poteſt, quaſi cōmendator aut cōciliator. Idē Cicero in Prætura urbana, Credet populus Ro. his equitibus Ro. qui ad nos antea producti teſtes, iſtis inſpectantib. ab iſto ciuē Ro. qui cognitores homines honeſtos daret, ſublatū eſſe in crucē. dixerūt, id eſt qui homines honeſtos Prætori daret, teſtificaturos illū eſſe ciuē Ro. Idē in ult. in Ver. Tamē ſi tibi ita uideretur: hoc iuris in omnes conſtitueres, ut qui neq; tibi notus

Legulei & Formularij. *eſſet, neq; cognitorē locupletē daret: quāuis ciuis Ro. eſſet, in crucē tolleretur. id eſt γνωστὴν ἀξιόπιστον, Vel ἢ συστήσοντα καὶ γνώριμον ἀξιόχρεων. Erant etiam inter operas forenſes Legulei & Formularij, ut in ſuperioribus diximus. Hodie omnis huiuſcemodi functio duabus appellationibus continetur, cauſidicorum, & procuratorum, id eſt cognitorum, ut priſci loquebātur. Quorum ſermo quatenus ad res forenſes iudicialesq; pertinet, parum hodie uſitatus eſt: & tamen reſtitui bona ex parte poteſt ex lectione eorum auctorum qui extant & Latinè & Græcè. Inter pragmaticos fortaſsè adnumerari hodie poſſent, quos ſoli-*

Pragmaticarij. *citatores appellant: inſtitores quidam forenſes, cauſarumq; curatores. Pragmaticarius uerò à ſanctionibus pragmaticis, dictio eſt recentioris notæ in lege, Zenonis, De*

diuerſis reſcriptis: qualia multa uocabula Græcorū principum tempora pepererunt poſt imperium translatum. Libros uerò poſtremos Codicis præcipuè portenta uerborum inuaſerunt: quibus hodie in ipſis uocabula barbara planè mixobarbaraq; leguntur, & proba quædam corrupta. Paraueredi, ut ſupra diximus, & melloproximi uocabula ex Latino Græcoq; ſermone concreta ſunt. Balluca & paragaudes plane barbara ſunt. quorum balluca apud Plinium legitur lib XXXIII. Paragaudes apud Vopiſcum. Metœcus Græcum eſt, ſed corruptum, in lege, Certa, De iure fiſci. μέτοικοι, metœci ſunt qui Latinè dicuntur incolæ, qui in aliena ciuitate longæ moræ cauſa habitant, nec habent ius ciuitatis, nec honores ciuiles capiunt: tributum tamen pendunt, quod metœcion dicitur. In ea autem lege pro ijs accipiuntur, quos ἀναστάσεις & μετανάστας Græci uocant. Metrocomia rectè legitur in lege ultima De exactoribus tributorum: ſed perperam intelligitur. Sic enim eſt Metrocomia inter uicos, ut metropolis inter urbes: à ſuisq; colonijs ut matrix agnoſcitur, ut alibi adnotauimus. At comopoleis ſunt uici maiores, quaſi æmuli oppidorum. quo Marcus euangeliſta uſus eſt cap. I. Eamus in proximos uicos & ciuitates. Εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις Burga lingua uernacula uocat. In lege, Quidam ignauiæ: ſub titu. de Decurionib. monazonion legitur pro monazontôn, id eſt, qui ſolitudines captant: μοναζόντων, id eſt, ſoliuagorum. μονάζειν γὰρ & ἐρημάζειν dicuntur, qui uitā ſolitariam ducunt. In lege, Si quos, legendū Hypomnematographi. magiſtratus erat Alexādriæ, ut autor eſt Strabo lib. XVII. cōmentariorū ſcriptor, ut nomen indicat, cōmentans & mēte agitans ea quæ è rep. eſſe uidētur. In tract. de Excuſ. munerū, idraule pro hydraulæ legitur. Rectus eſt enim

Barbara uerba in tribus libris Codicis.

Incolæ metœci

Metrocomia.

Comopolis.

enim casus pluralis, cuius singularis est hydraules. Plinius hydraulum pro organo posuit lib. IX. Delphini capiuntur hydrauli sono. unde hydraulica organa Vitruuio lib. X. & Tranquillo in Nerone. Sed hydraules pro homine sic dicitur, ut choraules apud Trāquillum in Nerone. **Hydraulus.** *Hydraulus autem* ὕδραυλος *organum est. Sub titulo, De* **Zygostatæ.** *ponderatoribus, igostatem pro zygostatē legitur. Zygostatæ sunt libripendes per urbes constituti, qui regijs ponderibus præfecti appellantur: qualis est unus Parisijs. Gynæciarius,* γυναικιάριος, *à gynæcio barbare deductū est, sub titulo, De murilegulis: ubi bastagarij & alia multa barbara sunt aut uernacula.*

IN tit. seq. *Vestes oloberæ dicūtur, uel holoseræ, uel holobryzæ: uel uox est barbara. Lampridius in Alexādro, Vestes holosericas nunquam induit: subsericā nunquam donauit. Idem in Heliog. Vsus est aurea omni tunica: usus & purpurea, & de gemmis persica. Sic obryzati nūmi, auro obryzo percußi. quod uerbum corruptum est in tract.* **Solidus.** *De ueter. nomismatis potestate: ubi solidi ideo dicuntur, quia iusto & integro pondere erant percußi, nō dimidiati aut trientales: quæ ratio est ut solidus pro aureo accipiatur. Idem Lampridius in Alexandro, Vectigalia publica in id contraxit, ut qui decem aureos sub Heliogabalo præstiterant, tertiam partem aurei præstarent. tuncq́; primū semisses aureorum formati sunt: tum etiam cum ad tertiam partem aurei uectigal decidisset, tremisses: dicente Alexandro etiam quartarios futuros. sed cum non potuisset per publicas neceßitates, conflari eos iußit, & tremisses tantum solidosq́; formari. In titulo, De collegia-* **Chartopratæ.** *tis, chartopratis legi debet pro chartopolis. Chartopratæ* οἱ τοὺς χάρτας πιπράσκοντες: *Papyropolæ nunc uocantur.*

Perisso-

Perissochoregia quid sit sub titulo, De frumento Alexandrino, alibi diximus. In lege, Litibus, De agricolis & cens. chimiliarcho ciuitatis legitur pro cimeliarcho. Et Codice, lege ultima, De bonis autoritate iud poßid. cimeliarchos legi debet: & cimeliarchion, id est κειμιλιάρχης. Est enim ut ab episcopus episcopion pro loco, sic cimeliarchion locus, in quo res pretiosæ & in delitijs habitæ recōduntur. κειμήλια, inquit Eustathius, τὰ παρ' ἡμῖν ἀκίνητα. Lingua uernacula gabinetum appellat, cui loco qui præfectus est, cimeliarchus Græcè dicitur. In lege, Quicunq;, De omni agro deserto, ad diacatochiæ uicem legitur, pro diacatoches uel pro diacatochi. Est enim diacatoche bonorum poßeßio: & diacatochus bonorum possessor: ut sit sensus, Qui fundum patrimonialē excolendo fœcundū reddiderit, canonemq; agnouerit: ipsum διακατόχης iure iam poßidere, uel διακατόχου loco haberi. Melloproximi in lege, Peculiari, De proximis sacrorū scriniorū, sunt ij qui nondum proximatus honorem inierunt: sed iam designati sunt proximi. μελλοπρόξιμοι. Ea enim forma dicitur melloproximus qua mellonymphius, id est, qui sponsus designatus est: & mellothanatus, id est capularis, quē mors proxima manet. Aristoteles in Politicis, καὶ γὰρ ἐξεληλυθότες ἄρχουσι καὶ μέλλοντες. Et perfuncti, inquit, magistratu & designati imperium habent. In eadem lege, consensum pro consessu legitur: ut in lege 11. Est enim consessus σύνεδριον. Cuiusmodi permulta sunt in ijs libris, quæ conniuentia magis hoc tempore quàm adnotatione digna sunt: quanquam & nonnulla animaduertenda præterimus prudentes. Obiter enim atque digreßione ista scribimus: quorum specimen unum dabimus in tract. De fabricensibus. l. Iure prouisum. Vbi enim legitur, Vniuersi itaque ueluti

Cimeliarchus. Cimeliarchion. Diacatoche. Melloproximi. Μελλονύμφιος Μελλοθάνατος. Consessus.

in corpore unius formæ, unius decoctionis, si ita res tulerit, respondere cogentur. ego ita legendum censeo, Vnius decoctiones, si ita res tulerit, rependere cogētur. Est enim

Decoquere & decoctiones. *decoquere, creditum non reddere, ære credito fraudare:* χρεοκοπεῖν. & *decoctio*, χρεοκοπία. *unde nouæ tabulæ* χρεῶν ἀποκοπαὶ *dicuntur.* Cicero in Antonium, *Illud tamen audaciæ tuæ quòd sedisti* XIIII. *ordinibus, cum*

Decoctores. *esset lege Roscia certus locus decoctoribus constitutus.* Plinius lib. XXI. *Crocum syluestre optimū: serere in Italia minimè expedit, ad scrupula usq; singula areis decoquentibus. id est depositum non reddentibus.* Est *enim decoquere, diminuere: unde ducta significatio.* Quintilian. Multum *inde decoquent anni: multum ratio limabit: aliquid uelut usu deteretur.* Inde Seneca *pro fallere & de-*

Decoquere spei. *stituere dixit, decoquere spei bonæ: id est non respondere spei.* Miror *quid pensi habuerit* Accursius *in lege unica, suprà,* De *auri publici persecutoribus, cum persecutores*

Perfecutor. *decoctores esse dixit.* Sunt *enim persecutores, qui* Græcè ἐκδικηταὶ *dicūtur,* & ἔκδικοι: *quorum munus est iudicio experiri contra eos, qui aurum uel argentum, uel pecuniam*

Susceptor. *reip. debent. Susceptores uerò sunt* ἀποδέκται, *qui* & ἀποδεκτῆρες *dicuntur,* & ταμίαι. *ab antiquis tamen coactores*

Defensores ciuitatum. *appellabantur* ἀργυρολόγοι. ἔκδικοι *etiam defensores ciuitatum uocantur in l.* Vt *perfectius*, De *annali exceptione.* Est *etiam ecdicos uindex & assertor.* Horum *librorum obscuritati insuper caliginē multam offudit* Accursianorum *stupor, quòd quidem ad linguæ utriusq; intelligentiam pertinet.* Multa *enim uocabula corruperunt, multa perperam intepretati, legum sensus inuerterunt: cum ibi non pauca legantur, quæ priscæ elegantiæ uestigia retinent.* Vnius & *alterius loci satis erit admonere hac ætate.*

Adærare

Adærare uerbum multis in locis extat, et nullibi rectè in= Adærare
tellectum. In lege unica, De collatione donatorum, lib. x.
Accursius adærationem ait esse æris præstationem. In le=
ge, Annonas, De erog. milita. annonæ, lib. x I I. ipse adæ=
rare annonas ad ærarium pertinere interpretatur, uel de
ærario soluere. Et in lege, Septem, eodem sub titulo, &
ipse & posteri eius quasi hæresim inscitiæ è uestigio se=
quentes in uocum interpretatione, adæratas species in= Adæratæ spe-
telligunt ad ærarium delatas. Ego autem adærare id esse cies.
censeo quod Græcè ἐξαργυρῶσαι dicitur, id est ære æstima=
re, ut sit sensus, Species quæ militibus stellaturæ causa pẽ=
duntur à prouincialibus, si pecunia permutentur, æstima=
ri tanti debere, quantum est fori precium. Adærare autem
ab ære deductũ est: quare sine aspiratione legi debet: licet
in omnibus exemplaribus quæ mihi uidere contigit, ferè
aspiratũ legatur. Sic autẽ eam legẽ scriptã fuisse primum
censeo, Septem diebus per quos tribuni præto. emol. gra=
tia solen. stellaturæ nomine species consequuntur: species
resistentes non aliter adhærentur, nisi ut in foro rerum
uænalium distrahuntur. Species autẽ resistentes intelligo
restantes: quæ reliquamenti causa debentur, id est quæ ex
præterito debentur. Sic in lege, Speciebus, in tracta. De
cohortalibus, Speciebus primipilaribus adærandis eadem
preciorũ taxatio seruetur, quæ in uænalibus publicis po=
terit reperiri. Quæ interpretatio omnibus locis conuenit.
nam adærata prædia ab eo dicta sunt, quòd à frumenta=
ria aut uinaria, speciariaq; præstatione ad ærariam reda=
cta sunt. Lingua patria addenarata dicit ferè pro eodem.
Aeris enim uocabulo pecunia significatur. unde obærati
dicti. Stellatura nomen erat annonæ militaris. Lampridius Stellatura.
in Alexandro, Annonas (inquit) militum diligenter in=

ſpexit: Tribunos qui per ſtellaturas militibus aliquid abſtuliſſent, capitali pœna affecit. Sparti. in Peſcennino, Nã & Imperator tribunos duos quos cõſtitit ſtellaturas accepiſſe, lapidibus obrui ab auxiliaribus iuſsit. In lege huic proxima, in eodem tractatu, De cohortalibus: illa uerba, Prius quàm primipili paſtum digeſta ratione compleuerint: ſic interpretanda puto, prius quàm primipilarem diſtributionem redditis rationibus peregerint. Eſt enim paſtu. dictum pro eo quod Græci νομὴν *dicunt. quod uerbũ & paſtionem & diſtributionem & ſtipendium militare & annonam & congiariũ donatiuumq́; ſignificat, quod inter milites diuidebatur. Herodianus,* Νομάς τε αὐτοῖς διδοὺς καὶ ἐφόδια, τῆς ὁδοιπορίας εἴχετο. *Idem,* Νομὰς ἐπιδιδοὺς τῷ δήμῳ, τοῖς τε στρατιώταις πολλὰ δωρησάμενος. *Mirum id eſt magis, cum tractatum, De coartalibus eſſe inſcriptum, & ubiq; ab Accurſianis ſic legi ſub eo titulo, & lib. III. ubi de curiali uel cohortali condit. ex eoq́; dici quòd coartati ſint curiæ: cum ex locis duobus eiuſdem tractatus liqueat cohortales à cohorte dici, quaſi cohorti obnoxios,* τῇ τάξει ἐναπογράφους: *ut in lege Officia, & in lege Si cohortalis, uidere lector poterit. Cohors enim non modò de numero militari: ſed etiam de alijs dicitur. ut apud Tranquillum in Nerone, de patre Neronis loquentẽ, Comes ad orientem C. Cæſaris iuuenis, occiſo liberto ſuo, quòd quantum potare iubebatur recuſaret, dimiſſus è cohorte amicorum nihilo modeſtius uixit. Idem in Gal. Per hæc gratiſsimus Claudio, receptusq́; in cohortem amicorum, magnæ dignationis eſt habitus. Et Horatius in pri. epiſt. Quid ſtudioſa cohors operum ſtruit? Sic autem cohortales à cohorte dicuntur in cohortem cooptati, aut cohorti aſcripti: ut curiales à curia, tribules à tribu.*

Paſtus.

Cohortales.

tribu. Vidimus librum in quo enumerati sunt magistratus Ro. imperij. in eo hæc uerba legimus, Clarißimum uirum correctorem Apuliæ & Calabriæ in officio iurisdictionis suæ habuisse principem, cornicularium, tabellarios duos, commentariensem, adiutorem, ab actis, subadiuuam, exceptores, & cæteros cohortalinos, quibus non licet ad aliam transire militiam sine annotatione clementiæ principalis. Cohortalinorumq́; appellationem itidem legimus in officio consularis Campaniæ, & consularis Palæstinæ, & præsidis Thebaidos. Qui autem hic cohortales, & in lege Si cohortalis, cohortalini dicuntur, ijdem sunt, ut opinor, cum ijs qui apparitores in multis superioribus titulis appellantur. In eodem enim libro magistratuum Ro. uirum illustrem magistrum militum præsentalem habuisse in officio magisterij sui dignitates infrà scriptas (sic enim appellantur ibidem huiusmodi militiæ) principes duos, numerarios duos, commentariensem, primiscrinios, qui numerarij sunt: scriniarios, exceptores, & cæteros apparitores. quibus uerbis apparet apparitores esse ministros apparituram magistratibus factitantes multiplici ac distincta functione: οἱ παρεστάμενοι τοῖς ἐπ' ἀξιώμασιν. hoc est qui præsto sunt magistratibus ad imperia accipienda & exequenda. Est in lege ultima, tituli, De prædijs decurionum sine decr. lib. x. ita scriptũ, Nec ex tabella decretum recitari, sed curialium uel maioris partis curiæ relatione. Accursius per tabellã intellexit delegati iudicis functionem: nescio quo modo ariolatus, ut solet. Ego autem censeo hũc esse uerborum sensum: In faciendo decreto alienationis, cuius ea lex meminit, non tabellis curialibus datis disquisitionem oportere fieri, sed uocali suffragio singulos curiales in sententiam ire. Fuit

Tabellaris sententia.

enim olim modus geminus ferendi suffragij in cōcilijs, & sententiæ dicendæ in iudicijs. Interdū enim uoce, interdū tabella eo munere fungebātur. Cicero lib. III. de Leg. Dicam Attice, & uersabor in re difficili, ac multum & sæpe quæsita: suffragia in magistratu mandando, aut de reo iudicando qui lege aut rogatione damnatur, palàm ferre melius esset. deinde legū tabellarium meminit: id est, quæ de suffragio tabellari latæ sunt. Quoniam uerò magnificētius erat atq; innocētius uoce quàm tabella quippiam decerni: ideo in oratione cōtra Rullū ita inquit, Sed tamen magnificentius atq; ornatius esse illo nihil potest, quòd meis comitijs non tabellā indicem tantæ liberalitatis, sed uocem uiuam præ uobis indicem uestrarū erga me uoluntatum ac studiorum tulistis. Et pro Planco, Etenim si populo grata est tabella quæ frontes operit hominum, mentes tegit, datq; libertatem ut quod uelint faciāt, promittant autem quod rogentur: cur tu in iudicio exprimis quod non fit in campo?

Suffragia uocalia & tabellaria.

In transcursu fortasse non erit adnotatione indignum, quòd Accursius in l. ulti. De honoribus & muneribus non cōtinuandis, lib. x. missos pro uocatis intellexit, cum significet transmissos & præteritos. Nec in lege Ciues, tractatu De incolis, percepit quid allectio significet: id est προσγραφὴ, προσαίρεσις: cum Vlpianus in tracta. De decurionibus, scripserit spurios posse in ordinem allegi. Allecti enim sunt ascripti & conscripti: hoc est numero additi. προσκαταλεγόμενοι. Sublecti, demortuorum loco lecti. ἀντικαθιστάμενοι.

Allecti. & Sublecti.

Grammatophylacium.

SEQVITVR *in eodem cap. tract. De pœnis. Archiuo fortè uel grammatofilatio. Puto legendum fortasse, uel grammatophylacio. Est autem grammatophylacium, ubi tabulæ*

tabulæ & instrumenta publica monumentaq; rerum gestarum actarumq; asseruantur: quod tablinum Latinè appellatur. Plin. lib. xxxv. Tablina codicibus implebãtur, & monumẽtis rerum in magistratu gestarum. Sed de priuato tabulario uel tablino Plinius intellexit: sicut Vitruuius in vi. Tabulinum si latitudo atrij erit pedum uiginti, dempta tertia eius spatio reliquum tribuatur. Ciceró de Natura deorum, tabularium dixit, Sessum ite precor, ut iudicetur qui tabularium incendit. Tabularum significatio multiplex: sunt enim tabulæ pictæ, ut tabulæ scriptæ. Archiuum ex Græco factum est, ἀρχεῖον. Archium autem etiam magistratuum ædes significat, & regiam & palatium & iudiciale forum. Ex quo factum, ut archiũ & interposita u archiuũ, si tamen rectè legitur, significet chartophylaciũ: quia ἀρχεῖα uicina sunt chartophylacijs, quæ eadem sunt cum grammatophylacijs: uel chartophylacia potius eorum membra, in quibus hodie actuarij & scribæ exceptoresq; acta publica condunt. Quod autem in uicina periodo sequitur, sic censeo reponendum, Vt solent quibus sententia præcipitur. ἀπὸ τῶν δημοσίων ἀπέχε.

Tablinum. Tabularium. Archiuum. Cartophylacium.

IN cap. Aut facta, in principio, Quosq; alios suadendo innuisse sceleris est instar. Iuuisse omnino legendum uidetur. Sed si ita legatur, quosdamq; alios suadendo iuuisse: sensus erit contextusq; congruentior.

IN eodem cap. in §. Qualitate rixæ à grassaturis. Quoniam Accursiani parum intellexerunt hoc uocabulum, nobis explanandũ uisum est. Grassatores igitur sunt uiarum in urbe uicorumq; obsessores, qui obuios iniuriæ opportunos spoliant, aut pulsantes aut intentata morte territantes. λωποδύτας Græci appellant. Plinius lib. xiii. de Tapsia loquens, Nero Cæsar claritatem ei dedit, initio

Grassatores.

imperij nocturnis grassationibus conuerberatam faciem il linens sibi cum thure ceráq;, & sequenti die contra famã cutem synceram circunferens. Tranquillus in Augusto, *Nam & grassatorum plurimi palàm se ferebant succincti ferro, quasi tuendi sui causa.* Et inferius, *Igitur grassatores dispositis per opportuna loca stationibus inhibuit.* Sic Iuuenalis Satyra III. *Interdum & ferro subitus grassator agit rem.* quo in loco grassaturã describit dilucide. Neronis grassaturas etiam clare Tranquillus cõmemorat in eius uita. Et Iuuenalis tamen & ipse rixam appellauerunt grassaturam minus noxiã, & quasi ludibundã: *Miseræ cognosce procemia rixæ: Si rixa est ubi tu pulsas, ego uapulo tantum.* Sic grassari & hic & in cap. Capitalium, intelligendum: cum alioqui grassari sæuire significet, & in perniciem noxamq; progredi. Idem Tranquil. *Nec minore liuore ac malignitate, quàm superbia sæuitiaq; penè aduersus omne genus hominum grassatus est.* Id est improbum ac maleficum se exhibuit, in diesq; nocentiorẽ. Inde fit ut pestem grassari dicamus, pro eo quod est, cum ingenti clade hominum inualescere. κατασκήπτειν & ἐγκατασκήπτειν. Quomodo usus est Claudius Iurisc̃osul. in fine huius capitis, *Quoties multis personis grassantibus exemplo opus sit.* Sallustius pro ingredi & tendere posuit, in bonam partem accipiens, his uerbis: *Vbi ad gloriam uirtutis uia grassatur.* ἵεται. Horatius metaphorice, *Dauus sis comicus, atq; Stes capite obstipo multum similis metuenti, Grassare obsequio.* de captatore loquens. Locus autem Demosthenis hic à Iurisconsulto citatus, restituendus est ex oratione περὶ κονδύλου. Demosthenes enim pugno cæsus in theatro à Media Atheniensi prædiuite, cum ad populum accusauit. Tunc enim ab illo pulsatus

Grassari.

est

est Demosthenes, cum Dionysia agerētur, qui ludi erant in honorem Liberi patris instituti: curatorq; ludorum erat cum alijs delectus Demosthenes, quos choragos appellabant. eam iniuriam atque id crimen cum magnopere exaggerare uellet orator, aliquot hominum exempla recensens, qui ob huiuscemodi facinora in fraudem capitalem inciderāt, & ab iniuriam passis cæsi erant, ita inquit, Οὐ γὰρ ἡ πληγὴ παρέστησε τὴν ὀργήν, ἀλλ' ἡ ἀτιμία. οὐδὲ τὸ τύπτεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶ δεινόν, καίπερ ὂν δεινόν, ἀλλὰ τὸ ἐφ' ὕβρει. πολλὰ γὰρ ἂν ποιήσειεν ὁ τύπτων, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὧν ὁ παθὼν ἔνια οὐδ' ἂν ἀπαγγεῖλαι δύναιθ' ἑτέρῳ. τῷ σχήματι, τῷ βλέμματι, τῇ φωνῇ. ὅταν ὡς ὑβρίζων, ὅταν ὡς ἐχθρὸς ὑπάρχων, ὅταν κονδύλοις, ὅταν ἐπὶ κόρρης. ταῦτα κινεῖ, ταῦτα ἐξίστησιν ἀνθρώπους αὑτῶν, ἀήθεις ὄντας τοῦ προπηλακίζεσθαι. οὐδεὶς ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ταῦτα ἀπαγγέλλων δύναιτο τὸ δεινὸν παραστῆσαι τοῖς ἀνθρώποις οὕτως. ὡς ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ πράγματος τῷ πάσχοντι καὶ τοῖς ὁρῶσιν ἐναργὴς ἡ ὕβρις φαίνεται. *Vt autem res melius intelligatur, uno aut altero uersu locum altius repetitum traducam hoc modo, ac sesquiuersu producam, Nouerunt hoc multi, Euæona Laodamantis fratrem inter epulas in conuentuq; publico obtruncatum à Bœoto, unicum ob colaphum inflictum. neque uero unica plaga iræ impetum illi, sed ignominia ciuit. neque cædi ingenuis graue est: tametsi est ipsum graue. id enimuero demum graue est, ad contumeliam cædi. Siquidem multa facere, ô uiri Athenienses, existimari potest is qui alium cædit: quorum partem ne is quidem qui uerberibus afficitur, indicare satis sermone atque effari poßit: ipsa perpetrandæ rei specie, obtutu truculento, uocis atrocitate: adde quum sugillandi animo, quum inimicum se profitendo, denique quum pugnis, & quum in malam cædit.*

Atqui hæc permouent: hæc inquam emouent de mentis suæ statu homines contumeliæ, atque sugillationis insolentes. His commemorandis, ô uiri Athenienses, nemo est qui rei atrocitatem animis audientium oculisq́; repræsentare queat: præut quidem est iniuria re ipsa conspicua omnibus numeris euidentiæ, ijs qui rei spectatores fuerunt, ipsiq́; adeo iniuriam perpesso. Quorum uerborum oratoris hæc sententia est: ea quæ rei adiuncta dicuntur (à Quintiliano etiam complexus causarum & circunstantiæ nomine appellãtur, ut Græce appellant περίστασιν) esse huiuscemodi, ut magna ex parte animo magis concipi, quàm uerbo enunciari poßint. Verum cum ea amplificationis argumenta quæ à circunstantia ducuntur, Iurisconsultus in hoc capite in septem modos digeßerit: qualitatis exemplum à Demosthene potißimum ducendum esse censuit: qui in qualitate & æstimatione iniuriæ, facinoris perpetrati speciem (quod schema ipse uocat) animaduertendam esse duxit: hoc est habitum & affectum corporis animiq́; tam pulsantis quàm uapulantis, & quandam ueluti actionem atque repræsentationem improbitatis eius qui cædebat atque impotentis animi, contraq́; fœdi ac pudendi aspectus eius qui uapulabat exhibitionem, animo obuersari iudicum oportere, ut pœnam pro dignitate rei statuant. In qualitate etiam ponit truces minacesq́; oculos pulsantis, in eum qui pulsatur: tum uociferationem desæuientis territantisq́; eum qui uiolentiæ cedit. Quæ omnia accidere uerisimile est, cum sugillandi animo id fit, id est notam ignominiamq́; inurendi homini integræ famæ intemeratiq́; pudoris: quum inimicum se profitetur qui pulsat, cum iniuriam ita accipi uult, tanquam ab inimico offendendi'que cupido

illatam

illatam: cum plaga infligitur non expansa manu, sed in pugnum cõtracta, quo ictus sit nocẽtior & grauior: postremo cum in eam partẽ corporis de industria plaga incumbit, quo atrocissima noxa corpus mulctari potest, sugillatáq; ea pars esse ac diu manere cõspicua, indeq́; facies dehonestari. Hoc enim significat ἐπὶ κόῤῥης, *id est* κατὰ τῆς Κόῤῥη.
σιαγόνος πατάξαι, *Atticorũ lingua loquẽtibus: quod interpres ignarus pupillã transtulit, quasi* κόρης *Demosthenes scripsisset.* Hæc *sunt (inquit* Demosthenes*) quæ homines iniurijs nõ assuetos animi impotentes faciunt: id est quæ patientiã quantumuis prudenti excutiunt.* Quintilianus *in sexto, de concitandis affectibus loquens,* Atrocitas *(inquit) crescit ex his: quid factum sit, à quo, in quem, quo animo, quo tempore, quo loco, quo modo: quæ omnia infinitos anfractus habent.* Et *paulùm infrà,* Plurimum *tamen (inquit) affert atrocitatis modus, si grauiter, si contumeliose, ut* Demosthenes *ex parte percussi corporis, ex uultu ferientis, ex habitu inuidiam* Midiæ *quærit.* Idem *alibi,* Nanq; *in hoc eloquentiæ uis est, ut iudicem nõ ad id tantum compellat in quod ipse à rei natura ducetur: sed aut qui non est, aut maiorẽ quàm est, faciat affectum.* Hæc *est illa quæ* Dinosis *uocatur: rebus indignis, asperis, inuidiosis addens uim oratio: qua uirtute præter alios plurimum* Demosthenes *ualuit.* Huc *pertinet illud* Ciceronis *in* Diuinatione, Putas'ne *posse (id quod in eiusmodi reo necessarium est) facere, ut quæ ille libidinose, quæ nefarie, quæ crudeliter fecerit, ea æque acerba & indigna uideãtur esse ijs qui audiẽt, atq; illis uisa sunt qui senserũt? magna sunt ea quæ dico, mihi crede: noli hæc cõtemnere. dicẽda, demonstrãda, explicãda sunt omnia, causáq; nõ solũ exponenda, sed etiã grauiter copioseq; agenda est.* Hunc

Δείνωσις.

locum

locum ideo enarrandum copiosius esse censui, quòd ab homine iuris in primis perito, causarum actore nobilißimo, aliquando rogatus sum ut eum explanarem. Aiebat enim se nunquam mentem Iurisconsulti capere plane potuisse, cum tamen in causa insigni usu sibi uenisset, ut autoritate hac utendum sibi foret.

IN *eodem cap.* §. *Euentus, Et ideo apud Græcos exilio uoluntario fortuiti casus luebantur. Accursius uoluntariũ exiliũ intelligit arbitratu iudicis statuẽdũ: cũ uolũtariũ pro spontaneo Iurisconsultus intellexerit, quod sibi* Voluntarium exilium. *quisq; consciscit: ut ex iis quæ dicemus apparebit. Volũtarium etiã exiliũ intelligi potest quod liberum dicitur, hoc est nõ certo loco circunscriptum: quod genus deportationis est aut relegationis: sed quo genere mulctantur, qui patria extorres esse iubẽtur: cuiusmodi fere hodie utimur.* Capitolinus *in* Marco Philosopho, *Deportatus est* Heliodorus *filius* Caßij. *alij liberũ exiliũ acceperũt cum bonorũ parte: mulieres ornamẽtis adiutæ, ita ut filia* Casſij *&* Druncianus *gener liberam uagãdi potestatẽ haberent.* Ex *quibus uerbis intelligimus aliud esse liberũ exiliũ quod unusquisq; sibi eligit, & aliud liberã uagandi potestatẽ, quasi exilium uagum: quo qui damnati sunt, locũ subinde mutare possunt, modo ne eo reuertantur unde exulare iußi sunt.* Hoc *latam fugam* Marcellus *uocat cap.* Exiliũ. *infrà,* De *interdictis & releg. Quia fuga Græce exiliũ significat, & fugere exulare. quare locũ illũ corruptum esse censeo, uel mutilatum potius in medio membro: sensus enim, meo iudicio, elici ex illa distinctione triplicis exilij non potest.* E*st autẽ* φυγή, *id est fuga, exilium eorum qui pœnam legum uitare uolunt. Cicero pro Cæcinna,* N*am cum ex nostro iure duarum ciuitatum nemo*

ciuis

ciuis esse posßit:tum amittitur hæc ciuitas deniq;, cum is qui profugerit receptus est in exilium:id est in aliam ciuitatē. Idem, Nam exilium (inquit) nō supplicium: sed profugium portusq; supplicij. nam qui uolunt pœnam aliquā subterfugere aut calamitatem, eò solum uertūt: hoc est sedem aut locum mutant. Itaq; nulla in lege nostra reperietur, nec apud cæteras ciuitates, maleficiū ullum exilio esse mulctatum: sed cum homines uincula, neces, ignominiasq; uitant quæ sunt legibus constitutæ, confugiunt quasi ad arma in exiliū. Vbi tamen aram non arma legēdum puto cōtra fidem exēplarium. Licebat igitur reis post primam actionē exiliū sibi consciscere ante iudiciū peractum:idq; appellabāt exilij causa solum uertere: μεταναστῆναι, μετοικίζεσθαι. Liuius de decemuiris loquens, Bona Claudij Oppijq;, qui ante diē iudicij uitā in uinculis finierant, tribuni publicauere. Collegæ eorū exilij causa solum uerterūt: bona publicata sunt. Hoc ut cætera ex Græcorū legibus translatum esse, ex oratione Demosthenis κατὰ Ἀριστοκράτους *apparet his uerbis,* τῷ δὲ φεύγοντι, τὸν πρότερον ἔξεστιν εἰπόντα λόγον μεταστῆναι, καὶ οὐδ᾽ ὁ διώκων, οὐδ᾽ οἱ δικάζοντες, οὔτ᾽ ἄλλος ἀνθρώπων οὐδεὶς, κύριος κωλῦσαι. *Reo autem (inquit) licet cum primam orationem habuerit, solum uertere. id quod uetare, nec accusatoris nec iudicum potestatis est. Solum uertere etiā de decoctoribus dicebatur: qui & foro cedere dicebantur: ut apud Iuuenalem, Cedere namq; foro iam non est deterius, quàm Esquilias à feruenti migrare suburra. Idem alibi, Qui uertere solum Baias, & ad ostia currunt. Id est* οἱ ἀνεσκευασμένοι τῶν τραπεζιτῶν *apud Demosthenē, hoc est* οἱ τὰς τραπέζας ἀνασκευασάμενοι. *Locus autē Pandectarū inanis replendus est ex libro Iliados ultimo, nisi fallor. Homerus enim commemorans aduentum*

Exilium olim pœna legū non erat.

Exilij causa solum uertere.

Solum uertere.

uentum Priami ad Achillem, deductore Mercurio, supplicemq́; eum describens, & ad genua Achilli aduolutum, ut corpus exanime Hectoris ab se redimi pateretur, hos uersus scripsit hic reponendos, dictoq́; Claudij consentaneos:

Ὡς δ' ὅταν ἄνδρ' ἄτη πυκινὴ λάβῃ, ὅστ' ἐνὶ πάτρῃ
Φῶτα κατακτείνας, ἄλλων ἐξίκετο δῆμον
Ἀνδρὸς ἐς ἀφνειοῦ, θάμβος δ' ἔχει ἐσορόωντας:
Ὣς Ἀχιλλεὺς θάμβησεν ἰδὼν Πρίαμον θεοειδέα
Θάμβησαν δὲ καὶ ἄλλοι, ἐς ἀλλήλους δὲ ἴδοντο.

Ac si Latine diceres,

Ac uelut is crebris quem sors incommoda noxis
Implicat, externas se contulit exul in urbes,
Vt́que piet facinus patratæ cædis, ad ædes
Diuitis accedens, mirantia contrahit ad se
Ora hominum hac specie: Priamo sic supplice, Achillis
Circunfusa cohors comitum stupet, ut stupet ipse.

Ad quorum uersuum intelligentiam interpretes Homeri tradunt, morem fuisse apud uetustißimos, ut qui non uoluntariam cædem admisisset, is exularet patria: ad ædesq́; locupletis hominis se conferens, ibi opertus sederet in limine, oraretq́; & postularet admißæ cædis expiamẽtum. Huiusmodi uero exilium ἀπενιαυτισμὸς *appellabatur:* τουτέστι φυγὴ ἐπ' ἐνιαυτὸν διὰ φόνον ἀκούσιον. *uerbum è uerbo ductum Abannatio dici potest, quasi annuum exilium. Causa autem exilij uoluntarij, in eoq́; expiationis quærendæ, institutum erat priscorum, qui uiros homicidas ut impuros & detestandos existimabant, ideoq́; uitandos & auersandos. Arcebantur enim sacris & foro ij qui in reatu cædis erant, quoad iudicium peractum esset. Autor Pollux in* VIII. *Quare Antiphon in oratione*

Homicidæ scelerati & abominandi olim existimabantur.

περὶ

περὶ χορευτοῦ ad iudices loquens, Causas (inquit) cædis (ut opinor) uos magnopere contenditis exacte iudicare. Quippe hominem reum sententijs uestris cædis damnatum, in eam fraudē incidere necesse est, ut nec cædis perpetrator, nec perpetratæ cædis re uera obnoxius, pœnas tamen pendat & legis sanctionem subeat: ut urbe, sacris, sacrificijs, certaminibus arceatur, quæ hominibus maxima antiquißimaq; censentur. Et Lysias contra Agoratum, οὐδεὶς γὰρ αὐτῷ διελέγετο ὡς ἀνδροφόνῳ ὄντι. Nemo (inquit) eum ut homicidij reum colloquio dignabatur. Verba legis pœnam homicidij sancientis sunt apud Demosthenem Expiamentum homicidij.
ἐν τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους, Ἀπέχεσθαι ἀγορᾶς, ἐφορίας, καὶ ἄθλων, καὶ ἱερῶν ἀμφικτυονικῶν. quæ uerba ipse ibidem interpretatur. Verumenimuero huiuscemodi expiationis necis humanæ ab imprudentibus admissæ, exemplum uidere licet apud Herodotum lib. 1. quo in loco Crœsi meminit nuptias filij sui celebrantis, Quum autem (inquit) filij nuptias Crœsus in manibus haberet: aduenit Sardeis quidam calamitate præditus, manibusq; impuris, natione Phryx. Hic cū ad Crœsi ædes accesßisset, gentiliq; instituto rituq; patrio postulasset, sibi ut liceret expiamenti optati compotem esse: Crœsus eum expiauit. Est autem Lydis Græcisq; ritus expiandi similis. Postquam autem Crœsus legitima iustaq; lustrationis peregit: undenam ille & quis esset percunctari instititit. Et paulùm infrà, Gordij (inquit ille) filius sum, cui Midas parens fuit: Adrasto mihi nomen est: qui quia imprudens germanum meum interemi, ad te accesßi. sum enim & à parente eiectus, & omnibus fortunis exutus. Pausan. in primo Eliacon. συνεπεπτώκει δὲ τῷ ὀξύλῳ φυγάδι ἐξ αἰτωλίας εἶναι. δισκεύοντα γάρ φασιν ἁμαρτεῖν αὐτὸν, καὶ ἐξεργάσασθαι φόνον ἀκούσιον. τὸν δὲ ἀποθανόντα ὑπὸ τοῦ

δίσκου

δίσκῳ τὸν ἀδελφὸν ἐᾶν τοῦ ὀξύλου. Ex ijs quæ dicta sunt satis apparet quid per uoluntarium exilium Claudius in hoc capite intelligi uoluerit, qui fortuitū casum ἀκούσιον φόνον uocauit: id est imprudens homicidium, ut Valerius dicit.

Iupiter expiator. Inde apud Herodotum καθάρσιος ζεὺς, id est Iupiter expiator: qui præses erat necessitudinis ab expiatione contractæ, & ueluti disceptator iuris inter expiatorem & expiatū: ut hodie deus expiator uindex est, siquid inter mysticum parentem & lustratū hominem, uel initiali sacramento uel arcano & auriculario sacramento expiatum, perperàm admissum est. Eustathius Homeri interpres, Quòd autem (inquit) sanguine lustratio fieret, testis est historia: cuiusmodi est homicidarū lustratio, qui sanguine abluti, lustramenti loco id esse ipsi ducebant. Cuius artis

Φαρμακοί. professores Pharmacos Attici uocant, ut urbium quoque expiatores. Historiæ Adrasti meminit Valerius lib. I. cap. De somnijs, sed strictim & suppresso nomine, de filio Crœsi loquēs ac eodem Adrasto, qui Crœsi filium lancea in uenatione traiecit imprudens. Et quidem (inquit ille) eam potissimū dexteram casus nefariæ cædis crimine uoluit aspergi, cui tutela filij à patre mandata erat, quamq; Crœsus imprudentis homicidij sanguine uiolatam, hospitales ueritus deos, supplicem sacrificio expiauerat. Liuius de Horatio loquens, qui Horatiam sororem interfecerat, Itaque ut cædes manifesta aliquo tamen piaculo lueretur, imperatum patri ut filium expiaret pecunia publica. Inde uocabula apud Græcos, καθαρὸς τὰς χεῖρας, de eo qui homicidio manus non contaminauit: quem etiam ὅσιον καὶ ἁγνὸν appellant. & contrà μὴ καθαροὺς dicunt τοὺς ἐναγεῖς, καὶ τοὺς μιάσματί τινι ἐνόχους, καὶ μὴ καθαρεύοντας φόνου. Exemplo huiuscemodi instituti antiquissimi planum fit, non de nihilo

instit.

institutum illud Franciæ inualuisse, quod multis tamen minime consentaneum æquo & bono esse uidetur, de homicidio ab imprudentibus admisso: etiamsi culpa uacet facinus, tamen ut ij ueniã impetrandam habeant, aut à Principe, aut ab illa æquitatis officina quam Cancellariã dicimus: qua in parte potissimum reip. operam ipsi nunc pro potestate nauamus, magistratu functitantes, quod magisterium libellorũ in Prætorio dicitur. Sic enim à regibus expiari uel facinus inconsultum uel casum temerariũ, moribus comparatũ est, ut olim à ditissimo quoq; piaculum huiusmodi admissorum postulabatur. Cæterũ eò nunc congruentius luculentioreq; cum ratione: quo reges non sine sacris ritualibus inaugurati, ui quadam diuina præditi merito existimãtur: nostriq; eò amplius fortasse quod instar ipsi quoddam numinis, neq; id quodlibet, circunferre eos uidemus, cum medicam manum salubremq; admouent ijs quos strumæ male habẽt. Ob quod ipsum specimen potentatus auspicato olim fundati, comitatus regius ægrotãtium gregibus plærunque frequentatur, dies festos expectantium, qui sacræ huiuscemodi functioni piæq; solennes sunt. Dedisset uero una quoque id insigne diadematicum Prouidentia, consilia ut publica plærunque auspicato inirentur salutariq; cum numine atq; præsentiore: haud dubiè numeris omnibus maiestatis inter homines beatissimæ (absit inuidia uerbo) principatus Franciæ præditus esse merito, aureaq; fortuna uisendus diceretur. Summa autem fuit cura antiquis uindicãdarum cædium. In curia enim Areopagitarum sacrum fiebat Eumenidibus, quas etiam σεμνὰς θεὰς Græci uocant bene ominandi gratia: eas enim existimari uolebant eius esse curiæ præsides in qua sicarij iudicabãtur, ut alibi diximus; tanquam Areopagus Sicariorum uindex.

kk uindices

uindices ultrices'que hominum necatorum. Quibus sacrificuli ob id tres erant instituti, id est ἱεροποιοί. Quare Demosthenes κατὰ Μειδίου purgare se uolens suspicione conscientiæ cædis, quam ei inimicus obiecerat: ita inquit, ὥστε ἐπαιτιασάμενός με φόνου, περιεῖδε ταῖς σεμναῖς θεαῖς ἱεροποιὸν αἱρεθέντα ἐξ Ἀθηναίων ἁπάντων τρίτον, αὐτὸν, καὶ καταρξάμενον τῶν ἱερῶν. Hic (inquit) qui me cædis crimine reum facere instituit: cum ego à curia sacrificulus tertius designatus sum è numero omni ciuium, ut sacrum pro populo deabus uenerandis facerem (sic enim Eumenidas appellabant) nulla intercessione obstitit quo minus sacrificium auspicarer. In Areopago autem cædes consultæ iudicabantur, id est φόνοι ἐκ προνοίας: non autem ἀκούσιοι. Sed quod in hoc eodem ambitu orationis dictum, Vt à dementißimo quoque facta, etsi scrupulo mendæ non caret, quia non satis hærere cum euentu uidetur: unum tamen poscere uidetur, ut adnotemus quod Suidas retulit de statua Niconis Thasij, pugilis celebrati: cuius iam defuncti statuam cum æmulorum unus odio indulgens fustibus cæderet, tanquam Niconem ipsum uiuum contumelia afficiens: statua manium eius ultrix, in cædentem ipsa collapsa oppreßit eum & extinxit. Propter cuius necem eius hæredes statuam ipsam necis ream egerunt apud Thasios, lege Draconis: tandem'que statua necis damnata, sententia iudicum

Lex Draconis memorabilis. in mare demersa est. Euseb. lib. v. de præparation. euangel. Diomedis athletæ statuam fuisse dicit. Legem enim Draconis legislatoris Atheniensis secuti sunt: qui cædis perpetratores, extorres patria & finibus fieri sanxit, non homines modo, sed etiam animantes alias atque etiam inanimata. quæ lex cõgruit cum eo quod scriptum est Geneseos cap. ix. Huiusmodi cædes ab inanimatis factæ in Prytaneo iudicabantur, ut inquit Demosthenes in oratione supra-

dicta κατὰ Ἀριστοκράτους. Moris etiam antiquißimi fuit, ut qui cædem perpetraßent, si quum in externam urbem profugißent, ad pœnam exposciti non dederentur ijs ad quos facinus admißum pertinebat: ipsis ut permitteretur iniuriam paßis pignerandi potestas, quam androlepsiam & neutro genere androlepsium Græci uocant. Verba legis à Demosthene transcripta sunt in orationem κατὰ Ἀριστοκράτους, in hanc ferme sententiam, Si quis uiolenta morte obierit: pro hoc gentilibus & cognatis androlepsiæ sunto, quoad iudicium cædis pœnas'que subierint, uel necis auctores dediderint. Androlepsia uerò ad tres usque, nec eò amplius, esto. Pollux, ἔστι δὲ ἀνδρολήψιον ὅταν τις τοὺς ἀνδροφόνους καταφυγόντας ὥς τινας, ἀπαιτῶν μὴ λαμβάνῃ. ἔξεστι γὰρ ἐκ τῶν οὐκ ἐκδιδόντων ἄχρι τριῶν ἀπαγαγεῖν. Harpocration cum Polluce consentiens ἐνεχύραζον (inquit) τὴν ἔχουσαν πόλιν τὸν ἀνδροφόνον, καὶ προϊεμένην αὐτὸν εἰς τιμωρίαν. Demosthenes autem fortaßè causæ inseruiens dixit, androlepsiam lege eße permißam non contra profugum suscipientes: sed contra eos demum apud quos cædes facta fuißet. Mulcta autem erat androlepsiam non iure postulanti, uel potius ea utenti. Licebat enim priuato cõsilio androlepsiam exercere, ut ipse Pollux inquit. Hæ cum libro sexto Decretalium epistolarum, pignerationes uocentur, sub titu. De iniu. tamen iuris interpretes malunt repreßalias dicere: usque adeo barbaries ad stomachum rusticitatis facit. Pignerari Latinè dici debet Græcorum exemplo, qui etiam ἐνεχυράζειν dicunt & κατενεχυράζειν ἀνθρώπους, & ἀνδροληψίας χάριν ἅπτεσθαι τῶν ἀνθρώπων. Hermolaus Barbarus uir doctißimus clarigationem appellari poße censuit: quasi aliud uerbum non eßet Græcum aut Latinum, quo res omni tempore

De iure pignerandorum hominum.

Androlepsia.

Pigneratio.

Clarigatio.

usurpata significari posset. Est etiam apud Homerũ aliud exemplum exilij ob cædem inconsulto admissam, Iliados libro X X I I I. *eo in loco ubi umbra* Patrocli *ad* Achil*lem ita inquit,*

Μὴ ἐμὰ σῶν ἀπάνευθε τιθέμεναι ὀστέ' Ἀχιλλεῦ,
Ἀλλ' ὁμοῦ, ὡς ἐτράφημεν ἐν ὑμετέροισι δόμοισιν,
εὖ τέ με τυτθὸν ἐόντα Μενοίτιος ἐξ ὀπόεντος
ἤγαγεν ὑμέτερον δ' ἀνδροκτασίης ὑπὸ λυγρῆς,
ἤματι τῷ, ὅτε παῖδα κατέκτανον Ἀμφιδάμαντος
Νήπιος οὐκ ἐθέλων, ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς.

Historia *tradit* Patroclum *ludo talario ludẽtem, cum puer esset subito excanduisse, iræ'que impetu puerum collusorem nomine* Clisonymum *interemisse.* Ob *quod facinus pater eius* Menœtius *ex* Opunte *patria eum exulatum ad* Pelei *domum deduxit: à quo benigne & liberaliter educatus,* Pelei *iussu comes* Achillis *esse cœpit & amicus.* Hæc *autem carmina quanquam non perinde conueniunt supplendo uerborum contextui: tamen eatenus pertinere possunt, quòd delictum puerile tamen exilio mulctatum est, etiam si inconsulto impetu commissum.* Vltra *hos duos* Homeri *locos, ut poëma utrunque perlegatur, nibil (ut opinor) inuenietur, ex quo duci autoritas conuenienter* Iurisconsulti *dicto posit.*

I N *cap.* Si pœna, *eodem sub titulo* De pœnis. Si pœna *alicui irrogatur: receptum est commentitio iure, ne pœna ad hæredem transeat.* Ius *commentitium* Accursius *à commentis iurisprudentum dictum esse dixit: ignorans signifi-*
Cõmentitium. *cationẽ eius uocis.* Commẽtitium *idem est quod fictitium: quod* Græci πλασματώδης *appellant.* Significat *etiam nouũ & recens excogitatum: hoc est non trãslatitium, non aliũde sumptum.* Tranquillus *in* Claudio, Spectacula *com-*

plura

plura magnificáq; edidit:non usitata modo ac solitis locis, sed etiam commentitia & ex antiquitate repetita. Commentitia, pro nouiter repertis nulloq; exemplo institutis: ἐπινοητά: τότε πρῶτον ἐνθυμηθέντα. Aristo. in XII. Metaphysicôn, commentitiam rationem opinionem'ue appellat, figmento non ueritate subnixam: ut cum mathematicam lineã ponimus uel punctum mathematicum. In sensilibus enim huiusmodi esse forma non potest, nisi opinione ratione'que commentitia. ipse πλασματίαν λόγον appellat. Hac ratione ius commentitium dicitur δίκαιον ἐπίπλαστον: quod figmento non re ipsa subsistit.

IN cap. Si diutino. Si diutino tempore aliquis in reatu fuerit, aliquatenus pœna eius subleuanda erit. Accursius et Bartolus Latini uocabuli ignorantia sensum huius respõsi peruerterunt. Existimauit enim Bartolus post Accursium, reatum significare spatium maleficij perpetrandi, quasi Iurisconsultus ijs uerbis statuerit mitius cum eo agendum qui longo interuallo inter reos defertur, hoc est diu post crimen admissum. In dissoluendisq; antinomijs Accursius ut assolet uacillabunde conflictatur. Bartolus autem in errore sibi constans (ipse quidem alioquin epithetum soluti autoris & expliciti: nec in addubitationibus hærentis, inter iuris studiosos meritus) ad diuisionem criminum discriminaq; confugit (quæ ferme farrago est commentariorum iuris, syluaq; maior Hercinia, nec minus ab omni cultu nitoreq; abhorrens) referre aiens maleficia'ne continuæ noxæ, an semel finitæ sint. Nos uerò reatum esse dicimus statum & cõditionem reorum, hoc est habitum demissum, pãnosum, squalidum & misericordiæ aucupatorem. Vnde reorum sordes sordidatiq; rei dicebantur, ut nos alibi copiose iam diximus. Sensus igitur huius capitis hic est: in Reatus.

 eum

cum mitius animaduertendum qui diu ſordidatus fuerit:id quod euenire ſolet,aut iudicum conſilio in diem longiorem iudicium reijcientium:aut pro re nata,ſi quia de cauſa plane non liquebat, reus ſæpius ampliatus eſt. Pars enim pœnæ eſſe uiſa eſt,longa temporis intercapedo in conſpicua calamitate & miſeranda. Errore autem miro hæc opinio inter Iuriſperitos aliosque inualuit, ut reatus pro crimine exaudiatur:cum clara ſit huius uocabuli ſignificatio in cap.ult.infrà,De bonis Damnatorum. ubi Paulus,Fraudis autem cauſa (inquit) adoptio facta uidetur, etiam ſi non in reatu, ſed in deſperatione rerum per conſcientiam,metu imminentis accuſatoris quis adoptet. Et itidem in tractatu,De bonis eorum qui ante ſen. mor. ſibi conſc.cap.ulti. Ita demum bona eius qui in reatu mortem ſibi conſciuerit,fiſco uendicanda ſunt,ſi eius criminis reus fuerit,ut ſi damnaretur,morte aut deportatione afficiendus eſſet. ὃς μεταξὺ κρινόμενος ἑαυτὸν διεχρήσατο. Hodie in reatu ſunt,qui uel carcere detenti ſquallore & illuuie conficiuntur,aut qui honoris cauſa cuſtodiæ ſuæ aut apparitorum commiſſi,aut uadimonio aut uadibus obſtricti ſunt aut expromiſſoribus.Iuſtinus libro quarto biſto.Reuocato igitur ad reatum Alcibiade,duo prælia ſecunda Niceas & Lamachus faciunt. ad reatum inquit,id eſt ad cauſam dicendam.

IN *lege Capitalium.§.In exulibus,hunc locum Græcè legimus ex Pandectis.* οἱ μὴ πειθαρχοῦντες τῇ ἐξορίᾳ, ἀντὶ μὲν ἐξορίας προσκαίρου, διηνεκῆ ὑφίστανται. ἀντὶ δὲ διηνεκοῦς ἐξορίας, περιορισμόν. ἀντὶ δὲ περιορισμοῦ, κεφαλικὴν τιμωρίαν. *Ex*
Relegatio. *quibus uerbis apparet relegationem eſſe exterminationem,*
Deportatio. *cum quis exire fines patriæ iubetur: quod Cicero ſedibus expellere interpretatur.Deportationem uerò quaſi circun finitionem*

finitionem, cum ei qui damnatus est certo spatio circunscribitur pœnæ pendendæ locus. nunc confinitos lingua uulgi appellat. Areopagita *ad* Ioannem *euangelistam epistolam sic inscribit,* Ioanni *theologo apostolo & euangelistæ deportato ad* Pathmum *. deinde significationem huius uerbi expreßit,* τοὺς ἀδικοῦντας ὑμᾶς, καὶ περιορίζειν οἰομένους τοῦ εὐαγγελίου τὸν ἥλιον, ἐνδίκως ἀιτιώμενος. M*erito istos incusans, qui uos iniuria hac afficientes, arbitrantur se solem euangelij circunscribere.* Hoc *est qui te deportatione circunseptum arbitrantur reliquo orbe disclusum iri.*

IN *cap.* Cicero. Cicero *in oratione pro* Cluentio *Auito.* Legendum Habito *ex* Cicerone. Locus *autem à* Triphonio *integer transcribi debuit:ut fortasse mutilatus uno membro sit locus.* Hæc *enim uerba deesse uidentur post uerbum damnatam:neque iniuria, quæ spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, hæredem familiæ, & designatum reipubl. ciuem sustulisset.* Sic *enim in ea oratione extat.*

IN *capit.* Diuus, De *bonis damnatorum, duo uerba deprauata esse tantummodo admonebo:quoniam emendare nequeo.* Nummuli *enim inueterales quid sint, nemo intelligit.* Satis *est autem quòd intelligimus nummos loculatios aut uiaticales significari. fortasse* Græcum *erat uocabulum, pro quo illud spurium sensim surrepsit.* Alterũ *uerbum est illud, aut carciaticum quibusdam officialibus.* Pro *quo nihil comminisci potui quod ad rem satis pertinere uideatur* ὑπηρετικὸν *iudicibus dabatur, hoc est* δύο ὀβόλω *& interdum* τριώβολον. Sportularia *pecuniola pro opera iudicandis controuersijs impensa:ad quam suppeditandam fortasse ea quæ* πρυτανεῖα *dicuntur, exigebantur.* Quanquã *parum constat quid illa uoce significetur.* Ipse *enim* Τὸ διαστικόν.

censeo πρυτανεῖα tantùm depositari solita esse in sponsionis iudicio, quæ παρακαταβολὴ dicitur, ut apud Romanos in sacramento: de quo nos in prioribus disseruimus. Verùm δικαστικὸν non conuenit in hoc loco, quia de officialibus loquitur. In fragmentis Pandectarũ inueni τὰς συνηθείας apparitoribus dari solere, τοῖς ἐκβιβασταῖς, quãquã τὸ ἐκβιβαστικὸν uocetur eorũ merces. Melius autẽ ac modestius esse cẽseo, mendam ipsam tantùm adnotare asterisco, nec pro ea tri‸lando sufficere aliquid commentitium.

τὸ ἐκβιβαστικόν.

Officium. IN fine autem huius cap. Officium pro cœtu eorum ponitur, qui magistratui apparẽt: id est qui sunt ex cohorte, ut in superioribus diximus: Græcè τάξις dicitur: unde ταξεῶται uocabulum in Pandectis. Inde apud officium deponere, est apud acta uel actuarios deponere, qui etiam ab actis appellati sunt. & officia tradere, Modestinus in tracta. De furtis. Ibi enim officium pro cœtu ponitur: sicut Græcè τάξις τὸ πλῆθος significat τὸ περὶ τὸ ἀρχεῖον. Sardonycha etiam accusatiuo Græco non Sardonicam legẽdum.

Sardonyx. Plinius libro ulti. Primus autem Romanorum Sardonyche usus est prior Africanus, ut tradit Demostratus: & inde Romanis hanc gemmam fuisse celeberrimam. quæ unde dicta sit, ipse his uerbis docet. Sardonyces olim, ut ex nomine ipso apparet, intelligebantur candore in Sarda: hoc est uelut carnibus ungue hominis imposito, & utroque translucido: tales'que esse Indicas tradunt. Idem, Scalpturæ Sarda utilissima: quæ nomẽ cum Sardonyche cõmunicauit: ipsa gemma uulgaris & primum Sardibus reperta. Inde Sardonychatæ manus Martiali. Quòd autem hic legitur, Nec si zonam circa se habuerit: de zona militari intelligo. Inde illud Lampridij in Alexandro, Miles non timet nisi uestitus, calceatus, armatus, & habens

aliquid

aliquid in zona. Pannicularia autem causa uel ratio, à panniculis dicta est, quos Græci ῥάκη uocant. Celsus, At si maiore ui opus est, extincti titiones panniculis inuoluti et circundati pro fomento erunt.

IN tract. de Appellationibus, cap. Si qui separatim, circa principium. Si quis cum una actione ageretur, quæ plures species in se habeat, pluribus summis sit condemnatus, quarum singulæ notionem principis non faciunt, omnes autem coniunctæ faciunt: quid faciat iudex uidendum est: & poterit ad principem appellare. Verbum iudex ut spurium auferendum est.

IN cap. Si perlusorio. Lego prolusorio. Proludere est futurum certamen meditari, & exercendarum uirium causa confirmandiq; animi simulachrũ certaminis inire. Vergilius lib. III. Georg. Et tentat sese, atq; irasci in cornua discit Arboris obnixus trunco, uẽtosq; lacescit Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena. Iuuenalis, Iurgia proludunt. Augusti. lib. II. de Ciui. Scenicos ipsos domu hæc suæ proludendi causa coram matribus suis puderet. Inde fit ut proludere sit aliquid agere quod ad iustum certamẽ pertineat: quasiq; exordium legitimi pleniq; certaminis auspicari. Certamẽ autem pro iudicio ponitur apud Græcos, ut periculum: quod etiam Latini imitantur. ita fit ut prolusionis uocabulum ad causas translatum sit. Sic Cicero diuinationem suam prolusionẽ Verrinæ accusationis uocat: in ea enim de cõstituẽdo accusatore Verris agebatur. Apud Græcos προαγῶνες præludia pugnæ uocantur, ut excursiones ad prælium lacessendũ. προαγῶνες etiã dicebantur orationes uel altercationes quæ habebãtur apud Thesmothetas: quæ erant præiudicia ad causas. Thesmothetarum enim erat, iudicia cõstituere & actionem dare:

Proludere. (margin, beside "IN cap. Si perlusorio")

Prolusio. (margin, beside "nis uocat")

id est, τὸ εἰσάγειν τὰς δίκας, *ut tradit interpres* Demosthenis ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην. *unde orator ipse* ἐν τῷ κατὰ Ἀνδροτίωνος, Οὕτω δ᾽ ἐστὶν ἀναιδὴς, ὥστ᾽ ἐν δήμῳ προαγῶνας ἀεὶ κατασκευάζων ἑαυτῷ τῆσδε τῆς γραφῆς, ἐτόλμα λέγειν, ὡς ὑπὲρ ὑμῶν καὶ δι᾽ ὑμᾶς ἐχθροὺς ἐφ᾽ ἑαυτὸν εἵλκυκε. *id est,* Huius *certaminis prolusiones sibi præstruens ad populum*. Plutarchus in Pompeio, Ἐγένοντο δὲ αὐτῷ τῆς δίκης προαγῶνες οὐκ ὀλίγοι πρὸς τὸν κατήγορον. Plato *lib.* VII. *de leg.* προαγῶνας *appellat*

Prolusorium iudicium. *certaminum quædam præludia. Prolusorium igitur iudicium non à collusione dictum est, quasi* συγκακουργικὸν, *sed* προαγωνιστικόν: *est enim præiudicialis causa quæ hoc uerbo significatur.*

IN *tract.* De iure *fisci, cap.* Sed et *si.* Sed *si accepto usu togæ Romanæ, ut ciues Rom. semper egerint. Accursius ignorasse se hic ostendit quid sit toga: id enim ex eius scholijs apparet, in cap. superiore. quare huius uocabuli*

Toga. *usum priscum enarrare latius instituimus.* Toga *gestamen erat proprium insigneq; Romanorum ciuium, ut pallium erat Græcorum: unde togatæ & palliatæ fabulæ dictæ ab* Horatio, Diomede, & Donato. Tranquillus *in* Augusto, Visa *quondam pro concione palliatorū turba, indignabundus & clamitans,* En Romanos *rerum dominos gentemq; togatam. negocium* Aedilibus *dedit, ne quē posthac paterentur in foro circo'ue, nisi positis lacernis to-*

Togatus. Sagatus. *gatum consistere. Sed togæ uarius erat usus. nam togatus à* Sagato *et paludato distinguebatur, ut inermis ab armato: & rursus à prætextato, ut uir à puero, & ut priuatus à magistratu.* Inde illud Cic. Cedant *arma togæ.* & Lucani de Pompeio, Prætulit *arma togæ, sed pacem armatus amauit.* Cicero Philip. XIIII. Nam *hoc quidem cum turpe est, tum ne dijs quidem immortalibus gratum: ab eorundem*

aris

aris ad quas togati adierimus, ad saga sumenda discedere. Idem, Ne memoriæ posteritatiq; prodatur, propter unius ciuis periculum, populum Ro. ad saga iuisse: propter eius salutem rediisse ad togas. Huc pertinet quod alibi de tumultu diximus ex octaua Philippica, Tumultus enim tempore iustitium indicebatur, saga à ciuibus sumebātur, & togæ ponebantur: nisi quòd Consularibus solis togatis esse licebat, cum cæteri essent in sagis: ut idem autor his uerbis docet. Equidem Patres conscripti, quanquam hoc honore usi togati esse solent, cum est in sagis ciuitas: statui tamen à uobis cæterisq; ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq; perturbatione populi Romani, non differre uestitu. hoc honore usi (inquit) id est consulatu perfuncti. De paludamento nos alibi diximus. De discrimine autem togati & prætextati, ut uiri & pueri uel adolescentuli: crebra sunt apud autores exempla, ut apud eundem Ciceronem in Lælio, Ego autem à patre ita eram deductus ad Scæuolam sumpta uirili toga, ut quoad possem & liceret, à senis latere nunquam discederē. Toga uirilis à puerili distincta erat, quæ prætexta appellabatur. de qua loquens Macrobius in I. Saturn. ita inquit, Hinc deductus mos, & prætexta & bulla in usum nobilium puerorum Prætexta. *usurparentur ad omen & uota conciliandæ uirtutis. Idem inferius, Libertinis uerò nullo iure uti prætextis licebat, ac multominus peregrinis, quibus nulla esset cum Romanis necessitudo: sed postea libertinorum quoq; filijs prætexta concessa est. Toga uirilis etiam pura dicebatur: hoc* Toga uirilis, et toga pura. *est, nullo purpuræ prætextu distincta. Catullus ad Malliū, Tempore quo primum uestis mihi tradita pura est: Iucundum cum ætas florida uer ageret. Lucanus in principio septimi lib. -pura uenerabilis æque Quàm currus ornante toga*

toga. Id est nec picta, nec triumphali, nec prætexta. Plinius lib. VIII. *Cæcilia prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura tyrones induuntur nouæq; nuptæ,* ἀπόρφυρον, ἱμάτιον καὶ τέλειον. Cicero ad Atticum lib. VII. Habebamus autem in *manibus* Antonij *concionem habitam x. Cal. Ianu. in qua erat accusatio Pompeij usq; à to*

Toga prętexta *ga pura, id est, ab eius tyrocinio*. Toga autem *prætexta ideo dicebatur, quia togæ puerili purpura prætexta erat: unde prætextatus sermo, & mores prætextati. de quibus in superioribus diximus.* Hac *ueste posita toga uirilis sumebatur:* ἱμάτιον ἀνδρεῖον. *id quod anno decimoseptimo fiebat, ut ex* Tranquillo *patet in Augusto, Quadrimus (inquit) patrem amisit: duodecimum annum agens, auiam Iuliam defunctam pro concione laudauit: quadriennio post uirili toga sumpta, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est.* Idem, *Liberis Senatorum quo celerius reip. assuescerent, protinus uirilem togam, latum clauum induere, & curiæ interesse permisit.* Hic *autem dies quo toga uirilis sumebatur, tyrociniũ appellatur: unde tyrones fori dicti. eo enim die in forum deducti solenni comitatu, causis actitandis initiari solebant. Cuius instar quoddam est apud nos in Curia, cũ adolescentes et iuniores curriculum studij iuris emensi, studijq; decus, docturæ insignia uel subdocturæ meriti,* ἤτοι διδάσκαλοι γενόμενοι, ἢ μελλοδιδάσκαλοι, *iureiurãdo adiguntur in sanctiones regias, in æquum & bonum, in officia atq; instituta patronis cõuenientia, in curiæ cultum atq; obseruantiã: tumq; demum admißi in numerum togatorũ censentur, quibus causas suscipere agendas in eo consessu licet.* Inde *illud* Vlpiani, *in tract. de* Postul. *Minorem decem & septem annis* Prætor *prohibet postulare: quia moderatam hanc ætatẽ* Prætor *ratus est ad*

est ad procedendum in publicum. Sed de tyrocinio nos alibi diximus. Græcè δοκιμασία dicitur. Et quo modo Romani è toga uiri censebantur: sic Athenis ἐδοκιμάζοντο, id est, εἰς ἄνδρας ἐγγράφοντο, καὶ ἐτάττοντο εἰς ἄνδρας: quod et τελεῖν εἰς ἄνδρας dicitur. Erat etiam usus togæ in foro: unde togati causarum patroni & actores dicti. indéq; toga pro oratoria facultate ponitur: ut Lucanus de M. Tullio, -cuius sub iure togáq; Pacificas sæuus timuit Catilina secures. Sicq; illud ipsius Tullij auditur: Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ. Et illud Taciti: Cogitaret plebem quæ toga enitesceret: id est patrocinijs aduocationumq; officijs inclaresceret & ornaretur. Toga etiam alia ratione à prætexta distinguitur, Prætexta magistratuum erat, honorésq; gerentium: quæ supra tunicam assumebatur, ut autor est Nonius. Vnde est illud Satyrographi, Veniet de plebe togata Qui iuris nodos et legum ænigmata soluat. id est, de genere plebeio. Comites etiam anteambulonesq; togati erant, quod significatur illo eiusdem Satyrici loco in VII. Respicit hoc primũ qui litigat: an tibi serui octo, decem comites post te: an sit sella, togati Ante pedes. Et itidem in primo, -nunc sportula primo Limine parua sedet turbæ rapienda togatæ. Et apud Martialem in secundo, grex togatus. toga enim purpuræ seruiebat. Vt apud eundem in decimo, Quid faciet pauper cui non licet esse clienti? Dimisit nostras purpura uestra togas. Id est, nunc non licet nobis officium uobis præstare, cũ iam purpurati officijs præstandis successerint. Et toga pro officio ponitur ab eodem in eodem, Lis nũquam, toga rara, mens quieta. Plinius ab Apollinarem, Altius tibi ocium & pinguius, eóq; securius: nulla necessitas togæ: nemo accersitor ex proximo, Id quod ideo inualuit, quòd ad officia præstanda

Toga.

ſtanda togati cõueniebant. id eſt, ad deducendos, comitandosq́; amicos honoris gratia. Toga τήβεννος & τήβεννα dicitur, utrunq; genere fœminino: & ἱμάτιον. Athenæus de Antiocho, καὶ τὴν βασιλικὴν ἀποθέμενος ἐσθῆτα τήβενναν ἀναλαβὼν, περιῄει τὴν ἀγορὰν ἀρχαιρεσιάζων. ciuilem togam aſſumens. Alibi, χρυσοῦφῆ τήβενναν φορῶν dixit. Alij τήβεννον

Toga uirilis. & ἱμάτιον dicunt pro toga, quæ ſic erat ipſa uirorum, ut ſtola mulierum. Inde illud ſcommaticum in nobili Philip. Sumpſiſti uirilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolam reddidiſti. Hæc in templo Iouis Capitolini ſumebatur: quod ex Valerio lib. v. intelligimus: Hanc pietatẽ (inquit) æmulatus M. Cotta: eo ipſo die quo togam ſumpſit uirilẽ, protinus ut è Capitolio deſcendit, Gn. Carbonem, à quo

Valerij locus. pater eius damnatus fuerat, poſtulauit, peractumq́; reum iudicio afflixit. ſic enim legere malim quàm pertractum. Adnotandum id quod Acron & Porphyrio dicunt, togas Romanas uel laxas uel arctas pro modo cenſus fuiſſe. quod Horatius in prima epiſtola innuit his uerſibus, —mecum contendere noli. Stultitiam patiuntur opes: tib paruula res eſt. Arcta decet ſanum comitem toga: deſine mecum certare. Quod autem de toga diximus, uirorum tantum fuiſſe, alij uerum eſſe negant: argumento'que ſunt ipſis Horatij illi uerſus in pri. Sermonum, Rem patris oblimare malum eſt ubicunque. quid inter Eſt in matrona,

Togatæ fœminæ. ancilla pecces'ue togata? Sed ut Horatij enarratores tradunt, matronæ quæ à maritis ob adulterium repudiabantur, togam accipiebant, ſublata ſtola propter ignominiam. At toga meretrici apta, ſcorta'que proſtare cum toga pulla ſolita erant, ut à matronis diſcernerentur. quare adulterij damnatæ, ea ueſte utebantur. indeq́; illud Martialis in ſecũdo de mœcha, Vis dare quæ meruit munera? mitte

mitte togam. Ibidem de spadone togato,

Thelyn uiderat in toga spadona:
Damnatam Numa dixit esse mœcham.

Alij togatas pro libertinis exaudire malunt: quia olim libertinæ toga utebantur. Suetonius autor est Caligulam Cæsarem Liuiam Augustam, cuius ipse pronepos erat, Vlyxem stolatum appellare solitum. quibus uerbis significatur stolam notam & indicem olim fuisse fœminæ Romanæ. significabat enim Caligula Liuiam astutia & calliditate parem Vlyxi uiro Græco fuisse. Rursus toga multiplex fuit. Erat enim toga candida, quam petitores magistratuum induebant: unde candidati dicebantur ipsi. Plinius in septimo naturalis histo. de Nasica, In toga candida bis repulsa notatus à populo. Liuius in VII. belli Maced. Varia testimonia legatorum tribunorumq; militũ erant. M. Cato ante alios testes conspiciebatur: cuius autoritatẽ perpetuo tenore uitæ partam toga candida eleuabat. Cicero in candida orationem habuit in Catilinam & Antonium competitores. De toga pura diximus, quam tyrunculi forenses assumebant tyrocinij die. de qua Cicero ad Atticum libro nono, Ego meo Ciceroni, quoniam Roma caremus, Arpini potißimum togam puram dedi: id'que municipibus nostris fuit gratum. Toga palmata uestis erat triumphalis, à palma in ea intexta. Martialis in septimo,

I comes, & magnos illæsa merere triumphos,
Palmatæq; ducem sed cito redde togæ.

Toga picta uestis publica fuit summi'que magistratus. Capitolinus de Gordi. Palmatam tunicam & togam pictam primus Romanorum priuatus, suam & propriam habuit cum antè Imperatores & de Capitolio acciperent, uel de pa

Vlyxes stolat.

Toga candida.

Toga palmata.

Toga picta.

de palatio. Lampridius de Alexandro, Prætextam & togam pictam nunquam nisi Consul accepit: & eam quidẽ quam de Iouis templo sumptam alij quoq; accipiebãt aut Prætores, aut Consules. At toga pulla ab alba distinguebatur: pulla enim in funeribus utebantur, ut nunc atra ueste utimur: alba autem in epulo, uel publico, uel parentali: à quibus atrati albatiq; dicebantur. Cicero in Vatinium, Quæro quis unquã cœnauit atratus? ita enim illud epulũ est funebre, ut illud munus sit funeris, epulæ quidem ipsæ dignitatis. Sed omitto epulum populi Romani, festũ diem argento, ueste, omni apparatu ornatuq; uisendo: quis unquam in luctu domestico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti præter te toga pulla data est? cum tot hominum milia accumberent: cum ipse epuli etiam dominus Quintus Arius albatus esset: tu in templum Castoris te cum Tito Fibulo atrato cæteris'que tuis furijs funestum intulisti. Quis tum non ingemuit? quis non doluit reipublicæ casum? Hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum uideras? Albatum λευχειμονοῦντα, atratum μελανειμονοῦντα dixit. Tranquillus in Domitiano, Generum fratris indignè ferens, albatos et ipsum ministros habere proclamauit, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Horatius in II. Sermonum, -licebit Ille repotia, natales alios'ue dierum Festos albatus celebret. quibus uerbis significatur albam togam hilaritatis indicem fuisse. Pædianus in Præturam urbanam autor est prætextam nobilium fuisse tam mulierum quàm uirorum. Cicero in eadem Præt. Eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamenta non solum fortunæ, sed etiam ingenuitatis? Prætextam Cicero pupillæ tribuit: quam nubentes deponebant, inquit Festus. à qua prætextati & prætextatæ

Prætextatoga.

textatæ dicebātur pueri & puellæ ingenui & ingenuæ. qua dictione usus est autor Institutionū iuris, in tract. De iniurijs. Cicero rursus de pupillo quodam, Neque te tam cōmouebat quòd ille cum toga prætexta, quàm quòd sine bulla uenerat. uestitus enim neminē cōmouebat, quem illi mos & ius ingenuitatis dabat: quod ornamentū pueritiæ pater dederat, indicium atq; insigne fortunæ, hoc ab isto prædone ereptum esse grauiter homines ferebāt. de bulla prætextatorum loquens. Prætextatos pro ingenuis intelligimus apud Tranquillum in Augusto, Maritis è plebe proprios ordines assignauit: prætextatis cuneū suum, & proximum pædagogis. τοῖς περιπορφύροις. ut Plutarchus in Publicola. Vnde prætextatus sermo, ut superius dictū est. Erat sua magistratuum prætexta. Liuius lib. VII. ab Vrbe condita, Non patiētibus Tacitum Tribunis, pro Consule uno plebeio tres patricios magistratus curulibus sellis prætextatos tanquam Consules sedentes nobilitatem sibi sumpsisse. Tacitus lib. XIX. Sed ubi Cecinna prætexta & lictoribus insignis dimota turba consul incessit, exarsere uictores. Sic apud Cicer. pro Domo sua, Videte prætextatos inimicos. id est in magistratu positos. Et apud Pliniū lib. XXIII. de Petreio, Prætextatū immolasse ad tibicinē. Prætexta dicta est ob id quòd purpura circūtexta erat: ob quod à Græcis περιπόρφυρος dicitur. cuius erat simile apud eos gestamē, παραλουργὶς. et ut apud Latinos prætextatorū appellatione honoribus præditi, sic apud eos τῶν διπορφύρων nomine intelliguntur. Ad ea quæ dicta sunt pertinet illud Plinianum in IX. de purpura Tyria loquentis, Hinc fasces securesq; Romanæ uiam faciunt: idemq; pro maiestate in pueritia est: distinguit ab equite curiam: dijs aduocatur placandis: omnemq; uestem illuminat: triumphali

Purpura. *miſcetur auro. Alluſit enim his uerbis Plinius ad purpurã magiſtratuum: & ad eam qua pudor ingenuitatis ſignificatur, ut inquit Macrobius: & ad ſacerdotalẽ prætextam, qua ſacris operantes utebantur: & ad triumphalẽ, & ad latumclauum, quod inſigne eſt ſenatoriæ dignitatis, diſcriminans ſenatum ab equeſtri ordine: eratq́; non toga, ſed tunica. De triũphali Tranquillus in Tyberio, Triumphum (inquit) ipſe diſtulit mœſta ciuitate clade Variana: nihilominus Vrbem prætextatus & laurea coronatus intrauit. Lucius Valerius apud Liuium lib. IIII. de bello Macedonico in oratione quam habuit pro fœminis ius auri ac purpuræ poſtulantibus à Senatu, Marco Catone reclamante: Purpura (inquit) uiri utemur, prætextati in magiſtratibus, in ſacerdotijs: liberi noſtri prætextis, purpura, togis utentur: magiſtratibus in colonijs municipijsq́; togæ prætextæ habendæ ius eſt: nec id ut uiui ſolum habeant tantum inſigne, ſed etiam ut cum eo cremẽtur mortui. fœminis duntaxat uſum purpuræ interdicemus? Quibus uerbis omnem prætextæ uſum Liuius complexus, eo etiam amplius docuit eos qui in magiſtratu moriebãtur, prætextatos in rogum ferri, cum prætextaq́; cremari ſolitos eſſe Romæ. Ex Valerio autem intelligere datur hunc morem fuiſſe, ut prætor qui iudex quæſtionis & quæſitor rerum capitalium dicebatur, ut ſuprà oſtendimus, nõ antè ſententiã in reum noxæ capitalis pronũciaret, quàm prætexta exuta. Sic enim inquit lib. IX. Conſimili impetu mortis Caius Licinius Macer, uir prætorius, repetũdarum reus: dum ſentẽtiæ dicerẽtur, in Menianum conſcẽdit. Siquidẽ cum Marcum Ciceronẽ, qui id iudiciũ cogebat, prætextam ponentem uidiſſet: miſit ad eum qui diceret ſe non damnatum ſed reum perijſſe, nec ſua bona*

Prætexta à prætore ponebatur, cũ ſententiam capitalem prõnũciaturus erat.

haſtæ

haſtæ poſſe ſubijci. ac protinus ſudario quod fortè in manu tenebat, ore & faucibus ſuis coarctatis, incluſo ſpiritu morte pœnam præcurrit. Prætexta autem pulla nulli licebat uti autore Feſto, *niſi qui funus faciebat. quæ haud ſcio an alia fuerit à toga pulla, de qua ſatis dictum eſt. Poſtremo hic addendum quòd prætextati ludos ſpectabant, ex* Cicerone: *qui in illa* Philippica, *admiranda ſimul & capitali, Quæro (inquit) deinceps num hodiernus dies qui ſit ignores? neſcis heri quartum in circo diem ludorũ* Ro*manorum fuiſſe? te autem ipſum ad populum tuliſſe, ut quintus præterea dies Cæſari tribueretur? Cur nõ ſumus prætextati? cur honorem Cæſaris tua lege datum deſeri patimur?* De quo *tamen addubitare me facit locus* Plutar*chi in Catone* Minore: *quo in loco Plutarchus ait Catoni è Cypro redeunti præturam extra ordinem à ſenatu eſſe conceſſam, & ius ludos ſpectandi prætextato. Sic enim inquit,* ἥ τε βουλὴ ἐψηφίσατο τῷ Κάτωνι στρατηγίαν ἐξαίρετον δοθῆναι, καὶ τὰς θέας αὐτὸν ἐν ἐσθῆτι περιπορφύρῳ θεᾶσθαι. *ubi interpres purpuream ueſtem tranſtulit* περιπόρφυρον. *ut fortaſſe apud Ciceronem legẽdum ſit, Cur nunc ſumus prætextati?* Accedit *quòd apud* Græcos *nõ licebat ludos ſpectare in ueſte colorata, ut* Lucianus *oſtendit in dialogo qui* Nigrinus *inſcriptus eſt,* Ληφθέντα μὲν γάρ τινα τῶν πολιτῶν ἄγεσθαι παρὰ τὸν ἀγωνοθέτην τῶν παναθηναίων, ὅτι βαπτὸν ἔχων ἐθεώρει. Lazarus Baifius *uir eximia eruditione in utraq; lingua præditus, nobis iandudum in aula agentibus, librum abs ſe compoſitum oſtendit de ueſtibus* Ro*manis. cuius cum unam atq; alteram chartam in præſentia legiſſem: coniecturam ex illis eiuſmodi in totum opus feci, expectationem ut excitare potuerit non mediocrem ijs qui rerum antiquarum ſtudio oblectantur.* Is *liber ſi*

Prætexta pulla.

Prætextati ludos ſpectabant.

aliquando exierit, ea (ut opinor) quæ de toga diximus, clariora explicatioraq; faciet. est enim Lazarus Latinæ Græcæq; cõpositioni aptus: nomenq;, ut spero, Franciců ea facultate illustraturus. Verum ad rem tandem ut redeamus, atq; ad Iurisconsulti responsum: quibus hominibus uti toga Romana licebat, ij ut ciues habebantur. nam qui ciuitatem Romanã amittebãt, usum quoq; togæ amittebant. Plinius lib. IIII. Epistolarum, de Liciniano loquens uiro prætorio, qui post damnationẽ profiteri Rhetoricam cœperat in exilio, Is (inquit) cum Græco pallio amictus intrasset (carent enim usu togæ, quibus aqua & igni interdictů est) postquã se composuit, circunspexitq; habitů suů: Latinè (inquit) declamaturus sum. Suetonius in Claudio, Peregrinitatis reum, orta inter aduocatos leui contẽtione, togatum'ne an palliatum dicere causam oporteret: quasi æquitatem integram ostentans, mutare habitů sæpius & prout accusaretur defenderetur'q; iussit.

IN tract. De capti. & postl. reuers. in cap. Postliminij, Nam si cum gente aliqua neq; amicitiam, neq; hospitiů, neq; fœdus amicitiæ causa factum habemus: hi hostes quidem non sunt. Quia hospitiů quid sit, hoc in loco Accursius non intellexit: sciendů antiqui instituti fuisse, ut hospitij necessitudo non modo inter priuatos, sed etiã inter populos cõtraheretur: neq; id quidem modo, sed etiã inter singulos priuatosq; homines & ciuitates. quod genus amicitiæ Græci προξενίαν, Latini hospitiů publicum uocauerunt. Nam quod hospitium inter priuatos contrahebatur, Græcè ἰδιοξενία, Latine priuatum hospitiů dicebatur. cuius erat nota pignusq; tessera hospitalis: ut ille apud Plautů ait in Pœnulo, Deum hospitalẽ & tesseram mecum fero. Et in Cistel. Abi quærere ubi tuo iurijurãdo

Hospitium publicum.

Tessera hospitalis.

satis

ſatis ſiet ſubſidij: hic apud nos iam fidei confregiſti teſſeram. Lucianus, Οὔτε Ἀκραγαντίνων πρόξενος ὤν, οὔτε ἰδιόξενος αὐτοῦ φαλάριδος. Demosthenes *in illa nobili oratione pro* Cteſiphonte, *obijcit* Aeſchini *quòd legatos quoſdam* Philippi *hoſpitio ſuſceperit, & quòd hoſpitij ius cum eis contraxerit.* καὶ σὺ προξένους αὐτῶν. Liuius *lib.* v. *ab* Vrbe *condita, de* Timaſitheo Liparenſi *loquens: qui legatos* Romanos *hoſpitio exceptos, ac* Delphos *uſq; deductos, retro in urbem hoſpites reduxerat: Hoſpitium (inquit) cum eo ſenatuſconſulto factum eſt, donaq; publice data.* Idem *lib.* v i i. *de bello Macedonico,* Princeps *legationis expoſitis initijs amicitiæ cum* Populo Romano *meritisq;* Rhodiorum, Nihil, *inquit, nobis tota noſtra actione* Patres *conſcripti, neque difficilius neque moleſtius eſt, quàm quod cum* Eumene *nobis diſceptatio eſt: cum quo uno maximè regum & priuatum ſingulis, & (quod magis nos mouet) publicũ ciuitati noſtræ hoſpitium eſt.* Cicero *in* Verrẽ *acti. ultima, de* Senatu Syracuſano *loquẽs,* Decernunt *ſtatim ut fratri meo hoſpitium publice fieret: quòd is eandẽ uoluntatẽ erga* Syracuſanos *habuiſſet, quã ego ſemper habuiſſem. id non modo tum ſcripſerunt, uerùm etiã in ære inciſum nobis tradiderunt.* Cæſar *de* Heduis *loquens,* Quibus *prælijs calamitatibusq; fractos, qui & ſua uirtute &* Populi Romani *hoſpitio atq; amicitia plurimũ antè in* Gallia *potuiſſent, coactos eſſe* Sequanis *obſides dare. Arctum autem neceßitudinis huius fuit olim uinculum, atque etiam diuini numinis reuerẽtia ſanctum, quod iuris huius diſceptationi præfecit antiquitas,* Iouem *hoſpitalem appellans & inuocans, quaſi hoſpitij præſidẽ & uindicem.* Græci ξένιον & ἐφέστιον *dicunt, quaſi contubernalẽ aut larariũ.* Cicero *in* Ver. *proximè citata,* Pater

Ius hoſpitij

Iupiter hoſpitalis.

aderat Dexio Tindaritanus, homo nobilißimus hoſpes tuus: cuius tu domi fueras, quem hoſpitē appellaueras. eum cum illa autoritate & miſeria uideres præditum, non te eius lacrymæ, non ſenectus, non hoſpitij ius atq; nomen à ſcelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit? Sed quid ego hoſpitij iura in hac tam immani bellua cõmemoro: qui Sthenium abſentem hoſpitem ſuū in reos retulerit? Idem in Verr. III. hoſpitij neceßitudinē arctiſſimam appellat. In cuius locū hodie ſucceßit populorum quorundam inſtituto affinitas myſtica, quæ lauacro initiali contrahitur natali innocentiæ honunū beatricis. Cuius neceßitudinis iura intercedūt non modò expiantibus cum expiatis: ſed etiā expiationis arbitris atq; nuncupatoribus inter ſe, & inter nuncupatos eorumq; parentes. nullam enim perfidiam ſceleratiorem illi merito eſſe cenſent, quàm quæ in eum uel ab eo cõcipitur & admittitur, quem quis ob id delegit & accerſiuit, ut filium ſuum aut filiam tolleret, naſcendi conditione æternæ neci miſerandæq; expoſitum. Præclarum uerò erat & dignitatis plenum, quod Cicero de Senatoribus Ro. inquit in quinta in Verrē act. his uerbis, Ecquæ ciuitas eſt non modò in prouincijs noſtris, uerum in ultimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiam tam immanis ac barbara: rex denique ecquis eſt, qui ſenatorem Populi Romani tecto ac domo non inuitet? qui honos non homini ſolū habetur: ſed primū Pop. Rom. cuius beneficio nos in hunc ordinē uenimus: deinde ordinis autoritati, qui niſi grauis erit apud ſocios in exteraſq; nationes, ubi erit imperij nomen & dignitas? Mamertini me publicè non inuitauerunt. Me cum dico, leue eſt. ſenatorē Pop. Rom. ſi non inuitauerunt, honorē debitum detraxerūt. Hoſpitij autem publici

De Senatoribus Romanis.

publici, cuiusmodi in hoc cap. fit mentio, memorabile est exemplum apud Herodotum in sexto, qui Ἐρατὼ ab eo inscriptus est. de Milesiorum enim euersione loquens ita inquit, Milesijs autem in hunc modum à Persis affectis, Sibaritæ qui urbe sua exacti Laum & Scidron incolebant, gratiam parem non rependerunt. Siquidem Sybari olim capta à Crotoniatis, Milesij omnes puberes capita rasitare instituerunt, ingentemq; luctum præferre ob calamitatem Sybaritarũ. duæ enim illæ ciuitates omnium quas nouimus, maximè inter se hospitio coniũctæ fuerunt. Non sic autem Athenienses ut Sybaritæ: qui cum manifesta alioquin indicia condolescentiæ multifariam eam ob causam dedissent, insuper Phrynico tragœdiam, de Mileto capta scribente, per Senicosq; edente, cum theatrum ipsum in lacrymas uersum esset, ipsi Athenienses poëmatis auctorem mille drachmis mulctarunt, tanquam proprias eorum calamitates commemorasset. Hospitium inter Milesios & Sybaritas.

QVOD *sequitur in eodem cap. De Menandro interprete, latius narratur à Marco Tul. in oratione pro Cornelio Balbo his uerbis, Ius omne mutandæ ciuitatis non solum in legibus publicis positũ est, sed etiã in priuatorũ uoluntate. Iure enim nostro neque mutare ciuitatem quisquam inuitus potest: nec si uelit mutare, non potest: modò asciscatur ab ea ciuitate cuius esse se ciuitatis uelit. ut si Gaditani sciuerint nominatim de aliquo ciue Romano, ut sit is ciuis Gaditanus, magna potestas sit nostro ciui mutandæ ciuitatis: nec fœdere impediatur quominus ex ciue Ro. ciuis Gaditanus poßit esse. Duarum ciuitatum ciuis noster esse iure ciuili nemo potest: non esse huius ciuitatis ciuis qui se alij ciuitati dicarit, potest. Neq; solum dicatione (quod in calamitate clarißimis uiris Q. Maximo, Q.*

Philippo Nuceriæ, C. Catoni Tarracone, uidimus accidisse: ut earum ciuitatum fierent ciues: hanc antè amittere non potuissent, quàm huius solū ciuitatis mutatione uertissent) sed etiã postliminio potest fieri ciuitatis mutatio. Neq; enim sine causa de Gn. Publ. Menandro libertino homine, quem apud maiores legati in Græciam proficiscentes interpretem secum habuere uoluerunt: ad populum latum ut is Publicius si domum reuertisset, & inde Romam redijsset, ne minus ciuis esset. Ex uerbis tam Ciceronis quàm Pomponij intelligendum datur Menandrum genere Græcum, seruum hominem fuisse: qui cum libertatem publicè priuatim'ue meruisset, factus est ciuis Romanus, cum liberti patronorum originem sequantur. deinde ut interpretis munere fungeretur, cum legatis Romanis linguæ tum Græcæ ignaris profectum esse. Verum in hoc Menandro rogationem necessariam fuisse Cicero censet & affirmat: ne postliminio in ciuitatem suam redijsse uideretur, sicq; ciuis Romanus esse desineret. Pomponius cõtrà superuacaneã fuisse dicit: nimirum ut Iuriscõsultus de iure respondens: Cicero ut causæ patronus & causæ inseruiens. Intelligo autem Menandrum origine liberum captiuitate seruum fuisse. aliàs ut seruus ciuitatem non habuisset in Græcia, nec in eo postliminium ualuisset. quanquam Cicero libertinum eum uocat, quasi liberti filium. si quidem uerum est id quod Tranquillus in Claudio de antiqua huius uocis significatione scripsit. Quoniam uerò hic de iure ciuitatis agitur, addam id quod idem Tullius superioribus uerbis subdidit: Atqui cæteræ (inquit) ciuitates omnes non dubitarent nostros omnes recipere in suas ciuitates, si idem nos iuris haberemus quod cæteri. Sed nos non possumus & huius esse ciuitatis, & cuiusuis

præterea

præterea: cæteris concessum est. Itaque in Græcis ciuitatibus uidemus Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæteros undique ascribi, multarumq; esse eosdem homines ciuitatum. quo errore ductos uidi egomet nonnullos imperitos homines, nostros ciues, Athenis in numero iudicum atq; Areopagitarum, certa tribu, certo numero: cũ ignorarent, si illã ciuitatẽ essent adepti, hanc se perdidisse, nisi postliminio recuperassent. peritus uerò nostri moris ac iuris nemo unquam, qui hanc ciuitatem retinere uellet, in aliam se ciuitatem dicauit.

IN eodem tract. cap. Non dubito. Non dubito quin fœderati & liberi nobis extranei sint. Lego extranei uel externi non sint, cõtra fidem exemplariũ: ut sensus cõsentaneus sit. hoc est, ut liberi et fœderati exterarũ gentiũ nomine nõ censeãtur, inter quas & populo Romano erat ius postliminij. Fœderati sunt, nõ (ut Accursius censuit) Fœderati. quibuscum induciæ factæ sunt: sed ij cum quibus populus Romanus amicitiã coierat, sociosq; appellabat. Liberi dicebãtur populi, qui in prouinciæ formã non erãt redacti, Liberi. quiq; nihil Romanis pensitabãt. Qui autem certis conditionibus pactisq; pensionibus in amicitiã uenerant, ij stipendiarij uocabãtur. Stipendiaria. Plinius lib. III. de Hispania citeriore loquens, Prouincia (inquit) ipsa CCCXIII. continet oppida. In his colonias XII. oppida ciuium Romanorum XIII. Latinorũ ueterũ XVIII. fœderatorũ unum. stipendiaria CXXX. Et de Betyca, Oppida (inquit) habet Latio antiquitus donata XXIX. libertate sex: fœdere tria. stipendiaria CXXX. Idem autor Aruernos in Gallia, Santones & Bituriges liberos fuisse tradidit. Sueton. Tranquil. in August. Romæ legatos sociarũ liberarumq; gentium uetuit in Orchestra considere: cum quosdam etiam

Il 5 libert

libertini generis mitti deprehendisset. Et in Calig. de Germa. *Cæsare, Domi forisq; ciuilis, libera ac fœderata oppida sine lictoribus adibat. Quibus uerbis significat modestiores po. Rom. magistratus non esse solitos cum fascibus insignibusq; magistratuum, quasi imperiose uersari inter socios & fœderatos. quod Proculeius hoc in loco significat, cum inquit : Liber autem populus est is qui nullius alterius populi potestati subiectus est : siue is fœderatus est, siue non fœderatus est. hoc enim membrum deesse hic mihi uidetur, atq; restituendũ. Quidam enim liberi & fœderati erant : quidã liberi tantum: ut ex dictis citatisq; locis liquet. Quoniã uerò non semper æquis conditionibus externæ gentes in populi Ro. amicitiam admittebantur: ideò illa uerba adijciebantur, quorum hic meminit Proculeius, Vt is populus populi Ro. maiestatẽ comiter conseruaret.* (Pop. Romani maiestatẽ comiter conseruare.) *hoc est obsequium obseruantiamq; liberis non indignam, nec indecoram imperio Romano populoq; beninignè exhiberet: & ut comiter obsequiosum se ille populus populo Romano præberet, curaretq; ut imperium semper penes Romanos esset. Hoc enim ferè significant illa uerba, ut in superioribus ex Ciceronis loco explicuimus, in illa oratione pro Cornelio, cum hoc uerbum Maiestas enarraremus. Hic autem non conseruaret, sed conseruet legendum. quod uerbum in fœderibus imperandi modo concipiebatur, si Ciceroni credimus, ut significaretur imperium retineri ab eo populo qui obseruãdus erat.* (Imperandi modi usus.) *Imperandi enim modo lex uti solet : ut sunt illa in XII. tabu. Magistratus nec obedientem & nocuum ciuem mulcta, uinculis, uerberibus'ue coërcento. Militiæ ab eo qui imperabit prouocatio ne esto. Comiter etiam non communiter, ut Accursius adnotauit, legendum esse ex Cicerone*

cerone patet. De imperandi modo quod diximus, ex Liuio etiam probatur lib. VIII. de bel. Maced. Diu iactati (inquit) Aetoli tandem ut ad cōditiones pacis cōuenirent, effecerūt. Fuerunt autem hæ: Imperium maiestatemq; Populi Romani gens Aetolorum conseruato sine dolo malo. Nequem exercitū qui aduersus socios amicosq; eorum ducetur, per fines suos transire sinito. Eosdē hostes habeto quos Populus Romanus: armaq; in eos ferto.

Sequitur inferius, Et quēadmodum cliētes nostros intelligimus liberos esse: etiā si neq; autoritate, neq; dignitate, neq; uiri boni nobis præsunt. quod corruptum esse facile est intelligere, & Accursius uidetur intellexisse: sed quomodo sit emendandū, nō perinde est in promptu. Ego sola coniectura adducor, ut ita locum legam: Etiā si neq; autoritate, neque dignitate, neque iure omni nobis pares sunt. Clientes autem intelligo prouinciales uel Italicos populos, qui se in clientelam dabāt proceribus Romanis. de quibus Cicero in Diuinatione, Clarißimi uiri nostræ ciuitatis temporibus optimis hoc sibi amplißimum pulcherrimumq; ducebant, ab hospitibus clientibusq; suis, ab exteris nationibus, quæ in amicitia Populi Romani dicioneq; essent, iniurias propulsare, eorumq; fortunas defendere. & reliqua. quæ Cicero longius prosequitur. Ferebat autem eiusmodi neceßitudo, ut clientes patronorū auxilijs & suffragatione, Romæ, caput ad fortunas suas bonaq; omnia sua tuerentur & uindicarent: rursusq; ut patroni à clientibus suis omni obsequio liberali obseruantiaq; colerentur. Quod ius non personale modo, sed etiā hæreditarium erat atq; gētilitiū, ut autor est Cicero ibidē, & lib. XIII. epistol. Silio scribēs, Quare si te (inquit) fautore usus erit, amplißimas clientelas acceptas à maioribus Clientes.

maioribus confirmare poterit, & beneficijs ſuis obligare. Idem ad eundem, *Præterea cum ſocijs ſcripturæ mihi ſumma neceßitudo eſt: non ſolum ob eam cauſam quòd ea ſocietas uniuerſa in mea fide eſt: ſed etiam quòd pleriſq; ſocijs familiariſßimè utor.* In mea fide eſt: id eſt in meo patrocinio. Legimus apud Cæſarem in II. de bello ciuili, magnas fuiſſe Pompeij clientelas in Hiſpania. Fuerunt & clientelæ priuatæ πελατῶν, à Romulo inſtitutæ, quarum meminit Plutarchus in eius hiſt. Sed de clientelis ſatis in ſuperioribus diximus. Cliẽtes à Græcis πελάται et θεραπευτῆρες: Patroni προστάται dicũtur, & πάτρωνες. Quod autẽ dicitur in fine huius capitis, *At ſi fuerint apud nos rei ex ciuitatibus fœderatis, & in eos dãnatos animaduertimus:* ideo adiectũ eſt, quòd Romanis magiſtratibus in liberos populos ius dicere nõ licebat. Quare Cicero de L. Piſone loquẽs in oratiõe de ꝓuincijs cõſularibus, *Omitto* (inquit) *iuriſdictionem in libera ciuitate contra leges ſenatuſq́; conſultum.* Et paulò inferius, *Emiſti grandi pecunia à fœdißimo tribuno pl. ut tibi de pecunijs creditis dicere liceret ius in liberos populos contra ſenatuſconſulta, & contra legem generi tui.*

IN eodem tract. De captiuis, cap. Quòd ſi filius. *Ex quo pater hoſtium potitus eſt.* Lego hoſtiũ poteſtati ſubditus eſt. Cui lectioni Accurſius aſtipulatur. Et in cap. ſequenti. *Item in pace qui peruenerunt ad alteros, ſi bellũ ſubito exarſiſſet, eorum ſerui efficiuntur, apud quos iam hoſtes ſuo facto deprehenduntur.* Sic legit Accurſius, ſed abſurdè. Legendum igitur ſuo fato.

IN cap. Poſtliminiũ. §. Filius: *Quia diſciplina caſtrorũ antiquior fuit parentibus Romanis quàm charitas liberorũ.* Accurſius hic deceptus eſt homonymia: ideoq́;

perperam

perperam intellexit liberorũ charitatem posteriorẽ tempore fuisse disciplina militari. quod perinde absurdũ est, elementisq́; iuris absonum, atq; si ius naturale posterius esse & recentius iure gentiũ dixerit. Antiquius enim non modò uetustius, sed etiã potius ac uenerabilius significat. Antiquius. *Fabius in* IIII. *Vt in armorum ratione antiquior cauendi, quàm ictum inferẽdi cura est. Antiquiorẽ curã dixit, quæ prius animum occupat, id est potiorẽ. Sic Plinius ad Caluisium, Saturninus qui nos reliquit hæredes, quadrantẽ Reipublicæ nostræ, deinde pro quadrante præceptionem quadringentorũ miliũ dedit. hoc si ius aspicias, irritum: si defuncti uoluntatẽ, ratum & firmũ est. mihi autem defuncti uoluntas (uereor quam in partem Iurisconsulti quod dicturus sum, accipiãt) antiquior iure est: utiq; in eo quod ad cõmunem patriam uoluit peruenire. id est, indulgere ego potius testatoris iudicio cõstitui, quàm iuris uti exceptione: uidelicet quòd Respublica hæres institui iure nequeat. Cicero ad Atticum lib.* x. *Itaque qui nunquam egit ut Hispaniæ per se tenerentur, naualis apparatus ei semper antiquißima cura fuit. id est, potißima* Antiquißimũ. *& cordi in primis fuit. Hoc à Græcis sumptum est, apud quos ad uerbum dicitur,* τούτου τὴν ἐπιμέλειαν τῶν πάντων μάλιστα ἐπρέσβευε. *ut Synesius,* εἰ φιλοσοφία πρεσβεύειν οἶδεν ἀπάθειαν αὐτήν, αἱ μέσαι δ' ἕξεις εἰς μετριοπάθειαν ἵστανται, τὴν ἀπειροπάθειαν τοῦ χώρας τάξομεν. *Id est primo loco ponere & antiquißimum ducere. Trãquillus in Vespasiano, Per totum imperij tempus nihil antiquius habuit, quàm nutantem Rempublicam stabilire.* οὐδὲν προυργιαίτερον ἡγήσατο: *uel* οὐδὲν προτιμότερον: *uel ad uerbum.* οὐδὲν πρεσβύτερον ἔχειν. *Herodotus in* v. τὰ γὰρ θεοῦ πρεσβύτερα ἐποιοῦντο ἢ τὰ τῶν ἀνδρῶν. *res diuinas antiquiores humanis habuerũt: id est*

præuer

præuertendas & potiore cura prosequendas. Inde *apud* Homerum *in* Odyss. Νέστορος Εὐρυδίκη πρέσβα Κλυμένοιο θυγατρῶν. ἡ πρέσβεια καὶ ἐντιμοτάτη. Sic *in libro de diuinis nominibus* Dionysius, *summos angelorum ordines* πρεσβυτάτας δυνάμεις *uocat.* Et *presbyteri nõ tam seniores quàm prudentia & grauitate uenerabiliores significãtur* Græco *uocabulo ab ipsis parum intellecto, qui ea appellatione censentur.* Et *eorum (si diuis placet) quosdam non pudet pro concione dicere atque uociferari, linguæ* Græcæ *ignorationem quasi sanctißimæ atque innocentißimæ doctrinæ rudimentum & exordium, summopere amplectendam ac profitendam: usqueadeò stomachum rusticitatis semper offendit, non nitor modo atque elegantia, sed etiam germana rerum incorruptaq; natura. Antiquior igitur fuit* Romanis *parentibus cura* Castrensis *disciplinæ, quàm liberorum indulgentiæ: ut* Manlio *illi* Torquato.

Presbyteri.

IN *cap.* Desertorem, *sub titulo*, De re militari, *duæ sunt mendæ minutulæ, nec tamen conniuentia prætermittendæ.* Prior *est in* §. Is *qui exploratione emanet hostibus insistentibus: aut qui à fossato recedit, capite puniẽdus est.* Addenda *particula in: ut sit, in exploratione: & fossa legendum, non fossato: ut sit, qui à fossa tum recedit.* Capitalem *(inquit) animaduersionẽ meretur qui explorandi prætextu, cum hostes castris instarent, aut exercitũ urgerent, à re gerenda & prælio abfuit: aut cuius culpa cum exploratum missus esset, hostes exercitum improuiso oppresserunt.* Quod Accursius *malè intellexit de eo qui ab hostibus exoratus emansit: itẽ qui pro uallo aut fossa collocatus, stationem & locum non tenuit.* Altera *menda est unius literæ, sed responsi sententiam immutans.*

IN

IN §. *In bello. In bello qui rem à duce prohibitam fecit, aut mandata non seruauit, capite punitur, etiam si res bene gesserit.* Sic Bartolus post Accursium legit. Ego *uerò non gesserit, sed cesserit lego.* κἂν ἐπιτύχῃ. *Id est, etiā si exitum rei fœlicem sors dederit.* κἂν εἰ εὐτυχοῖεν τὸ πρᾶγμα. *alioquin Iurisconsultus dixisset, Etiam si rem bene gesserit, id est egregiè pugnauerit. Aliud est enim rem gerere, id est pugnare: & aliud res gerere. ut Plinius lib. 11. In Arabico sinu res gerente Cæsare Augusti filio, signa nauium ex Hispaniensibus naufragijs sunt agnita. id est belligerante. Idem in v. Scipione Aemyliano res in Africa gerente, Polybius annalium cōditor ab eo accepta classe, scrutandi orbi illius gratia circumuectus est.*

Rem gerere, & res gerere.

IN §. *Proximo. Et cum multi milites in aliquod flagitium conspirēt, uel si legio deficiat, auocari militia solet. Accursius hunc locum inscitè interpretatus est, ignorans interdum integras legiones exautorari solere. Cuius instituti exemplum est apud Lampridiū in Alexandro, qui de exautorata una legione loquens, ita inquit, Cum nihilominus post ista fremerēt, exclamauit: Quirites discedite, atq; arma deponite. mirādo exemplo depositis armis, depositis etiā sagulis militaribus, non ad castra, sed ad diuersoria uaria discesserūt. Et paulò pòst, Eam tamen legionē quam exautorauerat, rogatus post dies triginta: priusquā ad expeditionem Persicam proficisceretur, loco suo restituit. Cui simile est illud Cæsaris apud Lucanū in v. Pharsal. Tradite nostra uiris ignaui signa Quirites. Et quod sequitur, Iam certè mihi bella gerā: discedite castris: Tradite nostra uiris ignaui signa quirites. Quirites enim eos appellantes, significabāt non esse milites, sed ciues tantùm Romanos & paganos iam esse. Olim autē cum exercitus*

Legiones exautoratæ.

Quirites.

uniuer

uniuerſus peccauerat capitaliter, legiones decimabantur.

IN *cap.* Qui *cum uno.eodem ſub titu.* §. Non *omnis.* Non *omnis qui litẽ habuit,& ideò militauerit,exautorari iubetur:ſed qui eo animo militiæ ſe dedit,ut ſub obtẽtu militiæ pretioſiorẽ ſe aduerſario faceret.* Lego *præciſiorem,id eſt duriorẽ & intractabiliorẽ.*Et *imitatione* Græ*corum id tractum eſt, ut pleraque* Latinorum. ἀπότομον *enim dicunt* τὸ τραχὺ καὶ σκληρὸν καὶ ἀπόκρημνον. *quod* Latini, *& præfractum,& præciſum,& abruptum dicunt,atque etiam abſciſſum.*Quintilianus *in* x.Qui *præciſis concluſionibus obſcuri,* Salluſtium *atq;* Thucydidem *ſuperant.* Et *in* VII. Præciſam *uerborũ comprehenſionẽ,appellant diffinitionẽ dialecticã, quæ difficilior eſt tractatu oratoria finitione.*Gellius, Obſcurè *hoc & præciſè dictũ.* Metaphora *inde (ut opinor) tracta, quòd quæ præciſa ſunt, ea ſunt iuſto cõciſiora & breuiora,indeq; obſcuriora:uel à ſaxis præruptis,quæ* ἀπόκρημνα *dicuntur,unde deſcenſus durior eſt.*Valerius *lib.* II. Aſpero *enim & abſciſſo caſtigationis genere militaris diſciplina indiget.* Idem *lib.* VI. Sed *aliquãto* Charondæ Tyrij *præfractior & abſciſſior iuſtitia ad uim & cruorem uſq;.*Liuius *lib.* XXV. Nec *ferme quicquam ſatis arduum aut abſciſſum erat,quod hoſti aditum aſcenſum'ue difficilem præberet.* Abſciſſum *pro abrupto & prærupto dicit.cui contrariũ eſt molle: ut* So*la uiri molles aditus & tempora noras. apud* Vergilium. Et *mollis cliuus,& mollire cliuum,& molle faſtigiũ:quibus* Cæſar *utitur.*Non *abſimile eſt refractariũ:quod nonnulli quibus iuſto maior inceſſit (mea quidem ſententia) purè & inculpatè loquendi religio, eximere* Latinæ *linguæ,ut multa alia,uolũt.*Eſt *enim & ipſum à* Græcorum *imitatione tractũ.nam quo modo illi* ἀντίτυπον, *uel ut alij*

Præciſum, præfractũ, abruptũ.

Abſciſſum.

Molle.

Refractarium.

ἀντι

ἀντιτυπὴς. ὃ στέῤῥον καὶ ἀνένδοτον dicunt: sic Latini refractarium, quasi repercutiens ad tactũ & reluctans. Cicero ad Atticum lib. 11. Fuit enim mihi commodum, quòd in eis orationibus quæ Philippicæ nominãtur, enituerit ille tuus ciuis Demosthenes: & quòd se ab hoc refractariolo dicẽdi iudiciali genere abiũxerat, Vt σεμνότερος καὶ πολιτικώτερος uideretur: curare ut meæ quoq; essent orationes quæ cõsulares nominarẽtur. Non pauca & alia sunt quibus ille autor in epistolis usus est & libris philosophicis: ut Pendeo animi expectatione Corfiniensi, ad Atticũ. & alibi, ut decussare, rotundare, & sesquitertium, sesquialterum, sesquiquartum, & ulteriora: quæ Latina esse negãtur à uiris alioqui de lingua Latina egregiè meritis: fortasse quia uno in opere Ciceronis leguntur. Quòd si una & altera eius autoris charta intercidisset, ut multa opera interciderunt: tantum iacturæ Romana lingua fortunæ iniuria fecisset. Nã quòd illud eiusdem de Oratore laudant in sententiæ suæ testimonium: Pes enim qui adhibetur ad numeros, partitur in tria: ut necesse sit partem pedis, aut æqualem esse alteri parti, aut altero tanto, aut sesquimaiorem: quasi sesqui semissem significet siue dimidium. Ego eos falli puto mendosa lectione, itaq; esse legendum: Aut altero tanto maiorẽ aut sesqui. id quod indicant ea uerba quæ sequuntur: Ita fit (inquit) æqualis dactylus, duplus iambus, sesqui pæan. Sesqui, ut opinor, ἡμιόλιον dixit hoc sensu: ut pes duplus sit qui altero tanto maior est in secunda sui parte: qui autem non altero tanto, sed dimidio maior est, sit sesqui. Nam sesqui maiorem, ut dixerit Cicero, mihi persuadere non possum. Abscissum igitur Callistratus Iurisconsultus pro fixo & certo posuit, in quo euariare nõ licet. Demonstratur (inquit) uariè Sesqui.

nec abſciſſe, numerũ liberorum ad excuſationem munerum municipalium prodeſſe, id eſt, qui numerus munerũ immunitatem præbet, nec ſtatus nec fixus eſt. Hoc uſitatius præciſè dicitur: & præcidere uerbum in ea re cõmodius eſt. Cicero in Acad. Stoicis placet peccata eſſe paria: at Antiocho hoc uehementiſsimè diſplicet. Liceat tandem conſiderare utram ſententiã ſequar. Præcide, inquit: ſtatue quidlibet: & deſume utrum magis probes. ἀφόρισον, προσδιόρισαι. Eſt enim, ut opinor, translatio à fabrili more ducta. nam fabri quod deſecare ſerra uolunt: prius linea ducta ſignant & præcidunt. uel à more ueſtem lineã ſericam'ue uenditantiũ. quod enim emptori addixerunt & admenſi ſunt, prius leuiter incidũt quatenus mẽſura procedit, deinde abrumpunt: quando ita fert natura ueſtis, ut ſecundum præciſuram rectis lineis dirumpatur. Præciſè pro durè, & præcidere pro durè negare. Idem ad Atticũ libro VIII. Quibus literis ita reſpondit Dionyſius tuus, ut ego memini cuius cauſam non reciperem, nunquã reo cuiquam tam humili, tam ſordido, tam nocenti, tam alieno, tam præciſè negaui, quàm hic mihi. planè ſine ulla exceptione præcidit: nihil cognoui ingratius. Et lib. X. de eodem loquens, Quod quia planè cum in Formianũ ueniſſet præciderat, aſperius ad te de eo ſcribere ſolebam. ἀποτόμως οὐκ ἔφη ποιήσειν: ἴδρυσθαι μὴ ποιεῖν ἀποτόμως ἔγνω. Vernaculo prouerbio dicimus poſtulati uel expectationis epiſtomium abſcindere, metaphora à uaſis uinarijs tracta: hoc eſt ſpem rei præcidere: ut Præcidere defenſionem, præcidere reditum, & alia quibus Cicero ipſe utitur. ut in Piſonẽ, Sed de reditu Gabinij omittamus, quem ipſe ſibi præcidit. ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ ὑπετέμετο.

Præciſè.
Præcidere.

IN eodem cap. §. Grauius. Grauius autem delictum

eſt detre

est detrectare munus militiæ quàm appetere. Nam qui ad edictum olim non respondebant, ut proditores libertatis in seruitutem redigebantur. Sed mutato statu militiæ recessum à capitis pœna est: qua plerunq; uoluntario militi numeri supplentur. Legendū milite in ablatiuo. Sed quoniam huius dicti sensum Accursius non intellexit: silentio prætereundam tam minutam mendam non censuimus. In superiore responso dictum est, in eos uindicandum, qui ad desertionis pœnam uitandam in aliam centuriam legionem'ue allegi se passi sunt. Hic autē dicit maiori olim crimini datum esse militiā detrectare, hoc est fugitare, ut superius explanauimus: quàm militiam contra ius affectare. nā qui uel in tumultu, uel in alio genere belli suscipiēdi nominatim in tribu sua citati ab eo qui delectus potestatē habebat, non respondissent: ij libertate mulctabātur, ut libertatis proditores, id est status popularis, qualis erat Romæ ante Cæsarem dictatorem. Postea auctis militiæ commodis, ratio delectus habēdi immutata. Plerunq; enim non nisi uoluntarij milites centuriatim allegebātur, id est Respondere ad edictum, & ad nomen.
οἱ ἐθελοντηδὸν στρατευόμενοι. Est autem respondere ad edictum, ἀπαντᾶν πρὸς τὸν κατάλογον, πρὸς τὸ παράγγελμα ἀπαντᾶν. quod respondere ad nomen dicitur. Liuius lib. VII. Acerbitas in delectu, non damno modò ciuium, sed etiam laceratione corporum lata, (partim uirgis cæsis qui ad nomina nō respondissent, partim in uincula ductis) inuisa Dare nomē militiæ.
erat. Inde dare nomen militiæ, est ad delectum sese exhibere. Cicero in Philip. Re & ueritate nobis milites sine ulla recusatione summo etiā cū studio nomina dant. ἑαυτοὺς ἐνδιδόασιν ἀπογράφεσθαι. Numeri militares uocari cœperunt, quæ cohortes legionesq; prius uocabantur, propterea quòd Græci καταλόγους uocabāt τὰ τάγματα: & qui supra

numeros aut extra numeros essent, ἔκτακτοι appellantur, quasi extra uel supra numerũ accenturiati: uel ut Polybius uocat, ἐπίλεκτοι. Tranquillus in Claud. Equestris militias ita ordinauit, ut post cohortẽ, alam: post alam, tribunatum legionis daret: stipendiaq́; instituit & imaginariæ militiæ genus, quod uocatur super numerũ: quo absentes & titulo tenus fungerentur. Maior est Latinitatis ignorantia illa Accursij in cap. sequenti. §. Qui captus: in his uerbis interpretãdis: Itẽ qui in præsidio captus est, in eadem conditione esse certum est. Ignorauit enim præsidiũ significare numerum & stationem militum ad urbis uel arcis custodiam destinatorum: licet etiam in uniuersum ἐπικούρημα & ἀσφάλισμα significet, & φυλακτήριον, atque πρόβλημα: in plurali uerò partes & castra. ut Cicero pro Ligario, Dic te Cæsar de facto Ligarij iudicẽ esse: quibus in præsidijs fuerit quære. Idẽ, Languidiore, credo, studio in causa fuistis: tantũmodò in præsidijs eratis: animi uerò à causa abhorrebãt. μόνον ἐν τῇ μερίδι ἐτυγχάνετε ὄντες: οὐ μέντοι τὰ τῆς μερίδος ἐφρονεῖτε. Verum hæc & huiuscemodi alia animaduertere, uel cuiusuis est hodie, qui modò literas meliores aliquãtũ attigerit: ut illud in capite Officiũ, infrà hoc eodẽ sub titulo. Officium Tribunorũ est milites in castris cõtinere, principijs frequenter interesse, querelas cõmilitonũ audire. quod Accursius pro cætera sua Latinitatis peritia interpretatus est: ignorans militaria principia Latinè, ut Græcè ἀρχὰς, esse dicta à principibus, qui in secũda acie erant. Nã cum in acie prima essent hastati, in secunda erant principes, in tertia triarij, ut autor est Liuius libro VIII. Hi principes etiam Antepilani dicebantur & robur exercitus. Inde illud Terentianum, Inde ego post principia omnibus signũ dabo. Tranquillus in

Imaginaria militia.

Præsidium & Præsidia.

Principia militaria & castrẽsia.

lus in Othone, Ibi omissa mora succollatus, & à præsente comitatu Imperator consalutatus, inter faustas acclamationes strictosq; gladios ad principia deuenit. Liuius, Vbi triarij cōsurrexerūt integri refulgētibus armis, noua ex improuiso orta acies, receptis in interualla ordinū antepilanis, clamore sublato principia Latinorū perturbāt. Principia pro ordinibus principum posuit: ut Sallustius in Iugurtha, Aciem sicut instruxerat, transuersis principijs in planum deducit. Principia etiam erant in castris, ubi ius reddebatur. Cicero ad Brutū, Spes libertatis nusquam nisi in nostrorum castrorum principijs est. Liuius lib. VIII. secundi belli Pun. Forma tamen castrorū Rom. constabat una ea spe, quòd milites tribunos ex contagione furoris haud expertes seditionis defectionisq; rati forent, & iura reddere in principijs sinebant, & signum ab eis petebant, & in stationes ac uigilias ordine ibant. Iustinus, Ordines quoq; nemo in exercitu Alexandri nisi sexagenarius duxit: ut si principia castrorum cerneres, senatū te alicuius Reipublicæ cernere diceres. Plutarchus in Galba, de Ouidio loquens, τὴν γυναῖκα τοῦ ἡγεμόνος περιάγαγε νύκτωρ εἰς τὸ στρατόπεδον ἐν ἐσθῆτι, στρατιωτικῇ καὶ διέφθειρεν ἐν τοῖς ἀρχείοις, ἅπερ πριγκίπια καλοῦσι ῥωμαῖοι. *De ratione & modo institutisq; castrorū Romanorū, Polybius* ἐν τῷ περὶ πολιτείας τῶν ῥωμαίων *luculenter scripsit. Sic autem accipienda sunt principia in cap. Iubemus, De erogatione militaris annonæ, lib. XII. Codicis Augustialis. quod Accursius identidem repetitum nusquam intellexit. Inter alia autem hoc quoque Castrensis erat moris iurisq; militaris, ut milites à Centurionibus uite cæderentur: id quod adnotatum ad id pertinet, quod in cap. Miles, dicitur inferius: Miles si uitem tenuit, militiam mutat.*

Vitis Centurionum. Plinius lib. XIIII. Centurionum in manu uitis opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas: atque etiam in delictis pœnam ipsam honorat. Iuuenalis de Mario, Nodosam post hæc frangebat uertice uitem, Si lentus pigra muniret castra dolabra. Plutarchus in Gal. κλῆμα ἑκατοντάρχου uocat, id est uitem centurialem. ut Macrobius. Inde factum, ut Spartianus uitem pro centurionatu acceperit in Hadriani uita. Inde sub uitem præliari dicuntur milites, autore Festo.

IN cap. penult. eiusdem tract. De re milit. Ex causa desertionis notatus ac restitutus, tēporis quo in desertionis causa fuerit, impendijs expungitur. Stipendijs legendum est omnino: etiamsi nullam huius lectionis fidem, nec indicium ullum in exemplaribus inueni. In cap. Qui excubias, suprà eodem hoc titu. Sed ex causa desertionis restitutus in militiam: non aliter medij temporis stipendia & donaria accipit, nisi ei hoc specialiter liberalitas principalis indulserit. hic cum in omnibus exemplaribus donaria legatur: simili tamen temeritate uel casus uel emendatoris hanc mendam irrepsisse in libros qui extant, atq; illam superiorem, facilè est iudicare: non enim donaria, sed donatiua. Plautus in Gurg. Miles pulchrè cēturiatus est expūctus in manipulo. Cicero ære dirui uocat, ut alibi

Donatiuum, & Congiarium. diximus. Donatiuum autem largitio est Imperatoris in milites: id est λαμπρὰ ἐπίδοσις. quæ eadem in populum facta, congiarium dicitur. Donarium autē est ἀνάθημα, qualia uidentur in fanis. Tranquillus in Calig. Pronunciatoq; militi centenis uiritim denarijs, quasi omne liberalitatis exemplum supergressus: Abite (inquit) læti, abite locupletes. Primus autē Claud. Augustus instituisse ab eodem dicitur, ut Imperatores Ro. in auspicatu imperandi

donatiuum militibus pronunciarent. Quod autem sequi-tur, Quòd si ratio constiterit, neq; desertorem fuisse ap-paruerit, omnia stipendia circa temporis finem reddun-tur: hunc habet sensum, Quòd si ille qui desertionis su-spectus est, rationem aliquam causamq; iustam fuisse do-cuerit, quamobrem abesse sibi contigerit. hoc enim signi-ficat rationẽ constare. Plinius iunior ad Minutium: Mirũ est quàm singulis diebus in urbe ratio aut constet aut cõ- Ratio cõstat. *stare uideatur. id est, mirum est, quàm officio quisque in urbe præclarè fungi uidemur, beneq; operas collocare, singulisq; horis ciuiliter seruire: id est nihil temporis ho-minibus deperire: eo modo quo dicitur, rationem alicui constare, quando acceptorum ratio non superat impen-sorum rationem & reliquorum.*

IN *cap. Hæreditate, De castrensi peculio, circa prin-cipium, commilitonum pro cõmilitium legitur. quod Ac-* Cõmilitium. *cursius suspicatus est. Est autem commilitium societas mi-litaris, & contubernalis amicitia.*

EST *caput Municeps, sub titulo, Ad municipalẽ, ut subintelligas legem, ut Politianus pridem dixit. In eo ca-pite ita legitur, Miles ibi domicilium habere uidetur ubi inhæret: etsi nihil in patria poßideat. Merere uerbum* Merere. *est ad milites pertinẽs. quare in promptu est indicare, nec inhæret nec haberet, ut Accursius: sed meret legendũ esse. Merere militare est, quod Græci* στρατείας στρατεύειν *dicunt. Lucanus, Aere merent paruo. Vnde equo merere Cicero-ni in Philip. pri. cum alioqui merere, quæstum facere si-gnificet, id est* ἐργάζεσθαι, μισθαρνεῖν. *& milites merentes* τεταγμένοι *dicuntur, &* μισθοφοροῦντες: *& qui nõ merent* ἀστράτευτοι, ἄτακτοι: *& extraordinarij* ἔκτακτοι. *Inde emerere* Emerera. *uerbũ ut elugere: & emeriti milites. & stipẽdia emerita*

Ciceroni. Liuius lib. IX. belli Maced. Consules cum tribunis egerunt, uti ad plebem primo quoq; tempore ferrent, uti Ebutio emerita stipendia essent: ne inuitus militaret. Emerita. Modestinus suprà, De re militari, emerita pro cõmodis ueteranorum accepit. Et ut ueteranus (inquit) accipietur, & emerita accipiet. Tranquillus, Eorũ duces quadragena M. Sester. merebant, ἐμισθοφόρουν. Cicero pro Roscio, Nam illa membra merere per se non amplius poterant xij. æris. εὑρίσκεσθαι. Emeriti milites. Lucanus, —quæ rura dabũtur Emeritis? τοῖς τεταγμένας στρατείας τετελεκόσι: uel πάσας τὰς νενομισμένας στρατείας ἐστρατευμένοις: τὸ στρατεύειν πεπαυμένοις καὶ μισθοφορεῖν.

IN cap. sequenti, Humanũ est reliquorũ usuras neq; ab ipso qui ex administratione honoris relinquitur. Sic habent omnia exemplaria, & Accursius probat: uerum Reliquari. sensu exposcẽte, ego reliquatur lego. Est autẽ reliquari, æs alienum ex reliquis rationum contrahere. quo uerbo usus est Paulus, suprà, De administratione tutorũ, in cap. Lucius. Paulus respondit, Non ex eo quòd adultus eum qui prædia eius coluit, procuratorem habere uoluit: debitum quod ex conductione reliquatus est, agnouisse eum uideri. Obiter autem emendandus locus corruptissimus in cap. Licitatio, suprà, De uectigalibus, ubi idem Paulus in exẽplaribus peruagatis ita loquitur, Et ideò impleto tempore conductionis licitatores alloquendi sunt. Licitatores uectigalium ad iterandam conductionem antequam superiori satisfaciant, admittendi non sunt. Nos ex uetustorum obseruatione legimus, Et ideò impleto tempore conductionis ea locanda sunt: Reliquatores uectigalium, &c. Sicq; legebat Petrus Crinitus. In quodam tamen uetusto libro relinquantes legimus. Cicero ad Atticum,

Maximè uerò me angit ratio reliquorum meorum: quæ quanquam explicata sunt, tamen quòd & Dolobellæ nomen in ijs est, & attributione mihi nomina ignota, conturbor. Plinius in epist. *Priore lustro quanquam post magnas remißiones reliqua creuerunt.* λοιπάδες & λοιπάζεσθαι *uerbum apud Græcos leguntur.*

IN *cap.* Eius, *eodem sub titulo,* Ad *municipalē,* Si *quis negotia sua non in colonia, sed in municipio semper agit.* Colonia *hic non uillam significat, ut* Accursius *existimauit: sed pro oppido quod coloniæ iure utitur.* Colonia *interdum agricolationis locum, aratorisq; officinam & domicilium significant.* Paulus *in tract.* Locati, Seruus *quo coloniæ adscriptus est, ad periculum coloni pertinebit.* Sic Cicero *in* Frumentaria, Siculos *colonos, & aratores pop.* Romani *uocauit* γεωργούς. Inde *leges colonicæ* Varroni *lib.* I. *de re rustica,* Atq; *etiam leges colonicas tollis, in quibus scribimus,* Colonus *in agro surculario ne capras compascat.* Columella *lib.* I. Comiter *agat dominus cum colonis, facilemq; se præbeat: auarius opus exigat quàm pensiones.* Colonia *etiam ciuitas est à matrice ciuitate deducta, id est metropoli.* quo modo Athenis Ionicæ *ciuitates deductæ erant & propagatæ: ut ex* Herodoto *nouimus lib.* VII. Colonia *in hoc significatu* Græcè ἀποικία *dicitur: & coloni* ἄποικοι. Thucydides, ἀποικία εὖ μὲν πάσχουσα, τιμᾷ τὴν μητρόπολιν ἀδικουμένη δὲ ἀλλοτριοῦται. Terra *sancta colonia uocatur cap.* XII. *libri* Sapientiæ. Sed *cum totus ille liber inscitè & absurdè è* Græco *uersus est ab homine quodam linguæ* Græcæ Latinæq; *imperito: tum uerò caput illud absurdißimè.* Nam *ubi nunc legitur,* Vt *dignam perciperent peregrinationem puerorū dei, quæ tibi omnium charior est terra: ita* Græcè *legitur,* Locus libri Sapientiæ.

Vt dignam dei filiorum coloniam ſuſciperet terra omniũ apud te honoratiſſima. ἵνα ἀξίαν ἀποικίαν δέξηται θεοῦ παίδων ἡ παρά σοι πασῶν τιμιωτάτη γῆ. *Colonia igitur interdũ ab incolentibus terram inhabitantibusq́; dicitur, interdũ à cultoribus terræ. id quod oſtendit diuus Auguſtinus lib. x. de ciuitate dei, his uerbis, Nã ex hoc uerbo colo agricolæ & coloni uocantur: & ipſos deos non ob aliud appellãt cælicolas, niſi quòd cælũ colãt, non utiq; uenerãdo, ſed inhabitando, tanquàm cæli quoſdã colonos: nõ ſicut appellãtur coloni, qui conditionẽ debẽt genitali ſolo propter agriculturam ſub dominio poſſeſſorum: ſed, ut ait quidam Latini eloquij magnus autor, Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni. ab incolẽdo enim colonos uocauit, non ab agricultura. Hinc & ciuitates à maioribus ciuitatibus uelut populorum examinibus conditæ, coloniæ nuncupantur. His uerbis Auguſtini utraq; ſignificatio enarratur. Cicero de lege agr. contra Rullum, Hoc in genere (inquit) ſicut in cæteris reipub. partibus, eſt operæpreciũ diligentiam maiorum recordari, qui colonias ſic idoneis in locis contra ſuſpicionem periculi collocarunt, ut non oppida Italiæ, ſed propugnacula imperij eſſe uiderentur. Et pro Fonteio de Gallia prouincia loquens, Eſt in eadẽ prouincia Narbo Martius, colonia noſtrorum ciuium, ſpecula populi Romani, ac propugnaculum iſtis ipſis nationibus oppoſitum & obiectum. Cæſar lib. VI. belli Gallici, Fuit antea tempus cum Germanos Galli ſuperarent uirtute, ut ultrò bella inferrent, ac propter hominum multitudinem agriq́; inopiam, trans Rhenum colonias mitterent.* ὡς καὶ πέραν τοῦ ῥήνου κληρουχίας ἀποπέμψαι. *Tranquillus in Auguſto, Ad hunc modum urbe urbaniſq́; rebus adminiſtratis, Italiam duodetriginta coloniarum numero deducta*

ductarum ab se frequentauit. Ἰταλίαν τῶν τριάκοντα ἀποι-κιῶν ἀριθμῷ δυοῖν δεουσῶν κατακεκληρούχηκε. De *municipij & coloniæ discrimine* Gellius *lib.* v. *scripsit*. Coloniæ *in titulo*, De *censibus, & alibi in iuris libris fit mentio: sed nusquam (ut opinor) ab Accursio hoc uocabulum intellectum est. Adde hic corollarij nomine, quòd qui urbes euersas & restitutas incolere incipiunt: ij non* ἄποικοι, *id est coloni, sed* ἔποικοι *dicuntur, quasi incolæ immigrantes. quanquam & hoc uerbum interdum pro colonis accipitur, & pro ijs qui indigenis superinducuntur. Aristoteles,* οἱ δὲ Ἀπολλωνιᾶται ἐποίκους ἐπαγαγόμενοι ἐστασίασαν.

Ἔποικοι

IN cap. Generaliter, De decurionibus: *Vt qui clementiorem sententiam passus est, ob id quòd ad tempus relegatur, bonis consulere debeat humanitatis sententiæ, nec decurionatum accipiat.* Legendum *boni consulere: quod quid sit docet* Quintilianus *libro primo his uerbis, Sit'ne* Consul *à consulendo, an à iudicando: nam & hoc consulere ueteres uocauerunt.* Vnde *adhuc remanet illud:* Rogat *boni consulas, id est bonũ iudices.* Idem *in præfatione sexti libri,* Boni *autem consulere nostrum laborem, uel propter hoc cæcum est, quòd in nullum iam proprium laborẽ perseueramus. id est bonam spem de labore suo concipere, hilariterq; operam in eo nauare,* εὐθύμως ἔχειν φιλοπονοῦντα. Plinius *lib.* XXXIII. Q*uærebat argentum auaritia: boni consuluit interim inuenisse nimium: id est bene secum actum esse iudicauit, & interim acquieuit inuento.* ὁ δ' ἀγαπητῶς ἔχει μεταξὺ τὴν μίλτον εὗρε. *utitur &* Plinius Iunior. Hoc *ferè* Cicero, Terentius *&* Liuius Aequi *boni facio dicunt.* Cicero *ad* Atticum, Tranquillissimus *autẽ animus meus, qui totũ istud æqui boni facit. id est bonã ĩ partẽ interpretatur,* ὃ τούτῳ δὴ ὅλῳ εὐδογνωμονῶν,

Boni consulere

Aequi boni facio.

ὃ πρὸς

ὁ πρὸς τοῦτο διϊλογιστῶν. Sic Vlpianus boni consulere humanitatis sententiæ, per genitiuum quasi Græco more dixit: id est existimare clementer secum à iudicibus actum esse in animaduersione criminis. στέρξαι ἐπὶ τῇ ἐπιεικείᾳ τῆς γνώμης. τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιεικείας ἀποδέξασθαι. ἑαυτῷ συνήδεσθαι, τῇ γνώμῃ χρησαμένῳ ἐπιεικεῖ καὶ φιλανθρώπῳ.

IN capite, Honores, eodem sub titulo, Honores & munera non ordinationibus, sed potioribus quibusq; iniungenda sunt. In uetustioribus ordinationis legitur, idq; Accursius testatur: sed utrũq; mendosum est, ut opinor. quare uel ordinatioribus uel ordinatis omnibus legendũ esse censeo. Est autem ordinare, aliquem ad honorem & magistratum promouere: hoc est (ut Cicero loquitur) ornare, honoribusq; augere: κοσμεῖν, ἐς τιμὴν ἀναβιβάζειν, ἐς ἀξίωμα παράγειν. Tranquillus in Vespasiano, Quendam è caris ministris dispensationem cuidam quasi fratri petẽtem cum distulisset, ipsum candidatum ad se uocauit: exactáq; pecunia quantam is cum suffragatore suo pepigerat, sine mora ordinauit. Est enim ordinare, quasi in ordines adoptare, uel in ordinem municipalem prouehere. Cicero in Pætura urba. M. Octauium hominem ornatissimum loco, nomine, ordine, uirtute. Alibi, Inferiores loco, ordine, autoritate. Secundum hoc honores deferendi sunt optimo cuique, non in orbem honores municipales conferendi: nec ut quisq; in ordinem allectus est, ita ei munera iniungenda. Ordinatum etiam dicitur τεταγμένον, id est rectè atq; ordine constitutũ. ut idem Tranquillus in Aug. Partitis post uictoriam officijs, cum Antonius orientem ordinandum, ipse ueteranos in Italiam reducendos, & municipalibus agris collocandos recepisset: neq; ueteranorum, neq; possessorum gratiam tenuit. Curtius, Forsitan dij

Ordinare.

dij ita fata ordinauerunt.Sic Cicero in Orat. ordinare litē dixit, συντάττειν, διατάττειν, ἐπανορθοῦσθαι, βραβεύειν, διακοσμεῖν.

IN *cap.Herennius.* Modestinus *respondit , sola salarij perscriptione minimè decurionem factum, qui secundum legem decurio creatus non sit .* Vel *perceptione uel præscriptione legendum:præsertim cum* Accursius *testetur in aliquibus legi albi præscriptione .* Est *autem* Perscribere. *perscribere, in tabulas publicas in actaq; referre:quod in registro scribere uulgò dicunt,uocabulo à regestis corrupto.Sunt enim regesta quæ à* Græcis ὑπομνήματα & ὑπομνηματισμοὶ *dicuntur .* Quintilianus *in* II. Vnde *fit ut dissoluta & ex diuersis congesta oratio cohærere nō possit:similisq; sit commentarijs puerorum , in quos ea quæ alijs declamātibus laudata sunt,regerunt.*Et *in* III.*Sunt enim uelut res regestæ in hos cōmentarios,quos adolescēs deduxerat schola.* οἷον τὶ ἀποσεσημειωμένα τινά. Regerere. *Registrum ergo quasi regestarium lingua uulgaris uocat .* Hæ *à* Cicerone *perscriptiones dicuntur.ut in* Verrem,*act.* v.*Primum mihi literas publicas quas in ærario sanctiore conditas habebant,protulerūt:in quibus ostendunt omnia quæ dixi ablata esse perscripta.*Idem,Vt *quisq; eis rebus tuendis conseruandisq; præfuerat:ita perscriptum erat cum rationem ex lege redderet,ut quæ acceperat , deberet reddere.*Et Philip. v. *Illa uerò dißipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est: per quam septies millies falsis perscriptionibus,donationibusq; auertit .* Perscriptionibus, *id est* ἀναγραφαῖς. Et *ad* Plancium,*Id ex ipso senatusconsulto poteris cognoscere:ita est enim perscriptum,ut à me descripto dicta sententia est.* ἀναγεγραμμένον. Idem *pro* L. Flacco,*perscriptiones pro syngraphis accepit :* Perscriptiones *cum mulierculis aperta circunscriptione fecisti:* Perscriptiones

tutor

ὃ πρὸς τοῦτο εὐλογιστῶν. *Sic* Vlpianus *boni consulere humanitatis sententiæ,per genitiuum quasi Græco more dixit: id est existimare clementer secum à iudicibus actum esse in animaduersione criminis.* στέρξαι ἐπὶ τῇ ἐπιεικείᾳ τῆς γνώμης. τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιεικείας ἀποδέξασθαι. ἑαυτῷ δὲ συνειδέναι, τῇ γνώμῃ χρησαμένῳ ἐπιεικεῖ καὶ φιλανθρώπῳ.

IN *capite*,Honores,*eodem sub titulo*,Honores *& munera non ordinationibus,sed potioribus quibusq; iniungenda sunt.In uetustioribus ordinationis legitur,idq;* Accursius *testatur:sed utrūq; mendosum est, ut opinor.quare uel ordinatioribus uel ordinatis omnibus legendū esse* Ordinare. *censeo.Est autem ordinare, aliquem ad honorem & magistratum promouere:hoc est(ut* Cicero *loquitur)ornare,honoribusq; augere:* κοσμεῖν, εἰς τιμὴν ἀναβιβάζειν, εἰς ἀξίωμα παράγειν. Tranquillus *in* Vespasiano, *Quendam è caris ministris dispensationem cuidam quasi fratri petētem cum distulisset,ipsum candidatum ad se uocauit: exactáq; pecunia quantam is cum suffragatore suo pepigerat,sine mora ordinauit.Est enim ordinare, quasi in ordines adoptare,uel in ordinem municipalem prouehere.*Cicero *in* Prætura *urba.*M. O*ctauium hominem ornatißimum loco,nomine,ordine,uirtute.Alibi,* Infrriores *loco, ordine,autoritate.Secundum hoc honores deferendi sunt optimo cuique,non in orbem honores municipales conferendi:nec ut quisq; in ordinem allectus est,ita ei munera iniungenda.* Ordinatum *etiam dicitur* τεταγμένον, *id est rectè atq; ordine constitutū.ut idem* Tranquillus *in* Aug. Partitis *post uictoriam officijs*, *cum* Antonius *orientem ordinandum, ipse ueteranos in* Italiam *reducendos, & municipalibus agris collocandos recepisset: neq; ueteranorum,neq; possessorum gratiam tenuit.*Curtius,Forsitan

dij

dij ita fata ordinauerunt. Sic Cicero in Orat. ordinare litē dixit, συντάττειν, διατάττειν, ἐπανορθοῦσθαι, βραβεύειν, διακοσμεῖν.

IN cap. Herennius. Modestinus respondit, sola salarij perscriptione minimè decurionem factum, qui secundum legem decurio creatus non sit. Vel perceptione uel præscriptione legendum: præsertim cum Accursius testetur in aliquibus legi albi præscriptione. Est autem perscribere, in tabulas publicas in actaq; referre: quod in registro scribere uulgò dicunt, uocabulo à regestis corrupto. Sunt enim regesta quæ à Græcis ὑπομνήματα & ὑπομνηματισμοὶ dicuntur. Quintilianus in II. Vnde fit ut dissoluta & ex diuersis congesta oratio cohærere nō possit: similisq; fit commentarijs puerorum, in quos ea quæ alijs declamātibus laudata sunt, regerunt. Et in III. Sunt enim uelut res regestæ in hos cōmentarios, quos adolescēs deduxerat schola. οἱονεὶ ἀποσεσημειωμένα ἀνά. Registrum ergo quasi regestarium lingua uulgaris uocat. Hæ à Cicerone perscriptiones dicuntur. ut in Verrem, act. v. Primum mihi literas publicas quas in ærario sanctiore conditas habebant, proferūt: in quibus ostendunt omnia quæ dixi ablata esse perscripta. Idem, Vt quisq; eis rebus tuendis conseruandisq; præfuerat: ita perscriptum erat cum rationem ex lege redderet, ut quæ acceperat, deberet reddere. Et Philip. v. Illa uerò dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est: per quam septies millies falsis perscriptionibus, donationibusq; auertit. Perscriptionibus, id est ἀναγραφαῖς. Et ad Plancium, Id ex ipso senatusconsulto poteris cognoscere: ita est enim perscriptum, ut à me descripto dicta sententia est. ἀναγεγραμμένον. Idem pro L. Flacco, perscriptiones pro syngraphis accepit: Perscriptiones cum mulierculis aperta circunscriptione fecisti: tutor

Perscribere. Regesta. Regerere. Perscriptiones

tutor his rebus Græcorum legibus adſcribendus fuit. Et *in* Verrem,*perſcriptorem pro cautore poſuit,qui formu= las concipit.*Dicuntur *&* διαγράμματα *ea quæ in acta re= feruntur,ut fit in delectibus militũ. Eſt igitur* Modeſtini *reſponſum huiuſmodi:albi ſola perſcriptione decurionem non fieri.hoc eſt,*Non *ſatis eſt in album eſſe relatum, niſi recta allectio præceſſerit perſcriptionem.*

Perſcriptor.

IN *capite,*Imperatores, *eodem ſub titulo.,* De decur. Niſi *eius ætatis fuerit ut decuriones creari poſſent,& dignitas certam ſpem eius honoris id faceret, ut princeps indulgere poſſit.* Hic *locus ita mihi legendus uidetur,* Et *dignitas certam ſpem eius honoris ijs fecerit.*Dignitas *autem hic mea ſententia non pro decurionatu accipienda eſt,ut* Accurſius *exiſtimauit: ſed pro oris probitate, morumq; præſtantia in facie eminente.* Pulchritudinis *genera duo(inquit* Cicero *lib.1.*Officiorũ)Vnum *uirile, quam dignitatem dicimus:alterũ muliebre,quam uenuſtatẽ appellamus.*In Oratore *autem perfecto utrumq; coniunxit,* Vultus *uerò (inquit)qui ſecundum uocem plurimum poteſt,quantam affert,tum dignitatem,tum uenuſtatem?* In *quo cum effeceris,ne quid ineptum aut uoluptuoſum ſit: tum oculorum eſt magna moderatio.* Plinius *in* Panegy. I*am firmitas,iam proceritas corporis, iam honor capitis, et dignitas oris,non'ne longè lateq; principem oſtentant?* ἡ σεμνοπρέπεια καὶ τὸ ἀξιωματικὸν, τὸ ἀξιάγαστον τῆς ὄψεως. Sen*ſus igitur huius dicti hic eſt meo quidem iudicio,* Ita *demum relegatum poſt relegationis tempus exactum in ordinem eligi poſſe,ſi damnationis tempore necdum ætatis decurionalis fuiſſet, & indoles morum in ore conſpicua polliceri ei uideatur indulgentiam principis. id eſt principem cum allectum eum reſciuerit, gratum id ratumq;*

Dignitas.

Venuſtas.

habi

habiturum: hoc est diploma indulgentiæ restitutionisq́; haud grauatè daturum.

IN *cap.Rescripto.De muneribus & honoribus, circa principium, non alligatus, sed allectus legendum est, ut Accursius suspicatus est, etiam si non probauit. Allegere* Allegere. *est in cœtum adiungere & adoptare: ut sublegere in lo-* Sublegere. *cum demortui legendo substituere. quibus uerbis Iuriscon sulti usi sunt. ut Vlpianus suprà, De decurionibus. Tranquillus in Tyb. Instanti sæpius ut ciuitate donatum in decurias allegeret: negauit se allecturum.* οὐκ ἔφη προσκαταλέξειν, *uel* προσαιρήσεσθαι, ἐπικαταστήσειν. *Varro de lingua Latina, Collegæ qui unà lecti sunt: & qui in eorũ locũ suppo* Allecti. *siti, sublecti.* ὑποκαθεστηκότες. *Alioquin allecti dicti sunt peculiariter qui propter inopiam Senatorum, in Senatũ ex equestri ordine assumebantur, ut esset differentia inter patres conscriptos & allectos: ut autor est Festus. Huiusmodi uiginti allectos aut conscriptos nuper curia amplissima hic accepit.* προσγεγραμμένοι *dicuntur.*

IN *cap.tertio huius tractatus. §. Quòd pater, deest negatio omnino: quod suspicatus est Accursius, qui tamen sensum non percepit. Quòd pater non consensit honoribus siue muneribus filij, ne illius patrimonium oneri subijciatur, præstat defensionem: nam ciuem patriæ utilitatibus quatenus potest, aufert. Legendum non præstat defensionem. Latinitas autem purior exigit, ut illius nõ ad patrẽ, ut Accursius censuit, referatur, sed ad filium. Alioquin Vlpianus non illius, sed suum dixisset, si patrem intelligi uoluisset. Sensus est igitur, Pater, qui filium suum quantum potest patriæ commodis aufert & auertit, facere nequit, quominus filij patrimoniũ aduentitiũ, aut castrense honorũ administrationi, munerũq́; functioni obstrigatur.*

IN *cap. Ad remp. eodem tract. Minores deniq; nec decuriones creantur: uel creati suffragium in curia ferunt. Minutula menda sensum huius dicti conuertit. Illa autem particula nec in priore membro posita, iterationem sui in posteriore poscit. Igitur ita legendum, Nec creati suffragium in curia ferunt. hoc est, ex eorum genere sunt, quos*

Echemythi & auscultatores.

Græci ἀκουσικοὺς *&* ἐχεμύθους *uocant, quasi auscultatores & censendi immunitatem habentes.*

IN *cap. ulti. eodem sub titulo, De muneribus: Nam harum specierum curatores, quos Græci appellant, creari moris est. Lego quos* σιτώνας καὶ ἐλαιεμπόρους *Græci appellãt.*

Sitonæ.

Sitonæ apud Athenienses curatores erant coëmendo frumento condendoq; præfecti: qui Latinè frumentatores dicuntur, οἱ τὸν σῖτον ἀγοράζοντες καὶ ἀποτιθέμενοι. *erant etiam qui* σιτοφύλακες *dicebantur, quasi frumenti asseruandi curã gerentes: ut Demosthenes* ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην, *De Leucone rege Bosphori loquẽs: Ab eo (inquit) quotannis frumenti ad milia quadringenta medimnũm: id quod ex tabulis & scriptura sitophylacum uidere quiuis potest.* καὶ τοῦτο ἐκ τῆς παρὰ τοῖς σιτοφύλαξιν ἀπογραφῆς ἄν τις ἴδοι. *Idem munus ab alijs* σιτολογία *dicitur: & curatores ipsi* σιτολόγοι*: Latinè frumenti coactores. Dispensatores autem ipsi annonæ publicæ* σιτομέτραι *uocantur. Hæc munera instituta erant in ijs ciuitatibus, quæ frumento importato utebantur, ut Athenis. Vnde Demosthenes ibidem,* πλείστῳ τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων ἡμεῖς ἐπεισάκτῳ σίτῳ χρώμεθα. *Sic autem,* σιτῶναι *dicuntur, ut* ὀψῶναι, τελῶναι. *Inde* σιτωνία *in cap. secundo, infrà tract. proximè sequenti, Sextumdecimum ætatis annum agentem ad munus sitoniæ uocari non oportet. id est frumentationis publicæ. In cap. ultimo, infrà, De administratione rerum ad ciuitatem perti. Item rescripserunt*

Frumentatores.

Sitophylaces.

Sitometræ.

Sitonia.

Sitonas

Sitonas indemnes esse oportere. Sic enim legendum est, non sicomas. Hæc autem sunt munera, ex quibus publicè debitores fiunt ij quorum fit mentio in cap. I I I. Cod. De compensationibus. Verum quod paulò superius in hoc capite dicitur, Tyrorum siue equorum productio, id est, ut opinor, quod Græci ἐξέτασιν καὶ σύνταξιν *appellant, quasi recensionem & concenturiationem. de quo munere Aristoteles in sexto Politicôn ita inquit, Opus & bello et pace portarum & mœnium curatores esse, & recensionis ciuium descriptionis´que in classes.* δεῖ γὰρ ἐν εἰρήνῃ καὶ πολέμῳ πυλῶν τε καὶ τειχῶν φυλακῆς ὁμοίως ἐπιμελητὰς εἶναι, καὶ ἐξετάσεως καὶ συντάξεως τῶν πολιτῶν. *Hæc autem munera Aristoteles* ἀναγκαίας ἀρχὰς *appellat* συντεταγμένας πρὸς τὰς πολεμικὰς χρείας*: ob id scilicet quòd necessariam functionē habeant ad res bellicas expediendas cum usus uenit. Equorum productio est hipparchia.* Equorum productio.

Sequitur, Item episcopi qui præsunt pani & cæteris uenalibus rebus, quæ ciuitatum populis quotidianum uictum usui iungunt, personalibus muneribus funguntur. Episcopus. *Pro usui iungunt, suggerunt legendum puto. Episcopus est qui suum arbitratum rerum habet. Cicero ad Atticum lib. V I I. Ego negocio præsum non turbulento. uult enim me Pompeius esse, quem tota hæc Campana & maritima ora habeat* ἐπίσκοπον*, ad quem delectus & negocij summa referatur. Est autem* ἐπισκοπεῖν *idem quod* ἐφορᾶν*. Xenoph. de copijs regis Persarum, & earum recensione loquens,* καὶ τοὺς μὲν ἀμφὶ τὴν αὑτοῦ οἴκησιν αὐτὸς ἐφορᾷ, τοὺς δὲ πόρρω ἀποικοῦντας, πιστοὺς πέμπει ἐπισκοπεῖν. *Episcopi autem & ephori sunt, quibus non solum oculis lustrādi potestas, sed etiā prouidentia & cognitio mandata est: à qua significatione episcopi antistites dicuntur. quod uocabulum si*

Latinè transferre quis uelit, non uerius speculatorē, ut censeo, quàm inspectorem uocarit. est enim id uerbum ei rei significādæ accommodatum. Cicero, Nos enim augures obnunciationem solum habemus: consules & reliqui magistratus etiam inspectionem. ἐπισκοπὴν. Liuius, Placuit mitti
Inspectio. legatos in Hispaniā ad res sociorum inspiciendas: quibus si uideretur digna causa, Annibali denunciarent, ut à Sa-
Inspicere. guntinis socijs populi Romani abstineret. Inspicere etiam est rem penitus considerare. Vnde inspicere hominem penitus Plinio in epistolis, id est pernoscere: Et inspicere agrum quem uelis mercari, & inspectio. libro primo Cicero ad Varronem, Illud enim adhuc prædium suum non inspexit. Sic hoc uerbo usus est Gaius Iuriscons. in cap. Si post inspectum, De periculo & commodo rei uenditæ. & inspe-
Inspectores. ctor quasi ἐπιγνώμων, nomen est artificij, ut sunt ij quibus res inspiciendæ mandantur, & æstimandæ antequā emantur. Hic autem episcopos significare eos inspectores puto, qui de panificijs & reliquis uenalibus pro potestate cognoscunt. quales sunt apud nos, quos magistros opificiorum uocant, quibus opifices opificia sua ut approbent necesse est instituto municipali, aut in mulctam incidant, nisi (quod plerunque fit) prolato ære se tueantur, ut utar uerbo prisco. His autem uerbis quæ sequuntur, Qui annonam suscipit uel exigit uel erogat: ij magistratus significantur, quos ἀποδέκτας & ταμίας σιτολόγους & σιτομέτρας uocant.

Sequitur: Ii quoque qui custodes ædium uel archeotæ. Custodes ædium sacrarum intelligo, quos Aristoteles ναοφύλακας uocat, qui ijdem non sunt cū æditui, quos νεωκόρους Græci uocant. Archeotæ ἀρχειῶται παρὰ τὸ ἀρχεῖον, ab ar-
Logographi. chiuo, uel archio potius dicti sunt, de quo antè diximus. Logographi à rationibus publicis conficiendis perscribendisq;

bendis'que dicti sunt: quanquam apud oratores hæc dictio aliter accipiatur. Iidem fermè qui tabularij: qui in tabulas publicas referunt, quæ ad rempublicam pertinent. Xenoparochi (ut opinor) ijdem sunt qui parochi: qui peregrinis salem & ligna præbebant, inquit Acron. de quibus Horatius in primo Sermonum, Et parochi quæ debent ligna salem'que. quos Porphyrio copiarios à Latinis uocatos esse tradit: qui salem & ligna ijs præstabant, qui reipublicæ causa peregrè ibant. Sub nomine autem harum specierum omnia hospitibus necessaria intelligimus, ut idem Acron alibi sentire uidetur libro secundo Sermonum, ubi Horatius parochum pro conuiuato re posuit. –uertere pallor Tum parochi faciem nil sic metuentis, ut acres Potores. Cicero in priore significatione usus est ad Atticum libro XIII. Ariobarzanis filius Romam uenit: uult opinor regnum aliquod à Cæsare emere, omnino cum Sestius noster parochis publicis occupauit, quod quidem facilè patior. uerumtamen inuito cum per literas, ut apud me diuersetur. Sunt qui parochias inde appellatas censeant, quibus singulis sacerdotes sui destinati sunt: ab exhibitione scilicet sanctifici crustuli, id est sacrosancti panificij. Ego uerò nõ parochias primùm, sed parœcias appellatas esse cẽseo. πάροικοι sunt accolæ: quare qui finum aliquod accolũt, parœci dicti sunt, eiusdẽ scilicet fani cõsortes: & parœcia accolarũ cõuentus: & accolatus: sacraq; uicinia. Nam πάροικοι etiã οἱ πρόσοικοι dicũtur, id est uicini: legiq; ipse hoc uerbũ apud Græcos in ea significatione, nisi fallsus sum opiniõe. Quòd si Latinè loqui magis placet Latinè sciẽtibus, curiæ dici poßũt: unde curiones olim dicti: & πάροικοι, ipsi curiales. Liuius, Inter maiorum rerum curas comitia maximi curionis uetus excitauerunt

[Margin notes: Xenoparochi. — Parochus. — Parœcia. — Curiales.]

certamen, Patricijs negantibus, M. Manilij, qui unus fuit è plebe potens, rationem esse habendam: quia nemo ante eum nisi è patribus id sacerdotium habuisset. Curio autem maximus est, cuius auctoritate curia omnesque curiones regebantur, inquit Festus. Inde curionatus dici debet, quæ uulgò cura dicitur. & ædes ipsæ sacræ, curiatæ: quæ sodalitia non habent, sed quæ curialibus destinatæ sunt, & accolas suas uendicant. Isocrates Ἀπὸ δὲ Κνίδου μέχρι Σινώπης Ἕλληνες τὴν Ἀσίαν παροικοῦσι. Interdum πάροικοι ἀντὶ τῶν μετοίκων accipiuntur: ut illud ad Hebræos undecimo, πίστει παρῴκησεν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἀλλοτρίαν. Fide incola aduenit in terram pollicitationis ut alienã. sic enim ad uerbum uerti potuisset. Quod sequitur liminarchæ: limenarchæ legi debet, id est portuum præfecti, et limenarchia ipsum munus, quæ etiam limenophylacia ab Aristotele dicitur. Cæterum quod hic de mansionum curatoribus dicitur, de ijs mansionibus intelligendum, quæ à Græcis σταθμοὶ dicũtur, et στρατιωτικαὶ καταλύσεις, et καταγώγια τῶν ἀγγελιαφόρων. Erant enim ordinata per mansiones, demensáq; militum itinera, eorum qui diplomatibus utebantur & cursu uehiculari, qui cursus publicus appellatur libro XII. Codicis. Apud nos hodie celeres cursores cursum publicum non uehiculis, sed equis conficiunt: qui prout locorum ratio diuersoriorumq; tulit, sua habent curricula maiora uel minora: eaq; ratione mansiones distinguũtur: quos postas uocamus, ut in Italia cursores appellantur. Nunc eò euasit licentia & luxus, ut paßim commeanteis uideas multos equis celerum, etiam quibus nullum est negocium, nisi animi causa: cum interim plerique temporis compendium nullum aut certè aspernandum faciant. Sed tanti dudum esse cœpit, nihil more maiorum facere: & pulchrum esse

Curiones. Curionatus. Limenarchæ. Limenophylacia. Mansiones. Cursus publicus.

censetur & sericatis dignum, uiatorium comitatum uno aut altero die anteuertere. Hic quid agas? Sic uiuitur. Hoc in mores receptum est, adeo qui eo more utuntur, cupiunt & in acta referri, ut inquit Satyrographus. Sed solenne fatis & Prouidentiæ semper fuisse historia testatur, bonunum'que memoria: pro luxu improbiore Sybariticis'que delicijs, expiamenta poscere paria atque consentanea, aut ultro sibi sumere. Immodicam enim fœlicitatem mortalibus superi nunquam non fœnerato indulgent. Verùm Plinius libro sexto, de itinere Indiæ ab Alexandria loquens, A' Copto (inquit) camelis itur aquationum ratione mansionibus dispositis. Herodotus in quinto, centum & undecim mansiones esse tradit Sardibus ad regiã Persarum, quæ Susa uocabãtur. καταγωγαὶ μὲν νῦν σταθμῶν τοσαῦται εἰσὶν ἐκ Σαρδίων ἐς Σοῦσα ἀναβαίνοντι. *Mansionis autem, id est stathmi spatium cẽtum & quinquaginta stadia facit. Qui autẽ huiuscemodi mansionibus præfecti erant,* ἐπίσταθμοι *uocabantur: ut apud Isocratem in Panegyrico,* ἑκατόμνως ὁ τῆς Καρίας ἐπίσταθμος πολὺν ἤδη χρόνον ἀφέστηκε. *Sed eo loco Satrapam intelligo. Aliquando* ἐπίσταθμοι *appellantur ij qui super hospitia sunt in comitatu principis, aut legati ducis'ue exercitus: & Epistathmia hoc munus appellatur.* **Epistathmi.** *Hodie Mareschalli hospitiorum lingua nostra uocitantur: qui eorum ministerio utuntur quos designatores mansionarios Latinè appellare possumus, & cretarios designatores à creta qua utuntur. Cicero ad Atticum in grandi illa epistola libri decimitertij in fine, Hospitiũ siue* ἐπισταθμείαν **Mansionarij designatores.** *odiosam, mihi duxi non molestam.* ἐπισταθμείαν *cũ diphthongo in penultima dixit, quod uerbũ necessitatem hospitis recipiẽdi significat, à uerbo* ἐπισταθμεύειν, *qđ diuersari Latinè dicitur. Plutarchus ĩ Sertorio,* τῶν ἐπισταθμειῶν ἀπαλλάξας:

cuius rei qui immunitatem beneficio principali consecuti sunt, ij ἀσάθμευτοι *dicuntur.* Hoc *autem in loco significari puto inferioris muneris officium, operum reficiendorum curatoris, qui* ἐργεπιστάτης *dicitur,* καὶ τῶν ἔργων ἐπιμελητής. De *mansionibus militaribus exemplum est apud* Lampridium *in* Alexandro *his uerbis,* Tacebantur *secreta bellorum: itinerum dies publice proponebantur, ita ut edictum penderet ante menses duos, in quo scriptum esset: illa die, illa hora ab* Vrbe *sum exiturus: & si dij uoluerint, in prima mansione mansurus. deinde per ordinem mãsiones, deinde statiua, deinde ubi annona esset accipienda, & id quidem quousque ad fines* Barbaricos *deueniretur.* Idem *alibi,* Milites *expeditionis tempore sic disposuit, ut in mansionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & septem (ut solent) dierum, nisi in* Barbarico.

IN. §. *sequenti,* Camelasia *quoq; similiter personale munus est.* Lego *camelelasia, id est camelorum productio.* Est *enim* καμηληλάτης *camelorum agitator & ductor: ut* ὀνηλάτης, ἱππηλάτης, στρατηλάτης, *id est dux exercitus.* Huiusmodi *munus institutum erat impedimentis exercitus agendis & comportandis in expeditionibus publicis.* Camelarij *etiam à* Græcis καμηλῖται *dicuntur, quos* Herodotus *insidere camelis in acie facit.* Camelis *enim* Armenij *inter equites utebantur, ut legimus apud* Herodianum *in quarto.* Nicostrategi *uocabulum corruptum est.*

Camelelates.

IN. §. Defensores, *Defensores quoque ciuitatum quos* Græci *syndicos appellant, & qui ad certam causam agendam uel defendendam eliguntur. & reliqua.* Syndici *dicuntur aduocati, qui ut patroni ad communem causam defendendam mittuntur.* Sunt *autem causidici plures uel oratores*

Syndici.

tores ad communis causæ patrocinium missi, ut apud Demosthenem in oratione pro Ctesiph. Aristides dicitur esse creatus syndicus ab Atheniensibus, ut cõmuni causæ Græciæ Atheniensium nomine patrocinaretur. & συνδικεῖν uerbum, idem quod συνηγορεῖν: ac si syndicari uerbum fingas pro defendere & patrocinium præstare. Sunt etiam syndici ciuitatum aduocati & defensores iuris publici: quasi in causam publicam communiter incumbentes. Idem Demosthenes πρὸς Λεπτίνην refert lege sancitum Athenis, ne cui iterum syndicum fieri liceret creari'que à populo: id'que ideo ne syndicia, id est syndici munus ob publicam utilitatem inuentum, uerteretur in quæstum compendiumq́; priuatum. Hoc nomine uocari possunt, quos hodie Deputatos nostri uocant. Syndicia.

Sequitur. §. Iudicandi quoque necessitas: qui locus ita à Iurisperitis intelligitur, quasi iudex iudicare cogatur: ex quo ducunt argumentum in tabularios atque syngrapharios, ut id quod suæ functionis est, conficere ipsi cogantur: cum reuera Arcadius Iurisconsultus hoc significare uoluerit, hominem politicum ac ciuili more uiuentem, ut cætera munera ciuilia: ita iudicandi quoque munus agnoscere obireq́; debere, ad idq́; cogi posse. id autem ut planum faciamus, latius rem hanc totam de iudicijs Romanis explicare conabimur: id quod maiorem utilitatem latiusq́; patentem allaturum est, quàm quantum est id unum quod spectat ad huius loci sententiam percipiendam. Iam primum igitur hoc dictum Iurisconsulti sub titulo De muneribus positum, satis hoc quod dico indicare uidetur: deinde Tranquilli locus in Augusto id ipsum plane ostendit, Ad tres (inquit) iudicum decurias quartam addidit ex inferiore censu, quæ ducenariorum uocaretur, iudicaretq́;

de leuioribus summis. Iudices à trigesimo ætatis anno allegit: id est quinquennio maturius quàm solebant. Ac plerisque iudicandi munus detrectantibus uix concessit, ut singulis decurijs per uices uacatio esset. Idem, Splendidum (inquit) uirum Græciæ'que prouinciæ principem, uerùm Latini sermonis ignarum, non solum albo iudicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit.

Album iudicũ.

Album iudicum appellat in quo eorum nomina descripta erant, qui earum erant decuriarum quæ uno quoque tempore iudicabant. ληξιαρχικὸν γραμματεῖον *dicitur, &* λεύκωμα *à Græcis. Vnde illud Plinianum in præfatione per metaphoram dictum, Cum hanc operam condicerem, non eras in hoc albo. Allusit enim ad morem eorum qui causas acturi in foro aut declamaturi, auditores corrogabant, quasi futuros iudices eloquentiæ aut facundiæ.*

Iudicandi munus graue et incommodum.

Graue autem detractandumq; fuisse iudicandi munus, ex uerbis Ciceronis intelligere licet in Prætura urbana: Vos (inquit) quod ad uestram famam, existimationem, salutem'que communem pertinet, iudices prospicite atque consulite. Splendor uester facit ut peccare sine summo reipub. detrimento ac periculo non possitis. Non enim potest sperare populus Ro. esse alios in senatu, qui rectè possint iudicare. Vos si non potueritis, necesse est cum de toto ordine desperarit, aliud genus hominum, atque aliam rationem iudiciorum requirat. Hoc si uobis adeò leuius uidetur, quòd putatis onus esse graue & incommodum iudicare: intelligere debetis primum interesse, utrũ id onus uosmetipsi reieceritis: an quod probare populo Ro. fidẽ uestram & religionem non potueritis, ideo uobis iudicãdi potestas erepta sit. Deinde etiã illud cogitate, quanto periculo uenturi simus ad eos iudices, quos propter odiũ uestri populus Ro. de uobis

uoluerit

uoluerit iudicare. Homines *scitote esse quosdam, quos tantum odium uestri ordinis teneat, ut hoc palàm iam dictitent, se istum, quem sciant esse hominem improbißimum, hoc uno nomine absolui uelle, ut ab senatu iudicia per ignominiam turpitudinemq́; auferantur.* Pro *quorum uerborum intelligentia sciendum id quod* Plutarchus *de* Caio Graccho *inquit,* Leges *scilicet eũ tulisse populares aduersus senatus potentiam: inter quas unam tulit de iudicibus.* Nam *cũ soli antea senatores iudicarent, ob eamq́; causam à plebe timerentur: trecentos ex equestri ordine adiecit, quos totidẽ senatoribus miscuit, ut unà iudicarẽt.* Hæc *lex potentiam senatus magna ex parte infregit.* Sylla *autẽ ex equestri ordine iterum transtulit ad senatum, cũ etiam tribunitiam potestatẽ sustulißet, quæ robur erat & columẽ populi.* At Pompeius *postea iudicia ad equestrẽ ordinem lege translata in populi gratiam senatui non restituit, cũ tribunitiã potestatẽ populo reddidisset, ut inquit idẽ* Plutarchus *in* Pompeio, *etiamsi in* Plutarcho Latinè *conuerso aliter locus ille legitur.* Cic. *in* Diuin. Populus Ro. *tametsi multis incõmodis difficultatibusq́; affectus est: tamen nihil æque in rep. atq; illam ueterẽ iudiciorũ uim grauitatemq́; requirit.* Iudiciorũ *desiderio tribunitia potestas efflagitata est: iudiciorum leuitate ordo alius ad res iudicandas postulatur.* Iudicum *culpa atq; dedecore etiam censorum nomẽ, quod asperius antea uideri solebat, id nunc poscitur, idq́; populare ac plausibile factum est.* Quo *in loco* Asconius *eius interpres, quasi ex persona* Ciceronis *ita inquit,* Gracchus *legem tulerat, ut equites* Romani *iudicarẽt: iudicauerunt per annos* xxx. *sine infamia. pòst uictor* Sylla *legem tulerat, ut senatorius ordo iudicaret: & iudicauit per annos decem turpiter. nunc* Aurelius Cotta *legem* De legibus iudicarijs.

fert, ut senatores & equites Rom. ac tribuni ærarij simul iudicēt. Et hoc est (inquit) quod Cicero dicit alium quoq; ordinem ad iudicandum postulari. Cicero pro Milone orationem habuit sequenti tempore. nam Diuinationem aliasq; in Verrem actiones scripsit, cum ædilitatem peteret. Milonem autem post consulatum defendit. In ea oratione pro Milone Asconius de M. Saufeio loquens: qui post iudicium Milonianū eadem lege Pompeiana accusatus est: Eum (inquit) condemnauerunt senatores decem: absoluerunt septem. cōdemnauerunt equites Ro. nouem: absoluerunt septem. sed ex Trib. ærarijs undecim absoluerunt, sex condemnauerunt. Idem Asconius in enarratione orationis in Pisonem, Legem (inquit) iudiciariam ante aliquot annos, quibus temporibus Verres accusatus est à Cicerone, tulit Aurelius Cotta prætor: qua cōmunicata sunt iudicia senatui & equitibus Ro. & tribunis ærarijs. Rursus deinde Pompeius in consulatu secundo, quo tempore oratio in Pisonem dicta est, promulgauit, ut amplißimo ex censu ex centurijs aliter quàm antea lecti iudices, æque tamē ex illis tribus ordinibus res iudicarent. De hac lege Pompeia loquens Cicero in Pisonē ita inquit, Ecquid uides? ecquid sentis, lege iudiciaria lata, quos posthac iudices simus habituri? non æque legetur quisquis uoluerit: nec quisquis noluerit nō legetur. Idem ad Q. fratrem de Sexto Cælio, Senatorum eum urna copiose absoluit, equitum adæquauit, tribuni ærarij condemnauerunt. Ex quo loco patet trium ordinum singulas ac discretas urnas fuisse, in quas suffragia conijcerētur tabellaria. Vrna est κάλπη & ὑδρία, id est sitella Latinè. In eam autem non tantum suffragia iudicum, sed & nomina conijciebantur, cum Prætor iudices sortiretur. Rursus Plinius libro XXXIII. de iudicibus ita

Vrna iudicialis.

ita inquit, Sed annuli planè medium ordinem tertium'que plebi & patribus inseruere: ac quod antea militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. nec pridem id factum. Diuo Augusto decurias ordinãte maior pars iudicum in ferreo annulo fuit: iiq; nõ equites, sed iudices uocabantur. equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum. Equitum quoque non nisi quatuor decuriæ fuere primò, uixq; milia singula in decurijs inuenta sunt, nondum prouincijs ad hoc munus admissis, seruatumq; est ad hodiernum diem, ne quis ex nouis iudicibus in ijs iudicaret. Decuriæ quoq; ipsæ discretæ pluribus nominibus fuere tribunorum æris & selectorum et iudicum. Præter hæc etiamnũ nongenti uocabãtur ex omnibus selecti ad custodienda suffragiorum scita in comitijs. Et diuisus hic quoq; ordo erat superba usurpatione nominum, cum alius se nongentum, alius selectum, alius tribunum appellaret. Tyberij demum principatus anno nono in ciuitatem uenit equester ordo, annulorumq; autoritati fama constituta est. Plinius his uerbis pecunias iudices appellat, propter quadringenta sestertia, qui census erat equestris. Propter quod ipse in præfatione libri decimiquarti queribunde ita inquit, Posteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit, postquam senator censu legi cœptus, iudex fieri censu: magistratum ducem'que nil magis exornare quàm census. Postquam cœpere orbitas in autoritate summa & potentia esse, captatio in quæstu fertilissimo, ac sola gaudia in possidendo, pessum iere uitæ precia, omnes'que à maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere, ac seruitute sola profici cœptum. Hactenus ille. Iudicum igitur appellatione equites intelligebãtur: licet scrupulosa quadam differnetia

Equites & iudices.

Selecti iudices.

Nongenti.

differentia equites & iudices & ſelecti diſcernerentur **Equites.** *poſt illam Auguſti condecuriationē:equitesq; propriè dicerentur,qui equo publico merebāt.Poſtea equites omnes dici cœpti ſunt, quibus uti annulo aureo liceret:ut ſenatores dicebantur, qui latoclauo uterentur. De ſelectis iu-* **Selecti iudices.** *dicibus Seneca lib.III. de beneficijs, Vbi uerò id de quo ſola ſapientia decernit,in controuerſiam incidit: non poteſt ad hoc ſumi iudex ex turba ſelectorum, quem cenſus in album & equeſtris hæreditas miſit. Cicero pro Aulo Cluentio, Deinde prætores tantū urbani,qui iurati debēt optimū quenq; in ſelectos iudices referre:nūquam ſibi ad eam rem cenſoriā ignominiam impedimento eſſe oportere duxerūt.Horatius in primo Serm.-& ſiue iubebat Vt facerem quid:habes autorem quo facias hoc,Vnum ex iudicibus ſelectis obijciebat. Id eſt ex equeſtri ordine.Cicero in Verrem,act.III.Cæterarum rerum ſelecti iudices ex ciuium Ro.conuentu proponi ſolent.Id eſt,equitibus qui illuc conueniunt. Idem alibi, Hic tu recuperatorem dabis illum ipſum, quem tu in cohorte tua Caßianum iudicem habebas,ſi qua res maior eſſet,Papyrium Potumonem hominem ſeuerū ex ueteri illa equeſtri diſciplina? quæ uerba* **Selectæ ſententiæ.** *per ironiā dicta ſunt.Selecti iudices ſunt præcipui,ἔκκριτοι, uel ad uerbū ἀπόλεκτοι.Vnde ſelectæ ſentētiæ Cic.de Nat. deor.κύριαι δόξαι. Inde dij ſelecti & præcipui diuo Auguſtino ex Varrone, libro ſexto & ſeptimo de Ciuitate. De iudiciorum translatione Plinius rurſus libro eodem trigeſimotertio, Iudicum autem(inquit) appellatione ſeparari eum ordinem primi omnium inſtituere Gracchi,diſcordi popularitate in contumeliam ſenatus. Mox ea debellata autoritas nominis uario ſeditionū euentu circa publicanos ſubſtitit, & aliquandiu tertiæ uires publicani fuere,M.*

re. M. Cicero demum stabiliuit equestre nomen in consulatu suo, ei senatum concilians, ex eo se ordine prouectum esse celebrans, & ei uires peculiari popularitate quærens. Ab eo tempore plane hoc tertium corpus in republica factum est, cœpitq; adijci senatui populoq; Romano equester ordo. Qua de causa etiam nunc post populum scribitur, quia nouissime cœptus est adijci. Quod de publicanis dicit Plinius, hoc Cicero pro Plancio declarat his uerbis, Adiungam, si uis, id quod huic obesse putas: patrem publicanum. Qui ordo quanto adiumento sit in honorem quis nescit? Flos enim equitum Romanorum, ornamentum ciuitatis, firmamentum reipub. publicanorum ordine continetur. Ex ijs uerò quæ diximus de Senatu, non est id intelligendum & sentiendum, quasi senatus in curiam coactus uel controuersias uel crimina iudicaret: sed quòd uiri Senatores in decurias distinctas distributi, iudicare cogerentur: uel uiri equites in decurias etiam ipsi distributi eo tempore quo iudicia ad eum ordinem translata sunt, iudicandi munere necessario fungerentur, ad idq; prætoris imperio cogerentur: ita ut singulæ decuriæ iudicum uacationem iudicandi in orbem haberent Augusti instituto. Decuriæ iudicũ *De cognitione autem senatus, & an reos iudicauerit, nos in superiore editione copiose diximus. Neque uerò uniuersæ decuriæ sigillatim ad iudicandum sedebant: sed ex ea decuria, cuius uices tum erant iudicandi, certus ac constitutus numerus assumebatur sortibus ex urna ductis, cum res aliqua nata iudicium poscebat: eaq; erat Prætoris potestas, qui ob id iudex quæstionis in criminalibus iudicijs uocabatur, ut in superioribus explicatum est. Inde illud Satyrici, – improba quamuis Gratia fallacis Prætoris uicerit urnam. Prætor enim summam potestatem iudicio-* Prætor iudicijs præerat & iudicibus.

rum

rum habebat, præeratq; iudicum sortitioni reiectioniq;, & rursus subsortitioni in locum reiectorum:ipse pro tribunali sedens, cum interim iudices in subsellijs essent: ex quo factum est, ut subsellia pro foro Rom. accipiantur, in quo publica iudicia exercebantur, ut in superiore editione dictum est. Martialis etiam pro iudicibus lib. pri. Sextiliane bibis quantum subsellia quinq;. Ab ea autem consuetudine antiqua sortiendi iudices remansit apud nostros uocabulum iudiciale. Iurisdictionem enim resortitum uocant, & resortiri apud curiam dicunt, uel apud aliud forum, eos quibus cōstituta est disceptatio in curia uel alibi: hoc est, qui huic aut illi iurisdictioni attributi sunt antiquitus.

Numerus Iudicantium. *Numerus uerò plenus ac legitimus in iudicijs publicis quæstionibusq; rerum capitalium exercendis & iudicandis, quinq; erant & septuaginta uiri, ut ex Cicerone in Pisonem intelligendum datur, cum ita inquit, An ergo expectem, dum de te quinq; & septuaginta tabellæ diripiantur? de quo iam omnes mortales omnium generum, ætatum, ordinum, iudicauerunt. In causa tamen Miloniana, ut tradit Asconius, Gn. Domitius, qui quæstor, id est, quæstionis iudex, suffragio populi creatus erat: legem quandam iudiciariam exercuit, qua lege cauebatur, ut priusquam causa ageretur, testes per triduum audirentur: dicta autem eorum iudices confirmarent quarta die, & ut adesse omnes in diem posterum iuberentur, coramq; accusatore ac reo, pilæ, in quibus nomina iudicum inscripta erant, æquarētur. Dein rursus postera die sortitio iudicum fieret unius & septuaginta: qui numerus cum sorte obtigisset, ij protinus sessum irent: tum ad dicēdum accusator duas oras, reus tres haberet, eodemq; illo die reus iudicaretur. prius autem quàm sentētiæ ferrentur, quinos ex singulis*

gulis ordinibus accusator, totidem reus reijceret: ita ut numerus iudicum relinqueretur qui sententias ferrent, unus & quinquaginta. Apud Græcos longè maior erat numerus, & interdũ supra mille. Reijcere iudices est recusare, ut nunc loquũtur. dicitur à Græcis ἀπολέγειν δικαστὰς. Cicero in Ver. act. 1. Ut primum è prouincia redijt, redemptio est huius iudicij facta. ea mansit in conditione atq; pacto usq; ad eum finem, dum iudices reiecti sunt. Posteaquam reiectio iudicum facta est: quòd in sortitione, istius spem fortuna populi Ro. & in reijciendis iudicibus mea diligentia istorũ impudentiam uicerat: renunciata est tota conductio. Idem Asconius in Diuinationẽ, moris fuisse scribit, celebrata iudicum reiectione haberi in officio prætoris, & in arca reponi nomina iudicum selectorum: reiectionemq; ideo dictam, quia cũ multi iudices à prætore ad cõsilium aduocãdi essent, qui quæstor erat in publica aliqua causa, ut ambitus, repetundarũ, maiestatis: necesse erat primum de curia cõscribi senatoria: eo scilicet tempore cum senatus iudicaret. Deinde in urnã sortitò mitti, ut de pluribus necessarius numerus confici posset. Tertio permitti accusatori ac reo, ut ex illo numero reijcerent quos putarent sibi iniquos aut aliqua ratione incõmodos fore. Reiectione autẽ facta, in eorũ locum qui reiecti fuerãt Prætor alios subsortiebatur, quoad numerus legitimus impleretur quæ subsortitio dicebatur. Nã prima delectio sortitio erat: hæc autem subsortitio. His peractis iudices in leges iurabant, ut obstricti religione iudicarent. cũ iurassent omnes præter Prætorem, nomina eorum libellis (ut supra dictum est) continebantur, & ubique habebantur, ne pro selectis iudicibus (ut fit in multitudine) aliqui suppositi corruptiq; iudicarent. Hactenus ille. Propterea in superiore loco non

Selecti iudices.
De reiectione & subsortitione iudicum.

eo non pilæ, sed libelli legendum puto apud eundem. Ipse *in præturam urbanam, de* Oppianico *iudicio loquens, cuius multa mentio apud* Ciceronem *pro* Cluentio, Putauit (*inquit*) *Verres eodem loco supponi potuisse iudices qui se corrupti absoluerent, quemadmodum suppositi erant qui* Oppianicum *condemnarant.* Nanque *Cursius sodalis eius, iudex quæstionis, subsortiebatur in locum non reiectorum, quos iste redemerat improbos iudices, quibus ad uenales sententias proferendas ultimo die subiectis uteretur. Facile autem pro ueris iudicibus improbi supponi poterant, uolente hoc iudice quæstionis, & illis patientibus qui iudices erant, quia nisi citati non considebant, & graue onus erat & incommodum iudicare.* Ex antè *dictis intelligi clarius uerba* Ciceronis *illa possunt ad* Atticum *libro primo de iudicio* Claudiano, *Nam ut reiectio facta est clamoribus maximis, cum accusator tanquam censor bonus homines nequißimos reijceret, reus tanquam clemens lanista frugalißimum quenque secerneret: ut primum iudices consederunt, ualde diffidere boni cœperunt.* Non *enim unquam turpior in ludo talario concessus fuit.* Maculosi *senatores, nudi equites, tribuni non tam ærarij, quàm ut appellantur, ærati: pauci tamen boni inerant, quos reiectione fugare ille non potuerat.* Aeratos *appellat uel obæratos uel nũmatos, et corruptione locupletatos.* Et *inferius,* Ita *summo discessu bonorum, pleno foro seruorũ* XXV. *iudices ita fortes tũ fuerũt, ut summo proposito periculo uel perire maluerint, q̃ perdere omnia.* XXXI. *fuerunt quos fames magis quàm fama cõmouerit.* Secundũ *hæc uerba, iudices* LVI. *fuerũt.* I*pse ad* Q. *fratrẽ de iudicio* Gabiniano *loquens,* LXX. *iudices fuisse dicit: à duobus & uiginti damnatũ* Gabinium, *ab alijs in gratiam*

gratiam Pompeij absolutũ. Plinius Iunior ad Vrsum scribens, quem ipse in senatu defendit repetundarum reum: Actionem (inquit) meam, ut prælia solet, nox diremit. Egeram horis tribus & dimidia: supererat sesquihora. Nam cum ex lege accusator sex horas, nouem reus accepisset: ita diuiserat tempora reus inter me & eum qui dicturus pòst erat, ut ego quinq; horis, ille reliquis uteretur. Idem inferius, Successit mihi Lucerius Albinus tam apte, ut orationes nostræ uarietatẽ duarum, contextũ unius habuisse credantur. Respõdit Herennius Pollio instanter & grauiter: deinde Theophanes rursus dixit in noctem, atq; etiam illatis lucernis. Postero die egerũt pro Basso Titius Homulus & Fronto mirificè. quartum diem probationes occupauerũt. Ex quibus uerbis facile est colligere, pluribus actionibus & accusatores & reos uti solitos esse, quas replicationes hodie duplicationesq; uocant: nec pluribus modo actionibus, sed pluribus quoque aduocatis & oratoribus. Idem Plinius, Censuit Bebius Macer consul designatus, lege repetundarũ Bassum teneri: Cœpio salua dignitate iudices dandos. uterq; rectè. Quî fieri potest inquis, cum tam diuersa censuerint? quia scilicet & Macro legem intuenti, consentaneum fuit damnare eum qui contra legem munera acceperat, & Cœpio cum putaret licere senatui, sicut licet, & mitigare leges & intẽdere: nõ sine ratione ueniam dedit facto uetito quidem non tamen inusitato. Præualuit sentẽtia Cœpionis. His uerbis intelligo senatum noluisse damnare reum lege repetundarum (nondum enim iudicia publica extra ordinem exercebãtur) sed iudices dedisse, qui reum non ex formula legis repet. iudicarent, sed extra ordinem pro arbitrio in eum animaduerterent. Asconius in eandem Præturam enarrãs

illa uerba, Vt cum horis nostris nos essemus usi, tu binis ludis interpositis quadragesimo pòst die responderes, Suas horas ait xx. dies Ciceronem intellexisse, qui accusatori Legitimi dies. *legitimi erant ad accusandum, & totidem defensori ad respondendum. Græci etiam non libera spatia ad agendũ oratoribus, sed ad aquæ stillicidium dabant, clepsydras appellantes: ut nunc horarum spatia non horoscopis tantum, sed etiam uasculis arenarijs distinguimus in medio strigosis ac pertusis: in quibus arena ad pollinariam exilitatem succreta, uasculi conuersionibus ultro citroq́; commeando, horas metitur. Cicero lib. III. de Oratore, de Pericle loquens, Ad hunc non clamator aliquis ad clepsydram latrare docuerat: sed ut accepimus, Clazomenius ille Anaxagoras, uir summus in maximarum rerum scientia. Idem Plinius de accusatione Prisci & Martiani in senatu loquens, Dixi horis pene quinq;: nam clepsydris, quas spatiosissimas acceperam, sunt additæ quatuor. Respondit mihi pro Martio Cl. Marcellinus. Missus deinde senatus & reuocatus in posterum. neque enim inchoari poterat actio nisi ut noctis interuentu scinderetur. Et inferius, Itaq; in tertium diem probationes exierunt. Iam* Iudicium in senatu factum. *hoc ipsum pulchrum & antiquum: senatum nocte dimitti, triduo uocari, triduo contineri. deinde subdit decretum senatus. Ex quo loco liquet reum peractum damnatumq́; Priscum: de quo antè dixerat, excessisse eum immanitate & sæuitia, crimina quibus dari iudices possent, cum ipse ob homines innocentes damnandos interficiendosq́; pecunias accepisset: eamq́; causam fuisse quamobrem senatus ultra repetundarum legem quæstionem de eo habuisset, qui senatus ut legum pœnas remittere, sic etiam poterat intendere. Atque ita Romani Græcorum more*

ad

ad clepsydram orabant. Qui mos (ut opinor) inualuit Ciceronis ætate: quanquam in causa Rabyrij in semihoræ circulum ab Labieno accusatore coactum se esse Cicero ipse conqueritur. Neq; uerò semper ad clepsydram dicere iubebantur, sed sæpe liberæ actiones erant: ut ex Plinio ostenditur lib. VI. *epistol. Iam illa periucunda unà dicētibus, quòd Regulus libera tempora petebat, quòd audituros corrogabat: quid denique iucundius, quàm sub alterius inuidia, quandiu uelis, & in alieno auditorio, quasi deprehensum commode dicere? His enim uerbis significat eum qui libera dicendi spatia petebat, itidem aduersario concedere: ita ut is qui respondebat, posset uel longiorem uel breuiorem orationem habere citra inuidiæ aut pudoris periculum, cum ex tempore respōdere uideretur, palamq; ea corona quam ipse Regulus inuitauerat. Et rursus, Nam postquam obijt Regulus, illa increbruit & inualuit consuetudo, binas uel singulas clepsydras interdum & dimidias dandi & petendi. nam qui dicunt, egisse malunt quàm agere: & qui audiūt, finiri quàm iudicare. Et rursus, An nos sapientiores maioribus nostris? nos legibus ipsis iustiores? quæ tot horas, tot dies, tot cōperendinationes largiuntur? nos paucioribus clepsydris præcipitamus causas, quæ diebus explicari solebāt. Quāta autē clepsydræ mensura fuerit, mihi non constat. Et illud ipsius Plinij de* XII. *clepsydris, uarie in exemplaribus legitur: nec horæ illæ (ut opinor) æquinoctiales fuerunt, quales nunc obseruamus, sed temporales erant atq; uulgares. hoc Græci* πρὸς ὕδωρ μεμετρημένον λέγειν *dicūt. unde illud Demosthenicū:* ἀναστὰς ἐν τῷ ἐμῷ ὕδατι εἰπάτω, *dicat (inquit) uel ad clepsydrā meā. Apparitor autē, qui aquā infundebat et huic ministerio præfectus erat,* ἐφύδωρ

Ad clepsydram orare.

Interdum libera dicendi tempora dabantur.

Plures clepsydræ dabātur actoribus causarum.

appellabatur. & prouerbium inde natum, ὑπὲρ τὸ ὕδωρ ἐκχωόμενον ἀπεῖν. Supra clepsydram dicere, & præter aquam, & aquã perdere apud Quintilianũ in x I. aliaq; non pauca. Ad iudiciorũ etiam Romanorũ morem intelligendum, unde copia magna Latinarũ locutionũ existit, ea quoq; pertinent, quæ nos pridẽ de ampliatione & cõperendinatione diximus, alijsq; forensibus uocabulis: quæ hic repetenda nequaquã aut perstringenda duximus. De centumuiralibus etiã causis consessuq; centumuirali satis explicatum est, quẽ idem Prætor in quatuor hastas cogebat. Dictum uerò Iurisconsulti hoc in loco de decurijs iudicum intelligendũ censeo: hoc sensu, ut equites Ro. uel senatores alijq; in decurias distributi, quorum scilicet nomina in albo decuriarũ scripta, ad ærariumq; delata erãt: parere Prætori consilium cogenti ad iudicium publicum exercendum astringerẽtur. Inde illud Plinianũ lib. I I I I. epist. Eia tu (inquit) cum proximè res agentur, quoquo modo ad iudicãdum ueni. nihil est quòd in dexterã aurẽ fiducia mei dormias: non impune cessatur. Ecce Licinius Nepos Prætor acer & fortis, mulctam etiã dixit senatori. egit ille in senatu causam suam: egit autem sic ut deprecaretur. remissa est mulcta: sed timuit, sed rogauit, sed opus uenia fuit. Dices, Non omnes prætores tam seueri. Falleris: nam uel instituere uel reducere huiusmodi exemplum nõ nisi seueri possunt: institutũ reductum'ue exercere uel leuissimi possunt. Idem ad Traianum, Cum citarem iudices domine conuentum inchoaturus, Flauius Archippus uacationẽ petere cœpit ut philosophus. Fuerunt qui dicerent non liberandum eum iudicandi necessitate, sed omnino tollendum de iudicum numero. Hæc Plinius ad Traianum scripsit cum esset in Asia. Cicero in quinta

Aquam perdere.

Iudicandi necessitas inter munera personalia habebatur.

Philip.

Philip. legem iudiciariã ab Antonio latam irridens, tertiamq́; iudicum decuriam ex aleatoribus & Græcis exulibus conſcriptã: Sunt item (inquit) lecti iudices, qui fortaſſe excuſabuntur. habent enim legitimam excuſationẽ: exilij cauſa ſolum uertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. Qui autẽ iudex de controuerſia aliqua cognouiſſet, is ſententiam ferre cogebatur, niſi iuraret de cauſa ſibi non liquere. cuius rei exemplum eſt apud Gellium lib. XIII. quod nos alibi adnotauimus, cum de die diffundendo ſcriberemus. Eodem etiam pertinet id, quod Cicero in oratione pro Rabyrio dixit, equeſtrem ordinẽ illo capite legis repetundarũ non teneri, ſi quis ob rem iudicandam pecuniam accepiſſet: ſed ſenatores tantum teneri. eamq́; eius differentiæ cauſam eſſe affirmat, quòd poſt iudicia ab Senatu ad equites translata, ſenatores iudicandi neceſſitate non obſtringerentur, equites aſtringerentur. cuius orationis locum tranſcribere quoniã longum eſſet: duos tantum uerſus citabimus: Tu tamen es iudex, ut ego ſenator, ita eſt: ſed tu iſtud petiſti: ego hoc cogor. quare aut iudici mihi eſſe nõ liceat. aut legem lege ſenatoria non timere. Apud Athenienſes etiam hoc munus iudicandi neceſſarium fuiſſe ut militandi, ex Demoſthene intelligimus in tertio Olynthiacôn, ὅλως δ' οὔτ' ἀφελὼν οὔτε προσθεὶς πλὴν μικρῶν, τὴν ἀταξίαν ἀνελὼν, εἰς τάξιν ἤγαγον τὴν πόλιν τὴν αὐτὴν, τοῦ λαβεῖν, τοῦ στρατεύεσθαι, τοῦ δικάζειν, τοῦ ποιεῖν τοῦθ' ὅ, τι καθ' ἡλικίαν ἕκαστος εἶχε. *Ad ſummã nec addens nec demens præter pauca, immunitatis tantũ licentia ſublata, in eundẽ ordinẽ ciuitatẽ redegi: æqua ut cõditione capiant, militẽt, iudicẽt: id deniq́; faciãt quod quiſq; per ætatẽ facere poteſt. Iudicantes autẽ iudicãdi mercedẽ* τὸ δικαστικὸν *accipiebãt, hoc eſt ſportulas iudiciales, quod Ariſtopha-* **Sportulæ iudiciales.**

 nes

nes τριώβολον appellat. Sicq; in prouincijs factitabatur, quæ Romano imperio regebantur, ut ex ea epistola Plinij ad Traianum ostenditur: omniaq; ad iudicia publica priuataq; pertinentia, in prouincijs ad Romanæ urbis exemplu ordinata sunt tandem, ut ex Cornelio Tacito nouimus: qui lib. x i i. ita scribit, de Claudio principe loquens, Eodem anno sæpius audita uox Principis: parem uim rerũ habendã à procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset, ac ne fortuito prolapsus uideretur, senatus quoq; consulto cautum plenius quàm antea & uberius. Nam diuus Augustus apud equestres, qui Aegypto præsiderent, lege agi, decretaq; eorũ perinde haberi iusserat, acsi Romani magistratus cõstituissent. Mox alias per prouincias & in Vrbe pleraq; cõcessa sunt, quæ olim à Prætoribus noscebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo toties seditione aut armis certatum, cum Sempronijs rogationibus equester ordo in possessione iudiciorum locaretur, aut rursum Seruiliæ leges senatui iudicia redderent, Mariusq; & Sylla olim de eo uel præcipue bellarẽt. Per Sempronias rogationes leges Gracchi significat: de quibus antè diximus. Non est autem intelligendum quòd omnes qui equites erant Roma. iudicarent: sed ij demum qui ex equestri ordine cõdecuriabãtur. nam quatuor de-

Quinque iudicum decuriæ.

curijs iudicum quintam Caius princeps addidit. Quum uero etiã tum grauate equites iudicarent, sextamq; adijci decuriã à Galba precarentur: non modo Galba negauit, sed etiam cõcessum à Claudio beneficium, ne hyeme initioq; anni ad iudicandum euocarẽtur, eripuit. Propterea sub Augusto, cum decuriæ uix essent millenariæ, per paucitatẽ equitũ Ro. equester ordo sub Tyberio ius annulorum aureorũ obtinuit constituto censu quadringẽtorum milium

milium: de quo in libro de Asse diximus. Vnde factum est ut in eum ordinem certatim transiretur: & (ut Plinij uerbis utamur) gregatim id insigne appeti cœptum. Propter quod Caius princeps quintam decuriam adiecit: tantumq; natum est fastus, ut quæ sub diuo Augusto impleri nõ potuerant decuriæ, non caperent postea cum ordinem. Cæterum animaduertẽdi in facinorosos ea erat ratio, ut primum ad triumuiros capitales crimina deferrẽtur: hi ut ad Prætorẽ delata referrent: Prætor iudicium consessumq; cogeret, iudicesq; in consiliũ mitteret: Triumuiri capitales rursus decretũ consilij exequerentur. Valerius lib. v. Tam admirabilis spectaculi nouitas ab ipso custode ad triumuirum, à triumuiro ad Prætorem, à Prætore ad consilium iudicum perlata. Idem alibi, Sanguinis ingenui mulierem Prætor apud tribunal suum capitali crimine damnatam, triumuiro in carcere necandam tradidit. Alibi, Vt suspectus (inquit) in parricidio, & ob id latens per triumuirum cõquireretur. Liuius, Triumuiris capitalibus mandatum ut uigilias disponerẽt per urbem. Cicero pro Cluen. Liberti Asinij in Auilium inuadunt, & hominem ante pedes Quinti Manilij, qui tum erat triumuir, constituunt. Atq; ille continuo nullo teste, nullo iudice, recẽtis maleficij consciẽtia perterritus, omnia ut paulo antè dicta sunt, exponit: Asiniumq; à se interfectum fatetur. Pomponius in cap. altero, De origine iuris, ait eos fuisse cõstitutos, ut cum animaduerti in aliquẽ oporteret, interuentu eorum fieret. His similes erant Athenis undecim numero uiri, quos νομοφύλακας uocabant: alij ipsi νομοφύλακες ab ijs de quibus in priore editione disseruimus. quorum undecimuirorum Aristoteles in VI. Politicôn meminit, ut custodijs præfectorum: simileq; erat Romæ triumuiris permitti, ut

Ratio animaduertẽdi olim in flagitiosos homines.

Triumuiri capitales.

Vndẽcimuiri Athenis.

ti, ut Athenis undecimuiris. Xenophon *in pri.* τῶν ἑλληνικῶν, ἂν δὲ δόξωσιν ἀδικεῖν, θανάτῳ ζημιῶσαι, καὶ τοῖς ἕνδεκα παραδοῦναι. Et *apud* Demosthenem κατὰ Τιμοκράτους. Eò *autem temporis lapsu usus processit, ut prouinciarum præsides, quos* ἐπάρχους Græci *uocant, iudices appellati sint.* Lam-

Iudices.

pridius in Alexandro, Iudices *cum promoueret, exemplo ueterũ, ut & Cicero docet, argẽto & necessarijs instruebat: ita ut præsides prouinciarũ acciperent argenti pondo uicena, phialas senas, mulos equosq́; binos, uestes forenses binas, domesticas singulas, aureos cẽtenos, coquos singulos. Sic accipitur iudex in l.* Quisquis, Si *certũ petatur,* Cod. *& in titulo,* De *cursu publico, & alijs quibusdã*

Dies iudiciales.

in locis. E*rãt etiã dies certi iudiciales, id est* κρίσιμοι: *quorum meminit* Capitolinus *in* M. Philosopho *his uerbis,* Fa*stis dies iudiciarios addidit, ita ut ducentos triginta dies annuos rebus agendis litibusq́; disceptandis constitueret.*

Dij iudiciorũ præsides.

Deos *autem iudiciorum præsides* Castorem & Pollucem *antiqui in foro constituebant.* Quare Cicero *in fine* Verrinarum *deos inuocans,* Vosq́; *(inquit) omniũ rerum forensium, consiliorũ maximorũ, legum iudiciorumq́; arbitri & testes, celeberrimo in loco prætorij locati* Pollux & Castor*: cæteros item deos deasq́; omnes imploro atq́; obtestor. & reliqua.* Ex *ipso autem in oratione pro* Cluentio,

Sententiæ interdum palàm ferebantur.

conijcimus sententias interdum à iudicibus palàm ferri solitas esse, ut hodie fit, duntaxat si uel actor uel reus hoc postulasset. quorum iudicum ut nomen primum cuiusq́; ex urna exierat, ita is primus sententiã rogabatur. Consurgunt*(inquit ille) iudices in consilium: cum sentẽtias* Oppianicus*(quæ tum erat potestas) palàm ferri uelle dixisset, ut* Stalenus *scire posset, quid cuiq́; deberetur. uaria iudicũ genera: nummarij pauci, sed omnes irati: ut qui*

accip

accipere in campo consueuerunt, ijs candidatis quorum nūmos suppressos esse putant, inimicissimi esse solent. Sic eiusmodi iudices infesti tum reo uenerant: cæteri nocentissimū esse arbitrabantur: sed expectabant sententias eorum quos corruptos putabāt, ut ex ijs constituerēt, à quo iudicium corruptum uideretur. Ecce tibi eiusmodi sortitio, ut in primis Bulbo & Staleno & Guttæ esset iudicandū. Summa omniū expectatio, quidnam sententiæ ferrent leues ac nūmarij iudices: atq; illi omnes sine ulla dubitatione cōdemnant. Hactenus Cicero. Cuius uerba ut intelligantur, scire oportet Oppianicum fuisse reum: Stalenum autem unum ex iudicibus fuisse, qui iudices ipse aut magnā eorum partem corrūpendos redemerat. Sequitur in eodem loco Ciceronis, Hic tum iniectus est hominibus scrupulus & quædam dubitatio, quidnam esset actum. deinde homines sapientes ex uetere illa iudiciorum disciplina, qui neq; absoluere hominem nocentissimum possent, neq; eum de quo esset orta suspitio pecunia oppugnatū, re illa incognita primo condemnare uellent, non liquere dixerunt. Ex quo loco id ostenditur quod alibi diximus, eos qui condemnare nollent, hoc modo defungi posse iudicandi necessitate. Quòd uero plærūq; tabellæ clàm conijcerentur, ex eadem oratione patet: Itum est (inquit) in consilium: omnibus sententijs præter unam quam suā Stalenus esse dicebat, Scamander prima actione condemnatus est. Illud uerò memorabile, quod in sententijs ferendis non reum crimen admisisse pronunciabant, se admisisse uideri. Id quod à Cicerone significatur in Verrē actione sexta: quo in loco Verri obijcit, quòd fugitiuos bellum molientes in Italia comprehensos, de consilijq; sentētia damnatos, ipse pòst pœnæ exemerit: O' præclarum (inquit)

Non liquere de causa interdum dicebant.

Videri crimen admissum pronūciabāt, quasi cōiectura utentes.

Imperatorem.comprehendi iußit: quis non pertimescat? causam dicere dominos: quid seruis tam formidolosum? fecisse uideri pronunciauit: ortam uidetur flammam paucorum dolore ac morte restinxisse. quid deinde sequitur? uerbera atque ignes: & ad metum cæterorum, cruciatus & crux. hisce omnibus sunt liberati. Sic Plinius libro XIIII. Gn. Domitius iudex pronunciauit mulierem uideri plus uini bibisse quàm ualetudinis causa, uiro insciente: ac dote mulctauit. Cuius rei exemplum est in cap.I.suprà,Ad Turpil. Quæri (inquit Marcellus) possit: si ita fuerit interlocutus, Lucius Titius temere uidetur accusasse: an calumniatorem pronuntiasse uideatur. Id'que non in iudicando modo prisci, sed testificando etiam obseruabant. Cuius instituti originem ex Academicorum opinione emanasse, Cicero docere uidetur circa finem Academicarum quæstionum. de Academicis enim loquens, qui scientiam ex catalepsi ortam è rebus humanis tollebant, ita inquit, Quam rationem maiorum etiam comprobat diligentia: qui primum iurare ex sui animi sententia quenque uoluerunt: deinde teneri si sciens falleret, quòd inscientia multa uersaretur in uita. Tum qui testimonium diceret, ut arbitrari se diceret etiam quod ipse uidisset: quæ'que iurati iudices cognouissent, ea non ut esse facta, sed ut uideri, pronunciarent. Ex eo more est illud Vlpiani tract. De iure fisci, Cum quidam capitis reus emancipasset filium, ut hæreditatem adiret: rescriptum est non uideri in fraudem fisci factum, quod acquisitum non est. Postremo quod de decurijs iudicum, de'que iudicandi necessitate dictum est, ita intelligendum arbitror, ut tam rerum priuatarum iudices in decurijs quàm publicarum essent.

Etenim

Etenim Tranquillus in loco superius citato, Ad tres iudicum decurias (inquit) quartam addidit, quæ ducenariorum uocaretur, iudicaretq; de leuioribus summis. quam appellationem non causarum æstimatione, sed à censu potius ortam esse opinor: ut fuerint ducenarij iudices, qui dimidium census equestris poßidebant: licet procurator ducenarius apud Cyprianum de Martiale aliter accipi uideatur. Gellius etiam causarum priuatarum meminit his uerbis lib. XIII. Quo primum tempore à Prætoribus lectus in iudices sum, ut iudicia quæ appellantur priuata susciperem: libros utriusque linguæ de officio iudicis scriptos cōquisiui. Et rursus Tranquillus in Claudio, Iis qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidissent, restituit actiones. His addendum existimaui, quod haud scio an perpaucis animaduersum sit: nos autem antea stricti̅m adnotauimus, quòd cum in iure dicūt oratores, apud Prætorem intelligere debemus. ut apud Ciceronem lib. I. de Oratore, Nam uolitare in foro, hærere in iure ac Prætorum tribunalibus, iudicia priuata magnarū rerū obire, in quibus sæpe non de facto, sed de iure certetur: iactare se in causis centumuiralibus, insignis est impudētiæ. Vnde locus ille Ciceronis in secundo Rhetoricorum clarioris erit intellectus: de translationibus enim loquens, quas Iurisconsulti exceptiones & præscriptiones uocant, ita inquit, Atque in nostra quidem consuetudine multis de causis fit, ut rarius incidant translationes. nam & Prætorijs exceptionibus multæ excluduntur actiones, & ita ius ciuile habemus constitutum, ut causa cadat is, qui non quemadmodum oportet, egerit. Quare in iure plerunque uersantur. ibi enim & exceptiones postulantur, & certo quodam modo agendi potestas datur: & omnis conceptio

Ducenarij iudices.

In iure.

ceptio priuatorum iudiciorum constituitur. Quæ autem In iudicio. *in ipsis iudicijs rarius incidunt, eiusmodi sunt, ut per se minus firmitudinis habeant. Quibus uerbis significat constitutionem causæ translatiuam (quam finem tum declinatorium, tum non procedendi hodie pragmatici iudicesq́; uocitant) raro in iudicijs Romanis incidere & agitari solitam: propterea quod & petitiones & exceptiones à Prætore ante iudicia ipsa constituebantur, & quodam uelut præscripto formulam suam accipiebant: unde fiebat, ut sicut agendi formulam actor, ita præscribendi & excipiendi defensor apud tribunal impetrandam haberet: si quidem eiusmodi esset causa nata quæ exceptionem admitteret. Iudiciorum autē appellatione recuperatoriam iurisdictionē Cicero intelligi uoluit. Prætor enim post constitutum iudicium recuperatores dabat: quibus iurisdictionē mandabat priuatarum causarū, qui delegati iudices postea appellari cœpti sunt à recētioribus. delegatæ enim iurisdictionis uocabulo Papinianus usus est in tractatu, De officio eius, cui mandata est iurisdictio. Recu*Recuperatoria iudicia.*peratorij iudicij exēplum est apud Ciceronē in oratione pro Cecinna, quam orationem ipse apud recuperatores perorauit: sponsione facta interdicto Vndeui. SI autē & NI particulis Prætores utebantur in cōceptionibus iudicij recuperatorij, ut apud Ciceronē in Frumēta. Iudicium erat, Si pateret iugera eiusmodi fundi esse plura, quàm colonus esset professus, tum Xenon dānaretur. Xenon recuperatores de coborte latronū sibi parari uidebat: tamē iudiciū accepturū se esse dicebat. Et in Diuinatione, Vocari ad se Agonidem iubet: iudicium dat statim si pateret eam se & sua Veneris esse dixisse: iudicant recuperatores id quod necesse erat: neq; enim erat dubium cuiquā quin*

illa

illa dixisset, Iste in possessionem bonorũ mulieris mittit: ipsam Veneris in seruitutẽ adiudicat. Ex quibus uerbis satis liquet, quo modo Prætores et quatenus iurisdictionẽ mandare soliti sint. Et pro Cecinna, *At hoc quidã iam uetus est, & maiorũ exemplo usitatũ, ut cum ad uim faciendam ueniretur, si quos armatos, quãuis procul conspexissent ut statim testificati discederẽt: optimè sponsionẽ facere possent, ni aduersus edictum Prætoris uis facta esset.* Constitutionis uerò Prætoriæ quod quidem ad formulas actionũ & interdictorũ pertinet, multa sunt in libris Pãdectarũ uestigia: ut in tractatu, Vti poßidetis, De cloacis hoc interdictum non dabo: neque pluris quàm quanti ea res erit, intra annum quo primũ experiundi potestas fuerit, agere permittã. De exceptionibus cõstituendis est locus in secundo Rhetoric. *Agit is cui manus præcisa est iniuriarum: postulat is qui cum agitur à Prætore exceptionem: extra quam si in reum capitis præiudiciũ fiat: hic is qui agit, iudiciũ purum postulat: is qui cum agitur, exceptionem addi ait oportere. Quæstio est, excipiendũ sit an non. ratio: nõ enim oportet in recuperatorio iudicio eius maleficij, de quo inter sicarios quæritur, præiudiciũ fieri.* Hactenus ille. Recuperatoribus similes erant apud Græcos qui διαιτηταὶ uocabantur: non αἱρετοὶ, sed κληρωτοί. hodie huiuscemodi iudiciorũ constitutiones principalibus rescriptis fiunt, à nostroq; collegio postulãtur, duntaxat nisi cancellarius adsit, cuius earum rerum summa est cognitio. Iudicia igitur Cicero in loco superius prolato priuata & recuperatoria intelligi uoluit. ut in primo de Oratore, *Alterum est quod remoto foro, concione, iudicijs, senatu, statuisti oratorẽ in omni genere sermonis & humanitatis esse perfectũ.* hoc loco iudicia publica intelligimus

De exceptionibus.

gimus. pro quo paulò superius subsellia dixerat: Ne semper forum, subsellia, rostra, curiamq; meditere. Forum hic priuata iudicia intelligo: acsi dixisset, iudicia priuata publicaq;, cōciones & sentētias in senatu dicēdas. Plinius in epistolis, Vt mihi Attilius noster expresse dixisse uideatur: sic in foro pueros à centumuiralibus causis auspicari, ut ab Homero in scholis. Fori tamen appellatione, interdum subsellia intelliguntur: hoc est iudicia publica quæ in foro Romano exercebantur sub diuo, ut uidetur ex Fabio lib. x. his uerbis, Quod accidisse Portio Latroni traditur, ut cum ei summam in scholis opinionem obtinenti, causa in foro esset oranda: impense petierit, uti subsellia in Basilicam transferrentur: ita illi cœlum nouum fuit, ut oīs eius eloquētia cōtineri tecto ac parietibus uideretur. Sic apud Athenienses ἡλιαία uocabatur μέγιστον δικαστήριον, ex eo quòd subdialis esset consessus, διὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἡλίου καθίζεσθαι τοὺς δικαστάς. Iudicum autem merces erat, τριώβολον siue ἡμίδραχμον duo sestertij Romani, quæ pecunia è publico dabatur. Aristophanes Ἱππεῦσιν, ὦ γέροντες ἡλιασταὶ φράτορες τριωβόλου, οὓς ἐγὼ βόσκω κεκραγώς. & plenius ἐν σφηξίν: summa enim uectigalium & tributorum collecta ad duo milia talentorum, ita subdit, ἀπὸ τούτων νῦν μισθὸν κατάθες τοῖσι δικασταῖς ἓξ χιλιάσιν: & sex milibus centum & quinquaginta talenta attribuit. Vt autem τὸ δικαστικὸν dabatur τοῖς ἡλιασταῖς, & iudicantibus τὸ τριώβολον: sic τὸ συνηγορικὸν patronis, & causidicis ἡ δραχμὴ stipendiū diurnū, q̄ decē erant sorte lecti, & erat annuus magistratus. Aristophanes ἐν σφηξὶν de iudicibus loquens, ὡς ὅστις ἂν ὑμῶν ὕστερος ἔλθῃ τοῦ σημείου, τὸ τριώβολον οὐ κομιεῖται, αὐτὸς δὲ φέρει τὸ συνηγορικὸν δραχμὴν, κἂν ὕστερος ἔλθῃ. His addam, quòd ut Romæ Prætor iudicijs centumuiralibus & publicis

Forum.

Subsellia.

præerat: sic Athenis Thesmothetæ τοῖς ἡλιασταῖς, quod magnum erat δικαστήριον, & iudices è sua quisque tribu sortiebantur, & ita in eos imperium habebant, ut etiam eijcere è consessu possent si ad horam non affuissent. Aristophanes, Κἂν ἥκῃ μετασημβρινὸς, οὐδεὶς σ' ἀποκλείσει θεσμοθέτης τῇ κιγκλίδι. Idem alibi, ὦ τις θύρασιν ἡλιαστὴς εἰσίτω. ὡς ἡνίκ' ἂν λέγωσιν οὐκ εἰσφρήσομεν. Morem autem Atheniensium in exercendis iudicijs publicis Cicero in I. de Orat. refert, de damnatione Socratis loquens, quod quidem ad sententiam ferendam in reos iam conuictos pertinet. Moris enim fuisse ut reus ipse rogaretur, quam pœnæ æstimationem meruisse se confiteretur, nisi res plane capitalis esset, cuius quæstio exerceretur. Thesmothetæ.

Sequitur in eodem cap. Mastigophori quoque, qui anothetas in certaminibus comitãtur. Legendũ Agonothetas. Sunt autem ἀγωνοθέται οἱ τοὺς ἀγῶνας εὖ διατιθέμενοι, ut inquit Eustathius, certaminũ præsides atq; moderatores. Spartianus in Hadr. Multa in Atheniẽses contulit, & pro agonotheta resedit: & uerbum ἀγωνοθετῶ, Demosthenes in Philip. III. Et Thucydides αἴτιοι δ' ὑμεῖς κακῶς ἀγωνοθετοῦντες. & munus ipsum agonothesia dicitur. Dicũtur & athlothetæ: ut alibi diximus. Decemuiri erãt sacrorũ certaminum præsides, singuli singulis è tribubus. Horum ergo lictores erant mastigophori, id est flagriferi, ad summouendam turbam & cohibendas seditiones. Agonothetes. Athlothetes. Mastigophoros.

IN §. sequẽti, Elemphoria & ospitatura apud Alexãdrinos. Lego elæemporia, id est olei publicè coëmendi cura, ut suprà dictũ est: & osprionia. ὀσπριῶναι enim sic dicuntur, ut ὀπωρῶναι, σιτῶναι. Osprionæ sunt qui comparandis leguminibus creati sunt, & osprionia munus ipsum: nihil enim aliud congruentius huic loco in mentem mihi uenit. Elæemporus. Osprionæ.

Agminales eq.

uenit. Quod autem inferius sequitur, Veluti agminales equi: ego ταγμαλικοὺς intelligo, qui agmen exercitus sequũtur ad conuehenda impedimenta. nam agminales τοὺς ἀγκαλίους intelligere hic non congruit. Quod sequitur inferius, Mixta munera decaproticos decaprotiæ: ex antiquorum obseruatione ita esse legendum tandem animaduerti, Decaprotiæ, icosaprotiæ, uel Græcè δεκαπρωτείας, εἰκοσαπρωτείας. Et inferius, Nam decaproticos à protis tributa exigentes, legendum, Nam decaproti & icosaproti, id est decemprimi & uigintiprimi. Hi decemprimi uocantur in titulo De domest. & protect. ut pentaproti quinqueprimi in cap. 11. De priuilegijs eorum, qui in sacro pal. mili. Decaprotia igitur est decemprimatus. Sunt autẽ uerba municipalia. Cicero pro Roscio, Itaq; decurionũ decretum statim fit, ut decemprimi proficiscantur ad L. Syllam: doceantq; eum, qui uir Sex. Roscius fuerit. Idem, Venit in decemprimis legatus in castra Capito. Et in Ver. Magistratus & quinqueprimi accitu istius euocantur.

Decemprimi, uigintiprimi.

Quinqueprimi.

Vigintiuiratus.

Eodem modo icosaprotia uigintiuiratus dicitur. Fortasse autem qui à nobis XII. Pares Franciæ nunc dicuntur: Duodecimprimi ab initio uocati sunt. utcũq; sit, duodecimprimatus ut decemuiratus & alia, non absurde diceretur, etiamsi Patritiatus appellatio ad uerbum patriũ alludere uidetur, ut alibi diximus. Enimuero quando munerum publicorum diuisio, quasi per syluam ab Arcadio tractata mihi esse uidetur, si quis post eum ab Aristotele huius tractatus rationem mutuari non grauetur, atque in summam redigere: expeditior erit explicatio, & doctrinæ propior.

Duodecim primi Franciæ.

Munerum publicorum summaria diuisio.

Is igitur τῶν ἀρχῶν, id est magistratuum officiorum'ue municipalium duo genera summa facit: unum necessarium, sine quo ciuitas consistere non potest, oppidumq;

dumq́; habitari: alterum sine quo decore habitari. quod genus ipse πρὸς εὐταξίαν καὶ κόσμον appellat, quasi ad ordines cōmode distinguendos moresq́; componēdos inuentum. Prius illud genus circa res diuinas bellicasq́; uersatur: circa uectigalia impendiaq́; publica: circa forum & urbem, portus & regionē uniuersam: circa iudicia, commercia, professiones, exactiones, custodias, ratiocinationes, recensiones: deniq; circa rationes referendas ab ijs qui procurationes & magistratus gesserunt: & postremo circa id quod in cōmune cōsulit, quæ Curia uocatur. At inter ea munera quæ maximè necessaria sunt, prima est Astynomia, quasi quædā lex urbica, quæ de rebus statuit, quo sub genere multæ formæ continentur, plusculæq́; in ijs ciuitatibus quæ populosiores sunt: in quibus singula munera peculiarē procurationē poscunt. τειχοποιία murorū extruendorum curam profitetur: κρηνοφυλακία fontiū custodiā atq; tutelā: λιμενοφυλακία portuū, quam Arcadius λιμεναρχίαν uocauit. Huius aliud est non absimile, nec minus necessarium, quod regionē suburbanam moderatur agrumq́; urbi uicinum, ἀγρονομία ideo dicta, ipsiq́; magistratus Agronomi dicuntur, ut illi urbici astynomi. ἀποδέκται pecunias publicas cogunt: quales sunt qui à Latinis quæstores & coactores uocati sunt, quos hic Arcadius uerbū è uerbo ductū, susceptores appellat. μνήμονες, quasi tabularij, uel à commentarijs atq; actuarij, munere funguntur in tabulas publicas referendi quæ opus est memoriæ mandari. σιτομέτραι in quarto Politicôn uocantur, qui erogandæ annonæ publicæ munus habent: qui mensores frumenti appellantur in cap. His honoribus, infrà, De uacatione & excu. mu. Sunt & alia non minus necessaria, sed notæ maioris, quæ τὰς ἐν μείζονι σχήματι

Astynomia.

Agronomi.

τεταγμένας ἀρχὰς Aristoteles appellat, quasi maioris fastigij speciem præferentes: maioris enim experientiæ fideiq; probationem poscunt. Cuiusmodi sunt quæ ad custodiam ciuitatis spectant, aut quæ inter ea munia censentur, quæ ad res bellicas constituendas inuenta sunt. Conueniens enim est & belli & pacis tempore, portarum murorumq; custodes esse & curatores. Esse item alios necesse est, qui ciuium recensionem agant, in classesq; concenturient: τοὺς ἐπιμεληθησομένους τῆς ἐξετάσεως τῶν πολιτῶν καὶ συντάξεως.

Polemarchi. Πολέμαρχοι sunt ad quos summa rei militaris refertur, & Polemarchia munus ipsum & magistratus uocatur. hodie Mareschallos appellamus (quasi maiores, hoc est iudices in caballo sedentes) uno tantum magistro equitum inferiores. hi uerò Tribuni militum Latinè possunt uocari, si quis Latinè loqui malit. Sic etiam uocantur in cap. Officium, De re militari. Hipparchia præfectura est & quasi magisterium equitum, ut Nauarchia nauium. Λογισταὶ & ἐξετασταὶ ratiocinijs præerant, ijsq; magistratibus ius reddunt, qui rationes ad ærarium referre debent. ab ijs enim rationem administratæ procurationis exigũt. Ναοφύλακες sunt quibus tutela & sartatecta ædium sacrarum cõmissa sunt. Alterum uerò illud genus munerum quod ad decus & elegantiam ciuilis uitæ pertinet, ad morumq; formationem maiorem in modum humanitatis, institui ferè in ijs ciuitatibus solet, quæ maiore ocio fruuntur, commodioreq; uiuendi ratione sunt preditæ. Huius generis munia sunt γυναικονομία, νομοφυλακία, παιδονομία, γυμνασιαρχία, ἀγωνοθεσία. Hæc est ferè summa munerum ab Aristotele positorum, quibus quidem uocabula sint indita. Reliqua,

Gymnæconomia. quæ permulta sunt, uno procurationis nomine significantur: id est τῆς ἐπιμελείας. Γυναικόνομοι matronarum decentiæ

centiæ & modestiæ arbitri sunt: de ijs pro potestate sta= tuentes, ut ne muliebris mundus aut cultus matronalis in luxum euadat, aut in habitum ab eo sexu dissentientem. Παιδόνομοι educandis pueris instituendisq; curam impen= dunt, ut pueri ex more rituq; à maioribus instituto artes & ciuiles & bellicas edoceantur: ne cui sit liberum con= tra morẽ patrium liberos instituere. Γυμνασίαρχοι gym= nasiorum præsides sunt, quæ primum ipsa exercendis in= uenta corporibus: deinde ad scholas philosophorum trãs= lata sunt, & ad exercẽdos animos. περὶ δὲ τῶν νομοφυλάκων satis alibi diximus. Aristoteles autem in quarto Politicôn differentiã signare uolens inter magistratus, id est ἀρχὰς & curationes munerum, ita inquit, Maxime autem (ut summatim loquar) magistratus appellare eos debemus, quibus de quibusdam consultare datum est & iudicare, ac pro potestate iubere: præcipue uero hoc ultimum. Iu= bere enim pleniorem notam magistratus obtinet. Quibus autem hoc non licet, hos ἐπιμελητὰς καὶ ἐπιστάτας uocat: quasi dicat curatores & præpositos.

Pædonomia.

Gymnasiarchia.

Magistratus & curatores præpositiq́;.

IN *cap. Semper. §. Conductores. De iure immunita= tis: Quod proprius est defendere, nisi paria fisco fecisse dicantur. Lego quod propius: & paria cũ fisco. Propius uerò aliquid esse dicimus, pro uerisimilius esse. Liuius lib. II. ab urbe, Id propius fidei est: id est magis credendum. Paria autem facere non est uerbum Hispanicum, ut Ac= cursius dixit, sed usitatum Latinis autoribus. Columella lib. I. Pecuniam domini uillicus neque in pecore, neque in rebus promercalibus occupet. Hæc enim res auocat eius curam, & eum negociatorem potius facit quàm a= gricolam, nec sinit unquam eum cum rationibus domini paria facere: sed ubi numeratio exigitur, res pro nummis*

Pyopius est.

Paria facere.

pp 4 *osten*

ostenditur. Plinius in epistolis, Habuerunt officia mea in secundis, habuerunt in aduersis: non feci tamen paria: atq; eò magis hanc cupio seruari, ut mihi soluēdi tempora supersint. id est nec tamen satisfeci, ac planè persolui acceptum ab eis beneficium: nondum plenas uices rependi. Et in Panegyrico, Parens tibi imperium dedit: tu illi reddidisti. Solus ergo adhuc es, qui pro munere tāto paria accipiendo fecisti: imò ultrò dantem obligasti. cōmunicato enim imperio sollicitior tu, ille securior factus est. Idem alio in loco, Quòd si quando cum influentibus negocijs paria fecisti: instar refectionis existimas mutationem laboris. id est cum tu fungendo officio principis negocijs explicandis, & peragendis parem te præstitisti non cedendo labori. Laurētius Vallensis aliter hoc uerbum interpretatus est in quinto Elegantiarum: sed exemplum ab eo citatum cum ijs quæ dixi nō pugnabit, si quis animaduertat. Paria facere, ut Plinius Iunior usus est, Græci dicunt τοῖς ὁμοίοις ἀμείβεσθαι. ut Demosthenes ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην. Aristoteles, τοῖς ἴσοις ἀμύνεσθαι, in bonam partem. quanquam hoc uerbum apud eos in utranq; partem ualet, ut apud Latinos quoq;. Columella in loco superius citato, & Callistratus hoc in loco, pro eo quod est accepti

Parem rationē facere. *& expensi parem rationem facere, & reliquari nihil. Columella etiam parem rationem facere dixit.*

IN *cap. ulti. eo. tract. De iure immunitatis: Mēsores, optio, ualetudinarij. Qui sint optiones hoc in loco, haud scio an facilè quis dixerit. Varro in pri. de Lingua Latina, Primi (inquit) singularū decuriarum decuriones dicti:*

Optiones. *quos ij primos administros sibi adoptabant, Optiones uocari cœpti, quos nūc propter ambitiones tribuni faciunt. Festus, Optio (inquit) est optatio: sed in re militari is ap=*

pellatur

pellatur, quẽ decurio aut cẽturio optat sibi rerũ priuatarũ ministrum, quo facilius obeat officia publica. Idẽ, Optio (*inquit*) *qui nũc appellatur, antea appellabatur accẽsus. Is adiutor dabatur Cẽturioni à* Tribuno *militũ: qui quia cooptare quem uelint Cẽturionibus permissum est, ex facto nomen sortitus est.* Nonius, Optiones (*inquit*) *in cohortibus dicũtur, qui sunt honesti gradus, ut optatos hoc est electos: & adoptatos, hoc est ascitos,* Varro *de uita patrum lib.* 11. *existimat appellatos: qui referentibus* Centurionibus *adoptati in cohortes subibant, ut semper plenæ essent legiones. à quo optiones* Decurionum *in turmis & in cohortibus centurionũ appellati.* Ego *potius hoc in loco optionem pro eo qui adiutor est* Centurionis *aut* Decurionis *acceperim: ut* Plautus *usus est, licet metaphoricè, in Asinaria,* Optionem *tibi sumito* Leonidam. Fabricare *quiduis, quiduis cõminiscere: perficito argentũ ut habeat filius, amicæ quod det.* Optionẽ *pro adiutore & uicario, quasiq; collega adoptato posuit: quo modo hoc eo cap.* Optio *fabricæ uocatur.* Vegetius *de re militari,* Optiones (*inquit*) *ab optando appellati sunt: quòd antecedentibus ægritudine præpeditis, ij tanquam adoptati eorum atque uicarij solent uniuersa curare.* Idem *lib.* 11. Habet *legio fabros tignarios, lignarios, structores, carpentarios, ferrarios, pictores, reliquarumq; rerũ artifices, ad hybernorum ædificia fabricãda, ad machinas turresq; ligneas, cæteraq; quibus oppugnantur aduersariorum ciuitates uel defenduntur propriæ, præparatos.* Habent *fabricas scutarias, loricarias, arcuarias. & omnibus enumeratis demũ subdit,* Horũ *iudex proprius erat præfectus fabrorum.* Præfecti *fabrorum multa est mentio apud autores.* Præfectus fabrorum. *optiones autem in cap.* Diuus, *suprà,* De *bonis damnatorum,*

rum, eos esse censeo quos Cōmentariensis qui dicitur, adiutores sibi sumpsit ad custodias obseruandas regēdasq́;. Mensores. Mensores (inquit idem Vegetius) sunt qui ad podismum demetiuntur loca, in quibus tentoria milites figant: uel Podismos. qui hospitia in ciuitatibus præstant. Podismos est dimēsio Metatores. pedibus facta. Hi etiā metatores dicūtur. & metari uerbū, & metata in titulo, De metatis, Cod. σταθμᾶσθαι Græce dicitur. Cuius rei maximus erat usus Romanis in castris, ut Valetudinarij. docet Polybius. Valetudinarij medici sunt, qui ualetudine affectos curant: uel potius οἱ νοσοκόμοι, qui in ualetudinario ministerio funguntur: quod Græcè νοσοκομεῖον dicitur. Columella lib. XII. Siue quis sauciatus noxam ceperit, adhibeat fomenta: siue languidior est, in ualetudi- Veterinarij. narium deducat. Veterinarij sunt κτηνίατροι, hoc est iumentorum ueterinorumq́; curatores & medici: qui idem ipsi Naupegi. soleas equis affigunt. Naupegi fabricatores sunt nauiū. Aerarij seu excusores. Aerarios uocat, quos Græci χαλκεῖς dicūt, quos Quinti- Structores. lianus excusores appellat. Structores sunt fabri cæmētarij. Cicero ad Quintum fratrem: In areā tuam ueni: res agebatur multis structoribus. Longilium redemptorem cohortatus sum: domus erit egregia. Et ars structoria est οἰκοδομική & τεκτονική. Structoriæ ministri sunt λιθολόγοι, Scandularij. λιθουργοὶ & λατύποι: uectiarij, lapicidæ, & scalptores. Scādularij sunt qui scandulis hyberna contegebant. tabellæ sunt prætenues quæ tegularum uicem præstant, è robore aptissimæ & glandiferis alijs, inquit Plinius lib. XVI. Ceterū cum in hac nomenclatura uerba satis multa sunt Aquilex. corrupta, tum aquilices mendosè pro aquileges legitur, nisi Callistratus errore ductus, aquilices ab aquis eli- Aquælicium. ciendis dictos esse putauerit. ut aquælicium, quod antiquum uerbum est, quasi aquæ elicium, tum à priscis usurpatum

patum, cum aqua pluuialis remedijs quibusdam eliciebatur, quod fiebat in magnis siccitatibus. Quale Parisijs solenne est fieri, cum fruges squallore enecantur ferculis à colle Genouefæ ad diuæ Mariæ in supplicationum pompa, obsecrationum... transportandis. Aquileges autem ab aquis legendis dicti sunt, ut autor est Marcellus, artifices inueniendorum fontium, aquarumq; colligendarum ad aquæductus: ijdem ferè cum ijs qui liberatores uocantur in tractatu, De excusa. artificum, lib. x. Cod. ab aquis librandis dicti. Plinius ad Traianum, de aquæductu Nicomedentium loquens, In primis necessarium est mitti ad te uel aquilegem uel architectum, ne rursus eueniat quod accidit. Plinius auunculus lib. XXVI. de Becchio, Eius duo genera. sylucstris ubi nascitur, subesse aquas credunt: & hoc habent signum aquileges. Idem lib. XXXI. qualis sit ars aquilegij docet: quo loco de scrutãdis aquis loquitur. Gladiatores hic, si uerbũ mendosum nõ est, non μονομάχοι sunt, qui ab lanista instituebãtur: sed μαχαιροποιοὶ, hoc est gladiarij & telorum artifices. Victimarij in comitatu castrensi erant ob hostias, quæ in sacrificijs cædebantur. Librarij depositorũ ij erant, qui perscribebant quid quisq; apud signa deposuisset. Antiquitus enim (inquit Vegetius) institutum est, ut ex donatiuo quod milites consequũtur, dimidia pars sequestraretur apud signa, ibidemq; militibus seruaretur, ne à contubernalibus per luxum absumi posset, inaniumq; rerum comparationem. Sepositio autem ista pecuniæ primum ipsis contubernalibus docetur accommodata. nam cum publica substententur annona, ex omnibus donatiuis augetur eorum pro media castrense peculium. Miles deinde qui sumptus suos scit apud signa sua depositos, de deserẽdo nihil cogitat: magis

Victimarij. Librarij depositorum.

diligit signa:pro illis in acie fortius dimicat,more humani ingenij,ut pro illis habeat maximā curam in quibus suam uidet esse positam substantiā. Deniq; *decem folles per cohortes singulas exponebantur, in quibus hæc ratio condebatur.* Addebatur *etiam saccus undecimus, in quo tota legio particulam aliquam conferebat, sepulturæ scilicet causa.* Et *ideo signiferi,non solùm fideles, sed etiam literati homines eligebantur, qui & seruarent deposita, & scirent singulis reddere rationem.* Hactenus *ille.* Fuit *cum ego primipilum hunc uocatū esse existimarem in lege,* Satis. Cod. *Quibus modis pignus uel hypotheca tacitè contrahatur.* Et *in lege ulti.* De *primipilo,lib.* XII. *nunc id dicere non ausim.* Tranquillus *in* Domitiano, Geminari *legionū castra prohibuit:nec plus quàm mille nummos à quoquàm ad signa deponi passus est:quòd* Lucius Antonius *apud duarum legionum hyberna res nouas moliēs, fidutiam cœpisse etiā ex depositorum summa uidebatur.*

Pelliones. Pelliones *à pellibus conficiendis dicti, sub quibus milites hyemabant.* Cicero *in* Acad. In *quo magna rei militaris esse occupatio solet,ut non multum* Imperatori *sub ipsis pellibus ocij relinquatur,id est,in statiuis.*

IN *cap.* Qui *liber à legatione abest:in tractatu,* De *legationibus,sic legit* Accursius *:& in omnibus sic legitur exemplaribus,ut opinor,post* Accursiū: *sed tamē corruptè.* Libera *enim ablatiuus est, errore & ignorātia librariorum in duas uoces solutus.* Legationes *liberæ olim ornamenti tantùm causa ab senatu impetrabātur:quemadmodum honorarij magistratus à principibus honestamenti causa conceduntur,tituloq; tenus obeuntur & geruntur.* Hæ *autem ab ijs* Senatoribus *impetrabantur,quibus negocia futura erant in prouincijs:ut qui hæreditates*

Legationes liberæ.

persequi

persequi aut legata, aut qui nomina exigere uolebant in prouincijs, legatorum personis acceptis commendabiliores controuersias haberent atq; fauorabiliores. quamobrem lege duodecim tabul. id uetitum erat his uerbis, Rei suæ ergo ne quis legatus esto. Quæ uerba Cicero enarrãs libro de Legibus, ita inquit, Omitto quemadmodum isti se gerant atq; gesserint, qui legatione hæreditates aut syngraphas suas psequũtur: quod est fortasse uitiũ. Sed quæro, quid poßit esse turpius, quàm sine procuratione senator, legatus sine mandatis, sine ullo Reipublicæ munere? Quod quidẽ genus legationis ego consul, quanquàm ad commodum Senatus pertinere uideatur: tamen approbante Senatu frequentißimo, nisi mihi Liuius Trib. pl. intercesßisset, sustulissem. minui tempus: et quod erat infinitum, annuum feci. ita turpitudo manet diuturnitate sublata. Idẽ de lege Agraria, Hæreditatum obeundarum causa quibus uos legationes dedistis, qui & priuati & priuatum ad negocium exierunt, non maximis opibus, neq; summa autoritate præditi: tamen auditis profecto quàm graues eorum aduentus socijs nostris esse soleant. Et contra Rullum, Legatos uestros autoritate tenui: qui rerum priuatarum causa legationes obeunt: tamen exteræ nationes ferre uix possunt. graue est enim nomen imperij: idq; etiam in leui persona pertimescitur: propterea quòd uestro non suo nomine abutuntur. Idem ad Atti. lib. XV. Habent (ut opinor) liberæ legationes diffinitum tempus lege Iulia. nec facilè addi potest. Bella est autem huius iuris quinquennij licentia. Quibus uerbis conijcio interdum quinquennales dari solere legationes. Huiuscemodi dantur hodie à Pont. Ro. Huiuscemodi etiam commentis nonnulli in Francia principum literis in aulam ex urbibus euocantur, ut specio-

ſas cauſas abſentiæ habeant, & uiceuerſa à comitatu interdum in hanc urbem legatorum perſonæ impetrantur, neſcijs regibus, quid ijs literis impetratis agatur. Libera etiam mandata legatis dari ſolebant: ut eſt illud apud Liuium lib. VII. de bello Maced. Auditæ & aliæ legationes ex Aſia ſunt: quibus omnibus datum eſt reſponſum, decẽ legatos ſenatum more maiorum miſſurum ad res Aſiæ diſceptandas componendasq́;. Summam tamen hanc fore, ut cis Taurum montem, quæ intra regni fines Antiochi fuiſſent, Eumeni attribuerentur præter Liciã Cariamq́;, uſq; ad Mæandrum amnem: eæ ciuitates Rhodiorum eſſent. Deinde enumeratis decem legatis quos Senatus decreuit. His (inquit) legatis quæ præſentis diſceptationis eſſent libera mandata de ſumma rerum Senatus conſtituit. Hactenus Liuius. Huiuſmodi igitur legatis libera mandata de ijs rebus quæ aliter decerni ac conſtitui, quàm in re præſenti non poterant. Alij autem legati qui cum ea poteſtate non mittebantur, omnia regum, prouinciarum, exterarum'ue gentium poſtulata, integra ad Senatum uel referebant, uel poſtulantes ad eundem reijciebant, ut Cicero docet in XII. Antoniana. De libero exilio nos iam diximus. Libera iuriſdictio dicitur, cum is qui eam habet, nõ impeditur maiore aliqua poteſtate, quominus agat pro imperio, & lege agi iubeat. Tranquillus in Calig. Magiſtratibus liberam iuriſdictionem, & ſine ſui appellatione conceſſit. Sic libera diſceptatio rerum cauſarumq́;: de qua alibi dictum eſt.

Libera mandata. *Legati duorũ generum.* *Liberum exilium.* *Libera iuriſdictio.* *Libera diſceptatio.*

IN cap. Eundem, eodẽ tract. Eundẽ plures legationes ſuſcipere prohibitum non eſt: præterea ſi & ſumptus, & etiam itineris compendiũ ſubeat. Sic legit Accurſius, licet aliàs ſuadeat legi adnotauerit. Ego uerò omnino ſuadeat reſti

restituendũ censeo, atq; eadem fiducia non prætereà, sed præsertim legendũ: hoc sensu (quẽ Accursius ideo nõ percepit, quia compendij significationem ubiq; ignorauit) ut Iurisconsultus censuerit: tum demum aut tũ maximè eundẽ hominẽ plures simul legationes obire concessum esse, cũ uiatici r.:tio & itineris compendiũ hoc fieri suaserit: hoc est cum : inore dispendio plures simul obiri legationes, quàm seperatim & sigillatim possunt. Præsertim igitur legendũ est, καὶ ταῦτα, uel prætereà pro eodem intelligendũ more Græcorum, ἄλλως τε, quod utrunq; significat. Compẽdium lucrũ est temporis pecuniæ et operæ. Plin. lib. XVII. Subtilitas parsimoniæ compendia inuenit, cũ uinea in pastinato secatur, obiter seminarium faciendi. Idẽ, Arbusta pampinari non est moris, & hoc compendium operæ. Papinianus in cap. Meuius. §. Diuorum. De legatis secundo, Hominis enim legatũ orationis compendio singulos homines continet. ὡς συντόμου τοῦ λόγου. Inde cõpendiosa substitutio dicta. Pro breuitate & contractione uiæ, μέθοδον Græci dicunt, & Latini compendium: ut hoc in loco accipi debet. Augustinus libro IX. de Ciuitate elegãter usus est sententia memorabili. De seruatore enim loquens, ut inter diuinã humanamq; naturã interprete atq; interuentore, summiq; et beatifici commercij proxeneta, ita inquit, Beatus enim & beatificus Deus, factus particeps humanitatis nostræ, compendium præbuit participandæ diuinitatis suæ. διὰ μεθόδου ὡς παρέχειν κοινωνῆσαι τῆς θεότητος αὐτοῦ. Id est breui uia, & uno tantùm gradu ut scanderemus ad immortalitatis participium, nobis facultatem dedit: non enim per naturam angelicam, sed per seipsum hunc gradum nobis fecit. Dispendium uiæ compendio opponitur. quibus uerbis Innocentius tertius appositè usus est in cap. Qualiter

Compẽdium.

Dispendium.

Qualiter, tract. De cacusa. *quæ uerba* Bernardus *non intellecta transmisit.* Quoniam *uero in cap. sequenti fit men rio* Hostilij Mancinij, *& quæstionem non satis explicauit* Iurisconsultus: *sicui uacet, hoc inquirere, adeat* Ciceronem *lib.* 11. *de* Orat. *quo in loco* Crassus *probare institit scientiam iuris oratoribus esse necessariam.* Et *in oratione pro* Cecinna, *Quid quē pater patratus dedidit, aut suus pater populus'ue uendidit, quo is iure amittit ciuitatem? ut religione ciuitas soluatur, ciuis* Romanus *detruditur: qui cū est acceptus, est eorū quibus est deditus. si non accipiunt mancipio* Numantini: *retinet integrā causam & ius ciuitatis.*

IN *cap. altero, tract.* De nundinis, *nō modo uerba Græca desunt, sed etiam in* Latinis *uerbis, quæ ex* Platonicis *ducta sunt, sententia mutilata est.* Quare *ut digna aliqua sententia ex hoc loco elici poßit, rem paulò altius repetēdā duximus, ne locus frustra restitutus sit studiosis.* Plato *igitur lib.* 11. *ciuilis uel uitæ uel administrationis, uel, ut* Callistratus *uertit, conuersationis, id est* πολιτείας, *uel etiā reip. ostēdere uolens ciuitates humanæ conuersationis gratia communionisq́; institutas, communionemq́; ipsam commodioris uitæ causa necessario constitutam, inducit* Socratem *cum* Adimanto *differentem de republica, dicentemq́; cogendarum in unum ciuitatū ex sparsa quondam uagaq́; hominū uita neceßitatē auxilij inuicē præstandi initiū attulisse: quippe quòd nemo unus secū ipse agens uiuensq́;, superesse sibi posset, sed multiplici egeret ope.* Proinde *cū uita humana & ciuilis uicißitudines adminiculationū exposcat: necesse est, ut homines ferre opem, & postulare mutuo assuescant.* Id *quod poëta* Satyrographus *his uersibus expreßit, de brutis animantibus loquens,*

Principio

Principio indulsit communis conditor illis
Tantùm animas, nobis animum quoq; mutuus ut nos
Affectus petere auxilium & præstare iuberet:
Dispersos trahere in populum, & migrare uetusto
De nemore, & proauis habitatas linquere syluas:
Communi dare signa tuba, defendier ijsdem
Turribus, atq; una portarum claue teneri. & reliqua.

Huius communitatis societatisq; ciuilis coeũdæ causas Cicero lib. 1. de Legibus copiosè explicuit, Plato uerò ad cõsociationẽ hãc cõstituendã ciuitatesq; ordinãdas atq; tuẽdas, artifices uarios ascitos esse necessario multis uerbis disseruit li. antedicto. Apud quem Socrates cũ confeßionẽ (ut solet) disputãdo ab Adimãto expreßisset, artifices ad ciuitatẽ conficiũdã tuẽdãq; esse necessarios: ad negociatores deĩde hũc propè in modũ trãsitũ facit. Multis igitur nobis agricolis alijsq; opificibus opus est in ciuitate. AD. *multis.* SOC. *Nimirum alijs quoq; ministris qui importent exportentq; singula: et hi sunt negociatores. non'ne?* AD. *Etiã.* SOC. *Et negotiatoribus igitur egebimus?* AD. *Prorsus ijs quidẽ.* SO. *Quòd si mari negociandũ sit, permultis insuper alijs ciuitas indigebit, utiq; qui norint operã nauare maritimã.* AD. *Sanè quidẽ permultis.* SO. *Age uerò: in ipsa urbe quonã tandẽ pacto impertient unus quiuis alteri suæ artis opificia? siquidẽ harũ rerum gratia communitatẽ ineuntes, ciuitatẽ habitandã instituimus.* AD. *Videlicet uenditandis & emptitandis rebus.* SO. *Et forũ igitur et munus in notã commercij eã ob rẽ instituentur.* AD. *Admodũ id quidẽ.* SO. *Nempe igitur agricolæ aut cuiuis aliorũ opificum, cum aliquid uænale in forum attulerit, interim cessandum inerter erit, inibiq; desidendum: nisi fortè fortuna incurrerit in eorum ipse aduentum queis eius artificio*

ficio opus est. A D. *Minimè uerò. Sunt enim qui cum hoc uiderint, in hoc sese ministeriū protinus daturi sint: siquidem id in rectè constitutis ciuitatibus debilissimo quique sectitant, nulliq; alij operi accommodati: quibus in ipsis homines illic immorantes partim emptitare ab ijs oportet qui res uenales habent: partim rursus ijs, quibus emptis rebus opus est, easdem res pecunia indicare & addicere.* S O. *Nimirum hæc utilitas cauponum nationem nobis in ciuitate peperit: nisi non caupones uocamus id genus hominum quod foro operā nauans, coëmundis uendendisq; rebus occupatum est. Illud uerò genus erraticū quod per urbes peruagatur, negociatores utiq; appellamus.* A D I. *Prorsus id quidem. Hactenus Plato. Hunc uerò tractatū, Pandectarum conditores uel coagmentatores potius, ut alios fortaßè tractatus nonnullos, perfunctoriè atq; oscitanter transmisisse mihi uidentur. Primum eo quod ieiunū est adeò argumentum, quod non latius tractari potuerit? Deinde quid minus cohæret, quàm caput hoc cū superiore, aut etiam cum titulo ipso: ut ad iuris quidem studiosos pertinere uideatur, aut precium aliquod operæ ijs allaturum? Mitto quòd uerba à Callistrato citata duntaxat ut ex eorum interpretatione tum absurda tum mendosa cōijciendum nobis relinquitur, ita concisè transcripta sunt ex Platone, ut sensus integer & congruus esse nequeat. Ipse uerò uerba Græca ita ut mihi restituenda uisa sunt, subijciam: nec totum loci contextum transcribam.*

Σο. Πλειόνων δὴ γεωργῶν τε καὶ τῶν ἄλλων δημιουργῶν δεῖ ἡμῖν τῇ πόλει. Αδ. πλειόνων γάρ. Σο. καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων διακόνων πού, τῶν τε εἰσαξόντων καὶ ἐξαξόντων ἕκαστα. οὗτοι δέ εἰσιν οἱ ἔμποροι. ἢ γάρ; Α. ναί. Σο. τί δαὶ δὴ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, πῶς ἀλλήλοις μεταδώσουσιν ὧν ἂν ἕκαστοι ἐργάζωνται, ὧν δὴ ἕνεκα κοινονίαν ποιησάμενοι

ποιησάμενοι πόλιν ᾠκίσαμεν; Α. δῆλον δὴ ὅτι πωλοῦντες καὶ ὠνούμενοι. Σο. ἂρ' οὖν κομίσας ὁ γεωργὸς ἐς τὴν ἀγοράν τι ὧν ποιεῖ. ἤ τις ἄλλος τῶν δημιουργῶν, μὴ ἐς τὸν αὐτὸν χρόνον ἥκων τοῖς δεομένοις τὰ παρ' αὐτοῦ ἀλλάξασθαι, ἀργήσει τῆς αὐτοῦ δημιουργίας καθήμενος ἐν ἀγορᾷ; Α. οὐδαμῶς. ἀλλ' εἰσὶν οἳ τοῦτο ὁρῶντες, ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν διακονίαν τάττουσι ταύτην. αὐτοῦ γὰρ δεῖ μένοντας αὐτοὺς περὶ τὴν ἀγορὰν, τὰ μὲν ἀντ' ἀργυρίου ἀλλάξασθαι, τοῖς τι δεομένοις ἀποδόσθαι, τοῖς δὲ ἀντὶ αὖ ἀργυρίου διαλλάττειν ὅσοι τι δέονται πρίασθαι.

SO. *Multis igitur nobis agricolis alijsq; opificibus opus est in ciuitate.* AD. *multis utiq;.* SO. *Nimirũ alijs quoque ministris importaturis exportaturisq; singula. & hi sunt negociatores, non'ne?* AD. *Etiam.* SO. *Age iam: ipsa in urbe quonã tandem pacto inter se communicabunt sua quisq; opificia: quarum rerum gratia communionem ineuntes ciuitatem collocandam duximus?* AD. *Rebus uænundandis (ut clarum est) emendisq;.* SO. *Agricolæ igitur, cũ in forum res sui artificij attulerit, aut si quis est alius opificum, suo ipsi ab opificio cessandum erit, in foroq; sedendum?* AD. *Minimè uerò. sunt enim qui hoc uidẽtes sese ad hoc statim munus conferant. Quos illic manenteis circaq; forum agenteis, partim nummis liceri ab ijs oportet, quibus rebus ijs uenditis opus est: partim rursus nummis addicere, si quibus emptis opus est.* Ad hoc autem dictum Platonis illud Plinij dictum pertinet lib. XVIII. *Rusticæ tribus laudatißimæ eorum qui rura haberent: urbanæ uerò, in quas transferri ignominiæ esset & desidiæ, probro. Itaq; quatuor solæ erant à partibus urbis, in queis habitabant, Suburbana, Palatina, Collina, Esquilina. Nundinis urbem reuisitabant: & ideo comitia nundinis haberi nõ licebat, ne plebs rustica auocaretur. Nundinis (inquit Festus) rustici cõueniebant mercãdi et uendẽdi causa: tũq; nefas erat cum populo agi, ne interpellarentur nundina-*

tores.Hermolaus Barbarus animaduertit in antiquis exẽplaribus Plinij legi, Et ideò comitia nisi nundinis haberi non licebat. quæ lectio huic dicto Callistrati conuenire uidetur:etiam si Festus refragatur.Et quanquam Hermolaus de ea lectione statuere nihil ausus sit: nos tamen eam confirmare ex Macrobio non magnopere uerebimur,qui lib.1.Saturn.sic inquit, Rutilius scribit Romanos instituisse nundinas:ut octo diebus in agris rustici opus facerent,nono autem die intermisso rure ad mercatũ, legesq; accipiendas Romam uenirent:& ut scita atq; consulta frequentiore populo referrentur, quæ trinundino die proposita,à singulis atq; uniuersis facilè noscebantur.Ea re etiã candidatis usus fuit in comitium nundinis uenire , & in colle consistere,unde coràm possent ab uniuersis uideri, sed hæc omnia negligentius haberi cœpta & abolita.Hactenus ille.Rem dubiam facit,quòd comitium longè aliud fuit,quàm comitia.Columella in præfatione operis, Nundinarum etiam conuentus manifestum est propterea usurpatos,ut nonis tantummodo diebus urbanæ res agerentur,reliquis administrarentur rusticæ:illis enim temporibus proceres ciuitatis in agris morabantur, & cum consilium publicum desiderabatur,à uillis accersebantur in Senatum:ex quo qui eos uocabãt,Viatores nominati sunt.

Vtensilia. *Cæterũ quoniam hic dicitur,Si quis ipsos cultores agrorũ uel piscatores deferre utensilia in ciuitatem iusserit:uidendum quid utensiliũ appellatione intelligi debeat. Idẽ Callistratus,De decurionibus,suprà,Eos qui utensilia negociantur & uendunt,licet ab ædilibus cædantur , non oportet quasi uiles personas negligi.Ego utensilia* χρησύρια, σκεύη ϗ οἰκητήρια *intelligo,ad officiũ enim ædiliũ spectat iniqua uasa frangere.Iuuenalis,Et de mensura ius dicere*

cere:uasa minora Frangere pannosus uacuis ædilis ulubris. Hic uerò utẽsilia edulia annonaq; itelligũtur. nã et ædiles inspectores erant annonæ. Inde iocus ille Plautinus, Neptunus ita solet, quamuis fastidiosus ædilis est: si quæ improbæ sunt merces, iactat omnes. quare à Græcis ἀγορανόμοι dicuntur. Intrabant etiam balnea locaq; publicè recipientia, munditiamq; exigebant, ut ex Seneca nouimus.

IN *cap. Si quis, De pollici. Si decimam quis bonorum uouit: decima non prius esse in bonis desijt, quàm fuerit separata.* Ad intelligentiam huius loci sciendum est, moris fuisse apud antiquos, ut multi decimam suarum facultatum Herculi uouerent. propter quod Plautus decimam partem appellat Herculaneã in Trinum. Iam de hoc obsonio deminui modò quinque nummos partem appellat Herculaneam. Id'que pollucere dicebatur, ut alibi in enarratione eius uerbi diximus. Idẽ Plautus in Sticho, Hæc uenisse iam opus est quantum potest, ut decimam partem Herculi polluceam. ἵνα τὴν δεκάτην ἀποθύσω τῷ ἡρακλεῖ ἑστιῶν τὸν δῆμον. Hoc apud Rom. Syllam & Crassum fecisse auctor est Plutarchus: qui in Probl. δεκατεύειν τὰς οὐσίας appellat. ait'que hac potissimum causa locupletes olim id facere instituisse, quòd longè excedẽtes opes ciuibusq; prægraues, homines locupletissimi imminuere uolentes, quasiq; immodicè exuberantem extenuare plenioris corporis habitudinem, honorem se quàm maximum Herculi habere hoc modo existimarunt, illumq; deum huiuscemodi redundantiũ opum cõsumptione atq; cõtractione magnopere lætari, ut qui uictu nec lauto nec copioso nec immodico uitã egisset. Id à Græcis ad Delphicũ templum esse factũ apud Xenophontẽ legitur. Accursius et Bartolus hic decimã intellexerũt, qualis à nobis hodie agnoscitur. quã Vlpianus religiõis ueræ ex-

Decimã bonorum Herculi dicabant.

Pars Herculanea.

Pollucere.

pers nunquam nouit:ficut nec facerdotium orthodoxæ religionis Modeftinus in cap.Si quis,infrà eodem.hoc tract.

IN *cap.Charidemus,eodem tract.Charidemus refpondit ex epiftola quã muneris edendi gratia abfens quis emifit:compelli eum ad editionem nõ poffe. Accurfius & Bartolus huius dicti abfonum fenfum commenti funt Latinæ*

Munus. *dictionis ignorantia.Munus præter notas fignificationes fpectaculum etiam fignificat:cuiufmodi olim à magiftratibus Ro.populo edebantur,quafi remunerationes publicè offerentibus honorum fibi collatorũ à populo. Cicero lib. II.de Offi.Itaq; & P.Craffus tum cognomine diues, tum copijs,functus eft ædilitio maximo munere:magnificentiffima uerò noftri Pompeij munera fecundo confulatu. nam Mamerco homini ditiffimo prætermiffio ædilitatis,confulatus repulfam attulit.Lactantius lib. VI. Et primitus quidẽ uenationes,quæ uocãtur munera,Saturno attributæ funt: ludi autem fcenici Libero,circenfes uerò Neptuno.De uenationibus nos in anterioribus diximus. Frequentius tamen apud auctores muneris appellatione gladiatores fignificantur:ut apud Tranquillum in Cæf.Edidit fpectacula uarij generis,munus gladiatorium:ludos etiam regionatim urbe tota.Idem paulo pòft,Munere in foro depugnauit Eurius Leptinus ftirpe prætoria. Et in Aug. Quodam autem muneris die Parthorum obfides,tunc primum miffos per arenam mediam, ad fpectaculum induxit. Plinius Iunior,Rectè feceifti qui gladiatorum munus Veronenfibus ueftris promififti:à quibus olim amaris,fufpiceris,ornaris.Sic Plinius ufus eft,ut Vlpianus hoc in loco.Inde Mu-*

Munerarius. *nerarius dictus muneris gladiatorij exhibitor. Trãquillus in Domiti.Patremfa.quòd Thracẽ Mirmiloni parem,munerario imparem dixerat,detractum è fpectaculis in arenæ*

canibus

canibus obiecit. Quibus uerbis munerarius Domitianus dicitur ut ludorũ exhibitor: à quo Thrax coactus fuerat depugnare. hoc enim significat imparem ei fuisse. quæ figura sermonis exitialis homini intempestiuè faceto fuit. Plinius lib. XXXIIII. sine adiectione dixit ut Tranquillus, sed pro ferarum spectaculo: Cæsar (inquit) qui postea dictator fuit, primus in ædilitate munere patris funebri omni apparatu arenæ argenteo usus est: ferasq́; argenteis uasis incessiuere tum primum.

IN cap. Ex pollicitatione: Si bona liberalitati soluendo nõ fuerint. Lego soluendæ. Sic enim Liuius locutus est non semel nec iterũ. ut illud, Talia quærentes æqua orare, seq́; ea relaturos ad Scipionẽ tribuni responderunt: & P. Scipionem deum benignitate, & rempublicã esse gratiæ referendæ. Idem, Ea modò quæ restinguendo igni forẽt portantes. quo in loco subaudiri puto, accõmodata uel idonea. Cicero, In coniectura igitur cũ est inficiãdo reus: accusatori hæc duo prima sunt. ubi subaudio, crimini par uel opportunus, uel quid simile. Apud Liuiũ, Si respublica soluẽdo ære alieno esset. legitur pro æri in datiuo, ut quidẽ ego censeo. Soluendo ære alieno esse.

IN cap. Septitia: quanquam parum eleganter Latina hoc loco facta sunt uerba à Iuriscõsulto Græcè scripta: tamen quoquo modo restituenda puto. Sic autem ea lego, Agonem tetraetericum ex triginta millibus sortis (ἀπὸ τῶν δέκα μυριάδων ἀρχαίων) ipsa pecuniam retinens, & satisdans idonee apud decemprimos soluturam me usuras legitimas triginta millium: agonotheta existente & præsidente uiro meo (ἀγωνοθετοῦντος τε καὶ προεδρεύοντος) liberisq́; ĩsuper qui ex me nascituri sunt. procedẽt aũt usuræ ad præmia Thymelicorũ. et reliqua. τετραετηρικὸν dicitur, qđ quarto quoq; anno instauratur. et agõ tetraetericus sic dicitur, Tetraetericus.

ut trietericus à Virgilio in quarto, pro triēnaliū. et πεντετηρικὸς, lustralis. Tribus autē decem millibus absurdè pro tribus myriadibus dicitur. Est autem myrias numerus decem millium. Decemprimi sunt decaproti: de quibus paulo antè dictum est, qui sacris certaminibus erant præpositi. Qui etiam agonothetæ quasi & munerarij & munerum moderatores dicuntur καὶ βραβευταὶ, Huiuscemodi uerò agones in honorem manium instituebantur, quasi magnifica parentalia: quorum Decemprimi exactionem habebant. Quòd si quis uelit locum Græcum ad uerbum restituere, in promptu est ex uerbis Latinis id facere. uerum id curiosius quam fructuosius esse censeo. Verba sunt enim cuiusuis formularij Græci: quorum satis est sententiam assequi. Cuiusmodi pleraque fuerunt Græcè scriptorum in Pandectis, quæ nunc desiderantur. tametsi tractatus De excusationibus tutorum, aliaq; pauca loca sparsim in ijsdem libris non minus posci mihi, quàm desiderari uidentur. Quæ si ad hūc diē extant integra in Florētinis exēplaribus, ut Politianus testatus est, mirum est adhuc non esse restituta, cum aliqui penes se habuisse dicantur, non pauci etiam ad ea aditum penè liberum habuisse. mihi unum & alterum locum in ipsis inspicere momento temporis indultum est: ita ut honorificè mecum actum esse dicerem & censerem.

IN cap. sequenti, Si quis ob honorem uel sacerdotium pecuniam promiserit: & antequam honorem uel magistratum ineat, decedat, non oportere hæredes eius conueniri in pecuniam. Quoniam hic Accursius non reijcit ad ea quæ ab se dicta sunt in enarratione cap. Barbarius, suprà, De offic. Prætoris; primum ridiculum est quòd Accursius ignorauit Gentiles, quos uocant ἐθνικοὺς, etiam sua habuisse sacerdotia & pontificatus: de quibus hic Modestinus lo-

cutus eſt. Deinde ne hic locus cum cap. unico collidi uideã tur, ſuprà, Ad legem Iuliam de ambitu, ut Accurſius cenſuit & Bartolus: quo in loco ſic idem Modeſtinus hæc uerba ſcripſiſſe dicitur, Quòd ſi in municipio contra hanc legem, Magiſtratum aut ſacerdotium quis petierit: per ſenatusconſul. in centum aureos cum infamia punitur. Ne igitur pugnantia hæc duo loca uiderentur: ita hic Iuriſconſulti uerba exaudire Accurſius debuit, Si quis cum ei à municipibus honor ultrò aut ſacerdotium eſſent delata, pecuniam & ipſe ultrò pollicitus eſſet. Prius enim deſignabantur magiſtratus, & poſt aliquot menſes magiſtratus inibant. Deſignantur enim magiſtratus tum cum creati renunciantur: tuncq; ἀναδεικνύμενοι & μέλλοντες dicuntur. Ineunt autem magiſtratus demum cum inſignia magiſtratus cum imperio aſſumũt: & ἐς τὰς ἀρχὰς ἐσιέναι dicuntur. Liuius, Cõſules quo creati ſunt die (ſic enim placuerat patribus) magiſtratum inierunt. Romæ autem Calendæ Ianuariæ ſolennes erant ineundis magiſtratibus. Herodianus in pri. de ijs loquens, Cum hunc (inquit) diem feſtum ciuitas ageret, in quo Romani inuicẽ ſe ſalutant, et nomiſmata alter alteri cæteráque munera multiplicia miſsitant, ſummiq; magiſtratus conſpicuam purpuram ſibi ſolennemq; aſſumunt. & reliqua. Tranquillus in Cæſare, Pridie autem Calend. Ianu. repentina conſulis morte ceſſantem honorẽ, in paucas horas petenti dedit. Plinius libro undecimo, Defuit iecur Caio principi Calend. Ianuarijs, cum iniret conſulatum: quo anno interfectus eſt. Comitia autem quibus deſignabantur magiſtratus, non ſemper eodem tempore ſtatutoq; habebantur. Cicero ad Furnium, Comitia tamen, quando ex ijs pendes, quãtum facere poſsumus (quod multis de cauſis reipublicæ arbitrantur conducere) in Ianuarium

[Margin: Deſignari magiſtratus.]

[Margin: hic ·200·]

[Margin: Inire magiſtratum.]

rium mensem protendimus. Nihil tamen fuisse perpetuum & semper obseruatum, ex Liuio liquet: qui librum secundum belli Maced. sic exorditur: Consules Prætoresq; cum Idibus Martijs magistratum inißent, prouincias sortiti sunt. Idem lib. superiore, Omnium primum eam rem Idibus Martijs (quo die tum consulatus inibatur) P. Sulpitius consul retulit. Petere autem honorem uel sacerdotium nunquam lege Ro. prohibitum fuit: sed cõtra leges de ambitu latas petere, id demum erat uetitum: hoc est pecunia tributim centuriatim'ue pronũciata. Moris enim fuit apud Ro. ut candidati & magistratuum petitores, non modò publicè palam'que, sed etiam sigillatim unumquenque orando, obsecrando, prehensando'que peterent. Vnde Craßus apud Ciceronem in secundo de Oratore, Equidem (inquit) cum peterem magistratum, solebam in prehensando dimittere à me Scæuolam, cum ita dicerem me uelle esse ineptum. id erat petere blandius: quod nisi ineptè fieret, bene non posset fieri. Hoc autem Græcè δεξιοῦσθαι dicitur, à dextræ prehendendæ more: qui habitus est orantis, suffragijq; promißionem exposcentis & penè exprimentis. Idem Cicero ad Atticũ, Petitiõis nostræ, quã tibi summæ curæ esse scio, huiusmodi ratio est, quòd adhuc cõiectura prouideri poßit. prehensat unus P. Galba sine fuco ac fallacijs more maiorum. Plinius in epistolis ad Metiũ scribens, Supersunt senes, ex quibus audire soleo hũc fuisse comitiorum ordinem. Citato nomine candidati silentium summum dicebat ipse pro se: explicabat uitam suam: testes & laudatores dabat, uel eum sub quo legatus, uel eũ cui quæstor fuerat, uel utrunq; si poterat: addebat quosdã ex suffragatoribus: illi grauiter & parcè loquebantur. plus hæc quàm preces proderant. nonnunquã candidatus aut natales com

Petere magistratus non erat uetitũ legibus de ambitu latis

De more candidatorum in senatu.

les competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. audiebat Senatus grauitate censoria. ita sæpius digni quàm gratiosi præualebant. quæ nunc immodico fauore corrupta, ad tacita suffragia, quasi ad remedia decurrerũt. Quòd *autem* Plinius *hæc dixerit eo tempore quo principes* Ro*mani honores conferebant, uel senatui permittebant* (*quo tempore lex de ambitu lata est, quæ ab* Accursio *pro obice citatur in cap.* Barbarius, *supradicto*) *uerba* Plinij *in fine eius epistolæ docent, Sunt quidem cuncta sub unius arbitrio, qui pro utilitate communi solus omnium curas laboresq; suscepit.* Quòd *autem* Senatus *decreto magistratus tunc conferrentur, ex epistola alia ad eundem intelligimus: in qua rursus de tabellaribus suffragijs loquitur, de quibus in superioribus nonnihil dictum est. Scripseram* (*inquit*) *tibi, uerendum esse, ne ex tacitis suffragijs uitium aliquod existeret.* Factum *est proximis conutijs, in quibusdam tabellis multa iocularia atque etiam fœda dictu, in una uerò pro candidatorum nominibus suffragatorum nomina inuenta sunt.* Excanduit *senatus: magno'que clamore in eum qui scripsisset, iratum principem comprecatus est.* Ille *tamen fefellit & latuit: fortasse etiam inter indignanteis fuit.* Quid *putamus eum domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore ludat: qui denique omnino in senatu dicax & urbanus & bellus est?* Congruit *hoc cum eo quod scriptum est in lege,* Tres, De episcopali audien. Cod. Quòd *autem designatio magistratuum comitiali mense fieret, & alio mense consulatum inirent, cum ex plurimis* Liuij *locis &* Ciceronis *liquet, tum ex eo quòd ipse* Cicero *cum consulatũ gereret* Murenam *cõsulem designatum ambitus reũ defendit, ut ex eius uerbis apparet circa principiũ defensiõis. Sunt aũt hæc uerba,* Quòd *si in ijs rebus repetẽdis*

quæ mãcipi sunt, is periculũ iudicij præstare debet, qui se nexu obligauit: profectò etiã rectius in iudicio cõsulus designati is potißimũ consul qui consulem declarauit, auctor beneficij populi Romani defensorq; periculi esse debebit. id est, Quemadmodum uenditor qui mancipio dedit rem quæ est in humano commercio: quiq; nexu se obstrinxit, ut emptori rem habere liceret: præstare debet rei uendicationis periculum, ne ab emptore res auferatur iudicio: ita consul, quo comitia habente consul alius designatus est in annum futurum, debet beneficium populi suumq; tueri. Magistratus designatus in iudicium uocari poterat: inito autem magistratu non poterat ex edicto De in ius uocando, nec accusari, ut est auctor Venuleius in tracta. De accus. Proinde pecunia promissa ob honorem uel sacerdotiũ, hic liberalitatem significat spontaneam, ad spectaculum edendum ob magistratum ultrò delatum: id quod ambitus crimine uacabat. Quam ad sentẽtiã astruendã nullo alio utar auctore potius quàm Marcello in cap. Publius, suprà, De conditionibus & demonstr. Publius Meuius testamento ita cauit, Quisquis mihi hæres hæredes'ue erunt, fidei eorum committo, ut dent Gaio Seio sororis meæ filio in honorem consulatus quadringenta. Viuo Meuio Seius Consul designatus est, et munus edidit: deinde ex Cal. Ianu. consulatum ingressus est. & reliqua. Quo in loco Accursius harum rerum ignarus, munus edidit(inquit)id est professus est se suscepturũ: cũ munus edere(ut paulo antè diximus) sit spectaculum edere uel uenationis uel gladiatorũ. Cicero in eadem oratione, Quare nec plebi Romanæ eripiendi fructus isti sunt ludorum, gladiatorum, conuiuiorum: quæ omnia maiores nostri comparauerunt: nec candidatis ista benignitas adimenda est, quæ liberalitatem magis significat,

cat, quàm largitionem. Plutarchus in Bruto ait spectacula Romæ mercedes fuisse magistratuum collatorum.

IN cap. I. de Varijs & extraord. cognitionib. lego ex antiquo exẽplari, in quo tenuia extabant uestigia Græcorum uerborũ, ἐλευθέρια μαθήματα. Plin. lib. XIIII. Pessum iere uitæ precia: omnesq; à maximo bono liberales dictæ artes in cõtrariũ cecidere, ac seruitute sola profici cœptũ. Augustinus lib. VI. de Ciuit. seculares esse uocitatas à recentioribus ait. Cic. in. I. de Orat. ingenuas appellat: Aristot. ἐλευθερίους ἐπιστήμας: Galenus ἐλευθέρια μαθήματα, ut Vlpia. Dicuntur etiã ἐλευθέριοι λόγοι: & προπαιδεύματα, quasi institutiones præuiæ ad primã philosophiã quæ omnia complectitur: et ad theologiã, cuius incunabula hodiernis moribus longè existimãtur tenuiora quàm olim. Quanquam id quoquomodo tolerandũ esset: nisi etiã disciplinarũ elegantiæ literarumq; nitori & claritati inimicitias denunciasset theologia ipsa professione. Verũ ingenuæ & liberales uocitatæ sunt, ut ab ijs distinguerẽtur quas Græci tũ φαύλας ἐπιστήμας, id est uiles: tũ ἀνελευθέρους, βαναύσους, ἀγοραίους appellant: id est illiberales, sordidas, circunforaneas. Liberales artes

IN cap II. de Proxenetis, Sed & si quid philantrophi nomine accepit. Lego philanthropiæ. Philanthropia enim non modo humanitatem, id est, morum clementiam ac benignitatem significat: sed etiam liberalitatẽ. Demosthenes ἐν τῷ περὶ παραπρεσβείας, Καὶ φιλανθρωπευόμενος πρὸς αὐτοὺς ὁ φίλιππος, ἄλλα τε πολλὰ, καὶ τελευτῶν ἐκπώματα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ προὔπινεν αὐτοῖς. Et φιλανθρωπία, φιλοδωρία. Sic Latini benignè facere dicunt. Cic. pro Planc. Doceo gratiosum etiã tribubus Plancium quòd multis benignè fecerit. pro multis spoponderit. Hic ergo philanthropiæ nomine aliquid accipere, est munusculum accipere uel mercedulam, Benigne facere

quæ benignitatis magis quàm obligationis sit.

IN *cap.seq.Facilius quod Græci appellant peti poßit.* Puto legendum, Quod Græci προξενητικὸν appellant:cum hoc uerbū in Græco cōpendio legerim.nisi φιλανθρώπευμα magis placet: quod benignè datum significat.Hæc tamen coniecturæ sunt,nō fiduciæ,ut in cap. Rei,de Verb.sign. quod legitur,Id opus quod Græci uocant,id est,ex opere facto corpus aliquod perfectum.τὸ ἀπειργασμένον.

Munifices. IN *cap.Munus,de Verborū significatione: Et quosdā milites munificos uocari.* Lego *munifices. Munifices enim dicebantur,autore Festo,qui non uacabant: sed munus principi faciebant.* Contra Beneficiarij dicebātur,qui uacabant muneris officio,& munifices à Vegetio dicuntur milites,qui munera faciunt: quibus immunes non obstricti sunt.Inde illud Plinianum per metaphoram dictum lib.XI. *Vno uero sue ex omni turba relicto,sola munifex mamma quæ genito fuerat attributa,descendit.* Munificē mammam Plinius pro lactenti dixit,qua scilicet fœtus lactatur. Libro tamen undecimo Cod. in cap. secundo, De prædijs nauiculariorum, *munificum prædium* dicitur τὸ λειτουργοῦν καὶ συντελὲς.

IN *cap.seq.lego,Contractum autem ultro citroq; obligationem esse.* quod Græci συνάλλαγμα uocant.quod uerbum apud Aristotelem identidem legitur in V. Ethicôn.

Contrahere & distrahere. Contrahere & distrahere ut Latinè opponūtur:sic Græcè συναλλάττεσθαι καὶ διαλύεσθαι. Aristot. ἂν μὴ οὕτως διαλυθῶσιν ὡς συνήλλαξαν, ἐγκαλέσει. ac si diceret: nisi ita res distrahatur ut cōtracta est, cōtinuò expostulabit. id autē fit cū conuēta dissolutione implentur,hoc est debiti depensione.

Solutio debiti unde dicta sit. Vnde soluere uerbū dictum τὸ λύσαι,τὸ ἀπολῦσαι, τὸ καταλῦσαι,Plautus,Soluta res erit,si mihi dederis.

IN cap. Sylua, Noualis est terra præcisa: & reliqua. Lego obseruatione antiqui exemplaris, Noualis est terra proscissa: quā Græci νεαρὰν uocant. νέατος enim sic dicitur, ut ἄροτος, ἄμητος, et similia, hoc est, ἡ γῆ νεωστὶ ἠροτριαμένη. Ξενοφῶν, καὶ γὰρ νεατὸς καὶ σπόρος καὶ φυτεία καὶ νομὴ, ὑπαίθρια ταῦτα πάντα ἔργα ἐστί. Sed apud Xenophontē tempus potius significat quàm ueruactū uel segetē, cū accentu in ultima. νεᾶν nouare, est noualia facere: τὸ μεταβάλλειν τὴν γῆν πρότερον ἐργασμένην. Theophrastus, ἡ δὲ κατεργασία ἐν τῷ νεᾶν κατ' ἀμφοτέρας τὰς ὥρας καὶ θέρους καὶ χειμῶνος. Cicero in II. de Orat. Subacto mihi ingenio opus est, ut agro non semel arato: sed nouato & iterato, quo meliores fœtus poßit & grandiores edere. Nouatum agrum appellat, diu ante sementem cultum, ut interim fermentaretur, & sub sementē iteraretur. Proscindi autem ager dicitur, non præcidi. ut in illo Catonis oraculo, Lutosam terram ne tangito: ui omni arato: priusquam ares, proscindito. hoc utilitatem habet, quòd inuerso cespite herbarum radices necantur. Plinius lib. XVIII. Quidam utiq; ab æquinoctio uerno proscindi uolunt. quodq; uere aratū est, à temporis argumento ueruactum dicitur. Hoc in nouali atq; irrequieto necessarium est. Nouale est quod alternis annis seritur. Ex quibus uerbis planum fit, noualem paulum eodem modo ut Plinium accepisse. Idē, Iustū est proscindi sulco dodrantali iugerū uno die, iterariq; sesquijugerum, si sit facultas soli: Si minus, proscindi semissem, iterari assem. Proscindere est primùm terram uertere grandioribus glebis relictis. Vt autem noualis alternis annis seritur, ita restibilis quotannis: qui παλιμφυὴς uocatur & παλίμβλαστος. Veruactum autem & nouale interdum pro eodem accipiūtur. Columella enim ueruactum appellat agrum uere primo proscissum, qui

Nouare agrum. Priscissus ager. Veruactum. Noualis & nouale. Restibilis.

anno

anno cessauit:ut lib. II. Fabæ modij quatuor uel sex in ueruacto duas operas bubulcorum detinēt: ac in restibili unā. Idem, Fasellus terræ mandatur uel in ueruacto, uel melius pingui & restibili agro. Ego uerò noualem tum dici sentio & nouale, cum post messem ager tonsus quiescit: quod culmentum lingua patria uocat. Tum autem ueruactum dicitur, cum uere terra proscissa est: Græcè νέατος, ut diximus, & νεὸς & νέωμα. Latinè etiam interdū seges dicitur, cum iterata & exculta est ad sementē. Id cum ex loco Plinij supradicto, tum ex Columella declaratur in præfatione VII. his uerbis, Neq; inficior id eos aliqua ratione fecisse, quasi sit agricolæ contrarium pastoris propositum: cum ille subacto & puro solo gaudeat, hic nouali graminoso'que: ille fructum è terra speret, hic è pecore. Idem in VIII. Sequeris autē noualia nō solum herbida, sed quæ plerunque uidua sunt spinis. Varro, Seges (inquit) dicitur quod aratū necdum satum est: noualis, ubi satum fuit antequàm secunda aratione renouetur. Idem, Multū interest in rudi terra: an in ea seras, quæ quotannis obsita sit, quæ uocatur restibilis, an in ueruacto, quæ interim requieuit. Inde tonsæ nouales Vergilio, & culta noualia. Est & aliud genus noualis, terra tunc primum ad culturā proscissa: quo modo Plinius usus est in XVII. de odorata terra loquens, Talis est ferè (inquit) in noualibus cæsa uetere sylua, quæ consensu laudatur.

Seges.

IN cap. Ostentum, restituenda hæc duo uerba, φάσμα, τέρατώδες.

IN cap. Instratū: lego ex antiquo exēplari, Neq; enim dubium quin stragula uestis sit omne pallium quod Græci περίστρωμα uocant. Quo uerbo Latini etiam uti solent: ut Cic. in secunda Antoniana, Cōchiliatis Gn. Pompeij peri-

Periſtroma.

stromatis

stromatis seruorum in cellis lectos stratos uideres. Dicuntur etiam peripetasmata, ex eo quòd triclinijs obtendi soleant, & παραπετάσματα, & aulæa, & Attalica, ab aulis regum in quibus expandũtur. Vergilius, Purpurea intexti tollant aulæa Britanni. Curtius, Lectos circundederãt aulæa purpurea auroq; fulgentia. Et in singulari aulæa quo modo Græci utuntur. Curtius lib. VII. Cum post aulæam quæ lectos obduceret, staret rex. Cic. in Ver. act. V. Quid illa Attalica tota Sicilia nominata ab eodẽ Heio peripetasmata emere oblitus es? Plinius lib. VIII. Aurum intexere in eadem Asia inuenit Attalus rex: unde nomen Attalicis. Dicuntur & Babylonica. Idem, Colores diuersos picturæ uestibus intexere Babylon maxime celebrauit, & nomẽ imposuit. Et rursus idem, Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestert. octingentis milibus uænisse, iam tunc posuit in Capitonis criminibus. Vocantur etiam tapetes uerbo et ipso Græco, & tapetia. nostri uno uerbo stragula & plagas appellant, ut Liuius lib. IX. de bello Maced. Luxuriæ enim peregrinæ origo ab exercitu Asiatico inuecta in urbẽ est. Inde primum lectos æratos, uestem stragulam preciosam, plagulas, & alia textilia Romam adduxerunt. Hæc cum animalia habent intexta, ut hodie paßim habentur, ζωωτὰ à Græcis, id est, belluata uocantur. Plautus in Pseud. Neque Alexandrina belluata consuta tapetia. Pallia à quibusdam uocantur, ut nunc ab Vlpiano: cum pallium alioqui sit uestis Græcorũm propria. Vnde palliatæ fabulæ dictæ ἱμάτιον ab illis dictum.

Peripetasmata. Attalica. Aulæa. Babylonica. Tapetes. Stragula & plagæ. Belluata stragula. Pallia.

IN cap. Sæpe ita cõputatum est: lego ex antiquis cõparatum: id est, cõstitutum, & loquendi consuetudine receptum. Terent. in Phor. Quàm iniquè cõparatum est: ij qui minus habent, ut semper aliquid addant diuitioribus. Cicero in

Comparatum.

ro in Lælio, Quoniam ita comparata est ratio uitæ naturæq́; nostræ, ut alia ætas oriatur ex alia. οὕτω καθέστηκε τὸ τῆς φύσεως καὶ τοῦ βίου τοῦ ἡμετέρου.

IN eodẽ cap. Nam cũ dicitur apud ueteres agnatorũ gentiliumq́;, quæ pro separatione accipitur. Accursius nõ rectè gentiles cognatos interpretatus est: quia utroq; uocabulo agnati intelliguntur. Verum gẽtilitas agnatorũ erat clarioris familiæ. Morem autem eum fuisse antiquorum, ut hæc duo in sermone iungerent: ex illo prouerbio apparet, quo Varro & Columella usi sunt, Ad agnatos et gentiles est deducendus. de quo satis est à nobis alibi dictum, atque etiam de iure gentilitatis. & alioquin gentiles non tam agnati sunt, quàm cognomines. Vnde Cicero Seruiũ Tullium, qui Romanorum rex fuit, gentilem suum uocat. inde illud Plinianũ lib. XXXIII. Singuli Marcipores Lucipores'ue dominorũ gentiles uictum in promiscuo habebant. quibus uerbis significat priscos Romanos singulis seruis contentos fuisse. quare Marcipores quasi Marci pueri uel Lucij uocabantur, quasi ministri & asseclæ, ut Græci παῖδας *uocant seruos. quod in numerosa familia postea fieri non potuit. Fabius in pri. In seruis (inquit) iam intercidit genus illud nominis quod ducebatur à domino: unde Marcipores, Publipores. Qui ergo dicebat agnatos gentilesq́; & eiusdem gentis, & cognomines significabat. Falsus est etiam in eo Accursius, quòd superatum & disiunctũ pro eodem accepit: cum Paulus hoc intelligi uoluerit, gentiles separatos ab agnatis esse. Aliud est enim disiunctiua particula,* διαζευκτικὸν μόριον: *& aliud separatiua,* ἀποχωριστικόν. *Cicero in Top. Gentiles sunt qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt, quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit, qui capite non sunt diminuti. Nihil enim*

Agnati & gentiles.

Marcipores.

hil enim uideo Scæuolam pontificem ad hanc definitionem addidisse. Secundum hoc non ut quisque agnatus est alicui, ita etiam gentilis est: nec quisquis alicui gentilis est genere, non etiam agnatus est. Quare longe abfuit Accursius à mente Iurisconsulti, cum ait hic gentiles cognatos significari. Verum est tamen (ut diximus) gentiles interdum esse, qui non ex eadem familia sint: ut M. Tullius Seruio Tullio regi.

IDEM *Accursius in cap. Impensæ, non intellexit quid sit loricatio. non est enim cælatura in modum loricæ facta: sed cum lorica sit in uniuersum cuiusq; rei tutela & pro=* Lorica.
tectio et munimētū, id est, πρόβλημα, σκέπασμα, καὶ τὸ στέγον: *tum uerò lorica pars murorū est & structurarum. Vitruuius lib. II. de lateritijs parietibus loquens, Cum enim in tecto tegulæ fuerint fractæ aut à uentis deiectæ, qua posit ex imbribus aqua pluere: nō patietur lorica testacea lædi laterem, sed proiectura coronarum reijciet extra perpendiculum stillas. Loricam appellat coronarum proiecturā, quæ fit in parietibus eiuscemodi. Curtius lib. VIII. Angusta muri corona erat. non pinnæ, sicut alibi, fastigium eius distinxerant: sed perpetua lorica obducta transitum sepserat. Itaq; rex hærebat magis quàm stabat in margine, clypeo undiq; incidentia tela propulsans. Loricam appellat structuram fastigiatam, quæ aquam pluuiam utrinque dispellit extra perpendiculum ueluti suggrundulis prominentibus. Capistratæ huiuscemodi structuræ à structoribus nostris appellantur. In pauimentis etiam ruderatis lorica appellatur corium è marmore tuso cum calce & arena, Vitruuio lib. VI. Itaq; si necessitas urgeat, ut minimè uitiosa fiant, sic erit faciendum, cum coaxatū fuerit, insuper altera coactio transuersa sternatur, clauisq; præfixa duplicem*

plicem præbeat contignationi loricationem: deinde rude-ri nouo tertia pars testæ tunsæ admusceatur. Varro lib. I. de re rustica, Parietes et solum opere tectorio marmora-
Loricatio *to loricandi. Hoc in loco Paulus huiuscemodi loricationẽ significauit, quæ nõnihil simile uel operis tectorij habeat ad picturam admittẽdam: uel in summis structuris aliquid elegantius, cohonestamenti gratia factum potius, quàm structuræ protegendæ. à Græcis* θριγκῶσαι *dicitur. Home-rus in Odyß.* χάλκεοι μὲν τοῖχοι· περὶ δὲ θριγκὸς κυανοῖο. *id est* ὁ περιέχων κύκλος οἱονεὶ στέφανος. *A lorica loricare uerbum*
Loricare. *dictum. Plinius de ichneumone loquens in VIII. Mergit se limo sæpius siccatq́; sole: mox ubi pluribus eodem mo-do se corijs loricauit, in dimicationem pergit. Quem lo-quendi modum ab Aristotele ipse mutuatus est libro sexto, de historia animalium. de apris enim loquens ita inquit, Mirabilia inter se prælia conserunt: sese ad ea lo-ricantes, tergoraq́; sua in summam crassitudinem artificio comparantes, ea ad arbores affricantes, & cœno oblita subinde aßiccantes. Sed hæc significatio ab lorica mili-tari ducta est.* θωρακίζοντες ἑαυτοὺς, καὶ ποιοῦντες τὸ δέρμα παχύτατον ἐκ παρασκευῆς.

IN *cap. Cum bisextus. Cato putat mensem intercalarẽ addititium esse: omnesq́; dies eius pro momento temporis obseruat: extremoq́; die mensis Februarij attribuit Quin tus Mutius. Mensis autem intercalaris constat ex diebus XXIX. Accursius existimauit Catonem & Mutium à Celso reprehendi ut absurda dicentes: quare ad huius di-cti sensum percipiendũ, adnotandum hic esse duxi id quod Macrobius lib. I. Satur. his uerbis dixit. Cum Romani ex distributione Pompilij ad lunæ cursum, sicut Græci, annum proprium computarent: necessario etiam inter-*

calarem

calarem mensem instituerũt more Græcorum: & reliqua, quæ de intercalatione autor ille prosecutus est. Hoc autẽ intercalandorũ mensiũ institutũ Cæsaris ætatẽ præcessit. Quare hic Quintus Mutius P. filius & Cato, à Celso nominati sunt Iurisconsulti antiquiores Cæsare, ut autor est Pomponius in cap. altero, De origine iuris. De quo Cæsare Tranquillus ita scribit, Conuersus hinc ad ordinandũ reipublicæ statum, fastos correxit iampridem uitio pontificum per intercalandi licentiam adeò turbatos, ut neq; messium feriæ æstati, neq; uindemiarum autumno competerent: annuumq; ad cursum solis accõmodauit, ut CCCLXV. dierũ esset: & intercalario mense sublato, unus dies quarto quoq; anno intercalaretur. Quo autem magis in posterũ è Calendis Ianuarijs nobis temporum ratio congrueret: inter Nouembrẽ & Decembrem mensem, interiecit duos alios. Fuitq; is annus quo hæc constituebantur, quindecim mensium cum intercalario, qui ex cõsuetudine in eum annum inciderat. Ex his satis declaratur, non absurda esse quæ Cato & Mutius dixerũt de mense, qui intercalabatur eo tempore, quo annum Lunæ cursus non solis moderabatur. Id demum scrupulũ facit, quod de mense intercalari dicitur, esse cum dierum undetriginta. Macrobius enim in loco suprà citato: Sed nondũ errore (inquit) comperto per octo annos nonaginta, quasi superfundendos Græcorum exemplo computabant dies: alternisq; annis binos uicenos, alternis ternos uicenos intercalantes expensabant intercalationibus quatuor. Et rursus, Hoc autem (inquit) errore iam cognito, hæc species emendationis inducta est. Tertio quoq; octennio ita intercalandos dispensabãt dies, ut non nonaginta, sed LXVI. intercalarent. Secundum hoc dictum Macrobij, mensis qui in-

tercalatur XXIX. *dierum esse non potuit. Quare scire* Mensis intercalaris. *nos oportet, mensem intercalarem dici nõ modò eum qui intercalatur, sed etiam in quo intercalatur.* Prior *intercalatitius dici potest, id est,* παρεμβεβλημένος *: quo modo Cato censuit mensem intercalarẽ addititium esse, qui in usu post Cæsarem non fuit.* Posterior ἐμβολιμαῖος *Græcè dicitur: cuiusmodi est* Februarius *hodie. quem* Celsus *undetriginta dierum esse dixit, non ex Catonis ille quidem aut Mutij, sed ex sua persona loquẽs. Græce autem* ἐμβόλιμος Annus intercalaris. Mensis intercalarius. *utranque significationem habet.* Plinius *annum intercalarem pro bisextili dixit.* Liuius *mensem intercalarium, ut Macrobius uocauit, de Lucio Scipione loquens, Triumphauit mense intercalario, pridie Calend. Martias. Cicero ad Ligarium, Ego tamen cum ad* III. *Cal. intercalares rogatu fratrum tuorum uenissem mane ad Cæsarem. & reliqua. Calendas ut opinor Martias significauit.* Omni *enim intercalationi (inquit Macrobius) mensis Februarius deputatus est. Quod autem Cato de intercalari addititio dixit, hunc ferme sensum habet: Mẽsis intercalatus ad spatia temporum ætatumq; metienda dinumerandaq; non procedit: cum id reliquis annis defuerit quod intercalari additur: qui anni nihilosecius in numerum processerunt ætatum & temporum, licet nec pleni essent anni nec iusti. Itaque hic annus licet diebus mensibus'ue redundet, non tamen longior maior'ue esse cæteris, Iurisperitorum interpretatione censetur. Neque uero ma*Intercalatio Cæsariana. *gnopere mirum est intercalandi uarietate antiquissimos esse usos: cum etiam illa Cæsariana, qua nunc utimur, cum cursu solis anni moderatoris non satis quadrare uideatur. Ephemerides astronomorum hodierno tempore æquinoctium uernum ad quintumdecimum Calend. Apriles, qui*

dies

dies est duodeuicesimus Martij, peractum esse significāt. Nam cum omnes cardines temporum in octaua signorum parte conficiantur, si Plinio credimus autori earū rerum grauißimo, & astronomi introitum solis in cancrum ad undecimum mensis Martij signent, qui quintus Iduum appellatur: octauo utiq; inde die æquinoctium peragi ea ratione existimandum est: qui duodeuicesimus est mensis eius. At Columella & Plinius, qui Cæsaris secuti sunt rationem, æquinoctium uernum octauo Calendas Apriles fieri dicunt, qui quartus est & uicesimus mēsis. Quare facile est iudicare, tantam esse temporis intercapedinem inter æquinoctium nostrum, & id quod à Cæsare signatum est, quanta est inter quintumdecimum Calend. & octauum. tot enim diebus æquinoctium quod sequimur, Cæsarianum æquinoctium anteuertit. Quæ ratio Cæsariana si mille ac quingentis annis tot dierum spatio aberrauit à solis uestigijs: quo tandem euasura est nisi à mathematicis aliquando corrigatur? quod nisi fiat, quid causæ est quin æquinoctium uernum in Februarium tandem retroactum iri existimemus? De difficultate autem aßignandi eius æquinoctij aliarumq; temporis dimensionum Plinius loquens, ita inquit, Addidere difficultatem & autores diuersis in locis obseruando, mox etiam in ijsdem diuersa prodendo. Tres autem fuere sectæ, Chaldæa, Aegyptia, Græca. His addit apud nos quartam Cæsar dictator, annos ad solis cursum redigens singulos, Sosigene perito scientiæ eius adhibito: & ea ipsa ratio postea comperto errore correcta est, ita ut duodecim annis continuis non intercalaretur: quia cœperat sydera annus morari, qui prius antecedebat: & Sosigenes ipse tribus commentationibus, quanquam diligentior esset cæ-

teris, non cessauit tamen addubitare ipse semet corrigendo. Ex his uerbis Plinij intelligimus iam tum Cæsaris tẽpore intelligi cœptum, intercalandi quadrantis rationem non planè esse exactam ad obseruationem temporũ. Accedit autor Columella, qui lib. x. Bruma (inquit) conficitur circa octauum Calend. Ianuarij, in octaua parte Capricorni. Nec me fallit Hipparchi ratio, quæ docet sol stitia & æquinoctia non octauis, sed primis partibus signorum confici. Verùm in hac ruris disciplina sequor nũc Eudoxi & Metonis antiquorũq; fastos astrologorũ, qui sunt aptati publicis sacrificijs. Quia & notior est ista uetus agricolis concepta opinio: nec tamen Hipparchi subtilitas pinguioribus (ut aiunt) rusticorum literis necessaria est. Hactenus Columella. Cum igitur (ut coniectura colligo) prima illa siue prior Sosigenis intercalatio, multo maior quadrante diei fuisset, solis utique cursum quasi morari ac retardare cœperat: quippe cum annus uertens qui solis ipse eadem in uestigia reditu conficitur, minor esset eo anno quo Romani utebantur, id est, anno ciuili, intercalationis uitio. Postea errore comperto cum aliam rationem Romani instituissent: intercalandi (ut ita dicã) compẽdio in errorẽ diuersum mortales adduxerũt, ut iam Cæsaris rationem sequentes non morari solem, ut antea, sed urgere accelerareq; uideamur, annumq; uertentem anno ciuili septem dierum interuallo anteuertamus: & ueluti solem currentem præpropere incitemus. Eodem porro errore reliquos etiam temporũ cardines retroagẽtes: solem ipsum eorum moderatorem solstitio & bruma alteroq; æquinoctio itidem adurgere uidemur. Siquidem omnes tẽporũ cardines in octaua parte signorũ peragũtur, ut antea ex Plinio docuimus, & Columella lib. x i i.

Plinius

Plinius, Omnes (inquit) hæ differentiæ fiunt in octauis partibus signorum. Bruma capricorni, ab octa. Calend. Ianua. ferè. æquinoctium uernum arietis, solstitium Cancri, alterumq; æquinoctium Libræ. Cui congruit quod alibi eodem libro dicit. Solstitium peragi in octaua parte Cancri & octauo Calend. Iulij diximus. magnus hic anni cardo. Idemq; ipse antea dixerat libro II. cap. XXVIII. Apud Columellam autem lib. XII. legitur, VIII. Calend. Iulias sol introitum in Cancrum facit. quæ uerba esse corrupta argumento sunt uerba quæ subsequuntur post unum & alterū uersum, VIII. & VII. & VI. Calend. Iulias solstitium. Et rursus inferius, Octauo Calend. Octobris & VII. & VI. æquinoctium autumnale. Aliud est enim solstitium, & aliud introitus in Cancrum: cum introitus in prima parte, & solstitium in octaua fiat. Quare apud Columellā ita legēdū uidetur in loco supracitato, XV. uel XIII. Cal. Iul. sol introitū in Cancrū facit. facile enim fuit notas numerorū corrumpi. Proinde cum Columellæ ætate, qui circa Cæsaris tempora fuit, solstitiū peragi nō modo octauo, sed etiā sexto Cal. Iulias censeretur: qui dies festus est diuo Baptistæ: si retrorsus inde dies numeres octo, in diem septimūdecimum mēsis incurres, id est in quintūdecimū Cal. Iulias, quo die solis est ingressus in Cancrū. nostri autem Mathematici eum tertiodecimo attribuunt, qui tertius est Iduū. Quòd si à sexto Cal. quo peragitur solstitium secundum Columellam, retro numeres: ad undeuicesimum peruenies, & maius erit interstitiū. Iam æquinoctiū autumnale hodie statuere astronomi uidentur ad decimum diem Cal. Octobris, qui uicesimus est Septembris: cum introitum solis in Libram XIII. die signēt Idibus eiusdem mēsis. At Co-

lumella, x i i i. (inquit) Calendas Octobres sol in Libram transitũ facit. Et paulo pòst, v i i i. (inquit) Cal. Octobres, & v i i. & v i. æquinoctiũ autũnale. Deniq; introitũ solis in Capricornum hodie ephemeridũ editores x i i. die Decembris obseruãt, id est pridie Iduũ. De quo Columella x v. (inquit) Cal. Ianuarij sol in Capricornum transitũ facit, Brumale solstitium ut Hipparcho placet. Et inferius, i x. Cal. Ianuarij Brumale solstitium sicut Chaldæi obseruant. hactenus ille. Nos igitur hodie pridie Idus Septẽbris introitũ solis in Capricornum statuimus: ideoq; Brumã in octaua parte, id est decimoquarto Calend. Ianuarias, id est undeuicesimo die Decembris. Traditio autẽ Columellæ quarto & uicesimo die statuit, id est nono Calend. quod est peruigilium natalis saluatoris nostri. Plinius antem octauo Calend. attribuit, id est natali dominico. Ex quibus manifestum est nos ab antiquorum obseruatione quinque dierum interstitio ut minimũ abscessisse. quanquã & apud priscos parũ eiusmodi obseruationis cõputationisq; ratio constitit, utpote quum Hipparcho cum Chaldæis non cõuenerit: nisi quòd Hipparchus obseruasse uidetur solstitiũ cum oriretur, Chaldæi cum perageretur, ut & Plinius fecit. Quòd si hodie fastos cõstituere in mentem ijs ueniret, quibus id licet pro potestate facere: ut quarto quoq; anno diem unum intercalarem habemus, ita trecentisimo ferè anno exemptilem unum in posterũ haberemus, ita ut primo anno bisextili dies illi aut quinque aut plusculi, qui hactenus excreuerunt & nũc redundant, semel eximerentur. Huiuscemodi autẽ diebus olim Græci utebantur, ἐξαιρεσίμους uocãtes. Id quod Cicero in tertia Verrina refert. Difficultas autẽ rei exactè cõstituendæ inde oritur, quòd orbis signiferi circuli

Exẽptiles dies.

culi in trecentossexaginta gradus tribuitur, quæ partes maximi circuli à sphæricis autoribus appellātur: quarum unaquæque pars in sexaginta particulas diuiditur, quæ minuta uocantur: & rursus minuta hæc singula primaria in sexagena minuta secundaria. At diligentißimi mathematicorum tradiderunt solem orbe suo eccentrico ita ferri, ut ex aduerso motionis cœlestis, quæ orbes omnes secum rapit, in singulos dies minuta undesexagena et octona circiter secundaria quotidie retrocedat, quarum computatio & in asses in horasq́; collectio, rem inexplicabilem reddit: cum eo quidem quòd ut collectæ fuerint quantumuis exquisitè: tamen partitio in annos aliquot distribui ita exacte nequit, intercalationeq́; adæquari, ut non aliquid aut excurrat aut desit. Hoc autem non ambigetur (ut opinor) siquis intentius animaduerterit, intercalationem quadrātis paulò maiusculam esse, quàm ut cum fine anni uertentis competeret. Indeq́; factum ut cessim semper eamus à tempore Cæsaris ab eiusq́; obseruatione temporum. His etiam causis accedere forsitan illud potest quod Columella lib. I. his uerbis inquit, Multos enim iam memorabiles autores comperi persuasum habere, longo æui situ qualitatem cœli statumq́; mutari: eorumq́; consultißimum astrologiæ professorem Hipparchum prodidisse, tempus fore, quo cardines mundi loco mouerentur. Cui cōuenit Plinij dictum lib. XXXVI. qui de gnomonis cuiusdam mutatione loquens ita inquit, Hæc dierum obseruatio XXX. iam ferè annis nō cōgruit: siue solis ipsius dissono cursu & cœli aliqua ratione mutato: siue uniuersa tellure aliquid à centro suo dimota, ut deprehendi, & in alijs locis accipio: siue urbis tremoribus ibi tantum gnomone intorto.

IN *cap.Spadonum Thilibiæ & Talasiæ, Thlibiæ & Thlasiæ hîc legendũ Ioãnes Crastonus iandiu adnotauit. apud quosdã tamen Thladiæ dicũtur:* θλαδίαι. *Paulus Aegineta lib.* VI. *de euneuchismo loquens, Duplex (inquit) eunuchos faciendi ratio. Partim enim collisione: partim exectione fiunt. Prius illud genus hoc modo fit, Pueros adhuc infantes in peluim insidere faciunt aquæ calidæ. Deinde cum corpuscula flaccuerint, in ipsa pelui digitis testiculos collidunt, quoadusq; euanidi abeant, nec iam concreto coagmento contrectationem subeant.* ὁ μὲν κατὰ θλᾶσιν, ὁ δὲ κατ' ἐκτομήν. *Spadones sunt quibus cremasteres sunt euulsi: id est nerui quibus colei suspensi sunt.*

Spadones.

IN *cap.Anniculus, Ante diem decimũ Calendarum & post diem decimũ Calendarũ, utroque sermone undecima dies significatur.* Hoc loco (ut opinor) *Paulus lectorem morari hoc gripho uoluit potius quàm docere. Quare non immerito hoc dictum Accursius malam literam uocat. Laurẽtius lib.* IIII. *elegantiarum meminit, nec tamen interpretandum censuit. Ipse quidem duobus modis intelligi hoc posse arbitror. uno modo, ut undecimã diem præcedentis mensis intelligamus: altero subsequentis, à quo Calendæ nomen sortiũtur. ut uerbi gratia, Ante diem decimum Calendarum Martij facturum te aliquid cum spoponderis, certum est te uicesimum diem Februarij significasse: qui decimus est à Calendis Martij, & quo die Romani decimo Calẽdas dicere ac scribere solebant. Et rursus cum dixeris te facturũ post diem decimum Calendarũ, intelligere potero diem undecimum Martij, inter quem & Calendas nouem dies intercedunt. Est enim undecimus dies non Calendarum, ut ille prior, sed dierum mensis à quo Calendæ denominantur. Priorem interpretationẽ uix*

probare

probare ijs poterimus, qui censent eundem diem significari, cum dicimus decimo Calendas Martij uel Aprilis, & ante diem decimum Cal. id est decimo die ante Calendas: quod loquẽdi cõpendio decimo Calendas dici institutum est. In qua sententia ego sum Ciceronis autoritate ductus, apud quem in Philippica ultima sic legitur, Memoria tenent me ante diem XIIII. *Cal. Ianuarij principem reuocandæ libertatis fuisse. quibus uerbis eum diem significauit, quo die* XIIII. *Cal. Ian. dicitur: ut Philippica quinta liquet. quam orationẽ cum Cicero in Senatu haberet Calendis Ianuarijs, Recordamini (inquit) qui dies nudiustertiusdecimus fuerit: quantus consensus uestrum, quanta uirtus. Dies enim tertiusdecimus à Calendis Ianuarijs retrò numerũ agendo, est dies quo dicitur* XIII. *Cal. Ianua. qui est uicesimus Decembris. quare in Philippica ultima non diem* XIIII. *sed* XIII. *Cal. legendũ esse censeo. Nã si numeri nota uno puncto non redundaret, Cicero nudiusquartusdecimus in quinta Philippica dixisset: cũ nudiustertiusdecimus non semel ibi legatur: etiam si Laurentius mendosè legi censet. in quo ei minimè assensus sum: sicut nec de eo quod apud Plautum legitur. De* XIII. *enim die Ciceronẽ intellexisse, uerba quæ alibi in eadem oratione sequuntur satis declarant:* Hoc dies *(inquit)* XII. *profecerunt: ut quem nemo præter Cotylam unum inuentus sit qui defenderet, is habeat iam patronos etiã cõsulares. Cæterum mos hic loquendi, de quo nunc agitur, creber apud antiquos fuit. Idem Cicero ad Atticũ, de Quinto fratre, Nuncij nobis tristes nec uarij uenerãt ex ante diem Nonarum Iun. usq; ad pridie Cal. Septemb. Et in Catil. Dixi in Senatu cædem te optimatum contulisse in ante diem quintum Calend. Nouemb. Liuius, Consules Prætoresq;*

Nudiusquartusdecimus.

Ante diẽ quintũ Cal. & similia.

uſq; ante diem quintum Cal. Maias Romæ Latinæ tenu-runt. Eſt autem loquendi modus per uerborum tranſpoſitionem receptus, ut exaudire hæc uerba ita debeamus, uſq; diem quintum ante Calen. Sic Græci, πρὸ πέντε καλανδῶν ἰανουαρίων. Lactantius lib. IIII. Diui. inſtitu. Tyberij Cæ-ſaris anno quintodecimo, duobus geminis conſulibus ante diem decimum Cal. April. Iudæi Chriſtum cruci affixe-runt. quibus uerbis dies tertius & uiceſimus Martij ſigni ficatur. id quod ſi admittamus, uerum non eſſe uidebitur quod Paulus dixit, ante decimum diem Cal. undecimum diem ſignificare. Vtcunq; ſit: uel ænigmate uel oxymoro Paulus detinere lectorem uoluiſſe mihi uidetur: ut nunc mittam quod hallucinari potuit. Fortaſſe autem aliud eſt ante diem decimum Calendas, qui ſermo per tranſpoſi-tionem receptus eſt, ut diximus hoc modo, decimo ante Calendas, & ante diem decimum Calendarum, qui ita ut illud reſolui non poteſt: ut ſit decimus Calend. Aprilium tertius & uiceſimus Martij, & ante diem decimum Ca-lendarum undecimus, id eſt ſecundus & uiceſimus eiuſ-dem: poſt diem autem decimum Cal. Apriliū, ſit dies un-decimus Aprilis. Cum ergo dicit Paulus, Vtroq; enim ſer-mone undecima dies ſignificatur: id ſubintelligendum re-liquit: ſi alterum ſermonem retrò, alterum porrò agas: ut alter ſit menſis ſequentis, & alter præcedentis. Quòd ſi de ijs menſibus intelligatur qui undeuiginti Calendas ha bent: ut uerbi gratia, ſi dicas, Decimo Cal. Decemb. pridie & poſtridie eius diei erit undecima dies, ſiue porrouer-ſus numeres ſiue retrorſus. nam uiceſimuſſecundus dies erit undecimo Calend. & uiceſimuſquartus erit undeci-mus Cal. id eſt undecimus à decimonono Cal. Secundum quam interpretationem cum eodem nomine uocetur,

tamen

tamen non idem erit dies. Huiuſcemodi *fermè eſt apud Gellium lib.* VII. *Quoad uiuet & quoad morietur.Cõuenire hic etiam uidetur illa quæſtio apud eundem agitata lib.* XI. *quid ſit intra Calendas.*

IN *cap.* Maſſurius, *uerbum Græcum reſtituendum. Quoſdam eam quæ uxoris loco ſine nuptijs in domo ſit: quam Græci* παλλακὴν *uocant.*

IN *cap. Carbonum, Sed & de balarijs idem eſt.* Legendum Balanis.Et *inferius,nõ ſtoboli ſed ſtrobili legẽdum.Strobili prima breui nuces ſunt pineæ, & uẽti pro=* Balani. *celloſi,qui conuolutim graſſantur.* Balani *ſunt glandes,* Strobili. *& id quod glandis forma ad ſubducendam aluum in podicem manu inditur,apud autores medicinæ.*

IN *cap.In lege cenſoria.* Lex *cenſoria non à cenſu,ut Accurſius dixit,ſed à cẽſoribus:quorũ erat munus portoria uectigaliaq; locare.Liuius lib.* IIII. *de cẽſura loquẽs, Sub ditione eius magiſtratus publicorũ ius priuatorumq; locorũ,uectigalia Pop.Rom. ſub nutu atq; arbitrio ſunt. Quod autẽ ſequitur,Cõſtitutũ eſt eã domũ unicuiq; noſtrũ debere exiſtimari,ubi quis ſedes & tabulas haberet, ſuarumq; rerũ cõſtitutionẽ feciſſet : interpretatione egeret,niſi in priore editione huiuſmodi animaduerſionũ docuiſſemus eas tabulas his uerbis ſignificari, quas inſtituti* Tabulæ domeſticę,id eſt ephemerides. *priſci fuit unũquemq; ſibi de domeſtica ratione facere, à Græcis ephemeridas dictas.Cornelius* Nepos *de Põponio Attico,Cũ in primis lautus eſſet eques* Ro. *& nõ parum liberaliter domũ ſuã omniũ ordinũ homines inuitaret:ſcimus nõ amplius quàm terna milia æris in ſingulos mẽſes ex ephemeride eũ expẽſum ſumptui ferre ſolitum.* Ibidẽ, Ex *qbus agris paterfamilias fructus caperet,qbus ſe tolerare*t.Tolerare *hoc in loco eſt,qđ Græci* ὀλιγοζῶ *dicunt,* καὶ Tolerare. ἀποζῶ: *id eſt modicè & ſumma parſimonia uiuere.* ἱστο=

μένως ζῆν. Plato, νομῇ τὸ διέζων τὸ πλεῖστον. Thucyd. νεμόμενοι τὰ αὑτῶν ἕκαστοι ὅσον ἀποζῆν. quibus opponitur ἐπιζῆν καὶ καταζῆν, τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἐκτεταμένως ζῆν. Cæsar lib. III. belli ciuilis, Libẽter etiã ex perfugis agnoſcebamus equos eorũ tolerari: reliqua uerò iumẽta interiſſe. id eſt quoquo modo ſuſtẽtari. Idẽ, Erat ſumma inopia, adeò ut folijs ex arboribus ſtrictis, & teneris arborũ radicibus cõtuſis equos alerent, & cogerẽtur his rationibus equitatũ tolerare. τὸ ἱππικὸν διακαρτερεῖν. Tolerare uitã. Tacitus, Multos militia, quoſdã exercẽdo agros tolerare uitã. A' Græcis ſermo tractus, à quibus ἑαυτοὺς διακαρτεροῦντες uocantur ſeſe tolerantes: hac ratione quòd qui facere non ſuſtinent, ἀποκαρτερεῖν dicuntur, & inedia uitam finire.

IN cap. Qui fundũ: deeſt unũ uerbũ Græcũ: Nuces et ficus & uuas duntaxat duracinas & purpureas, & quæ eiuſdẽ generis eſſent, quas nõ uini cauſa haberemus: quas Græci τρωξίμους appellãt. Sic in antiquo legimus, & Politianus in epiſtolis animaduertiſſe ſe ſcripſit. τρώξιμος edulis & cibaria eſcariaq; Latinè dicitur. Plinius libro XIIII. In pergulis uerò (inquit) ſerũtur uuæ eſcariæ appellatæ: è duracinis albæ nigræq;. Idẽ, Conſemunia nigra: uino minimè durante: uua maximè poſt quindecim dies quàm ulla alia: minus fertilis, ſed cibaria. Duracinas autẽ à duritia acinorum dictas, ex eodẽ autore nouimus: qui de Italia loquẽs, Vua (inquit) non alibi gratior callo: unde poßit inueniſſe nomen duracinæ durus acinus. Idem etiam purpurearum meminit. Tranquillus ex epiſtola Auguſti, Dum lectica ex regia domum redeo, panis unciam cum paucis acinis uuæ duracinæ comedi. Sic autem duracina uua, ut ficus duricoria dicitur.

Vua edulis & cibaria.

Duracina uua.

IN cap. Liberorũ, Totiens enim leges neceſſariã dicũt cognationẽ ſingulorũ nominibus uti. Sic in antiquis le-

gitur, & apud Accursiũ: sed tamẽ planum est animaduertentibus mẽdosam esse lectionẽ, sicq; reconcinnandã, Toties enim leges necessarium ducunt cognationum singularum nominibus uti.

IN cap. Si calũnietur. §. Telum, desunt tria uerba Græca, quæ sic in meo libro restituenda duxi, antiqui exemplaris obseruatione nonnihil in hoc loco adiutus. In §. Telum, Dictum ab eo quòd in longinquum mittitur, à Græca uoce τηλόθεν figuratũ. Et paulo pòst, Nam quod nos telum appellamus, illi βέλος appellant. Et rursus inferius, Et id quod ab arcu mittitur, apud Græcos quidem proprio nomine τόξευμα uocatur.

IN cap. Qui uenenum, legendũ, Cum id quod nos uenenum dicimus, Græci φάρμακον dicũt. Pharmacon apud Græcos in utranq; partem significationem habet. Vnde Pharmacopolæ medicamẽtarij dicti: quorũ ministri Pharmacotribæ dicuntur, medicamenta pilo pinsentes, in mortarioq; terentes. & antipharmaca antidota, & quasi uenenorum uenena. Dioscorides de iuglandibus, Cõtra uenena (inquit) exitialia uim habent antipharmaci: siue à ueneno hausto esitentur, siue antè edãtur. Dicũtur etiam ἀλεξιφάρμακα, quasi uenenũ amoliẽtia & uim ueneni expultricem habẽtia: quæ cum ante uenenũ sumuntur, προφυλακτικὰ etiã appellantur. Inferius autem arca Homericis uersibus ex Odyssεæ libro quarto replenda, — Pharmacopolæ.

Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα,
Ἐσθλά, τά οἱ Πολύδαμνα πόρε Θῶνος παράκοιτις,
Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
Φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Tyndaris hæc habuit summo Ioue nata uenena,
Quæ Polydamna dedit coniunx Aegyptia Thonis,

Commoda

Commoda, consulte medica composita sub arte:
Multa legens Pharia solers tellure uenena,
Noxia permixtim carpens quoq; commoda multa.

Hæc medicamẽta data esse Helenæ ab uxore Thonis Thebis in Aegypto, autor est Diodorus in secũdo. Locus autẽ Nepenthes. ille Homeri celebratus est à Græcis ob Nepẽthes illud qđ Helena cum Telemachum cum Pisistrato hospitio suscepisset, in cõuiuiũ attulit, in uinumq; iniecit. cuius medicamenti erat ea uis & facultas, ut omniũ malorũ obliuionẽ ingeneraret. Siquidẽ usq; adeo lætificũ erat atq; exhilarans potores: ut qui uinũ eo temperatũ hausisset, nullam ille lacrymã eo die emittere posset: non si ambo eius parẽtes mortẽ eo die obiuissent: non si liberi eius in ipsius con spectũ cõtrucidati fuissent. Propterea eiusmodi pharmaca μητιόεντα uocat Homerus, id est κατὰ τὴν θεωρητικὴν τέχνην ἐσκευασμένα, ut inquit Plutarchus. Plinius lib. v. & uicesimo, de inuentione herbarũ loquens: Homerus (inquit) primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus alias in admiratione Circes, gloriam herbarum Aegypto tribuit, tum etiã cum rigaretur Aegyptus illa, nõ autẽ esset postea fluminis limo inuecta, herbas certè Aegyptias à regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud nepẽthes obliuionẽ tristitiæ ueniamq; afferens, & ab Helena utiq; omnibus mortalibus propinandum. Quod dictũ Plinius ex Theophrasto accepit lib. IX. de hist. plantarũ. qui quod Plinius obliuionẽ tristitiæ ueniãq; afferre dixit, quasi ἄδειαν πένθους immunitatẽ uacationẽq;: ipse λήθην ποιεῖν καὶ ἀπάθειαν τῶν κακῶν dixerat. Fortasse autẽ Plinius apud Theophrastũ nõ ἀπάθειαν, quasi indolentiã & impatibilitatẽ malorũ: sed ἀπένθειαν legit, quasi luctus ueniã. quod uerbũ alludit ad νηπενθὲς, ut suspicari

subeat

ſubeat Plinium ſcripſiſſe, Obliuionē triſtitiæ ueniamq́; lu ctus afferre. Meminit etiā nepenthus libro uno & uiceſimo idem Plinius. Macrobius VII. *Satur. Non minus autē quàm dulcedo uini hilarant uerba conuiuiū. Nam ſi Homeri latentem prudentiā inſcruteris altius: delinimentum illud quod Helena uino miſcuit, non herba fuit, non ex India ſuccus: ſed narrandi opportunitas, quæ hoſpitem mœroris oblitum flexit ad gaudium. Meminit & Philoſtratus in uita Apollonij libro* VII. Νηπενθὲς *autem (ut inquit Euſtathius) dicitur* οὐ μόνον ἐστερημένον πένθους, ἀλλὰ καὶ στερίσκον, ὅ ἐστιν ἄλυπον. Νηπενθές ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.

Locus autem integer apud Homerum *ſic legitur,*

Ἔνθ᾽ αὖτ᾽ ἄλλ᾽ ἐνόησε Ἑλένη Διὸς ἐκγεγαυῖα.
Αὐτίκ᾽ ἄρ᾽ εἰς οἶνον βάλε φάρμακον ἔνθεν ἔπινον,
Νηπενθές, ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.
Ὃς τὸ καταβρόξειεν, ἐπὴν κρατῆρι μιγείη,
Οὐκ ἂν ἐφημέριός γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν,
Οὐδ᾽ εἴ οἱ κατατεθναίη μήτηρ τε πατήρ τε,
Οὐδ᾽ εἴ οἱ προπάροιθεν ἀδελφεὸν ἢ φίλον υἱὸν
Χαλκῷ δηιόωεν, ὁ δ᾽ ὀφθαλμοῖσιν ὁρῷτο.
Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα,
Ἐσθλά, τά οἱ Πολύδαμνα πόρε Θῶνος παράκοιτις
Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
Φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Hic Helenæ ſubijt uino miſcere uenenum,
Soluere quod luctus, iras ſopire minaces,
Quod memori fertur reſides abſtergere ſenſus
Sortis acerbæ animo: atque obliuia ferre malorum.
Qui ſemel id patera mixtum nepenthes iaccho
Hauſerit, inde diem totum non fuderit ullam

Ille

Ille oculis lacrymam:non si suauißima proles,
Si germanus ei charus mater'ue pater'ue
Oppetat ante oculos ferro confoßus atroci.
Tyndaris hæc habuit summo Ioue nata uenena,
Quæ Polydamna dedit coniux Aegyptia Thonis
Commoda,consulte medica composta sub arte:
Ipsa etenim Pharia solers tellure uenena
Noxia multa legit,mixtimq; salubria multa.

Sequitur in eodem cap. Glandis appellatione omnis fructus continetur, ut Iabolenus ait, exemplo Græci sermonis, δρυὸς: apud quos omnes arborũ species appellantur. Quem locum ex antiquo exemplari sic lego, Apud quos omnes arborũ species ἀκρόδρυα appellantur. Species autẽ hic sic accipitur, ut in cap. ult. suprà, De muneribus. Nam harum specierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιεμπόρους Græci appellant, creari moris est. Et species horreariæ in titulo, De conditis in publicis horreis, lib. x. Codicis. Prisci autẽ Græci omne genus arboris δρυὸς appellatione intellexerunt. Est autem δρῦς proprie robur. Vnde Dryidæ Gallorum sacerdotes appellati, ut autor est Plinius libro XVI. Ab hoc uocabulo δρύφακτος & δρυπετὴς deriuata: in quibus dictionibus uestigia primigeniæ illius significationis apparent. δρυπετεῖς enim dicuntur fructus adulti & maturi, quasi iam ex arbore casuri. Vnde drupæ oliuæ. Plinius lib. XV. de oleo loquens, Optima autem ætas ad decerpendum inter copiam bonitatemq; incipiẽte bacca nigrescere: nostri uocant drupas: Græci uerò drypeteis. παρὰ τὴν δρῦν igitur fit dictio ἀκρόδρυα: quo uerbo Gaius omnẽ fructum significari dixit. Propriè tamẽ ἀκρόδρυα à Græcis appellantur quæ in ambitu lignosum putamen habent: id est, τὰ τὸ ξυλῶδες ἐκτὸς ἔχοντα καὶ περὶ τὰ ἄκρα, καὶ τὸ

Δρῦς. (margin, beside "tellexerunt. Est autem δρῦς")

ἀκρόδρυα. (margin, beside "τὴν δρῦν igitur fit dictio")

στρύξ

τρώξιμον ἐντὸς. quod genus appellatione nucum apud Latinos continetur: id est τὰ κάρυα. Contrà autem quæ poma dicimus, ut sunt cydonia malaq; reliqua, pruna, cerasa, & similia: à Græcis ὀπώρα dicuntur singulari numero. ὀπώρα.
Iulianus in epistolis, καὶ δένδρα παντοίαν ὀπώραν φέροντα. unde ὀπωρῶναι eorum fructuũ negociatores apud Demosthenem, ut σιτῶναι & τελῶναι. Quæ autem glandis appellatione apud scriptores intelligũtur, à Græcis βαλανηρὰ uocantur. Latior est autem Iurisperitorum ex edicto interpretatio, ut hic Gaius tradidit.

IN capite, Pupillus, lego, Incola est qui in aliquam regionẽ domicilium suum contulit: quem Græci πάροικον uocant. Sic enim antiquũ exemplar legendum esse, nõ leuem fidem facere mihi uisum est literarum uestigia obseruanti, fugientia illa quidem & obscura, sed aliquam imaginem lectionis uerisimilis retinentia: cum frequẽtius incola μέτοικος appelletur, ut alibi diximus. Cicero in Officijs, Peregrini autem & incolæ officiũ est, nihil præter suum negociũ agere: nihil de alieno inquirere: minimeq; in aliena rep. curiosum esse. Huiuscemodi incola fuit Abrahamus ille inclytus in terra pollicitationis. πίστει παρῴκησεν εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Quare ad Ephesios II. cap. Ergo iam (inquit Apostolus) nõ estis hospites & incolæ: sed estis ciues sanctorũ & domestici Dei. οὐκ ἔτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι. uel ad uerbum, Iam non estis peregrini & incolæ, sed municipes estis sanctorũ & in familia domini. Apostolus enim Græcarũ etiam rerum gnarus perinde ut linguæ fuit: quamobrẽ in epistolis, trãslationibus non paucis usus est, ad Græcorum ritus institutaq; alludentibus. Sequitur in eodem cap. Aduena est quẽ Græci appellant. Lego, quẽ Græci ἔποικον appellant, eiusdem Incola. Diuus Paulus.

Aduenæ & coloni. exẽplaris fide adductus. ἔποικοι, id est aduenæ & coloni, duorũ sunt generũ. Quidã enim indigenis exactis ad incolendũ ciuitatẽ quãpiã ueniũt: ut apud Thucydidẽ, ἐποίκους ἑαυτῶν ἔπεμψαν Ἀθηναῖοι. è corpore suo miserũt Athenienses q in urbe exhausta habitarẽt. Quidã autẽ ideo mittũtur, ut tanquã supplementũ sint semiplenæ ciuitatis: ut apud Aristotelem in Politicis, Ἀπολλωνιᾶται ἐποίκους ἐπαγαγόμενοι ἐστασίασαν: Apolloniatæ cũ aduenas in suã urbẽ asciuissent, seditione agitati sunt. σύνοικοι autẽ sunt cõuenæ diuersis è locis eodẽ coeũtes ad urbẽ cõiunctis ædificijs condendã: qui alio nomine σύγκλυδες appellãtur. quare συνοικίαν Plato ciuitatẽ appellat, propter domiciliorũ coniunctionem. Aduena alioquin à Græcis ἔπηλυς dicitur. Isocrates in Πανηγυρικῷ, Οὐδ᾽ ἐστὶ πάτριον ἡγεῖσθαι τοὺς ἐπήλυδας τῶν αὐτοχθόνων. id est, Lacedæmonios Atheniẽsibus imperare, qui aduenæ sunt: cũ Athenienses sint indigenæ Atticæ.

IN cap. Malum. §. Plumbum, Plumbum autem quod pro tegulis poneretur, ædificij esse Labeo ait: sed id quod in ripa ypathrij tegendi causa poneretur, contrà esse. Lego ex antiqui obseruatione hypethrij: ut in priore editione animaduertisse nos iampridem scripsimus, cum de hoc uocabulo dissereremus.

IN cap. Statuæ, Statuæ affixæ basibus structilibus. Si quis id legerit quod alibi de structili opere structuraq; scripsimus: facile percipiet Accursiũ huius dicti sententiã non esse assecutũ. Bases structiles sunt ueluti sedimẽta columnarũ, nõ solido lapide cæsa, sed opere cæmẽtitio lateritio'ue coagmẽtata: quibus colũnæ βεβήκασιν, id est nituntur, ipsæ quidẽ solido lapide cõstantes. Quas ideo (ut opinor) partẽ ædium non esse respõdit Pomponius, q solidi lapidis scapus uideri non potest cohærere cum basi quæ

Basis structilis.

structili

ſtructili opere cõſtat: quare pars eius corporis eſſe nõ poteſt, quod diſsimili operæ compoſitum eſt. In codẽ cap. *Prothyrũ quod in ædibus interdum fieri ſolet, ædium eſt.* Prothyrum.
Prothyrũ *eſt ueſtibulum domus, ita de priuatis ædibus dictũ, ut* Propylæũ *de ueſtibulo urbis uel templi uel regiæ.* Propylæum.
quanquã Ariſtoteles *de regia* Perſarũ *loquẽs in libro de* Mundo, τὸ πρόθυρον *miꝫit* τῶν πυλῶν. Plinius *lib.* XXXVI. Nõ *poſtferũtur & Charites in propylæis* Athenienſium, *quas* Socrates *fecit alius ille quàm pictor.* Prothyrũ *tamẽ aliter à* Græcis *aliter à* Latinis *accipi, autor eſt* Vitruuius *lib.* VI. *de uocabulis Græcis loquẽs, quæ apud* Græcos Latinosq́; *nõ codẽ ſignificatu accipiuntur:* Prothyra *(inquit)* Græcè *dicuntur quæ ſunt ante ianuã ueſtibula: nos autẽ appellamus* Prothyra *quæ* Græce *dicũtur* Diathyra. Diathyron.
Nec *addidit quid hoc uocabulo intelligere debeamus.* Ego *autẽ exiſtimo* διάθυρον *eſſe obicẽ trãſuerſarium ductilẽ aut uerſatilẽ: id eſt repagulũ è materia cõpactum, quod & uehicula & equos à ueſtibulo ædiũ arcet: qualia multa* Lutetiæ *uidentur.* In *quo ſignificatu hoc in loco* Prothyrũ *accipiendũ cenſeo.* Prothyrũ *dictum, quaſi ianuæ obiectum: uel porro à ianua ſitum, obicis uicẽ præbens.* Nam *alioqui ſi* Prothyron τὸν θυρῶνα, *id eſt ueſtibulum intelligamus: fieri nequit ut pars ædium non ſit, cum prothyrũ inter exemptilia numeretur ſine ædiũ fractura.* Nec *obſtabit dictum* Gellij, *qui* Cæcilium Galium *in libro de ſignificatione uerborũ quæ ad ius ciuile pertinẽt, ita tradidiſſe affirmat:* Veſtibulũ *non in ipſis ædibus eſſe dicit nec partem ædium, ſed locũ ante ianuam domus uacuum, areamq́; per quam à uia publica acceſſus eſt ad ædeis.* Siquidem *olim quibus ampliores domos habere licebat: ij ante ianuam locum relinquebant, qui medius inter uiam* Veſtibulum.

ter uiam & fores domus esset: qui locus statio erat salutatorũ. Apud nos autem huiuscemodi uestibula in uiam procurrentia longiusculè non fiunt duntaxat in priuatis ædibus: nisi quatenus ea quæ diximus prothyra proferre eorum uenia licet, quorum de uia publica statuere munus Viatores. *est: quos ob id uiatores (ut opinor) appellare possumus.* ὁδοποιοὺς *appellabant Athenienses.*

SVB *titul. De regul. iuris, Omnis diffinitio in iure ciuili periculosa est. parũ est enim ut non subuerti poßit. Lego, Rarũ est enim. Accursius diffinitionẽ duobus modis intelligi posse ait. Vno modo, ut diffinitio sit propria & breuiter comprehensa rerum substantiæ enunciatio: quæ constat genere, specie, differentibus & proprijs, ut inquit Quintilianus. Alio modo, ut sit pluriũ rerũ summatim facta traditio, quasiq; ad regulam exacta rerum doctrina.* Definitio. *Quod si uerũ est, non diffinitio sed definitio legi debet,* Aphorismi & Apophthegmata. *ut uerbo Græco respõdeat. Huiuscemodi enim definitio Aphorismos Græcè dicitur. Est enim* ἀφορίζειν καὶ τὸ ἀφορισμοὺς συγγράψαι. *ut* Σωρανὸς *de Hippocrate loquẽs,* ὃς ἀφορίζων ἔχει βραχυλογῶν, ἔφη τὴν ἔνδειαν ὑγιείας εἶναι μητέρα. *Sic enim dicitur ut* ἀποφθέγγομαι, ἀντὶ τοῦ συνεσταλμένως λέγω. *Vnde apophthegmata quasi præcisæ sentẽtiæ & breuiter circunscriptæ.* καὶ γνωμικοὶ ἀφορισμοὶ *ijdem sunt cũ apophthegmatis: dicta scilicet sententiosa, quæ dicteria quidam appellauerũt. Plutarchus in Lycurgo,* καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Λυκοῦργος βραχυλόγος τις ἔοικε γενέσθαι καὶ ἀποφθεγματικός. *Definire autẽ uerbũ in ea significatione legere me nõ memini. Ex quo fit ut mirer unde id aut Accursius acceperit, aut ij unde Accursius didicit. Vtro autẽ modo potius hic accipi debeat definitio, non temere inuenias qui affirmare ausit, ut opinor. utrũq; enim defendi æq; potest. De finitione*

tione enim loquens Quintilianus in ſeptimo, Rariſsima enim apud oratores reperietur illa ex cõſuetudine Philoſophorũ ducta ſeruitus. eſt enim certa ſeruitus ad certa ſe uerba aſtringẽdi: idq́; faciẽdũ in libris Ciceronis de Oratore uetat M. Antonius. Nam eſt etiã periculoſum, cum ſi uno uerbo ſit erratũ, tota cauſa cecidiſſe uideamur. optimáq́; eſt illa uia qua utitur Cicero pro Cecinna: ut res proponatur uerba nõ piclitẽtur: Etenim Recuperatores, non ea ſola uis eſt quæ ad corpus noſtrum uitamq́; peruenit: ſed etiã multo maior ea quæ periculo mortis iniecto formidine animũ perterritũ, loco ſæpe & ſtatu dimouet. Difficultas autẽ finiendi oritur ex ſubtilitate quæ circa ꝓpria ac differẽtia uerſatur: ut ipſe alibi dixit. Eodẽ ptinẽt ea quæ à Cicerone de definitione in Topicis dicũtur.

RELIQVARVM ANNOTAtionum Index, tam Latinarum, quàm Græcarum dictionum copioſiſsimus.

A

		ἄδεια	39
Abruptum	176	Admiſſarius	11
Abſciſſum	176	Admuſſura	11
Accepto ferre	97	Admittere	11
Accurſij audacia	72	Admittere equum	12
Ἀκόλυθοι	90	Adoptio	73
Ἀκυσιοι	192	Aduenæ	274
Ἀκρόδρυα	273	Aduocare	124
Actionem dictare	7	Aduocatio	9. 124
Adærare	131	Aduocationes uænire	24
Adæratæ ſpecies	131	Aduocatus	124

Aedicula 99
Aerarij 230
Aequi boniq; facere 187
Aestimare litem 93
Aestimare litē capitis 95
Aestimatio litis 94
Ager nouatus, proscissus 151
Agere cum patribus 101
Agere cum populo ibidem
Agminales equi 224
Agnati & gentiles 252
Ἀγωνοθεσία 227
Agonothetæ 243
Ἀγωνοθετῶν 223
Agonothetes 223
Ἀγορανόμοι 240
Agronomi 225
Ἀγρονομία 225
Album iudicum 200
ἀλεξιφάρμακα 269
ἀλλαγαὶ 87
Allegere 191
Allecti 134. 191
ἀμείβεσθαι τοῖς ὁμοίοις 228
De Ambitu lex 246
ἀμύνεσθαι τοῖς ἴσοις 228
ἀμερίμνια 39
ἄμητος 251
ἀμοιβαὶ 87
ἀνακρίνειν 35
ἀνάκρισις 34
ἀναλεκνύμενοι 245
ἀναγραφῆς 189
ἀνάστασοι 42
Anathema 113
Andria 27
Androlepsia 147
Angariæ 86
Animaduertendi locus 50
Animaduersio uiri in uxorem 74
Animaduertendi ratio in facinorosos 215
Annonæ curatores 144
Annus intercalaris 258
Anquirere capitis 96
Ante diem quintum 266
Antepilani 180
Antestari 25
ἀντικαθιστάμενοι 134
Antiquissimum 173
ἀντίτυπον 176
ἀπενιαυτισμὸς 142
Aphorismi 276
ἀφορισμὸς 276
ἀφορίζειν 276
τὰ ἀφροδίσια 60
ἀποδέκται 225
ἀποκαρτερεῖν 268
ἀποχοιρικὸν μόριον 254
ἀποδέχεσθαι 94

ἀπολε

ἀποδικαστῆν 79
ἀποικία 85
ἀπόλεκτοι 204
ἀπολογεῖσθαι 32
Apophthegmata 276
ἀπόρφυρον 156
Apoſynagogi 113
ἀπότομον 176
ἀποζῆν 267
Apparitores 133
Approbare 97
Approbatum opus 96
Aqua & igni interdicere 111
Aquam perdere 211
Aquælicium 230
Aquilex 230
Aquileges 230
ἀρχαιρεσίαι 106
ἀρχαιρεσιάζειν 109
ἀρχεῖον 135
Archeotæ 194
Archippocomus 87
Archiuum 135
Areopagus ſicariorũ uindex 145
ἀργυρόλογοι 130
ἄροτος 251
Arrenogona 76
Artes liberales 249
ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχων 59
ἀσελγεία 78
ἀσφαλεία 32
ἀσφάλισμα 180
ἀστάθμητοι 198
Aſtynomia 252
Athenienſes undecimuiri 215
Athlethetæ 223
Atocia 76
Attalica 253
Auerta 87
Auguſti duo primùm facti 63
Aulæa 259
Auſcultatores 192
Autophoros 9
ἀξίωμα 190
Τὸ ἀξιωματικὸν 190

B

Babylonica aulæa 253
Balani 267
Βαλανεῖα 273
Barbara uerba in tribus libris Codicis 87
Baſis ſtructilis 274
Belluata ſtragula 253
Beneficiarij 249
Benigne facere 249
Ad Beſtias damnari 119
Boni conſulere 187
Βραβεῦται 244

Buprestis 75

C

Cæsaris dictatoris tempus 106
Calcularij 22
Camelarij 198
Camelelates 198
Camelitæ idem
Campe 75
Candida toga 159
Candidati 100
Candidati Cæsaris 107
Candidatorum mos in senatu 246
Cantharides 76
Canticum palmarium 11
Capitalium rerum mos priscus 84
Capitis anquirere 96
Capitis litem æstimare 95
Capitis triumuiri 215
Cardo 99
Castrensia principia 180
Καταβάλλειν 250
Καταγώγια τῶν ἀγγελιαφόρων 196
Κατασκήπτειν 136
Catharmata 115
Κατενεχυράζειν 147
Cauere 80
Cauere ab aliquo ibidem
Cauere obsidibus, capite 80
Causæ subscribere 8
Causam subscribere ibidē
Causam dicere 31
In Causam descendere 8
Cautio 81
Cautores ibidem
Κειμήλια 129
Centuriæ primæ classis 101
Cēturiæ prærogatiuæ 102
Centuriata comitia 100
Centurionum uitis 182
Certa crimina 78
Χαλκίς 230
Chartophylacium 135
Chartopratæ 128
Chirographum imitari 80
Chomata 21
Χρεοκοπία 130
Χρεοκοπεῖν ibidem
Χρυσεῖα 240
Cimeliarchus 129
Cimeliarchion ibidem
Cintia 92
Circenses ludi 242
Circumuenire 65
Circumuenire iudicio ibid.
Clarigatio 147
Classes 101
Κλέμμα 88

Ad Cle

Ad Clepsydram orare 211
Clepsydræ plures actoribus dabantur ibid.
κλέπτειν 88
κληρωτοὶ 221
κλητεύειν 25
Clientes 171
Coactores 130
Codicillaris potestas 85
Codicilli ibid.
Codicis libri tres postremi 87
Cœnobiarchæ ius 74
Cognitor 123.125
Cohortales 132
Coire 22.83
Coitio 23
Coloni 185.274
Colonia 186
Comata 21
Comites iudicum 90
Comites quasi ex cohorte Prætoria 91
Comitiorum summa 100
Comitium 139
Comitia centuriata 101
Comitia curiata centuriataq; 100
Commentitium 148
Commercium & cognatio linguæ Latinæ cũ Græca 36
Commilitium 183
Comopolis 127
Comparatum 353
Compendium 235
Compendiosa substitutio 135
Congiarium 182
Coniurationis crimen 48
Confessus 129
Constat ratio 183
Constituta quæstio 69
Constitutio iudicij 9
Consulere boni 187
Contrahere 250
Conuasare 16
Conuenire 64
Conuenticula 29
Conuentus 64
κόῤῥη 139
κοσμεῖν 188
Crimen maiestatis 48
Criminis admißi pronunciatio 217
Crimina certa 78
κρηνοφυλακία 225
κρίνεσθαι 31
κρίσιμοι 216
κτηνίατροι 230
Cucuma 172
Cucumella ibid
Curatores 227

Curiæ iudicũ quinq; 214
Curiales 195
Curiata comitia 100
Curio 196
Curionatus ibid.
Cursus publicus ibid.
Cursus uehicularis 86
Custodes 8
Κυρίαι δόξαι 204

D

Damnari indicta causa 33
Dare nomen militiæ 92. 179
Decaprotia 224
Δεκατεύειν 241
Decedere 40
Decedere de officio & mo=re 41
Decemprimi 224
Decemprimatus ibid.
Decernere quæstionem 71
Decima bonorum Hercu=li 241
Decoctiones 130
Decoctores ibid.
Decoquere ibid
Decumanus 99
Decuriæ iudicum 205
Defensores ciuitatum 130
Definire 276
Definitio ibid.
Deglubere 13
Δείνωσις 139
Denunciare testimoniũ 23
Deportatio 150
Deprehensus 59
Deprehensus orator 70
Descendere in causam 8
Designati magistratus 245
Designatores mansiona=rij 197
Detrectare 58
Δεξιούμενοι 100
Δεξιοῦσθαι 246
Dextræ prehensio ibid.
Diacatoche 129
Διαδάσκαλοι 156
Διαιτηταὶ 221
Διαλύεσθαι 250
Διαφθορὰ 56
Διαπάττειν 189
Διάθυρον 275
Διαζῆν 267
Διαζωστικὸν μόριον 254
Δίκαιον ἐπίπλασον 149
Δικαστικὸν 151
τὸ δικαστικὸν 213
Dicere pro destinare 37
Dicere causam 31
Dicere dictatorem 38
Dicere doti 37
Dicere multam 36

Dicere

Dicere sacramento 37
Dicta dies 38
Dicta puella ibid.
Dicta sponsa & pacta 38
Dictare iudiciũ, actionẽ 7
Dictator 38.101
Dictio causæ, pro apologia 33
Dies dicta 38
Dies iudiciales 216
Dies legitimi 209
Dignitas 190
Dinosis 139
Διορύκται 26
Diplomata 84
Dispendium 235
Distrahere 250
Diui fratres, de geminis Augustis 63
Diuisores 103
Δοκιμαστὴν 157
De Dolo actio 14
Donatiuum 182
Doti dicere 37
ἰ δαχμὸν 222
Drusus 20
Δρυπετὴς 272
Δρύφακτος ibid.
Δρῦς ibid.
Ducenarij iudices 219
Duo Augusti primi facti 63
Duodecĩ primi Frãciæ 224
Duracina uua 26
Δι᾽ ὀβόλω 451
Dystoca 76
Δυστοκεῖν ibib.

E

τὸ ἐκβιβαστικὸν 152
Ecdicus 130
ἐκδικηταὶ ibid.
ἔκδικοι ibid.
Echemythi & auscultatores 198
Ad E dictũ respondere 179
ἐγκατασκήπτειν 136
Elecmporus 123
ἐλευθέρια 249
ἐλευθέροισι λόγοι ibid.
ἐμβόλυμος 258
Emerita stipendia 183
Emmeles 121
ἐνεχυράζειν 147
ἐνοχλῶ ἀξιῶν 6
Enopliæ saltationes 120
ἐπάρχοι 216
ἐπεξιέναι 30
Ephemerides 267
ἐφορᾶν 193
ἐφύδωρ 211
ἐφυγομάχειν 58
ἐπικούρημα 180
ἐπιμεληταὶ 227

Epini

Epinicia 11
ἐπισκοπεῖν 193
Episcopus ibid.
ἐπιστῆναι 227
ἐπισταθμεύειν 197
Epistathmi ibid.
ἐπισταθμεία ibid.
ἔποικοι 187.173
Equi agminales 224
Equites & iudices 203
Equorum productio 193
Equum admittere 12
ἐργάζεσθαι 183
ἐργεπιστάτης 198
ἐρημάζειν 127
Eruca 75
ἐθνικοί 144
Euangelia 10
Euectiones 86
Euerriculare 15
Euerriculum 14
Eunuchi 264
Ex uinculis causã dicere 32
ἐξαργυρῶσαι 131
Exauctoratæ legiones 175
Exceptionum formulæ 54
De Exceptionibus 221
Excusores 230
Exemplũ memorabile 108
Exemptilis dies 262
ἐξέτασις 193
ἐξετασταί 226
Exilij causa solum uertere 141
Exilium liberum 234
Exilium olim non pœna legum 141
Exilium uoluntarium 140
Eximere pœnæ, noxæ, notæ, & supplicio 83
Expiamentũ homicidij 143
Expiator Iupiter ibid.
Expilator 25
Extorris 113
Extraquam, in exceptionibus 54
εὐθυνόμενοι 84

F

Fabrorũ præfectus 229
Facere æqui boniq; 187
Facere paria 227
Feris obiecti 119
Ferre accepto 97
Ferre quæstionem 69
Fide publica uenire 40
Flagitare 6
Fœderati 169
Formulæ exceptionum 54
Formularij 126
Forum 222
Franciæ infelicitas 105
Franciæ palladium ibid.

Frumẽ

Frumentatores 192
Fur unde 9
Furtum nec manifestũ 10

G

Gabinetum b. 129
Gallinaceus 81
Gentiles & agnati 254
Gerere rem 175
Gladiatura 119
Græca uerba Latina facta 9
Græcæ linguæ cum Latina commercium 36
Grammatophylacium 134
Grassari 136
Grassatores 135. 69
γυμνασιαρχία 226
γυναικονομία 226
Gynæciarius 128
Gynæconomi 226

H

ἡλικία 222
ἡμίδραχμον ibid.
Herculana pars 241
Herculi dicatæ decimæ 241
ἑταιρεία 27
Hetæriarcha 28
Hieremiæ locus 12
ἱμάτιον 156. 253
ὑμάτιον ἀνδρεῖον 156
Hipparchia 193. 226
Hippocomi 87
ἱππικὸν 268
ἱππογνώμων 13
ἱππόπορνος 13
ἵππος ibid.
ὁδόποιοι 276
Homicidæ scelerati & abominandi olim 142
Homicidarũ pœna 112
Homicidij expiamentũ 143
Hominũ oppignerandorũ ius 147
Homo sacer 113
Hospitij ius 165
Hospitalis tessera 164
Hospitium publicum ibid.
Hospitium inter Milesios & Syberitas 167
Hospitia 170
Hydraulus 128
ὑπομνήματα 189
Hypomnematographi 127

I

ἰδιοξενία 170
Imaginaria militia 180
Imitari chirographum 84
Imminuere magistratũ 47
Imminuere imperium ibid.
Immunis 150
Imperandi modi usus 170
Impostura 26

In iudicio 220
In iure 219
Inauditus 73
Incolæ metœci 127
Indicium 53
Indicium profiteri 65
Indicium sibi postulare ib.
Indicta causa damnari 33
Ingenuæ artes 249
Inire magistratum 245
Inquirere 68
Inspectio 194
Inspectores ibid.
Inspicere ibid.
Intercalaris annus 258
Intercalaris mensis ibid.
Intercalatio cæsariana 158
Irrepere 89
Iudex quæstionis 72
Iudex quæstionis in tholo capitali 66
Iudicare 42
Iudicare perduellionis ibi.
Iudicãdi munus graue 200
Iudicandi necessitas inter munera personalia habebatur 212
Iudicantium numerus 206
Iudices 216
Iudices & equites 203
Iudices sex & quinquaginta 208
Iudicia Romana 200
Iudicia publica quomodo olim exercebantur 70
Iudicialis urna 202
Iudiciales dies 216
Iudicij constitutio 9
Iudicium decuriæ 205
Iudicum decuriæ quinque 214
Iudicum reiectio & subsortitio 207
Iudicium dictare 7
Iudicium in Senatu factum 210
Iudicium prodere 109
Iudicium prolusoriũ 154
Iudicio circumuenire 65
Iudiciorũ appellatio 220
Iudiciorũ præsides dij 216
Iupiter expiator 144
Iupiter hospitalis 165
Iupiter sodalicius 28
Iurisdictio 220
Iurisdictio libera 234
Ius pignerandorum hominum 147
Iusta uxor 66

L

Læsa maiestas 45
Λαγχάνειν δίκας 64

Lasciuia 14.78
Λατύποι 230
Lazari Baifij laus 163
Legati duorũ generũ 234
Legationes liberæ 232
Leges sacratæ 114
De Legib. iudiciarijs 201
Legiones exauctoratæ 175
Legitimi dies 210
Leguli 126
Lex Cintia 92
Lex de sodalicijs 29
Lex de usuris 51
Lex Draconis memorabilis 146
Lex socialis 92
Λεύκωμα 200
Libera dicẽdi tempora 211
Libera disceptatio 234
Libera iurisdictio ibid.
Liberæ legationes 232
Libera mandata 234
Liberales artes 249
Liberum exilium 254
Liberi 169
Librarij depositorum 231
Libratores 131
Ligna & sal 195
Limenarchæ 196
Λιμεναρχία 225
Limenophylia 196
Λιμενοφυλακία 225
Limes 99
Λιπαρῶ 6
Non linquere de causa, & cet. 217
Litis æstimatio 94
Lites æstimatæ ibid.
Λιθουλκοί 230
Λιθουργοί ibid.
Λογισταί 226
Logographi 184
Λωποδύται 16
Λωποδυτῶ ibid.
Lorica 255
Loricatio 256
Lucipores 254
Ludus 119
Ludus uenatorius 118
Lustrare 77

M

Μαχαιροποιοί 231
Μαγγάνευμα 26
Magister populi 101
Magistratus & curatores 227
Magistratũ imminuere 47
Magistratum inire 245
Magistratus petere licebat 246
Magistratuum creandorũ mos 100

Maiestas 44
Maiestas imminuta 44
Maiestas in populo ibid.
Maiestas læsa 45
Maiestatis crimen 48
Maiestatem minuere 47
Maiestatem retinere, constituere, conseruare 45. 46
Maiestatem soluere 45
Mandata libera 244
Mansionarij designatores 197
Mansiones 196
In Manu mariti esse 75
Marcipores 154
In Mariti manu esse 75
Mastigophoros 223
Μαθήματα 249
Medicamenta uenenata 175
Μελλοδιδάσκαλοι 156
Μέλλοντες 245
Μελλονύμφιος 129
Melloproximi ibid.
Μελλοθάνατος ibid.
Melos 121
Menytra 10
Mensis intercalaris 158
Mensores 230
Merere 183
Μεταναστεύειν 141
Metatores 230
Μέθοδος 235
Μέτοικοι 127
Μέτοικος 273
Metrocomia 127
Militaris mißio 92
Militaria et castrensia principia 180
Militia imaginaria ibid.
Minuere maiestatem 47
Mißio militaris 92
Μισθαρνεῖν 183
Μισθοφοροῦντες ibid.
Μνήμονες 225
Molle 176
Μονάζειν 127
Mos in testib. rogandis 62
Multam dicere 36
Munus 242
Munerum publicorũ summaria diuisio 229
Munerarius 242
Munificus 245
Munificum prædium 250

N

Ναΐδιον 99
Ναοφύλακες 194. 226
Nauarchia 226
Νεᾶν 251
Νέατος 252
Nec pro non 10
Νεώκοροι 195

Nepen

Nepenthes 270
Nilus 21
Νομὴ 132
Nomen militiæ dare 179
ad Nomen respondere 179
Nomenculatores 100
Nomenclatura ibidem
Νομοφυλακία 226
Νοσοκομεῖον 230
οἱ Νοσοκόμοι ibidem
Notoria 109
Noualis 251
Nouare agrum ibidem
Nudiusquartusdecimus 265
Numerus iudicantium 206
Nunciare 110
Nundinæ 239

O

Obrepere 88
Obrepere ad honores uel magistratus ibidem
Obsidibus cauere 80
οἰκητήρια 240
Officium 152
de Officio & more decedere 41
οἰκοδομική 230
ὀνηλάτης 198
ὀνοματολόγοι 100
ὀνοματολογία ibidem
Opificiorum magistri 194
ὀπώρα 278
ὀπωρῶναι 192
ὀπορῶναι 223
Optiones 228
Opus probatum 96
Orare ad Clepsydram 211
Oratores 64
Orchestodidascalos 122
Ordinare 188
Ordinatum ibidem
Ospriona 223
Otiosum esse 59
Oxitoca 76

P

Παιδονομία 226
Παλίμβλαστος 251
Παλιμφυὴς ibidem
Palladium Franciæ 104
Pallia 253
Palliatæ fabulæ ibidem
Pandectæ Græcæ 244
Papyropolæ 128
Παρακαταβολὴ 152
Παράκλησις 125
Παράκλητοι ibidem
Παραγγέλλειν 100
Παράλουργες 161
Παρερπύσαι 88
Paria facere 227
Parrippus, uel parrhippus 86

Parochus 195
Parochia ibidem
Pastus 132
De Patria potestate 73
πάτρονες 172.
Patronus 123
Pauli locus 273
Pedismos 230
πελάται 172
πελατεῖαι ibidem
Pelliones 232
Pendere dicuntur rei 30
Pendentes rei ibidem
Peragere reum ibidem
Perduellio 48
Perduellionis iudicare 42
Peregrini officium 273
Periculum 18
περιπετάσματα 253
περιπόρφυρος 161
Peripsema 115
Peristroma 252
Perscribere 189
Perscriptiones ibidem
Perscriptor 190
Persecutor 130
φαρμακοὶ 144
Pharmacopolæ 269
Pharmacum ibidem
φενακισμὸς 26
φώγδην 31
φώγων συλίας 32
Phiditia 27
φιλανθρώπευμα 260
φιλανθρωπία 249
φιλαρχία 109
Philius Iuppiter 28
φιλοδωρία 249
φολοτιμία 109
Philtra 76
Phthoria ibidem
φυλακτήριον 180
Pignerandorum hominum ius 147
Pigneratio ibidem
Plagæ 253
πλασματώδεις 148
Platonis locus 238.
πλεονέκτημα 103
Polemarchi 226
Polemarchia ibidem
Polluecere 241
Populi Ro. maiestatem comiter conseruare 170
Postulare 71
De Potestate patria 73
Præcidere 178
Præcisè ibidem
Præcisum 176
Præfectus fabrorum 229
Præfractum 176
Præpositi 227

Prærogatiua

Prærogatiua 102
Prærogatiuæ centuriæ ibid.
Præscribere 55
Præsidium & præsidia 180
Prætexta 155
Prætexta à Prætore ponebatur, quando, &c. 162
Prætexta pulla 163
Prætexta toga 160
Prætextati olim ludos spectabant 163
Prætor 67
Prætor iudicijs præerat & iudicibus 205
Prætoriani 58
Pragmatici 122
Pragmaticarius 126
Presbyteri 174
Προαγωγιστικὸν 154
Προαγῶνες 153
Probatum opus & approbatum 96
Πρόβλημα 180. 255
Probrum 56
Πρόκλησις 61
Procurator 123
Προγραφὴ 134
Proludere 153
Προπαιδεύματα 249
Προφιλακτικά 269
Propius esse 227
Propylæum 275
Προσαγγελεῖς 100
Προσαίρησις 134
Προσαιρεῖσθαι 191
Proscißus ager 251
Προσγεγραμμένοι 198
Προσλιπαρῶ 6
Προστάτης 172
Prothurum 275
Prothyrum 275
Προξενητικὸν 250
Προξένια 184
Πρυτανεῖα 151
Ψηφίσασθαι 40
Ψηφολόγοι 22
Πτύγμα 85
Publica fide uænire 40
Publica iudicia quomodo olim exercebantur 70
Publicani 205
Publicus cursus 196
Pulla prætexta 163
Purpura 162
Pyrrhicha 121
Pyrrhicharij 120

Quærere rem 70
Quæſitor 67
Quæſtio 16.66
Quæſtio constituta 69
Quæſtionis iudex 72
Quæſtionis iudex in thalo 66
Quæſtionem decernere, poſtulare 71
Quæſtionem ferre 69
Quinqueprimi 224
Quintæ claſsis 102
Quirites 175
Quoad uiuet, quoad moriætur 267

R

Ratio conſtat 183
Reatus 16.149
Recipere inter reos 84
Recuperatores 220
Recuperatoria iudicia 220
Referre in reos 83
Refractarium 176
Regerere 189
Regeſta ibidem
Rei pendentes 30
De Reiectione iudicũ 207
Relegatio 150
Reliquari 184
Rem uel res gerere 175
Reorum ſordes 16.17.19
In Reos referre, recipere 84
Requiſitæ res 68
Reſpondere 32
Reſpondere ad edictum &
ad nomen 179
Reſtibilis ager 251
Retinere maieſtatem 45
Reum fieri 84
Reum peragere 30
Rheda 86

S

Saccularij 22
Sacer homo 113
Sacerdotes ſodales 27
Sacoma 98
Sacramento dicere 37
Sacrare caput cũ bonis 114
Sæculares artes 249
Sagatus 144
Sal & lignum 195
σαλαμάνδρας 75
Saltationes enopliæ 120
Sapientiæ libri locus 185
Sardonyx 152
Sarta tecta 96
Scandularij 230
Scenici ludi 242
σχίσμα 255
σκηνή 240
Schola 119

σκηρτᾶν

σκιςτᾶν 79
Scrutari crimina 110
σύχσμα 98
Securitas 39
Seges 252
Selectæ ſententiæ 204
Selecti iudices 203
Selecti iudicum 207
Σεμνοπρέπεια 190
Senatores Romani 166
Sententia tabellaris 134
Sententiæ interdum palàm proferebantur 216
Sententiæ ſelectæ 204
Seruitium 27
Seſqui 177
Seſtertia dena 93
Σιτολόγοι 192
Σιτολογία ibidem
Σιτομέτραι 192.225
Sitonæ 192
Σιτῶναι 192.223
Σιτωνία 192
Sitophylaces ibidem
Socialis lex 92
Sodales ſacerdotes 27
Sodalitius Iupiter 28
Sodalitium 27
Soluendo eſſe ære alieno 243
Soluere maieſtatem 45
Solum uertere 141
Σόφισμα 26
Sordes 16
Sordidus 17
Sordidatus ibidem
Sortes iudiciorum 65
De Sortitione iudicum 207
Spadones 264
Sponſa & pacta 37
Sportulæ iudiciales 213
σπουδαῖα 121
σπουδαρχᾶν 109
σπουδαρχία ibidem
ςαθμᾶσθαι 230
ςαθμοὶ 196
Stellatura 77
Stipendiarij 169
Stolatus Vlyxes 159
Stragula 253
ςρατεύειν ςρατείας 183
Strobili 267
Structores 230
Sructoria ars ibidem
Stuprum 55
Sublegere 191

Subſcriptio 7
Subſcriptores ibidem
Subſellia 206.222
Succeßorem mittere 41
Subſcribere cauſam 8
Subſtituere 191
Suffragia uocalia & tabellaria 134
Suppilare 26
Supprimere 77
Surrepere 88
Suſceptor 130
Sycomorus 22
Συγκακουργικόν 134
Συγκακούργημα 26
Σύγκλυδες 274
Συγκρατεῖν 83
Συλαγωγοί 25
Συλᾶν 26
Συναλάττειν 250
Συνάλλαγμα ibidem
Syndici 198
Συνδικεῖν 199
Syndicia ibidem
Συνέδριον 129
Συνηγορεῖν 149
Συνηγορικόν 222
Συνίστασθαι 83
Σύνοικοι 274
Συνοικία ibidem
Συντάττειν 189
Σύνταξις 193
Συσκευάζεσθαι 26

T

Tabellæ in urnam mittebantur clàm 216
Tabellaris ſententia 134
Tablinum 135
Tabulæ domeſticæ 267
Tabulæ duæ iudicibus dabantur 69
Tabularij 195
Tabularium 135
ταμίας σιτολόγοι 194
Tapetes, tapetia 253
τάξις 150
τήβεννα 158
τήβεννος ibidem
τέχνασμα 16
τεκτονικοῦ 230
τειχοποιΐα 225
τέλεον 156
τελῶναι 293
τηλόθεν 269
Tēpora dicendi libera 211
Teſſera hoſpitalis 164
Teſtimoniū denunciare 23
Teſtiū rogandorū mos 62
τεταγμένοι 183
Tetraetericus 243
Thæligona 76
θεραπευτῆρες 172

Theſmoth

Thesmothetæ 223
θλαδίαι 264
θριγκώδις 256
ἀμύματα 101
Toga 154.157
Toga candida, palmata, picta 159
Toga prætexta 156
Toga uirilis, & toga pura 155.158
Togatus 154
τοιχωρύχοι 26
Tolerare 267
τόξδυμα 269
Tribunorum militum officium 180
Tribunus plebis 20
τριώβολον 151.213.222
Triumuiri capitales 215
τρώξιμ☉ 268
Turba unde 13
Tyrbe ibidem
Tyrones fori 156

V

Valerij locus 158
Valetudinarij 230
Venenata medicamenta 75
Vestibulum 275
Veterinarij 230
Viatores 276
Victimarij 231
Vigintiprimi 224
Vigintiuiratus ibidem
Vindico 16
Virgilij locus 67
Virilis animaduersio olim in uxores 74
Vitis Centurionum 181
Vlixes stolidatus 159
Vndecimuiri Athenis 215
Voluntarium exilium 140
Vrna iudicialis 202
Vsurarum lex 51
Vtensilia 240
Vua edulis & cibaria 168
Vxor iusta 66
In uxores uirilis animaduersio 74

X

Xenoparochi 193

Z

Zygostatæ 128

